

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΧΑΛΙΟΡΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΥΔΡΕΪΤΙΚΑ ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΗΤΟΙ

(ΗΘΗ — ΕΘΙΜΑ — ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ — ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ)

(ΣΤΗΝ ΥΔΡΑ)

4

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ

ΓΡΑΦ. Ι ΣΟΡΩΤΟΥ, ΤΣΑΜΑΔΟΥ - ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ 59

1931

IX 6C

02231/ΧΑΛ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΧΑΛΙΟΡΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

GR
170.2
.43
C435
7931
v.4
c.1

ΥΔΡΕΪΚΑ ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΗΤΟΙ

(ΗΘΗ — ΕΘΙΜΑ — ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ — ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ)

ΣΤΗΝ ΥΔΡΑ

Μ' ΕΥΓΝΟΜΟΣΥΝΗ

4

Βιβλιοθήκη
ΤΕΛΛΟΓΛΕΙΟΥ
ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ
ΤΕΧΝΩΝ
Α.Π.Θ.
Κωδ. 10341

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦ. Ι. ΣΟΡΩΤΟΥ, ΤΣΑΜΑΔΟΥ - ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ 59

1931

0640012736

ΝΙΚΟΛΑΥ Τ. ΠΑΝΩΡΗ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΗ

ΥΔΡΕΤΙΚΑ ΑΝΤΙΡΑΦΙΚΑ

ΙΟΥΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ — ΑΝΙΣΤΗΤΟΝ

ΣΤΗΝ ΥΔΡΑ

Βιβλιοθήκη
ΤΕΧΝΟΛΟΓΕΙΟΥ
ΕΡΓΥΜΑΤΟΣ
ΤΕΧΝΩΝ
Α.Π.Θ.
Κωδ.....

ΣΥΔΗΤΕΡΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ — ΑΝΙΣΤΗΤΟΝ

ΙΟΥΝ

ΣΤΟΥΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ ΜΑΣ

Μ' ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗ

ΣΥΝΤΟΜΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΠΡΟΛΟΓΟ

Σύμφωνα με τὴν ὑπόσχεσι πὸν ἔδώκαμε, σὲ κείνους πὸν μᾶς τιμᾶνε μετὴν ἀναγνωσί τους, πὸν ἔδώκαμε ἐπαναλαμβάνομεν, στίς προηγούμενες ἐκδόσεις μας, φέρνομε σήμερα στὴ δημοσιότητα καὶ τὴν ἐργασία μας αὐτὴ. Τὴν ἐπιγράφομε « Ὑδροείκα λαογραφικὰ » ἤτοι ἦθη, ἔθιμα δεισιδαιμονίες καὶ προλήψεις στὴν Ὑδρα. Βεβαίως τὰ « λαογραφικὰ » δὲν τελειώνουνε μετὰ τὰ τέσσερα αὐτὰ εἶδη πὸν ἔμετρήσαμε. Ἀλλὰ σύμφωνα μετὴν ἀρχὴ πὸν ἐβάλαμε ἀπὸ τὰ πρῶτα Ὑδροιογραφήματά μας, νομίζομε αὐτὰ ἀρκετὰ γιὰ φέτο καὶ γιὰ τὴν παροῦσα ἐκδοσι. Σὲ ἄλλη ἐκδοσι θὰ συνεχίσουμε τὰ « λαογραφικὰ » ἴσως δὲ σὲ ἄλλες ἐκδόσεις, γιὰτὶ δὲν φανταζόμαστε πῶς ἓνα τομίδιο, σᾶν κι' αὐτὰ, πὸν καθιερώσαμε, θὰ περιλάβῃ τὰ ὑπολειπόμενα, δηλαδὴ παροιμίες, εὐχῆς, κατάρες, βρисиές, λιανοτράγουδα, παραμῦθια κι' ἀνέκδοτα, πὸν δὲν εἶναι λίγα ἀπ' τὸ κάθε εἶδος.

Ὁμολογουμένως, κι' ἀπὸ τὰ δημοσιευόμενα στὴν παροῦσα ἐκδοσι δὲν μπορεῖ νὰ μὴ λείπουνε ἴσως λίγα ἴσως καὶ πολλά. Ἀλλὰ ἐργασία λαογραφικὴ, καθὼς λένε ὅλοι οἱ πεπειραμένοι καὶ καθὼς μᾶς ἔδειξε κι' ἡ ἀτομικὴ μας πείρα ποτὲ δὲν τελειώνει. Πάντοτε βρίσκεται καὶ κάτι τι πὸν ξέφυγε τὸν προηγούμενο. Εἶναι τόσο πλούσια ἡ λαογραφία στὸ διάστημα τῶν αἰώνων τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ, πὸν τὴν παράγει καὶ τὴν πλουτίζει ὀλοένα, ὥστε δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀλλοιώτικα. Ὅσα κι' ἂν μαζέψῃ, ὅσα κι' ἂν καταγράψῃ κανεὶς σὲ βιβλίον, πάντα θάναναι κι' ἄλλα ἀπ' ὅξ' ἀπ' τὸ βιβλίον.

Μεταχειριστήκαμε ὅλες τίς δυνατὲς πηγές, καθὼς φαί-

νεται ἀπὸ τὸν πίνακά τους στὸ τέλος τῆς παρουσίας ἐκδόσεως, καὶ πρὸ πάντων τῆ μνήμη μας, τὴν πειρὰ μας καὶ τὴν πείρα τῶν γεροντοτέρων τῶν λαϊκῶν τάξεων. Ἔχουμε λοιπὸν τὴν ἀτομικὴ πεποίθησι, πὼς ἐκεῖνα, πού θὰ μᾶς ἔχουιε ξεφύγη δὲν θᾶναι πολλὰ. Ἐν τούτοις παρακαλοῦμεν θεομότατα κάθε Ὑδραῖο ἀναγνώστη μας ἄντρα ἢ γυναῖκα, καὶ κάθε ἄλλον, πού γνωρίζει τὰ Ὑδρέϊκα, ἂν παρατηρήσῃ καμμιὰ παράλειψι ἢ ἂν βρῇ μαμμιά διαφορὰ μεταξὺ τῶν γραφομένων μας καὶ τῆς μνήμης του, νὰ λάβῃ τὴν καλωσύνην νὰ μᾶς τὰ γράψῃ, στὴ διεύθυνσι « ὁδὸς Ἀντωνίου Θεοχάρη 5 » Πειραιᾶ, γιὰ νὰ τὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψιν μας στὴ μελλοντικὴ ἐργασία μας.

Ἄς εἶναι δὲ βέβαιος ὅτι καὶ ἐμᾶς, ὡς ἄτομο θέλει ὑποχρεώση καὶ στὴν ἀγαπημένη Ὑδρα μας θέλει προσφέρῃ ἕξαιρητικὴ ὑπηρεσία.

Ἐν Πειραιεῖ 2 Μαρτίου 1931

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Γ. ΧΑΛΙΟΡΗΣ
ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

A. TA HΘH

HΘH

Α΄ ΤΑ ΗΘΗ

Ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς κ. Χρ. Ἀνδροῦτσος στὸ «Λεξικό τῆς φιλοσοφίας» ποὺ ἐτύπωσε πρὸ δύο χρόνων στὴ σελίδα 170 στὸ ἄρθρο ποὺ ὀμιλεῖ γιὰ τὰ ἥθη, γράφει: «Τὰ ἥθη ἐξαρτῶνται α΄) ἐκ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος β΄) ἐκ τῶν φυσικῶν καὶ ψυχικῶν ιδιοτήτων τοῦ ἔθνους γ΄) ἐκ τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως καὶ ἐν γένει ἐκ τοῦ καθόλου πνεύματος τῶν λαῶν. Ἡ θρησκεία καὶ ἡ λατρεία ἀποτελοῦσι πολλαχῶς πηγὰς τῶν ἠθῶν».

Αὐτὰ λέγει ὁ σεβαστὸς καὶ σοφὸς καθηγητὴς.

Ἀπὸ τίς γραμμές του αὐτὸς καὶ μάλιστα ἀπ' τίς τελευταῖες βγάζει τὸ συμπέρασμα κανεὶς, πὼς τὰ ἥθη γεννιῶνται ἀπὸ τὰ ἔθιμα. Καὶ πράγματι σὲ κάμποσες περιπτώσεις ἀποδεικνύεται αὐτό; πὼς δηλαδή, τὰ ἥθη γεννιῶνται ἀπ' τὰ ἔθιμα

Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀντίθετο δὲν εἶναι ψέμα. Στις πειρὸ πολλὰς μάλιστα περιστάσεις φαίνεται ζωηρότατα τὸ πρᾶγμα, πὼς δηλαδή ἀπὸ τὰ ἥθη γεννιῶνται ἔθιμα. Στὴ μελέτη τούτῃ ὁ ἀναγνώστης, ὁ προσεκτικὸς, θὰ δῆ, πὼς πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔθιμα ἔχουνε προέλθει ἀπὸ τὰ ἥθη τῶν νησιωτῶν.

Τὸ ζήτημα αὐτὸ θυμίζει κάπως ἄλλο ἓνα λαϊκὸ ζήτημα, τὸ ποῖος πρωτογέννησε τὸν ἄλλον; τὸ αὐγὸ τὴν κόττα ἢ ἡ κόττα τ' αὐγὸ; τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι δὲν ἀπέχουνε πολὺ τὸ μὲν ἀπὸ τὸ δέ, κι' ὅπως φαίνεται πιθανώτερον ὅτι πρώτη γένηκε ἡ κόττα κι' ὕστερις ἀπὸ δαύτην τ' αὐγὸ, ἔτσι καὶ στὸν πρωτόγονο ἄνθρωπο πρωτοφανήκανε τὰ ἥθη, τὰ ἔστω καὶ ἀπλᾶ καὶ στοιχειώδη, κι' ὕστερις ἀπ' τὰ ἥθη γεννηθήκανε τὰ ἔθιμα.

Γι' αὐτὸ κι' ἐμεῖς καὶ στὴν ἐπιγραφὴ καὶ στὸ κείμενο μέσα, πρῶτα βάζουμε τὰ ἤθη κι' ὕστερις τὰ ἔθιμα κ.τ.λ. λιογραφικὰ εἶδη.

Κι' ἐμπρὸς ἄς ἔλθουμε στὸ προκείμενο.

Τὸ ζωηρότερο ἀπὸ τὰ ἤθη, ἢ ἀλλοιώτικα καὶ πειὸ ἀπλᾶ, τὸ δυνατὸ καὶ ποῖο χρωματισμένον χαρακτηριστικὸ τοῦ ἤθους καὶ τοῦ χαρακτηῆρος τοῦ Ὑδραίου εἶναι α') ἢ Ὑπερηφάνεια. Ἡ ὑπερηφάνεια ὄχι ἢ ἀντιχριστιανικὴ, ἢ ἐγωϊστικὴ, ποὺ κάνει τὸν ἄνθρωπο ἀποκρουστικὸ στοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ἢ ὑπερηφάνεια, ποὺ ζωγραφίζει ἐκεῖνον, ποὺ δὲν ρίχνει τὴ μύτη του κάτω, ποὺ δὲν ἀφήνει νὰ τὸν σπρώχνουνε οἱ ἀδιάντροποι κι' οἱ δόλιοι, ποὺ δὲν θέλει νὰ φαίνεται σὲ καμμιά περίστασι κατώτερος τοῦ ἄλλου, ποὺ κρατᾶει τὴ θέσι του, ποὺ δὲν ἐξευτελίζεται ἀπὸ τοὺς μικροὺς καὶ χαμερπεῖς, ποὺ θυσιάζει τὰ πάντα, σὰν ἰππότης, γιὰ τὶς μεγάλες κι' εὐγενικὲς ἰδέες.

Θὰ ἀναφέρωμεν ἀπ' τὴν ἱστορία ἓνα μονάχα μὰ ζωηρὸ περιστατικόν, ποὺ μαζὶ μὲ τὰ πάρα πάνω θὰ δώσῃ τὴν πειὸ καλὴ καὶ πειὸ πιστὴ παράστασι τῆς Ὑδρείκας ὑπερηφάνειας.

Ἀπὸ τὸ Μαραθόκαμπο τῆς Σάμου στίς 10 Ὀκτωβρίου 1824, ὅταν, ὕστερις ἀπ' τὴ ναυμαχία τοῦ Γέροντα καὶ τὶς ἄλλες ἐκεῖ ἐπιχειρήσεις, οἱ Σπετσιῶτες κι' οἱ Ψαριανοὶ ἀφῆκανε τοὺς Ὑδραίους μονάρχους τους κι' αὐτοὶ γυρίσανε στὰ ἴδια, ὁ Ναύαρχος Μιαούλης γράφει στὸ Λάζαρο Κουντουριώτη στὴν Ὑδρα μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἐξῆς: « Ἄς προσθέσωμεν δὲ ὅτι καὶ τὸ νὰ μὴ ἔχωμεν τὰ ἀναγκαῖα διὰ νὰ κτυπήσωμεν τὸν ἐχθρὸν τώρα, ποὺ εἴμεθα μόνον καὶ παρὰ τῶν συναδελφῶν Σπετζιωτοψαριανῶν παρητημένοι, θέλει μᾶς φέρει ἐντρο-

πήν, ὅτι ἄνευ ἐκείνων δὲν δυνάμεθα νὰ κατορθώσωμεν τίποτε, ἐν' ᾧ μάλιστα ἡμεῖς πρὸ πολλοῦ ἐπεθυμοῦμεν καὶ μόνοι ὄντες νὰ τὸν κτυπήσωμεν.» (Ἰστ. Ἰσρ. Κουντουριωτῶν. τόμος Γ' σελίς 283)

Στὶς γραμμὲς αὐτὲς τοῦ Ἑλληνοῦ Νέλσωνος φαίνεται ὁλοζώντανη ἢ εὐγενὴς ὑπερηφάνεια τοῦ Ὑδρείκου χαρακτῆρος.

β.) ἡ εὐσέβεια εἶναι ἐπίσης ζωηρὸ πολὺ χαρακτηριστικὸ στὸ Ὑδρείκο ἦθος. Εὐσέβεια καθ' ὅλα. Εὐσέβεια ποὺ φανερῶνεται, ὡς πίστις, ὡς ἐλπίς καὶ ὡς πρακτικὴ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν. Εὐσέβεια καὶ ὡς θεωρία, καὶ ὡς ἔξωτερικὴ λατρεία.

Πολλὰ πράγματα μποροῦμε νὰ ἀναφέρουμε ὡς τρανὲς ἀποδείξεις τῆς Ὑδρείκας εὐσεβείας. Ὅλα τὰ σπίτια ἔχουνε τὸ εἰκονοστάσι τους, ὅλα καῖνε τὸ καντηλάκι τους. Τὸ ἴδιο τὰ καράβια καὶ τὰ καΐκια, ἔχουνε στὴν πρύμη τὶς εἰκόνες τους καὶ καῖνε ἀκοίμητα τὸ καντηλί τους. Πρύμα - πλώρα ὅλα ἔχουνε καρφωμένο μετάλλινο ἢ ξύλινο σταυρό. Τὰ πολλὰ ἐρημοκλήσια κι' ἢ στολισμένες Ἐκκλησιῆς τῆς Χώρας, ὁ σεβασμὸς στοὺς παπάδες μικροὺς καὶ μεγάλους γραμματισμένους κι' ἀγράμματους, καὶ ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν στεριανῶν, ποὺ θὰ διαβάσετε στὸ κεφάλαιό τους, πειὸ πέρα, ἀποδεικνύουνε τὴν Ὑδρείκην εὐσέβεια.

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐκκλησιά τους εἶναι μιὰ ἄλλη ἀπόδειξις τῆς εὐσεβείας αὐτῆς. Τὸ φιλακόλουθον εἰς ὅλες τὶς ἐκκλησιαστικὰς τελετὰς, ποὺ χαρακτηρίζει ὅλους τοὺς Ὑδραίους, ἐπίσης μαρτυροῦν τὴν εὐσέβεια αὐτὴν. Παλαιοὶ καὶ νέοι ναυάρχοι παρακολουθοῦσαν καὶ παρακολουθοῦνε τὶς ἐκκλησιαστικὰς τελετὰς. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἐπίκαιρο ἄς σημει-

ωθῆ ἔδω, ὅτι, ὁ πολυσέβαστος καὶ ἔνδοξος Ναύαρχος Παῦλος Κουντουριώτης, τὸ σέμνωμα τοῦ νεωτάτου Ἑλληνισμοῦ, κατὰ τὶς νυκτερινὰς ἀκολουθίας τῆς Μ. Βδομάδας, ἐννοεῖ νὰ ἐκκλησιάζεται στὴν παλιὰ τους ἐνορία, στὴν Ἐκκλησία τῆς Παπαντῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν ὀδηγοῦνε καλντερίμια ἀνώμαλα καὶ μὲ πολλὰ γυαλιστερά σκαλάκια, ἀπ' τὸ σπίτι του ἴσα μὲ τὴν Ἐκκλησιά. Καὶ ἐννοεῖ νὰ ξεσηκώνη γιὰ τὴν Ἐκκλησιά κι' ὅλους τοὺς δικούς του καὶ τοὺς μουσαφιρέους του, σὰν ἔχη τέτοιους.

Κι' λίγ' ἀκόμα καὶ τελειόνομε καὶ μὲ τὴν εὐσέβεια.

Καμμιά οἰκογένεια, ὡς τὰ τώρα δὲν κοιμίζει τὰ παιδιὰ της χωρὶς νὰ τὰ βάλῃ νὰ κάνουνε πρῶτα τὴν προσευχή τους. Τὸ ἴδιο τὸ πρῶτ' ἄν σηκωθοῦνε καὶ πλυθοῦνε δὲν θὰ τὰ στείλῃ στὸ σχολεῖο ἢ στὴ δουλειά, ἂν δὲν κάνουνε πρῶτα τὴν προσευχή τους. Στὸ τραπέζι δὲν κάθονται ἂν δὲν κάνουνε πρῶτα τὴν προσευχή τους, τὸ καθένα μὲ τὴ σειρά του. Τὸ ἴδιο κι' ὅταν σηκωθοῦνε ἀπ' τὸ τραπέζι

Καὶ βλαστήμια δὲν ξέρανε νὰ ποῦνε οἱ βέρο-Ἵδραῖοι. Βλαστήμιες, πὺν ἀκούγονται τώρα στὸ νησί ἦτανε πράγματα ἄγνωστα παλαιότερα. Καὶ τώρα τὶς φέρανε οἱ πολλοὶ κι' ὄχι καλοὶ ξένοι, πὺν ναυτολογοῦνται στὰ καΐκια καὶ τὶς λένε αὐτοὶ καὶ τὶς συνειθίσανε καὶ κάμποσοι Ἵδραῖοι ἄσκεφτοι.

Καὶ παρὰ πολλὰ ἄλλα θὰ μπορούσαμε νὰ ἀναφέρουμε γιὰ ἀποδεικτικὰ τῆς μεγάλης εὐσεβείας τῶν Ἵδραίων, ἀλλὰ νομίζουμε αὐτὰ ὡς ἀρκετά.

γ) ἡ **τόλμη** εἶναι ἓνα ἄλλο ζωηρὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἦθους τῶν Ἵδραίων. Ἡ τόλμη, μαζὺ μὲ τὴν ἐπιμονὴ ἀναδείξανε τὸν ξερὸ βράχο σὲ μικρὰ Ἀγγλία. Δὲν γράφουμε ἱστορίαν, κι' ἔπειτα ὑποθέτομε, πὺς τὸ ἦθος αὐτό, τὴν

τόλμην δηλαδή μὲ τὴν ἐπιμονὴν τῶν Ὑδραίων, κάθε Ἑλλήν καθὼς καὶ κάθε φίλος τῆς ἱστορίας θὰ τὴν ξέρη. Γάλλοι, Ἄγγλοι, Γερμανοί, Αὐστριακοὶ καὶ ὅσοι ἄλλοι γράφανε γιὰ τὴ μεγάλη, τὴν ἱερὰν Ἐπανάστασι τοῦ 1821, τονίζουν μὲ θαυμασμὸ τὴν τόλμη καὶ τὴν ἐπιμονὴ τῶν Ὑδραίων θαλασσολύκων καὶ ναυμάχων. Ὅποιος θέλει συγκεκριμένα παραδείγματα τῆς τόλμης αὐτῆς ἄς διαβάσῃ τίς ἱστορίες τῆς Ὑδρας ποὺ γράφανε ὁ Γ. Δ. Κριεζῆς στὰ 1860 (Ἱστορία τῆς νήσου Ὑδρας) καὶ ὁ Ἀντών. Α. Μιαούλης στὰ 1833 (Συνοπτικὴ ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν ναυμαχιῶν 1821—1829) καὶ στὰ 1864 (Ἐπόμνημα περὶ τῆς νήσου Ὑδρας) καὶ στὰ 1879 (Ἱστορία τῆς νήσου Ὑδρας. Ἐξ διαβάσῃ ἐπίσης τοῦ Γάλλου πλοιάρχου Ch. Chabeud Arnault, ποὺ δὲν φαίνεται καὶ πολὺ φιλέλληνα «Τὸ ναυτικὸν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος πόλεμον». Ἐξ διαβάσῃ τὰ διάφορα ἡμερολόγια, ποὺ σώζονται ἀπ' τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐξ δὴ τὰ ἱστορικὰ ἀρχεῖα τῆς Ὑδρας καὶ τῶν ἄλλων νησιῶν. Σὲ ὅλες τίς σελίδες ὅλων αὐτῶν καὶ ἄλλων πολλῶν ἔργων θὰ θαυμάσῃ τὴν τόλμην τῶν Ὑδραίων, τόλμην καὶ πρὶν τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος, τόλμην στὸν ἀγῶνα, τόλμην καὶ ἔπειτα. Καὶ ἄς θυμηθῆ ἄκόμα καὶ τοῦ Ναυάρχου Κουντουριώτη τὴν τόλμη στὰ 1912 καὶ 1913 καὶ 1917 καὶ κατόπιν σ' ὅλες τίς δύσκολες περιστάσεις τῆς Ἐθνικῆς μας ζωῆς, καὶ πρὸ πάντων ἄς μὴ λησμονήσῃ ὅτι γιὰ τὴν τόλμη του αὐτὴ κατηγορήθηκε!!! μάλιστα κατηγορήθηκε ἀπ' τοὺς ἀντιπάλους του. Τότε θὰ καταλάβῃ τὸ μέγεθος τῆς τόλμης αὐτῆς καὶ θὰ ἐξηγήσῃ τ' ἀποτελέσματά της.

δ) ἡ ἐπιμονή. Εἶναι ἀπὸ τὰ ζωηρὰ ἤθη τοῦ Ὑδραίου. Ἐξ αἰτίας τῆς ἔχει ὀνομασθῆ «Γουδι» ἀπ' τοὺς ἄλλους

Ἑλληνας. Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Ὑδραίου ἢ δείχνεται μόνη τῆς σὲ πολλὰς περιστάσεις ἢ συνδυάζεται, ὅπως εἶπαμε, μὲ τὴν τόλμην ἢ μὲ τὴν ὑπομονὴν ἢ μὲ ἄλλα διάφορα ἦθη. Πολλὰ συγκεκριμένα παραδείγματα μᾶς μαρτυροῦνε γιὰ τὴν ἐπιμονὴν καὶ στὴν ἱστορίαν καὶ ἐκ πείρας. Θὰ ἀναφέρουμε μόνον ἓνα τοῦ Ναυάρχου Μιαούλη. Πρὶν τῆς Ἐπαναστάσεως κάμποσα χρόνια ταξίδευε στὴ Μεσόγειον γυρίζοντας ἀπ' τὴν Εὐρώπην στὴν Ὑδρα μὲ τὸ καράβι του. Στὸ δρόμον του βρέθηκε μπροστὰ σὲ μιὰ ξέρα. Τὴν ξέρα τὴν ἐγνώριζε ὁ ναύκληρός του καὶ τῶπε στὸ Μιαούλη. Μὰ ὁ Μιαούλης ἀπὸ φιλότιμον κι' ἀπὸ καπρίτσιο μὲ ἐπιμονὴ τράβηξε τὸ δρόμον του χωρὶς νὰ στρίψῃ καθόλου ὡς πού πέταξε τὸ καράβι του στὴν ξέρα καὶ τῶχασε. Κι' ἄλλα πολλὰ τέτοια διηγοῦνται γιὰ πολλοὺς, καὶ πρὸ πάντων γιὰ τὸ Γεώργη Δ. Βούλαρον, ζωηρὰ ἀποδεικτικὰ τῆς Ὑδροείκας ἐπιμονῆς.

ε) ἡ ἀγάπη στὴν καθαριότητα, μέχρι καὶ ἰδιοτροπίας εἶναι ἐπίσης ζωηρὸ χαρακτηριστικὸ τῶν Ὑδροείκων ἡθῶν.

Τὰ σπίτια τους, τὰ ροῦχα τους, τὰ καΐκια τους, ὅλα λαμποκοποῦνε. Τὰ πιτσιλίσματα καὶ τὰ σφουγγαρίσματα εἶναι ἀτελείωτα. Κάθε τόσο, τρεῖς τέσσερες φορές τῆς χρονιά, πιτσιλᾶνε ὅλο τὸ σπίτι μέσα κι' ὄξω Σκουπίζουνε κάθε μέρα ὅλο τὸ σπίτι μὲ τὶς αὐλές του καὶ μὲ τὸ κομμάτι τοῦ δρόμου, πού τοὺς ἀνήκει, καὶ σφουγγαρίζουνε ὅλο τὸ σπίτι κάθε Σαββάτον καὶ κάθε παραμονὴ ἑορτῆς. Γλυστοῦσάν στα καλντερίμια τοῦ νησιοῦ ἀπ' τὸ σφουγγάρισμα, πού κάνει τὶς πετρίτσες τους νὰ λάμπουνε καὶ νὰ γυαλίζουνε.

Εἶναι κάμποσα χρόνια ἀπὸ σήμερον, ἦταν Μ. Βδομάδα, ὁ Ναύαρχος Κουντουριώτης μὲ ὅλους τοὺς δικούς του βρισκότανε στὴν Ὑδρα γιὰ νὰ γιορτάσῃ τὴ μεγάλη γιορτὴ.

Εἶχε κι' ἓναν στρατηγὸν μουσαφίρη; Τὴν Μ. Παρασκευὴ τὸ πρωτὶ—ἂν δὲ μᾶς ξεγελάῃ ἢ μνήμη—ὄλοι μαζὺ, ὁ Ναύαρχος, οἱ δικοὶ του, κι' ὁ μουσαφίρης στρατηγὸς γυρίζανε ἀπ' τὴν Παπαντῆ μετὰ τὴν Ἀποκαθήλωσι καὶ κατεβαίνανε τὶς σκάλες τοῦ Κλώκα, τὶς παληές, πρὶν τὶς φειάξουνε. Ἦτανε πολὺ γυαλιστερές, ἀπότομες ἀλλὰ καὶ κατακάθαρες, τὶς κατεβάζανε ὄλοι σιγὰ—σιγὰ, κρατῶντας τὸ πεζοῦλι ποὺ εἶναι δίπλα στὸ βράχο. Ὁ μουσαφίρης στρατηγὸς κύτταζε μιὰ τὸ βῆμά του, καὶ μιὰ τὰ γύρω βουνὰ τοῦ τίμιου νησιοῦ καὶ τὴν ἀμφιθεατρικὴ πόλι του μὲ τὶς πολλὰς σκάλες της. Σὲ μιὰ στιγμή μὲ κάποια ἀστείότητα ἐξεφράσθη γιὰ τὰ τόσα βράχια καὶ τὰ σκαλιά. Ὁ Ναύαρχος ποὺ ρχότανε ἀπὸ πίσω, σὰν τ' ἄκουσε τοῦ λέει συμβουλευτικὰ τάχα «Ἐχε τὸ νοῦ σου . . . (τοῦπε τ' ὄνομά του) μὴ γλυστρήσης καὶ πέσης καὶ τιναχτῆ ἀπ' τὰ ῥοῦχά σου ἢ σκόνῃ τῆς Ἀθήνας στὶς πέτρες μας. ποὺ λάμπουνε»—Χαρακτηριστικώτατον.

Στὰ καίκια κάθονται μὲ τὸ μουντὶ στὸ χέρι, ὅ,τι λερωθῆ ἄμέσως νὰ τὸ μπογιατίσουνε. Ὅλα κατακάθαρα. Σάβρια πανιά, σκάφος, βάρκες καὶ ὅλα τὰ σύνεργα.

Κι' ἀπάνω τους ὄλοι λάμπουνε, παληὰ, μπαλωμένα μὰ κατακάθαρα. Ἡ βούλες στὰ ῥοῦχα—ποῦναι σὰν τὰ παράσημα—εἶναι ἄγνωστες. Ἔχουνε βέβαια τὰ παληὰ τους μὲ μπογιές καὶ μὲ κατράμια ἢ μὲ ἄλλες βούλες ἀπ' τὴ δουλειά, ἀλλὰ βούλες βρωμιάρικες, σπάνια μπορεῖς νὰ δῆς στὴν Ὑδρα.

Καὶ στ' ἄλλα μέρη τὸ Ὑδρεῖκο σπίτι, ἢ Ὑδρεῖσσα νοικοκυρὰ ξεχωρίζουνε ἀπ' τὰ ἄλλα μὲ τὴν ξενόχωρη πάστρω τους.

Γ') μαζὺ μὲ τὴν καθαριότητα συμβαδίζει κι' ἡ καλαισ-

θησία, ὄχι ὁ καλλωπισμὸς. Ὁ καλλωπισμὸς εἶναι φροῦτο τῶν τελευταίων καιρῶν, ποὺ μπῆκε στὴν Ὑδρα ἀπὸ ξένους καί, ποὺ ἐπὶ τέλος δὲν ἔκανε καὶ τόσους ὀπαδούς, τοῦλάχιστον μεταξὺ τῶν ἀντρῶν, ὅσους στ' ἄλλα μέρη. Ὁ Ὑδραῖος ἀρέσκειται στὸ ὠμορφο μὰ ὄχι στὸ λουσόζικο, στὸ **ἐξεζητημένο**. Τὸ λέει λιμοκοντόρικο καὶ τὸ περιφρονεῖ, γιὰ τὸ θεωρεῖ γυναικίσιο.

Ἡ καλαισθησία ἀντιθέτως εἶναι μεράκι του. Σὲ ὅλα του τὴν μαρτυράει.

Τὰ σπιτάκια, τὰ ἐπιπλάκια, ἢ αὐλοῦλες μὲ τὰ λουλούδια τους, τὰ πλοῖα μὲ τὴν ἀπόλυτη τάξι τους δείχνουνε περίσσια τὴν καλαισθησία.

Τὴν Κυριακὴ καὶ τὶς ἄλλες σκολάδες ντύνονται ὅλοι μὲ τὰ καλὰ τους, ἄντρες—γυναῖκες, καὶ πᾶνε στὴν Ἐκκλησιά. Ποτὲ δὲν βγάζουνε τὰ ροῦχὰ τους καὶ τὰ παπούτσιά τους καὶ νὰ τὰ πετᾶνε δῶ κι' ἐκεῖ παρὰ μὲ καλαισθησία τὰ φυλᾶνε τὸ κάθε τὶ στὴ θέσι του. Ὅσο συχαίνονται τὸ λουσόζικο, τὸ λιμοκοντόρικο, ἄλλο τόσο συχαίνονται καὶ τὴν ἀκαλαισθητὴ ἀταξία. Κάθε τόπος καὶ κάθε γωνίτσα τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ μαγαζιοῦ καὶ τοῦ καϊκιοῦ, εἶναι προωρισμένη, μιὰ γιὰ πάντα, γιὰ κάποιον σκοπὸ καλαισθητικῆς τάξεως καὶ σπανιώτατα μπορεῖ ν' ἀλλάξῃ. Ὁ Πρόξενος τῆς Γαλλίας στὰ Γιάννενα, κοντὰ στὸν Ἀλῆ-Πασᾶ, ὁ Πουκεβὶλ θαυμάζει τὴν ὠμορφιὰ καὶ τὴν καλαισθησία τῶν Ὑδραίων, τὸ λέει στὸ Voyage de la Grèce VI 304. Τὰ ἴδια γράφει κι' ὁ Ἐμερσον Ἄγγλος αὐτός.

ζ') Ἡ ἐμπορικὴ εὐθύτης καὶ τιμιότης ὑπῆρξεν ἐπίσης μεγάλο γνῶρισμα στὰ ἦθη τῆς Ὑδρας. Ἐδανείζοντο γιὰ τὸ ἐμπόριό τους καὶ δὲν ἔκάνανε συμβόλαιον. Παραλαβαίνανε τὰ χρήματα ἀπὸ τοὺς δανειστὰς ἢ ἐπιστρέφανε τὰ

δανεισμένα χωρὶς νὰ τὰ μετρήσουνε. Τὸ θεωροῦσανε προσβολὴ νὰ τὰ μετρήσουνε. Παροιμιώδης εὐθύτης καὶ τιμιότης ! Τὴν ἀναφέρουνε ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ ποὺ γράψανε ἔστω καὶ δυὸ λέξεις γιὰ τὴν Ὑδρα. Ὁμολογουμένως σήμερις σὲ λίγους βρῖσκει κανεὶς τὴν τιμιότητα καὶ τὴν εὐθύτητα ἐκείνων, ποὺ ἀναδείξανε τὸ ξερὸ νησιὸν σὲ μεγάλη πολιτεία στὴν ἐποχὴ τους. Ἡ παραλλαγὴ καὶ τούτου τοῦ ἥθους καὶ τῶν ἄλλων ὀφείλεται στοὺς ξένους, ποὺ ἤρθανε ἀπὸ πολλὰ μέρη καὶ ἐπιδράσανε δυνατὰ στὴν Ὑδρεΐκια ζωὴ, στὰ ἥθη της καὶ στὰ ἔθιμά της.

η') Ἡ φιλοπατρία, ἡ φιλοπατρία μὲ σύνεσιν, ὑπῆρξε πάντοτε τὸ γνῶρισμα τῶν ἀγαθῶν νησιωτῶν ὄλων τῶν τάξεων. Ἡ εἴσοδος τῆς Ὑδρας εἰς τὴν ἱερὰν Ἐπανάστασιν μαρτυροῦναι πρῶτη αὐτὴ τῇ συνετῇ, τῇ μυαλωμένη φιλοπατρία ποὺ χαρακτήριζε κι' ὅλους μὲν ἀλλὰ κυρίως τοὺς προκρίτους ποὺ τοὺς στόλιζε καὶ **προορατικότης** καὶ **διπλωματικότης** σπανία γιὰ τὰ χρόνια τους. Ἐπειτα ἡ μεγάλες δαπάνες μέχρι τῆς τελευταίας πεντάρας, ποὺ κάνανε ὅλοι τους κατὰ τὴ διεξαγωγὴ τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος εἶναι ἄλλη τραγὴ ἀπόδειξις τῆς φιλοπατρίας. Τόμους μορεῖ νὰ γιομίση κανεὶς ὀλάκερους, γράφοντας γιὰ τὴ φιλοπατρία τῶν Ὑδραίων. Ἀλλά, ἐφ' ὅσον κανεὶς γέν θέλησε νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸ πρᾶγμα τοῦτο, νομίζομεν πὼς εἶναι ἀρκετὰ αὐτὰ. Μονάχα γιὰ τοὺς πειρὸν περίεργους, γιὰ τοὺς πειρὸν Θωμάδες, ἔχουμε νὰ ὑποδείξουμε, ὡς πειρὸν πρόχειρη ἀλλὰ ἀδιαφιλονείκητη ἀπόδειξις τοὺς πίνακας τῶν γενικῶν καὶ τῶν ἐνοριακῶν ἐράνων καὶ εἰσφορῶν, ποὺ ἐκδίδει τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ὑδρας, καὶ στοὺς ὁποίους φαίνεται ἡ χήρα κι' ἡ φτωχιά νὰ δίνουνε τὸν ὀβολὸν τους γιὰ τὴν Πατρίδα, δίπλα στοὺς πλούσιους καὶ τοὺς μεγάλους, ποὺ δίνανε τὰ τάλαντα.

Ἐπίσης τὰ χειρόγραφα κατάστιχα τῶν ἠρώων, πὺν σῶζονται στὴν Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη στὴν Ἀθήνα ἀτύπωτα ἀκόμα. Μέσα σ' αὐτὰ θὰ δῆ, ὅποιος θέλει, τὸ πλῆθος τῶν νεκρῶν καὶ τῶν λαβωμένων καὶ τὰ ἄπειρα καὶ ὅλα θαυμαστὰ κατορθώματά τους.

Μὰ ὅσο κι' ἂν μᾶς ποῦνε, πὺς λέμε πολλὰ δὲν μποροῦμε νὰ μὴ σημειώσουμε καὶ τοῦτο, πὺν φωνάζει ἀποδείχοντας τὸ λεγόμενά μας.

Ἄμα τελείωσε ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ὁ τρανὸς καὶ ἅγιος, ὅλοι οἱ πλούσιοι πρόκριτοι καὶ καπετανέοι βρεθῆκανε ἀπένταροι ὀλότελα κι' ἀφήκανε τὰ παιδιά τους στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ διαψεύσει αὐτό. Τόση ἦταν ἡ ὑπερηφάνειά τους, ὥστε πολλοὶ δὲν δεχτήκανε καμμιά ἀμοιβή, πὺν θέλησε νὰ τοὺς δώση ἡ Πατρίδα. Οὔτε ἀξιώματα στὸ στόλο, οὔτε οἰκόπεδα στὴν Ἀθήνα καὶ στὸν Πειραιᾶ, οὔτε κᾶν θέσι γιὰ τὰ παιδιά τους.

Προτιμήσανε νὰ μείνουνε καὶ νὰ πεθάνουνε, καὶ νὰ πεθάνουνε στὴν ψύθα, στὴν ἀγαπήμένη τους Ὑδρα, παρὰ νὰ πέσουνε σᾶν τὰ κοράκια ἀπάνω στὴν μικρὴ ἐλεύθερη Πατρίδα, πὺν δὲν εἶχε ἀκόμη συνέλθει ἀπ' τὴ σκλαβιά κι' ἀπ' τὸ φοβερὸ ἀγῶνα τόσων χρόνων.

Ναί! δὲν δεχτήκανε τίποτα, γιὰτὶ δὲν τοὺς τὸ ἐπέτρεπε τὸ φιλότιμο κι' ἡ φιλοπατρία τους.

θ') ἡ λιτότης τῶν Ὑδραίων, πρὸ παντὸς τῶν παλαιότερων, πὺν φτάνει τὴ Σπαρτιατικὴ καὶ τὴ Σουλιώτικη, εἶναι ἓνα ἀκόμα χαρακτηριστικὸ τοῦ Ὑδρέϊκου ἤθους. Στὰ πλοῖα τους, μῆνες ὀλόκληρους, πὺν κάνανε στὰ μακρονά τους ταξίδια τρώγανε, τυρί, ἐληές, ὄσπρια καὶ ψωμὶ σιμιγδαλένιο κι' ἔπειτα ἅμα τὸ ταξίδι μάκραινε, γαλέτες. Ἡ ἴδια λιτότης χαρακτηρίζει καὶ τοὺς τωρινοὺς νηυτικούς τῶν καϊκιῶν. Βέ-

βαια ἢ παλαιὰ ἐκείνη λιτότης δὲν σώζεται ἀμετάβλητη τώρα. Πάντως ὅμως κι' ὡς τὰ τώρα ἢ διαίτά τους, ἢ καθημερινή, εἶναι λιτή. Βούτυρα, ξύγκια, λάδια, μπαχαρικά καὶ κρέατα, σὶ τὸ γενικό, δὲν τ' ἀγαπάει πολὺ ὁ Ὑδραῖος. Ἄραια τρώει τὸ κρέας. Συχνὰ τρώει τὸ ψάρι καὶ τὸ χόρτο καὶ μὲ ἀπλότητα στὴ μαγειρική. Βεβαίως σὲ ὅλες τὶς ἐποχὲς ἕως σήμερα φανήκανε καὶ Λούκουλοι καὶ Γαργαντοῦαι μὰ ἢ ἐξαιρέσεις τους δὲν πειράζει τὸν γενικό κανόνα.

Ἡ ἀγάπη στὴ λιτότητα φαίνεται κι' ἀπ' τὸ ὅτι μεγάλη μερὶς τοῦ λαοῦ, ἢ πλειονότης μπορούμε νὰ ποῦμε, φυλάει ἀκόμα τὶς νηστεῖες. Εἶν' ἓνας λόγος κι' αὐτὸς ἐκτὸς τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς θρησκευτικότητος.

ι') ἢ ἀπλῆ σκέψις, ἢ **εἰλικρίνεια**, πὺ σήμερα κατάντησε σπάνιο φαινόμενο, εἶναι ἀκόμα χαρακτηριστικὸ ἦθος τοῦ Ὑδραίου.

Εἶναι ἀπλό, ἀγαθό, ἀπονήρευτο τὸ ὑδρέϊκο μυαλό. Ποτὲ δὲν μιλάει μὲ μαργιολιά. Ὅ,τι σκέπτεται αὐτὸ καὶ λέει καὶ λέει καὶ κάνει πάντοτε ὅ,τι σκέπτεται. Κι' ὅπως εἶναι μόνος τοῦ ἀπλὸς, εἰλικρινῆς, νομίζει, πὺ εἶναι κι' οἱ ἄλλοι ὅμοιοί του. Ἐπειδὴ αὐτὸς ξέρει καὶ λέει τὸ ναὶ καὶ τὸ ὄχι-ὄχι, φαντάζεται μὲ καλωσύνη, πὺς κάνουνε κι' οἱ ἄλλοι τὸ ἴδιο. Δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβῃ, πὺς ἄλλοι ἄλλα σκέπτονται, ἄλλα λένε κι' ἄλλα κάνουνε. Δὲν μπορεῖ νὰ ἐμβαθύνῃ στὴ μαργιολιά καὶ γι' αὐτὸ γίνεται τακτικὰ θυμὰ τῶν ἐπιτηδείων. Αὐτὰ κατὰ γενικὸν κανόνα. Τώρα τελευταῖα ἔχουμε κι' ἐξαιρέσεις σ' αὐτὸ ἀλλὰ εἴπαμε ἢ ἐξαιρέσεις δὲν χαλᾶνε τὸν κανόνα,

ια') ἢ **σκληραγωγία** καὶ ἢ **ἐγκαρτέρησις** εἰς τοὺς κινδύνους ἄλλο ἦθος τοῦ πραγματικοῦ Ὑδραίου. Εἶναι πολὺ σχετικὸ τὸ ἦθος τοῦτο μὲ τὴν παροιμιώδη ἐπιμονή

του. Στὰ πλοιά τους ἀπὸ τὸν καπτάνιο ἴσαμε τὸ μοῦτσο ὅλοι στέκουνε στὶς θέσεις τους καὶ κατὰ τὶς μεγαλύτερες τρικυμίες καὶ ὑποφέρουνε ὅλες τὶς κακουχίες χωρὶς γογγυσμοὺς καὶ παλεύουνε στὰ κύματα μὲ ἀφοβία καὶ θάρρος ἀπ' τὰ σπάνια. Τὸ παράδειγμα τὸ δίνουνε πρῶτοι οἱ καπετανεοί, οἱ ὁποῖοι δὲν ξεκολλᾶνε ἀπ' τὸ τιμόνι τους, ὅπου μέρα νύχτα τοὺς πλένουνε τὰ κύματα, ἢ βροχὲς κι' οἱ ἄνεμοι, ὡς που νὰ περάσῃ ἢ μπόρα καὶ σωθῇ τὸ πλοῖον. Ἄπειρα τέτοια περιστατικά, πὺν σώζονται στὴν ἱστορία καὶ στὶς θρυλικὲς παραδόσεις ἀποδείχνουνε πόσον σκληραγωγημένοι καὶ καρτερικοὶ ἦγνουςαν καὶ εἶναι οἱ Ὑδραῖοι θαλασσινοί.

β.) ἡ ἀγάπη πρὸς τὰ κοινωφελῆ ἔργα, εἴτε μὲ ὁμαδικὴ δρᾶσι, εἴτε μὲ ἀτομικὴ πρωτοβουλία εἶναι ἓνα ἄλλο ἦθος, πὺν διακρίνει τὸν παλαιὸ καθὼς καὶ τὸ νέο Ὑδραῖο. Ὁ ναυτικὸς φτειάνει μονάχος του, μὲ πέτρες, μικρὲς σκάλες στ' ἀκρογιαλία καὶ στὰ λιμανάκια τοῦ νησιοῦ γιὰ νὰ ζυγώνουνε ἢ βαρκοῦλες. Ὁ στεριανὸς καθαρίζει τὸ δρόμο του ἀπ' τὰ χαλίγια καὶ τὶς πέτρες, γιὰ νὰ μὴ πέφτουνε οἱ διαβάτες, σηκώνει τὴ γκρεμισμένη μάντρα, πὺν ἔπεσε δίπλα στὸ ξένο παληόσπιτο γιὰ νὰ ἀνοίξῃ τὸ δρόμο. Ὅλοι δείχνουνε σχετικὸ ζῆλο, ὁ καθένας στὸ εἶδός του γιὰ κοινωφελῆ ἔργα.

Πολλοὶ εἶναι οἱ παλαιότεροι καὶ οἱ νεώτεροι δωρηταί, πὺν ἀφήκανε κληρονομίες γιὰ κοινωφελῆ ἔργα, ὅπως ἡ ἀγορά, τὸ γηροκομεῖο, οἱ δρόμοι στὰ βουνὰ καὶ στὴ Χώρα. Καὶ ἀπὸ τέτοιες δωρεὲς γίνηκε ἡ ἐκτύπωσις τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου. πὺν εἶναι τόσον ὠφέλιμο ἔργο γιὰ ὅλο τὸν Ἑλληνικὸ καὶ τὸν παγκόσμιον ἱστορικὸ κύκλο, καὶ τὸ κτίσιμο τοῦ μεγάρου τοῦ Ἀρχείου.

γ.) ἡ ἀπεριόριστος ἀγάπη πρὸς τὸ νησάκι τους,

ἀπ' τὰ παλιὰ χρόνια ὡς τὰ τώρα εἶναι ἓνα ἄλλο ἀμετάβλητο ἦθος τῶν Ὑδραίων. Φεύγουνε ἢ στὴν ἄλλη Ἑλλάδα ἢ στὰ ξένα, κάνουνε παρὰδες, δημιουργοῦνε δουλειές, παίρουνε ἀξιώματα μεγάλα, θέσεις, βαθμοὺς ἀνωτάτους κι' ἢ τελική τους ἐπιθυμία εἶναι νὰ γυρίσουνε στὸ νησάκι τους, νὰ περάσουνε τὰ γεράματά τους, νὰ τοὺς σκεπάσῃ τέλος τὸ χῶμά του, πὺν τοὺς ἐγέννησε. Ὅλοι καρδιοχτυπᾶνε στὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματός του, στὴν ἀνάμνησί του. Ὅλοι τῶχουνε καύχημα, πὺν κατάγονται ἀπ' αὐτό. Κανένας Ὑδραῖος πραγματικὸς δὲν ἀρνεῖται τὸ νησάκι του γιὰ νὰ περάσῃ γιὰ πρωτεουσιᾶνος, γιὰ Εὐρωπαῖος ἢ γι' Ἀμερικᾶνος. Καὶ ἀπ' τὰ παλιὰ χρόνια ἔχουμε πολλὰ ζωηρὰ ἀποδεικτικά τοῦ ἦθους αὐτοῦ, ὅπως τὸ Γεωρ. Δήμα Βούλγαρη κι' ἄλλους, καὶ στὰ τωρινὰ ἔχουμε τὸν τιμημένο καὶ πολυσέβαστο Ναύαρχο Κουντουριώτη, τοῦ ὁποῖου νοῦς καὶ καρδιὰ σκέπτονται καὶ αἰθιάνονται πάντοτε τὸ βραχῶδες μὲν ἀλλὰ καὶ δοξασμένο καὶ πολυαγάπητο νησάκι.

ιδ') ἀξιόλογον ἦθος τῶν Ὑδραίων εἶναι καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐκτίμησις ὄλων πρὸς τὰ γράμματα, πρὸς τὴν Παιδείαν. Παρ' ὅλη τους τὴν ἀποκλειστικὴν σχεδὸν ἀπασχόλησι μὲ τὴ θάλασσα καὶ τὰ ναυτικά ἐν γένει, πάντοτε ἀγαπάγανε πολὺ καὶ τὰ γράμματα. Στὰ χρόνια ἀκόμα τῆς σκλαβιᾶς πολλοὶ ἀπ' τοὺς νοικοκυραῖους στέλνανε τὰ παιδιὰ τους στὶς Εὐρωπαϊκὰς πόλεις καὶ πρὸ πάντων στὶς Ἰταλικὰς καὶ σπουδάζανε. Τὰ μεγάλα σπίτια, σὰν τὸ Κουντουριώτικο καὶ πολλὰ ἄλλα ὅμοιά του, εἶχανε δικὸν τους δάσκαλον, τὸν ὁποῖον ἀγαπάγανε πολὺ καὶ ἐκτιμᾶγανε καὶ ἐπεριοιοῦντοσαν πολὺ. Ὡς ἐπίκαιρον μᾶς φαίνεται νὰ θυμηθοῦμε καὶ νὰ γράψουμε τὸ ὅτι, γιὰ ἓναν τέτοιον οἰκοδιδάσκαλον, ὁ Λάζαρος καὶ ὁ Γεώργιος Κουντουριώτης, ὁ

πρῶτος ἀπ' τὴν Ὑδρα κι' ὁ ἄλλος ἀπ' τ' Ἀνάπλι, ἀνταλλάσσουνε πολλές ἐπιστολές, ἕξ αἰτίας, πού τοὺς εἶχε ἀρρωστήσει ὁ οἰκοδιδάσκαλος αὐτὸς, μέσα στὶς ὁποῖες, τυπωμένες τώρα στοὺς τόμους τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου τῶν Κουντουριωτῶν, κρύβονται ἡ ἀγάπη, ἡ ἐκτίμησις καὶ τὰ ἄλλα εὐγενικὰ αἰσθήματα τῶν μεγάλων ἔθνικῶν αὐτῶν ἀνδρῶν πρὸς τὸν σοφὸ καὶ καλὸ δάσκαλο τῶν παιδιῶν τους.

Τὸ ἴδιο κάνανε οἱ Μιαούληδες, οἱ Τομπάζηδες κι' οἱ τόσοι ἄλλοι νοικοκυραῖοι.

Κι' ὅταν ἦτανε ζαμπίτης δηλαδή διοικητῆς τῆς Ὑδρας ὁ Γεωρ. Δήμα Βούλαρης, ἅμα ἐρχόντουσαν στὴν Ὑδρα μορφωμένοι ἄνθρωποι ἔκανε τὰ ἀδύνατα δυνατὰ καὶ τοὺς κράταγε στὸν τόπο γιὰ δασκάλους, ὅπως κράτησε τοὺς δυὸ ἀδελφοὺς Δημήτριον καὶ Κωνσταντῖνον Νούλα θεσσαλοῦς. Καὶ προσπαθοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ τραβήξῃ ἐκεῖ καὶ τὸν περιώνυμο Βενιαμὶν τὸν Λέσβιο. Σὲ μία του δὲ ὁμιλία πού ἔκανε μὲ τοὺς Νούλα εἶπε « **Μὴ φείδεσθε χρημάτων, ἔχομεν πολλά, ἀρκεῖ μόνον νὰ πεισθῶσι νὰ ἔλθωσιν οἱ δυνάμενοι νὰ μᾶς φωτίσωσι καὶ ἀνταμείβωμεν τοὺς κόπους των δι' ὧσων χρημάτων θελήσωσι**». Αὐτὰ τὰ λόγια, πού μᾶς τὰ σώζει ὁ Α. Γούδας στὸν ἕκτον τόμο τῶν παραλλήλων βίων του στὶς σελίδες 97-98 μαρτυροῦνε τὸ βαθμὸ τῆς ἀγάπης τῶν τότε Ὑδραίων πρὸς τὰ γράμματα. Δὲν λυπόντουσαν χρήματα, μόρφωσι θέλανε, γιὰ φωτισμὸ φροντίζανε κι' ἄς πηγαίνανε ὅσα κι' ἂν πηγαίνανε.

Μὰ καὶ στὰ χρόνια τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος φροντίζανε νὰ στέλνουνε ἱκανοὺς νέους στὶς χῶρες τῆς Εὐρώπης γιὰ σπουδές.

Ὅταν πῆγε ὁ Ἰωάννης Ὁρλάνδος γαμπρὸς τῶν Κουντουριωτῶν, μαζὺ μὲ δύο ἄλλους ἀντιπροσώπους στὸ Λονδῖνο γιὰ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὰ δάνεια, μαζὺ μὲ τὶς ἄλλες αὐτὲς φροντίδες του, κατέβαλε ἐπίσης σοβαρὲς προσπάθειες καὶ κατώρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς Ἄγγλους, ὥστε νὰ σταλθοῦνε κάμποσα παιδιὰ τῆς Ὑδρας γιὰ σπουδὲς στὸ Λονδῖνο. Στὶς ἐπιστολὲς του, ποὺ στέλνει στὸν κύρ-Λάζαρο Κουντουριώτη ἀπ' τὸ Λονδῖνο, τυπωμένες τώρα στοὺς τόμους τοῦ Ἄρχείου τῶν Κουντουριωτῶν, πάντοτε κάνει θερμὸ λόγο γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ. Καὶ πολλὰ ἄλλα περιστατικὰ, ποὺ μαρτυροῦνε τὴν ἀγάπη τῶν Ὑδραίων πρὸς τὰ γράμματα, θὰ εἶχαμε νὰ ἀναφέρουμε ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν γράφουμε ἱστορία, ὅπως εἶπαμε καὶ παραπάνω, καὶ ἐπειδὴ γιὰ τὸ ζήτημα τοῦτο σκοπεύουμε νὰ γράψουμε ἀργότερα μιὰ μονογραφία ἐπίτηδες, περιοριζόμεθα τώρα σ' αὐτά. Σημειώνουμε ἀκόμα ἐδῶ, ὅτι στὴ μέλλουσα μονογραφία, μὲ τὴν ἀρίθμησι τῶν δασκάλων, ποὺ διδάξανε στὴν Ὑδρα, μὲ τὴν ἀνάμνησι καὶ καταμέτρησι τῶν τόπων καὶ τῶν σχολείων ποὺ στέλνανε οἱ Ὑδραῖοι τὰ παιδιὰ τους, καὶ μὲ τὴν ἀνάλυσι ὄλων τῶν ἄλλων σχετικῶν πρὸς τὸ ζήτημα, θὰ φανῆ ζωηρὰ πόση ἦταν ἡ ἀγάπη τῶν Ὑδραίων πρὸς τὰ γράμματα.

Μετὰ τὸν ἱερὸν Ἀγῶνα, τὰ πράματα τραβήξανε ἄλλο δρόμο, ἄλλη ἐξέλιξι. Μὲ τὸ καθεστῶς τῆς ἐλευθερίας, καὶ τὸ ἦθος αὐτὸ, ὅπως καὶ τἄλλα, παράλλαξε πολὺ Νέα ἐπαγγέλματα, νέες ἰδέες, μεταβολὲς τῆς ναυτικῆς τέχνης, κτ' ἄλλοι τέτοιοι λόγοι ἐπιδράσανε καὶ τὸ παραλλάξανε μὰ δὲν τὸ ξεροζῶσανε. Ἐξακολουθοῦνε καὶ ὕστερις νὰ ἀγαπᾶνε, ἔστω καὶ σὲ μικρότερο κύκλο τὰ γράμματα οἱ Ὑδραῖοι. Σπουδάζουνε ἀκόμα κάμποσοι μὲ ζῆλο καὶ ἀποτελέσμα καὶ παρου-

σιάζεται μάλιστα καὶ τὸ ἐξῆς περίεργον. Στὴ νέα αὐτὴ περίοδο οἱ πειρὸ πολλοὶ ἀπ' τοὺς σπουδαστὰς προέρχονται ἀπ' τὴν πτωχὴν τάξιν τῶν βιοτεχνῶν καὶ τῶν ψαρῶδων. Ἀλλὰ διαπρέπουνε καὶ παίρνουνε ἀξιώματα σὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς καὶ τιμᾶνε τὶς δουλειές καὶ τὶς ἐπιστιῆμες, πού σπουδάσανε καὶ σταδιοδρομοῦνε μὲ ἐπιτυχία εἰς ὅλα τῆς πολιτείας, τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς τὰ στάδια.

Ἐμετρήμασε ὡς τώρα 14 ὥραϊα ἦθη. Δὲν σημαίνει πὼς αὐτὰ εἶναι ὅλα. Εἶναι τὰ σπουδαιότερα, τὰ γενικώτερα καὶ ἐκεῖνα, πού μέσα στὰ χρόνια, πού περάσανε, ἔχουνε πάρει τὴν ὀλιγώτερη παραλλαγὴν. Εἶναι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐξηγοῦνε πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔθιμα πού ἐπικρατήσανε στὸν τόπον καὶ τὰ ὁποῖα θὰ διαβάσετε ἀμέσως πειρὸ κάτω.

Πλὴν ὅμως αὐτῶν καὶ ἡ φιλοξενία καὶ ἡ κουβαροντοσύνη (ἐλευθεριότης) καὶ ἡ σεμνότης καὶ ἡ φιλοτιμία, καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ ἡ ὑπακοὴ εἰς τοὺς νόμους καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν κεκτημένων δικαιωμάτων τοῦ ἄλλου, εἶναι ὕδρεϊκα ἦθη, τὰ ὁποῖα ὅμως μέσα στὰ χρόνια καὶ μὲ τὴν ἐξέλιξιν πάθανε μεγαλύτερη παραλλαγὴν.

Πλὴν τῶν ἠθῶν αὐτῶν, πού εἶναι ὅλα ἀγαθὰ, ὑπάρχουνε, τώρα τελευταῖα μάλιστα, καὶ ἄλλα μερικὰ ἦθη, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἀγαθὰ, ὅπως σὲ κάθε χώρα. Ἀλλὰ αὐτὰ δὲν εἶναι αὐτοτελῆ καὶ γι' αὐτὸ καὶ δὲν τὰ καταμετροῦμε ἕνα· ἕνα. Εἶναι ἡ παραλλαγὴ τῶν καλῶν ἠθῶν, πού μετρήσαμε καὶ τὶς ὁποῖες, ὅπως εἶπαμε τὶς ἔκανε ὁ καιρὸς, ἡ ὑπερβολὴ τῶν ἠθῶν, πού ὁμολογουμένως τακτικὰ φανερόνουνται. Ὅπως π.χ. ἡ ὑπερβολὴ τῆς εἰσεβείας γεννάει τὴν ὑποκρισίαν καὶ τὴν παχυλὴν σκέψιν, ἡ ὑπερβολὴ τῆς ὑπερηφα-

νείας, πού εἶδαμε πειὸ μπροστά, γεννάει τὴν περιφρόνησι πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τὴ μικρομυαλοσύνη (μικρόνοιαν), ἢ ὑπερβολὴ τῆς τόλμης φτάνει στὴν τρέλλα καὶ ἄλλα τέτοια.

Τέτοιας μορφῆς κρούσματα παρουσιάζονται ἄλλοτε λιγότερα κι' ἄλλοτε περισσότερα καὶ προέρχονται πρὸ πάντων ἀπ' τὴν πολλὴ ἀνάμιξι καὶ ἐπιγαμία μὲ τοὺς ξένους καὶ μάλιστα τοὺς τυχοδιώκτας καὶ ἀπὸ τὴν παραμέλῃσι τῆς μορφώσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως.

Αὐτὰ εἶναι τὰ σπουδαιότερα ἤθη τὰ ὁποῖα σχηματίζανε τὸ χαρακτῆρα τοῦ Ὑδραίου καὶ τὸν σχηματίζουνε ἀκόμα, τότε μὲν καθαρότερο καὶ τελειότερο τώρα δὲ ἐπηρεασμένο ἀπὸ τὶς καινούργες ἰδέες, ἀπ' τὶς καινούργες τάσεις κι' ἀπὸ τὴν ἀλλόκοτη γιὰ μᾶς νοοτροπία τῶν καιρῶν αὐτῶν.

Μὲ τέτοια ἤθη χαλυβδωμένο τὸ νησί τῶν Μιαούληδων καὶ τῶν Κουτουριώτηδων, τῶν Τομπάζηδων καὶ τῶν Σαλτούρηδων καὶ καὶ καὶ τῶν τόσων ἄλλων σηκώθηκε κατὰ τοῦ φοβεροῦ Τυράννου, ἐπάλαισε κι' ἐνίκησε.

Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν ἐξέτασι καὶ τῶν ἐθίμων, τὰ ὁποῖα φυσικὸν εἶναι νὰ μᾶς ἀπασχολήσουνε περισσότερο.

B. TA EΘIMA

Κ. Ο ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΕΘΙΜΑ

Β. ΤΑ ΕΘΙΜΑ

α'. Ο ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ

1. Σὲ κείνα τὰ χρόνια στὴν Ὑδρα ἀρραβωνιάζανε τοὺς νέους ἀπὸ 16, 17 ἢ 18 χρονῶν καὶ τὰ κορίτσια ἀπὸ 12.

2 Ἄμα καμμιά φορὰ μετανοιώνανε ἢ ὁ νέος ἢ τὸ κορίτσι ἄν μεγαλώνανε καὶ διαλύανε τὸν ἀρραβῶνά τους, τότε ἐκεῖνος, πὺ γινότανε ἢ ἀφορμὴ νὰ διαλυθῇ ὁ ἀρραβῶνας, ἐπλήρωνε στὸν ἄλλονε ἓνα ποσόν, πὺ τὸ ὠρίζανε κείνες τὶς στιγμές, ἄν πρόστιμο, ἄς ποῦμε, γιὰ τὴ διάλυσι τοῦ ἀρραβῶνα.

3. Καὶ ὁ γάμος τους τότε ἔτσι γινότανε νωρὶς—νωρὶς. Ἀπὸ 18 χρονῶν τὰ ἀγόρια, πὺ τὰ λένε ἀπλῶς παιδιὰ στὴν Ὑδρα, καὶ ἀπὸ 14 χρονῶν τὸ πολὺ, τὰ κορίτσια, παντρευόντουσαν.

4. Ὅσοι παντρευόντουσαν μετὰ ἀπὸ τὴν ἡλικία αὐτὴ, προκαλούσανε τὰ σχόλια, τὴν κοροϊδία καὶ τὰ γέλοια τῶν ἄλλωνῶν, οἱ ὅποιοι τοὺς ὠνομάζανε «**γεροντοπαλλήκαρα**» καὶ «**γεροντοκοπέλες**». Τὸ ἔθιμο τοῦτο βαστάει ἀκόμα, μὰ γιὰ κείνους καὶ γιὰ κείνες ποῦ χουνε περάσει τὰ 40 καὶ τὰ 30 τῆς ἡλικίας τους.

5. Ὁ πατέρας τῆς κόρης καὶ τότε καὶ τώρα ἀκόμα, σὲ μεγάλη κλίμακα, ἔβγαινε νὰ ζητήσῃ τὸ γαμπρό, καὶ χωρὶς τὴ γνώμη αὐτουνοῦ γάμος δὲν ἐσκάρωνε οὔτε στερέωνε.

6. Ἄμα ἡ κόρη ἦτανε ὄρφανή, τότε τὰ χρὴ τὸ πατέρα της στὸν ἀρραβῶνα καὶ στὸ γάμο τὰ ἐκάνανε τὰ ἀδελφια της καὶ πρὸ πάντων ὁ μεγάλος. Τοῦτο γίνεται ἀπαράλλακτα μέχρι σήμερις.

Ποτὲ Ὑδροιστάκι δὲν παντρευότανε, ἂν δὲν πάντρευε
 πρῶτα τὶς ἀδελφάδες του. Κι' ὡς τὰ τῶρα πολλὰ παλλη-
 κάρια γερνᾶνε μὲ τὶς ἀδελφάδες του.

Μεγάλη ντροπὴ νομιζότανε τὸ νὰ παντρευτῆ ὁ νέος πρὶν
 παντρευτῆ ἡ ἀδελφή του.

7. Κάθε παλληκάρι εἶχε τὴν ἀντίστοιχη προσκοπέλλα
 του· ἔπρεπε νὰ παντρέψῃ αὐτήνε κι' ἔπειτα νὰ παντρευτῆ
 αὐτός. Τότε ἐκτιμιότανε πολὺ κι' ἦτανε γαμπρὸς περιζή-
 τητος.

Μέχρι σήμερις βλέπουμε ἀκόμα νὰ παντρεύεται ἡ πρώτη
 κόρη πρῶτα κι' ὕστερις ἀπ' αὐτήνε ὁ πρῶτος γυιὸς κι' ἔπειτα
 ἡ δευτέρα κόρη καὶ τὸ κατόπιν τῆς ὁ δευτερός γυιὸς καὶ
 οὕτω καθ' ἑξῆς. Πρῶτα τὸ κορίτσι κι' ὕστερις τ' ἀγόρι ἕως
 τὰ τελευταῖα.

8. Ἄν ἦτανε ἕνας ἀδελφὸς μέσα σὲ πολλὰς ἀδελφάδες,
 τότε τὸ ὑπερήφανο καὶ τίμιο παλληκάρι, γινότανε σκλάβος,
 γινότανε χαμάλης, γινότανε χίλια κομμάτια, νὰ προικίσῃ
 καὶ νὰ παντρέψῃ πρῶτα ὅλες τὶς ἀδελφάδες του κι' ἔπειτα
 παντρευότανε αὐτὸς μὲ τιμὲς καὶ δόξες, ὅπως τοῦ πρέπανε.

Καὶ τοῦ πρέπανε τιμὲς καὶ τοῦ πρέπανε δόξες γιστὶ
 ἦτανε νικητὴς σ' ἕναν ἀγῶνα σκληρό, σ' ἕναν ἀγῶνα, πού
 τὸν ἀποροφοῦσε διαρκῶς στὴ δουλειὰ τὴν ἐντιμὴ καὶ τὸν
 τραβοῦσε μακρὰ ἀπὸ κάθε κακία καὶ τοῦ χαλύβδωνε τὴν
 ψυχὴ καὶ τὸν ἔκανε ὄχι μόνον καλὸν ἀδελφὸν μὰ καὶ ἐνάρετο
 χριστιανὸν καὶ ἀποφασιστικὸν καὶ τολμηρὸν πατριώτη.

9. Σ' ἂν ἡ ὀρφανὴ κόρη δὲν εἶχεν ἀδελφοὺς τότε ὅλα
 τὰ χρῆματὰ τοῦ ἀρραβῶνα καὶ τοῦ γάμου τὰ ἔπαιρνε ἀπάνω
 τῆς ἡ χήρα μάνα.

10. Πρῶτα ἀρχίζανε ἡ προξενιὲς καὶ ἅμα τελείωνε τὸ
 συνοικέσιο γινότανε ὁ ἀρραβῶνας.

Μαζευόντούσαν, ὡς τὰ τῶρα, οἱ γονεῖς κί' οἱ συμπεθέροι τοῦ γαμπροῦ καὶ πηγαίνανε στὸ σπίτι τῆς νύφης. Ἐκεῖ ὁ πατέρας τοῦ γαμπροῦ ἔδινε στὴ νύφη χρυσὸ δακτυλίδι (βέρα) καὶ τῆς κρεμοῦσε στὸ λαιμὸ ἀσημένια νομίσματα.

11. Ὄταν πλουτίσανε ἀπ' τὴ ναυτιλία, τότε ἐκτὸς ἀπὸ τὴ βέρα ἔδινε στὴ νύφη καὶ ἄλλα δακτυλίδια μὲ διαμάντια, περλάντια καὶ ἄλλα πολύτιμα πετράδια γιὰ στολίδια καὶ τὶς κρεμοῦσε στὸ λαιμὸ χρυσὲς ντούπιες καὶ φλουριά.

Ἐπειτα ὅμως, ἀντὶς γιὰ ντούπιες καὶ φλουριά, σ' ἄν πολιτιστίκανε μὲ τοὺς Εὐρωπαίους, πού τοὺς γνωρίσανε στὰ τόσα τους ταξίδια, ἀρχίσανε νὰ θεωροῦνε τὰ νομίσματα πρόστυχο δῶρο καὶ τότε ὁ πεθερὸς κρεμοῦσε στῆς νύφης του τὸ λαιμὸ, πολύτιμους σταυροὺς ἢ περιδέροια μὲ διαμάντια καὶ μαργαριτάρια ἢ σκουλαρίκια πλουμιστά. Μετὰ τὸν πεθερὸ τὰ ἀδέλφια τοῦ γαμπροῦ καὶ οἱ ἄλλοι συμπεθέροι ἀπὸ τὸ σόι τοῦ γαμπροῦ, μὲ τὴ σειρά τους, χαιρετίζουνε τὴ νύφη καὶ τῆς χαρίζει ὁ καθένας τους καὶ κάτι, μέχρι σήμερις.

12. Ὁ δὲ πατέρας τῆς νύφης ἔδιδε ὁμοίως εἰς τὸ γαμπρὸ «**δακτύλιον ἀρραβῶνα**», δηλαδή τὴ «**βέρα**» καὶ ἀναλόγως τοῦ πλούτου καὶ ἓνα ἄλλο δακτυλίδι πολυτελείας, ἀμέσως δὲ κατόπιν τοῦ ῥοιχνε στὸν ὄμο τὸ μεταξωτὸ μαντίλι τὸ χρυσοκεντημένον στὰ χρόνια τὰ παληά. Τὸ ἴδιο ἐκάνανε στὸ γαμπρὸ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι συμπέθεροι τῆς νύφης. Ὅλοι μὲ τὴ σειρά τῆς συγγενείας' τοῦ ῥοιχνανε στὸν ὄμο τὸ μεταξωτὸ μαντίλι δίνοντές του κί' ἀπὸ ἓνα μπάτσο καὶ τοῦ πρόσφερε ὁ καθένας τὸ δῶρό του κ' ὕστερις ἀκολουθοῦσανε βροχὴ τὰ κουφέτα, τὰ ῥίζια καὶ τ' ἀσημένια νομίσματα

Ὅλα αὐτὰ γίνονται καὶ σήμερις ἄλλὰ σήμερις γίνονται

μαζὺ ὁ ἀρραβῶνας κι' ὁ γάμος τὶς πειὸ πολλὰς φορὰς. Ἐκ-
τὸς τούτου δὲ τὰ ἔθιμα αὐτὰ δὲν τὰ φυλάνε πειὰ ὅλοι. Ὁ
καιρὸς κι' ἡ πρόοδος—ὅπως λένε—σὰν ὁδοστρωτῆρες βαρεῖς,
τὰ πῆσανε καὶ τὰ ἔξαφανίσανε.

13. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ σερβίρανε γλυκὸ τοῦ κουταλιοῦ,
νερά, πιοτὰ καὶ ἀπὸ ἓνα γλύκισμα στὸ πιατάκι, μὲ τὴν μι-
κρὴ πετσετοῦλα πού τὴν λένε ἀκόμα «κρούσκιζα».

14. Κατόπιν γινότανε τὸ τραπεζί τοῦ ἀρραβῶνα. Σ' αὐ-
τὸ καθόντουσαν οἱ συμπεθέροι ὅλοι. Κρατοῦσε δὲ ὅλη τὴ νύ-
χτα. Γινότανε μὲ βιολιὰ καὶ ἄλλα ἐγγύωρια ὄργανα μὲ χοροὺς
καὶ μὲ τραγούδια καὶ μὲ χωρατὰ.

15. Στὸ διάστημα τῆς προξενειᾶς καὶ καμμιά φορὰ καὶ
κατὰ τὸν ἀρραβῶνα γινότανε καὶ ἡ συζήτησις γιὰ τὴν προῖ-
κα. Ἀρχικῶς ἡ προῖκα ἦτανε τιποτένια. κάμποσα ῥοῦχα, τὰ
ἀπαραίτητα ἐπιπλα τῆς ἐποχῆς, καὶ τοῦ νοικοκυριοῦ τὰ σέ-
νια, ἀποτελοῦσανε τὴν προῖκα τότε. Ἀργότερα, μὲ τὸ πέρα-
σμα τοῦ καιροῦ καὶ τὴν αὔξησι τοῦ πλοῦτου, ἀρχισε καὶ ἡ
προῖκα εἰς χοῖμα, στὴν ἀρχὴ λίγη καὶ κατόπιν σιγὰ σιγὰ
ὄλο καὶ περισσότερη, ἕως ὅτου ὅταν ὁ πλοῦτος ἀνέβηκε πο-
λύ, ἔφτασε κι' ἡ προῖκα σὲ σεβαστὸ ποσό. Ποιὸ ἀργὰ ἀκόμα
ἀρχίσανε νὰ δίνουνε προῖκα καὶ σπίτια κι' ἄλλων λογιῶν
ὑποστατικά.

16. Προικοσύμφωνο δὲν κάνανε τότε ἔφτανε ὁ λόγος
πού δίνανε μεταξὺ τους τὰ πεθερικά, (ὁ πατέρας τῆς νύφης
μὲ τὸν πατέρα τοῦ γαμπροῦ). Πολὺ βραδύτερα ἀρχίσανε
νὰ γίνονται προικοσύμφωνοι.

17. Ὁ ἀρραβῶνας δὲν κρατοῦσε πολὺ καιρό. Στὰ πα-
λῆα χρόνια σύντομα μετὰ τὸν ἀρραβῶνα γινότανε ὁ γάμος.
Σπάνιο ἦτανε νὰ περάσῃ χρόνος ὀλάκερος ἀπὸ τὸν ἀρρα-
βῶνα ὡς τὸ γάμο. Κατόπιν καὶ σήμερις κρατάει ὁ ἀρρα-

βῶνας καὶ δυὸ καὶ τρία καὶ καμμιά φορά καὶ περισσότερα χρόνια.

18. Στὸ διάστημα τοῦ ἀρραβῶνα ὁ γαμπρὸς ἐπισκεπτότανε τὴ νύφη, στὸ σπίτι της πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησι τῆς μητέρας της. Τὴν ἔβγαζε σεργιάνι ἢ κάνανε βίζιτες στὰ δικά τους σπίτια ἀλλ' ὑπὸ τὴν συνοδείαν πάντοτε τῆς μητέρας της ἢ ἐνὸς ἀδελφοῦ της Ἐπίσης τὴν φίλευε στὸ σπίτι τῶν γονέων του τὶς Κυριακὰς καὶ τὶς ἄλλες « **καλὲς ἡμέρες.** », καὶ τῆς ἔστελνε δῶρα διάφορα κατὰ τὶς ἑορτὲς καὶ ὅταν ἐρχότανε ταξιδιάρης ἀπ' τὰ ξένα. Ποτὲ στὰ παληὰ χρόνια ὁ γαμπρὸς δὲν κοιμώτανε στῆς νύφης τὸ σπίτι ὅσο ἦτανε ἀκόμα ῥαβωνιασμένος.

19. Κατὰ τὸ ἴδιο χρονικὸ διάστημα ἡ νύφη ἐπισκεπτότανε τακτικὰ τὴν πεθερά της ἢ μόνη της, ὅταν ἔλειπε ὁ ῥαβωνιαστικὸς σὲ ταξίδι ἢ μαζὺ μὲ τὴ μάνα της, ὅταν ὁ ῥαβωνιαστικὸς ἦτανε στὴν Ὑδρα. Προσκαλοῦσε τακτικὰ τὰ πεθερικὰ της στὸ σπίτι τῶν γονέων της κατὰ τὶς ἑορτὲς τους καὶ τὰ φίλευε. Τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ σι' ἄλλα πρόσωπα τῆς πατρικῆς οἰκογενείας τοῦ γαμπροῦ.

20. Ὅλο τὸ διάστημα τοῦ ἀρραβῶνα κι' ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη ἐτοιμαζόντουσαν γιὰ τὸ γάμο. Φυσικὰ ἢ ἐτοιμασίες ἦτανε ζωηρότερες ἀπ' τὸ μέρος τῆς νύφης. Μὰ καὶ τοῦ γαμπροῦ δὲν ἦσαν μικρότερες διότι στὰ πολὺ παληὰ χρόνια τὸ σπίτι γιὰ τὸ νέο ζευγάρι τὸ ἔδινε καὶ τὸ ἐτοίμαζε ὁ γαμπρὸς. Ἀργότερα ἄρχισε νὰ τὸ παίρνη κι' αὐτὸ ἡ νύφη γιὰ προῖκα.

β. Ο ΓΑΜΟΣ

1. Σ' ἄν περνοῦσε ὁ καιρὸς τοῦ ἀρραβῶνα ὠριζότανε πολὺ ἐγκαίρως ἢ ἡμέρα τοῦ γάμου. Δινότανε ἔτσι καιρὸς

στοὺς συμπεθέρους καὶ στὶς συμπεθέρες νὰ ἐτοιμαστοῦνε

2. Ὁ γάμος γινότανε ἀρχικῶς μὲν Κυριακῇ, κατὰ γενικὸν κανόνα, ἔπειτα δὲ καὶ Πέμπτη καὶ σπανιώτατα Δευτέρα. Τὶς ἄλλες ἡμέρες δὲν κάνανε γάμο τὶς νομίζανε γρουσουζίκιες ἢ τὶς ἐσέβοντο ἀπὸ λόγους θρησκευτικούς ὅπως λ.χ. τὴν Τετάρτη καὶ τὴν Παρασκευὴ Ποτὲ δὲν κάνανε γάμο τὴν Τρίτη, ὅλο τὸ Μάϊ καὶ κάθε «**Τρεῖς Μαΐου**». Οὔτε στὶς ἡμέρες τῶν σαρακοστῶν κάνανε γάμο· ἀλλὰ τότε δὲν ἔδινε οὔτε ἡ Ἐκκλησία ἄδεια γάμου.

3. Πολλὲς ἡμέρες πρὶν τοῦ γάμου στέλνανε καὶ προσκαλοῦσανε συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ τὰ δυὸ μέρη, «**τοὺς συμπεθέρους**», ὅπως τοὺς λέγανε μὲ ἓνα γενικὸ ὄνομα

4. Ἡ πρόσκλησις γινότανε μὲ τὸ στόμα. Κατόπιν στέλνανε γιὰ προσκλητήριο λίγα γαρούφαλα σὲ χαρτὶ διπλωμένα κι' ἀργότερα ἀκόμα στέλνανε λίγα γαρούφαλα ἀνακατωμένα μὲ κουφέτα μέσα σὲ ταρλατᾶ.

Τὸ προσκλητήριο αὐτὸ τὸ φυλᾶνε ἀκόμα τὰ περισσότερα σπίτια καὶ οἱ φίλοι τῶν παλιῶν ἐθίμων. Τὰ ἔντυπα προσκλητήρια εἶναι λίγος καιρὸς, πὺ μπήκανε στὴν κοινωνία τῆς Ὑδρας καὶ δὲν ἔχουνε γενικευθῆ.

5. Μέσα στὶς ἄλλες προετοιμασίες τοῦ γάμου μεγάλη κι' ἐπίσημη ἦτανε καὶ ἡ ἐτοιμασία τοῦ νυφικοῦ φορέματος. Τὸ ὕφασμά του, ἀπὸ τὰ πρῶτα μεταξωτὰ τοῦ κόσμου, τὸ φέρονε οἱ ναυτικοὶ ἀπὸ τὶς μεγάλες πολιτεῖες τῆς Εὐρώπης, πὺ συχοπηγαίνανε. Καὶ ἄλλοτε μὲν τὰ ἔξοδά του τὰ ἔκανε τὸ σπίτι τῆς νύφης ἄλλοτε δὲ ὁ γαμπρός. Τὸ κόβανε δὲ μὲ μεγάλη παράτα καὶ μὲ πλούσια τραταμέντα στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Μαζευόντουσαν ὀλόγουρα στὸ τραπέζι ὅλοι οἱ συμπεθέροι καὶ πρὸ πάντων ἡ συμπεθέρες καὶ λέγανε

ἢ κάθε μία διάφορες εὐχῆς καὶ καλομελετάγανε εὐτυχίες καὶ πλούτια.

Μόλις δὲ ἔβαζε ἡ κόφτρα τὸ ψαλίδι καὶ τραβοῦσειτὴν πρώτη ψαλιδιὰ ὅλοι κι' ὅλες τότε μαζὺ μὲ τὴν εὐχὴν «**ἡ ὦρα ἡ καλὴ καὶ στὰ στέφανα**», ῥαίνανε τὸ φουστάνι μὲ ἀσημένια νομίσματα καὶ χρυσᾶ φλουριά. Ἐπειτα ἀκολουθοῦσε ἡ διανομὴ γλυκισμάτων καὶ ποτῶν καὶ καμμιὰ φορὰ ἐτελείωνε ἡ τελετὴ μὲ γλέντι μὲ βιολιά καὶ ἄλλα ὄργανα.

6. Τελευταία προετοιμασία γιὰ τὸ γάμο ἦταν ἡ μεταφορὰ τῶν προικιῶν στὸ σπίτι, πού θὰ κατοικοῦσε τὸ νέο ζευγάρι. Ἡ μεταφορὰ αὐτὴ ἦταν μεγαλόπρεπη. Πρέπει δὲ νὰ ξέροῦς ὅτι, κάθε Ὑδροποῦλα, καὶ ἡ φτωχότερη ἀκόμα, εἶχε τὰ ἐπιπλάκια της, ἀνάλογα πάντοτε μὲ τὴ θέσι της, μὰ ποτὲ ἀξιοκαταφρόνητα, Ἐπίσης τὰ ρουχαλάκια της, ἀν δὲν τὰ εἶχε ντουζίνες, θὰ τᾶχε μισοντουζίνα. Τὰ ἴφειαν ἀπὸ μικροῦλα τὰ κεντοῦσε ἀπ' τὸ σχολειό της καὶ τὰ φύλαγε σὲ ντάνες μεσ' τὰ συρτάρια τοῦ μπουροῦ ἢ στὶς κόνσόλες καὶ στὰ σεντούκια, ἕως τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου.

Λοιπὸν λίγες μέρες πρὶν τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου, καὶ συνηθέστατα τὴν παραμονὴ τοῦ γάμου, τὰ διάφορα αὐτὰ προικιά—ἐπιπλα καὶ ῥοῦχα—κουβαλιόντουσαν στὸ σπίτι, πού θὰ καθότανε τὸ νέο ἀντρόγενο. Τὶς πειὸ πολλὰς φορὰς καθότανε στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι, ἐπειδὴ ἦτανε παλαιὰ συνήθεια νὰ κάθεται ἡ νύφη μὲ τὴν πεθερά.

Ἡ πομπὴ τῆς μεταφορᾶς γινότανε ὡς ἐξῆς: Μπροσιὰ στὴν ὄλη παράτα μπαίνανε τὰ βιολιά· πολλὰς φορὰς δυὸ καὶ τρία ζευγάρια. Ἐπειτα ἀκολουθοῦσε κεῖνος, πού βάσταγε τοῦ γαμπροῦ τὰ ῥοῦχα βαλμένα σὲ Τριεστιάνικο κάνεστρο μὲ τάξι καὶ καλαισθησία. Τὰ ῥοῦχα αὐτὰ ἦτανε δῶρο, πού

ἔκανε ἡ οἰκογένεια τῆς νύφης στὸ γαμπρὸ καὶ στοὺς σπιτικούς του, πατέρα, μητέρα καὶ λοιπούς. Ἦντιουσαν δὲ ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκονομικὴ κατάστασι τῆς οἰκογενείας τῆς νύφης. Ἀπαραίτητες ἦντιουσαν ἢ βελουδένιες χρυσοκέντητες παντόφλες γιὰ τὸ γαμπρὸ καὶ τὰ πεθερικά καθὼς καὶ τὸ χρυσοκέντητο σκουφάκι πότε βελουδένιο, πότε πλεχτὸ, γιὰ τὸν γαμπρὸ καὶ γιὰ τὸν πεθερό.

Ἐπειτα ἀκολουθοῦσαν οἱ ἄλλοι, πὺ βαστάγανε ὁ καθένας κι' ἀπὸ ἓνα προικιό. Ἐπιπλο ἢ ῥουχικό· καὶ σχηματιζότανε ἔτσι μεγάλη παράτα ἀπὸ βαστάζους. Ὅλοι, πὺ βαστάγανε ἦντιουσαν ἀπ' τὸ συγγενολοῖ, ἀπ' τοὺς συμπεθέρους, ἄς ποῦμε, κι' ἦντιουσαν ὅλοι ντυμένοι μὲ τὰ γιορτινά τους. Προτιμόντουσαν ἐννοεῖται οἱ νεώτεροι, πρῶτο γιὰ γοῦρι καὶ δεῦτερο ἐπειδὴ εἶχανε ἀντοχή. Μονάχα τὰ βαρεῖα πράγματα τὰ κρατάγανε χαμάληδες καλοπληρωμένοι, ἀλλὰ κι' ἐκεῖνοι ἦντιουσαν ὑποχρεωμένοι νὰ εἶναι ντυμένοι μὲ τὰ γιορτινά τους.

Ἐτσι λοιπὸν μὲ ξανοιγμένα τὰ ἐπιπλα, τὰ σκεύη καὶ τὰ ῥουχικά, τραβοῦσε ἢ παράτα γιὰ τὸ σπίτι τοῦ καινούρηου ζευγαριοῦ. Καμαρωτὰ καμαρωτὰ μὲ τῶν βιολιῶν τοὺς ἤχους περνοῦσε ἀπὸ τὰ σοκάκια τοῦ νησιοῦ, τὰ ὁποῖα λάμπανε ἀπ' τὴν πάστρα καὶ βουτίζανε ἀπ' τὶς χαρούμενες φωνὲς τῶν παιδιῶν, πὺ ἀκολουθοῦσαν τὴν παράτα καὶ τῶν γυναικῶν καὶ κοριτσιῶν, πὺ εἶχανε γιομίσει τὰ παράθυρα καὶ τὰ λιακωτὰ τῶν σοκακιῶν ἀπ' τὰ ὁποῖα περνοῦσε ἢ παράτα.

Καθὼς περνοῦσε ἢ παράτα αὐτὴ, ἀπ' τὰ διπλανὰ σπίτια θαίνανε τὰ προικιά μὲ ῥύζι, μὲ κουφέτα καὶ νομίσματα, καὶ ἢ εὐχὲς καὶ ἢ καλομελέτες δίνανε καὶ πέρνανε σ' ὄλωνῶν τὰ στόματα.

Ἡ ὅλη παράτα ἔκλεινε μὲ βιολιά ὅπως καὶ ἄρχιζε.

7. Σὰν φτάνανε τὰ προικιά στὸ νέο σπίτι ἀμέσως τὰ τακτοποιούσανε τὸ καθένα στὴ θέσι του, μὲ πολλὴ ἐπίδειξι, καὶ φαντάζανε ἔτσι, ἕως ὅτου γίνει ὁ γάμος καὶ πάει τὸ ζευγάρι καὶ κατοικήσει.

8. Καὶ πρὶν τὰ πάρουνε τὰ προικιά ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς νύφης τὰ ἀνοίγανε ἐκεῖ, σὰν σὲ ἔκθεσι, καὶ πηγαίνανε οἱ συμπεθέροι καὶ ἡ συμπεθέρες καὶ τὰ κερνάγανε δηλαδὴ τὰ θάινανε μὲ κουφέτα καὶ φλουριά.

Ἔστερ' ἀπ' τὴ μεταφορὰ ἀκολουθοῦσε γλέντι.

9. Ἄν ἡ νύφη ἦτανε κόρη ἐφοπλιστοῦ ἢ καπετάνιου τότε τὴ μεταφορὰ τῶν προικιῶν τῆς τὴν ἐκάνανε οἱ ναῦτες καὶ τὰ ναυτόπαιδα τοῦ καραβιοῦ τοὺς μοσκοντυμένοι κι' ὄμορφοι.

Πολλὲς φορὲς ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, ποὺ βαστάγανε τὰ προικιά ἐπερνοῦσε τοὺς 100 κι' ἔφτανε καὶ τοὺς 150.

10. Ἐκτὸς ἀπ' τὰ βιολιά καὶ τ' ἄλλα ὄργανα, συνηθίζανε νὰ σημαίνουνε τὶς καμπάνες τῆς ἐνοριακῆς ἐκκλησίας τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης καθὼς καὶ νὰ δίδουνε τὰ κανόνια τῶν καραβιῶν συγγενικῶν καὶ φιλικῶν.

Ἐπίσης πυροβολούσανε καὶ ἀπὸ τὰ συμπεθερικὰ σπίτια μὲ τρουμπόνια, καραμπίνες καὶ ἄλλα λογιῶν λογιῶν ὄπλα.

11. Τὰ καράβια, τὰ μαγαζιά, ἢ φιλικὲς ταράτσες, ὑψώνανε σημαία κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς μεταφορᾶς καθὼς καὶ κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ ἀρραβῶνα καὶ κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔθιμα τὰ χρστᾶνε ἀκόμα ἄλλος λίγο ἄλλο. πολὺ.

Μονάχα τὸν ἀρραβῶνα σπανίως τὸν κάνουνε τώρα χωριστὰ ἀπ' τὸ γάμο καὶ τόσο ἐπίσημα σὰν καὶ πρῶτα.

12. Μὲ πομπὴ ἐπίσης ἐζυμώνανε καὶ «τοὺς ἄρτους τοῦ

γάμου». Μαζευόντουσαν οἱ συμπεθέροι καὶ μὲ βιολιὰ καὶ πάλι ἄρχιζε τὸ ζύμωμα. Τὴν στιγμήν ποῦ ἄρχιζε, ὅλοι κι' ὅλες θίχνανε στὴ σκάφη χρυσᾶ ἢ ἀσημένια νομίσματα τὰ ὁποῖα ἔπαιρνε, κείνη ποῦ ζύμωνε.

13. Μὲ χρυσᾶ καὶ ἀσημένια ἐπίσης ῥαίνανε τὸ γαμπρὸ ὅταν ἄρχιζε ὁ κουρέας νὰ τὸν ξυρίζη καὶ νὰ τὸν καλλωπίζη γιὰ τὸ γάμο. Ὅμοίως καὶ τὴ νύφη τὴν ὥρα ποῦ ἄρχιζανε νὰ τὴν ντύνουνε γιὰ τὸ στεφάνωμα.

Παλαιοτάτη συνήθεια ἦτανε νὰ λούζωνται τὴν παραμονὴ τοῦ γάμου καὶ ὅλοι ὅσοι ἦντουσαν καλεσμένοι εἰς αὐτὸν, συγγενεῖς καὶ φίλοι.

14. Ὅταν ξεκινάγανε οἱ συμπεθέροι γιὰ τὸ γάμο γιομίζανε καλὰ τὶς τσέπες τους μὲ χρυσᾶ καὶ ἀσημένια νομίσματα καὶ μὲ κουφέτα.

15. Ἀπ' τὰ κουφέτα, ποῦ ἦντουσαν στὸ δίσκο μὲ τὰ στέφανα κανεῖς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀπλώση καὶ νὰ πάρη, αὐτὰ ἀνῆκον στὸν παπᾶ, ὁ ὁποῖος ἔδινε σιτοῖς ἀνύπαντρος καὶ σὶς ἀνύπαντρες ἀπὸ ἕνα-δυὸ γιὰ νὰ τὰ βάλουνε στὸ μαξιλάρι τους γιὰ νὰ δοῦνε τὸ ταῖρι, ποῦ τοὺς ἔμελλε νὰ πάρουνε.

16. Εἶπαμε καὶ πειὸ μπροστά, πὼς ὁ γάμος στὰ παλιὰ χρόνια γινότανε πάντα Κυριακὴ καὶ σπανιώτατα ἄλλη μέρα.

Μόλις ξημέρωνε τοῦ γάμου ἡ μέρα, πολὺ πρωτῆ, τὴν ὥρα, ποῦ σημαίνανε ἡ ἐκκλησιᾶς μαζευόντουσαν οἱ συμπεθέροι, οἱ μὲν τοῦ γαμπροῦ στὸ σπίτι του οἱ δὲ τῆς νύφης στὸ σπίτι τῆς. Μὲ τάξι καὶ πομπὴ οἱ τοῦ γαμπροῦ πηγαίνανε στὸ σπίτι τῆς νύφης, τὴν παίρνανε καὶ μὲ ὅλη τὴν ἀκολουθίαν τῶν συμπεθέρων τῆς τὴν φέρνανε στὴν Ἐκκλησιὰ τῆς ἐνορίας τοῦ γαμπροῦ. Ἐκεῖ ἀκούγανε ὅλοι μὲ εὐλάβεια πολλὴ τὴ θεία λειτουργία. Ἄμα τελείωνε ἡ λειτουργία γινότανε

τὸ μυστήριον τοῦ γάμου. Ἐπειτα ὅλοι μαζὺ ἐφέρονταν τοὺς νεονύμφους στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ ἢ στὸ σπίτι τὸ νέο, ἂν ἐπρόκειτο νὰ κατοικήσουνε σὲ νέο, σὲ ξεχωριστὸ δικό τους.

17. Ἀρχίζει τότε πλούσιο τραπέζι. Εἰς αὐτὸ ἂν μὲν γινότανε στὸ νέο, στὸ ξεχωριστὸ σπίτι τῶν νεονύμφων, καθόντουσαν ὅλοι οἱ συμπεθέροι καὶ οἱ τοῦ γαμπροῦ καὶ οἱ τῆς νύφης. Ἄν δὲ ἐπρόκειτο ἡ νύφη νὰ κατοικήσῃ στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι τότε οἱ συμπεθέροι τοῦ γαμπροῦ μαζὺ μὲ τοὺς νεονύμφους καθόντουσαν στὸ τραπέζι στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι, οἱ δὲ συμπεθέροι τῆς νύφης καθόντουσαν σὲ τραπέζι στὸ σπίτι τῶν γονέων τῆς νύφης.

Πολλὲς φορὲς ὅμως καὶ στὴν τελευταία αὐτὴ περίπτωσι καθόντουσαν ὅλοι μαζὺ μὲ τοὺς νειόπαντροὺς στὸ ἴδιο τραπέζι.

Τὸ τραπέζι κράταγε ὅλη τὴν ἡμέρα καθὼς, πολλὲς φορὲς, καὶ τὴν νύχτα καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα.

Ὅσο δὲ βάσταγε τὸ τραπέζι αὐτὸ τοῦ γάμου, χωρὶς διακοπὴ πέφτανε κανονιὲς ἀπ' τὰ συμπεθερικὰ πλοῖα καὶ πυροβολισμοὶ ἀπ' τὰ συμπεθερικὰ σπίτια.

18. Στὶς ὀκτὼ ἡμέρες τοῦ γάμου, δηλαδὴ τὴν ἄλλη Κυριακὴ, ὅταν τὸ τραπέζι τοῦ γάμου γινότανε, κοινὸ στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι ἢ στὸ ξεχωριστὸ τῶν νεονύμφων, κοινὸ γιὰ ὅλους τοὺς συμπεθέρους, τότε γινότανε τὸ τραπέζι στὸ σπίτι τῶν γονέων τῆς νύφης. Καθόντουσαν σ' αὐτὸ ὅλοι οἱ ἴδιοι συμπεθέροι, κρατοῦσε ὅσο καὶ τὸ προηγούμενο, μὲ τὴν ἴδια τάξι, πομπή, καὶ ἀφθονία καὶ γινόντουσαν ὅλα τὰ τυπικὰ πὺν εἶχανε γίνει καὶ στὸ τραπέζι τοῦ γάμου. Τὸ τραπέζι αὐτὸ λεγότανε «**ἀντιγάμος**».

Στὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ τραπεζιοῦ τοῦ **ἀντιγάμου**, ἔδινε

ὁ πατέρας τῆς νύφης, στὸ γαμπρό, ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ πατέρα του, τὴν προῖκα, πὺ τοῦ εἶχε τάξει.

19. Ἄμα ὁ γάμος γινότανε χωριστὰ ἀπὸ τὸν ἀρραβῶνα πρὶν γίνῃ τὸ στεφάνωμα, ἐπαναλαβαίνανε μερικὰ ἔθιμα, ἀπὸ κεῖνα πὺ περιγράψαμε πειὸ μπροστὰ, ὅταν μιλούσαμε γιὰ τὸν ἀρραβῶνα, ὅπως τὰ μαντήλια στὸ γαμπρό, τὰ δῶρα στὴ νύφη καὶ κᾶτι τέτοια ἄλλα παρόμοια.

20. Ἄμα, μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, ὁ ἀρραβῶνας κι' ὁ γάμος ἐνωθήκανε καὶ συνηθίζόντουσαν νὰ γίνονται τὴν ἴδια ἡμέρα, τότε τὰ ἔθιμα τοῦ ἀρραβῶνα γινόντουσαν ὅλα λίγη ὥρα πρὶν τοῦ γάμου.

21. Ἄμα ὁ γαμπρὸς ἦτανε ὀρφανὸς, χωρὶς στενοὺς δικούς του, τότε ἐτοιμαζότανε στὸ σπίτι τῆς νύφης σὲ ἄλλη κάμαρα χωρὶς νὰ βλέπῃ τὴν νύφη παρὰ μόνον στὸ στεφάνωμα. Σ' αὐτὴ τὴν περίστασι, πὺ τότε ἦτανε πολὺ σπάνια, οἱ συμπεθέροι τῆς νύφης μαζευόντουσαν μέσα σὲ μιὰ κάμαρα μὲ τὴ νύφη καθισμένη στὴ μέση τοῦ μεγάλου ὑδροῦκου καναπέ καὶ οἱ συμπεθέροι τοῦ γαμπροῦ μαζευόντουσαν στὴν ἄλλη κάμαρα μὲ τὸ γαμπρὸ στὴ μέση τοῦ καναπέ τῆς καθισμένο.

Ἄπ' τὴν κάμαρα τοῦ γαμπροῦ τότε οἱ συμπεθέροι του σηκωνόντουσαν καὶ πηγαίνανε στὴν κάμαρα τῆς νύφης καὶ τὴν κερνάγανε τὰ δῶρα καὶ τὴ ραίνανε. Οἱ δὲ συμπεθέροι τῆς νύφης πηγαίνανε στὴν κάμαρα τοῦ γαμπροῦ καὶ τὸν κερνάγανε τὰ δῶρά τους, τὸν ραίνανε καὶ τοῦ ρίχνανε τὸ μεταξωτὸ μαντήλι, τὸ ὁποῖο συνωδεύανε καὶ μὲ ἓνα δυνατὸ χαστοῦκι, στὸ πρόσωπό του.

Τὰ ἴδια γινόντουσαν ἂν ἦτανε ἡ νύφη ὀρφανὴ καὶ ἔρημη ἀπὸ στενοὺς δικούς της.

Τὰ ἔθιμα αὐτὰ βαστᾶνε ἕως τώρα.

Ὁ ἀρχαῖος γάμος.

22. Στὰ πολὺ παλῆὰ χρόνια τῆς Ὑδρας τὰ ἔθιμα αὐτὰ ἦντουσαν περιεργότερα, δεισιδαιμονίες, μποροῦμε νὰ ποῦμε, πραγματικές.

Σὲ κάθε γάμο τότε λαβαίνανε μέρος ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ὑδρας, πὺν ἦτανε ἀκόμα τότε χωριουδάκι γύρω στὴν Κιάφα. Οἱ μισοὶ πηγαίνανε στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ κι' οἱ ἄλλοι μισοὶ στὸ σπίτι τῆς νύφης. Ντυνόνοῦσαν δὲ ὅλοι σὰν νὰ ἦντουσαν ἀπόκορες. Οἱ ἄντρες φοράγανε γυναικεῖα ῥοῦχα, κι' ἢ γυναῖκες ἀντρίκια.

23. Καθόντουσαν ὅλοι κι' ὅλες γύρω στὸ γαμπρὸ καὶ στὴ νύφη, ὅλη τὴν ὥρα, πὺν τοὺς ντύνανε καὶ τοὺς στολίζανε γιὰ τὴ στεφάνωσι. Τραγουδάγανε δὲ τραγούδια τοῦ γάμου μὲ συνοδεία λύρας ἢ ἄλλου ὄργάνου ἀπὸ κείνα πὺν ξέρανε τότε καὶ παίζανε.

Ντύσιμο τοῦ γαμπροῦ.

14. Τοῦ φοράγανε πρῶτα τὴ γαμπριάτικα φορεσιὰ καὶ ἀπὸ πάνω ἀπ' αὐτὴ τοῦ ῥίχνανε ἓνα ῥοῦχο μακρὸν, πὺν τὸ λέγανε τούρκικα «μπινίσι». Ἐπειτα τοῦ τυλίγανε τὸ κεφάλι μὲ μιὰ χρωματιστὴ «σερβέτα», τὴν ὁποία στολίζανε μὲ λογιῶν-λογιῶν λουλούδια. Ὑστερις τοῦ κρεμάγανε στὸ δεξιό του ὤμο μιὰ πολὺ μεγάλη κουλοῦρα, ζυμωμένη μὲ μέλι ἀπ' τὴν παραμονὴ τοῦ γάμου καὶ μελετημένη ἐπίτηδες γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Καὶ τελευταῖα τοῦ ζῶνανε στ' ἀριστερὸ μέρος ἓνα σπαθί.

Μὲ τὸ «μπινίσι» καὶ τὴ «σερβέτα» θέλανε νὰ παραστήσουνε τὸ ἡγεμονικὸ τοῦ ἀντρός, μὲ τὴν κουλοῦρα τὴν ὑποχρέωσι τοῦ ἀντρός νὰ φροντίζη γιὰ τὸ σπίτι καὶ συγχρόνως καὶ τὴν εὐχή, νὰ μὴ τοῦ λείψη ποτὲ τὸ ψωμί ἀπ' τὸ

σπίτι, καὶ τέλος μὲ τὸ σπαθὶ θέλανε νὰ δείξουνε τὴν ἐξουσία τοῦ ἀντροῦ στὸ σπίτι.

Ντύσιμο τῆς νύφης.

25. Καὶ τὴ νύφη ἀπάνω-κάτω τὴν ντύνανε μὲ τὸν ἴδιον τρόπο.

Τῆς φοράγανε πρῶτα τὰ νυφικά της κι' ἀπὸ πάνω ἀπ' αὐτὰ τῆς βάζανε κι' αὐτηνῆς τὸ «μπινίσι», πὺν ἦτανε ὁμοιοσάν καὶ κεῖνο τοῦ γαμπροῦ. Κατόπιν ἀπὸ τὰ καλοχτενισμένα μαλλιά της τῆς κρεμάγανε μιὰ ἄσπρη μπόλια μακροῦ ὡς τὰ πόδια, πὺν ἔμοιαζε σάν τὸ σημερινὸ λέπλο τῆς νύφης. Ἡ μπόλια αὐτὴ ἦτανε στιγμένη στὶς δύο της ἄκρες μὲ μαῦρα κεντητὰ στίγματα καὶ εἶχε καὶ στὶς δύο ἄκρες της φοῦντες καὶ κρόσσια. Τὴ βάζανε δὲ μὲ τέτοιο τρόπο στὸ κεφάλι ὥστε σκέπαζε ὅλα τὰ μαλλιά τῆς νύφης καὶ καθὼς δενότανε σκέπαζε καὶ τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ προσώπου της.

Πάνω ἀπ' τὴ μπόλια καρφισῶνανε τρία φτερὰ παγωνιοῦ τὰ ὁποῖα Τούρκικα τὰ λέγανε «σεργούτζια».

Ἐπειτα τῆς σκεπάζανε τὸ πρόσωπο μὲ μιὰ σκέπη κόκκινη, ἡ ὁποῖα κατέβαινε ἕως τὰ πόδια κάτω-κάτω.

26. Ἐτσι ντυμένη τὴ βάζανε νὰ κάτση ἢ στὸν καναπέ κατὰ μεσῆς του, ἢ σὲ καρέκλα κατὰ μεσῆς τῆς σάλας.

Ἐτσι καθισμένη ἀκούνητη κι' ἀμίλητη μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα στὴν κοιλιά της ἀπάνω καὶ μέσα ἀπὸ τὴν κόκκινη σκέπη καὶ μὲ τὰ μάτια κατὰ γῆς περιέμενε τὸ γαμπρὸ γιὰ νὰ πᾶνε στὴν Ἐκκλησιὰ γιὰ τὸ στεφάνωμα.

27. Ἐννοεῖται ὅτι, τὰ βαρεῖα καὶ πολλὰ ῥοῦχα, ἡ ἀκίνητη καὶ τεντωτὴ στάσις καὶ ἡ ἄλλη της ἀγωνία τῆς ἐφέροντανε ἰδρωτὰ ὄχι λίγο καὶ γιὰ τοῦτο μιὰ γυναῖκα ἐπίτηδες

ἐκαθότανε κοντά της γιὰ νὰ τῆς σκουπίζη κάθε τόσο τὸν ἴδρωτά της.

28. Τὰ δύο **μπινίσια** τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης καθὼς καὶ ἡ **μπόλια**, πού σκέπαζε, σὰν πέπλο, τὰ μαλλιά καὶ τὶς πλάτες τῆς νύφης, ἦντουσαν κτῆμα τῆς Κοινότητος. Καὶ ὅταν τελείωνε ὁ γάμος οἱ νειόπαντροὶ τὰ γυρίζανε πάλι στὴν Κοινότητα γιὰτι θὰ χρησιμεύανε καὶ γιὰ ἄλλους γάμους ἔπειτα.

Πορεία τοῦ γαμπροῦ πρὸς τὴ νύφη.

29. Ἄμα τελείωνε τὸ ντύσιμο καὶ ἡ ἄλλη ἐτοιμασία τῆς νύφης στέλνανε ἀπὸ τὸ σπίτι της εἰδοποίησι στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ γιὰ νὰ ἔλθῃ μὲ τὸ συμπεθεριό του γιὰ τὸ στεφάνωμα.

Ἄμέσως τότε ὁ γαμπρὸς ἔβγαινε μὲ ὅλη τὴ συνοδεία του γιὰ νὰ πάῃ νὰ πάρῃ τὴ νύφη ἀπ' τὸ σπίτι της γιὰ τὸ στεφάνωμα στὴν Ἐκκλησιά.

30. Ἡ πομπὴ ἦτανε μεγαλόπρεπη πολὺ. Μπροστὰ πηγαίνανε κεῖνοι, πού κρατάγανε σημαῖες καὶ σεινάλα διαφόρων χρωμάτων. Ἀκολουθοῦσαν οἱ παπάδες καὶ ἔπειτα ἐρχότανε ὁ γαμπρὸς μὲ τὸ συμπεθεριό του ἀπὸ πίσω.

Σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν πορεία ἡ ἀκολουθία, ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, χορεύανε, πηδάγανε καὶ τραγουδάγανε μὲ συνοδεία λυρῶν. Ἐλέφτανε δὲ διαρκῶς κανονιῆς καὶ ντουφεκιές. Καὶ τέλος γινότανε ἀπερίγραπτη βουὴ καὶ ἀντάρα στὰ στενοσόκακα τῆς Κιάφας, σωστὸς ἀλαλαγμός. Κι' ἔτσι φτάνανε στὸ σπίτι τῆς νύφης.

Στὸ σπίτι τῆς νύφης.

31. Μόλις ἀκούγανε στὸ σπίτι τῆς νύφης τὴ βουὴ τῆς

πομπῆς τοῦ γαμπροῦ καὶ καταλαβαίνανε, πὼς ζυγώσανε, σηκώνανε ὄρθια τὴ νύφη νὰ περιμένη τὸ μπάσιμο τοῦ γαμπροῦ.

32. Ἄμα ἔφτανε πειὰ ὁ γαμπρὸς στὴν ὀξώπορτα σταμάταγε ἐκεῖ, ἔβγαζε τὸ σπαθὶ πού ἔφερε, καθὼς εἶπαμε, κρεμιστὸ στὸν ὄμο, καὶ σιασρωτὰ κύπαγε τρεῖς φορὲς τοὺς πράκους τῆς πόρτας. Ἐπειτα ξεκρέμαγε ἀπ' τὸν ἄλλον ὄμο τὴ μεγάλη κουλούρα, πού ἔφερε μαζύ του ἀπ' τὸ σπίτι του, τὴν ἔκοβε μὲ τὸ σπαθὶ του σὲ τέσσερα κομμάτια καὶ τὰ πέταγε μέσα στὸ σπίτι στὴ μέση τῶν συμπεθέρων. Τότε τὰ ἐμοιραζόντουσαν καὶ τὰ ἐτρώγανε ὅλοι ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ.

33. Μετὰ ἀπ' αὐτὰ τράβαγε καὶ καθότανε ὄρθιος ὄξω ἀπ' τὴν πόρτα μερικὰ βήματα. Ἐκεῖ καὶ περιμένε ἕως ὅτου στὴ σειρά τῆς ἐθιμοτυπίας ἔλθῃ ἡ πεθερά του νὰ τὸν πάρῃ μὲ τὰ συνειθισμένα.

Φιλοδωρήματα στὴ νύφη.

34. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ μεγαλύτερος ἀδελφὸς τοῦ γαμπροῦ ἢ, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ἀδελφός, ὁ στενωτέρης του συγγενῆς ἔμπαινε στὴν κάμαρα, πού ἔκαθότανε ἡ νύφη, ἢ ὁποία καθὼς εἶπαμε πρὸ ὀλίγου, ἦτανε ὄρθια καὶ κράταγε καὶ ἓνα δοχεῖο μικρὸ στὸ χέρι της. Πρῶτα λοιπὸν αὐτῆς τὴ φίλαγε κι' ἔπειτα τῆς φόραγε δακτυλίδι, ἄρραβῶνα, τὸ ὁποῖον τότε συνηθίζανε νὰ τὸ φτειάνουνε ἀπὸ ἀσημι.

35. Κατόπιν του μπαίνανε ἓνας ἓνας οἱ ἄντρες, οἱ ὁποῖοι ἐδίνανε τὴν τυπικὴ εὐχὴ στὴ νύφη καὶ ῥίχνανε ὅλοι, ἀπὸ ἓνα ὁ καθένας τους, ἀσημένιο νόμισμα μέσα στὸ δοχεῖο, πού κράταγε στὸ χέρι της. Ἐπειτα βγαίνανε ὄξω πάλι κοντὰ στὸ γαμπρό.

Φιλοδωρήματα στὸ γαμπρό.

36. Ἄμα τελειώνανε ὅλοι ἀπ' τὸ μέρος τοῦ γαμπροῦ, ἀρχίζανε τὰ φιλοδωρήματά τους ἢ συμπεθέρες ἀπ' τὸ μέρος τῆς νύφης

Πρώτη ἔβγαине ἡ μητέρα τῆς νύφης, ζύγωνε τὸ γαμπρό, τὸν φίλαγε τρεῖς φορὲς καὶ τοῦ φόραγε δακτυλίδι, ἀρραβῶνα. Ἔπειτα ἔσκυβε καὶ τοῦ ῥιχνε μέσα στὸ παπούτσι του ἓνα ἀσημένιο νόμισμα καὶ τοῦ ἔδινε τὴν εὐχή της «νὰ πατάη πάντα στ' ἀσῆμι». Κατόπιν τοῦ ἔρριχνε στὸν ὄμο του ἓνα μεταξωτὸ μαντήλι καὶ τοῦ ἔδινε μαζὺ κι' ἓνα δυνατὸ μπάτσο, πὺν κοκκίνιζε τὸ μάγουλό του καὶ, πὺν θέλουνε νὰ πιστεύουνε, πὺς ἐσήμαινε τὴ στοργὴ τοῦ γονιοῦ πρὸς τὸ παιδί, ἡ ὁποία στοργὴ συνοδεύεται πάντοτε μὲ αὐστηρότητα.

37. Ὑστερα ἀπ' τὴ μητέρα τῆς νύφης βγαίνανε μία μία, μὲ τὴ σειρά τους, ὅλες ἡ συμπεθέρες καὶ κάνανε τὰ ἴδια. Δηλαδὴ χαιρετάγανε καὶ εὐχόντουσαν πρῶτα τὸ γαμπρό, τὸν φιλάγανε ἢ γεροντότερες, καὶ ὅλες, μὲ τὴ σειρά τους, τοῦ ῥίχνανε τὸ μεταξωτὸ μαντήλι, τὸ ὁποῖον συνωδεύανε καὶ μὲ τὸ μπάτσο.

38. Δίπλα στὸ γαμπρὸ καθόντουσαν πάντα δυὸ γυναῖκες ὅλη αὐτὴ τὴν ὥρα, πὺν ῥίχνανε τὰ μαντήλια. Ἡ μία σκούπιζε τοῦ γαμπροῦ τὸν ἴδρωτα, ἡ ἄλλη μάζευε τὰ μαντήλια, πὺν τοῦ ῥίχνανε, τὰ κανάλιαζε ὅπως ὅπως, τὰ ἔκανε ἓνα μικρὸ μπογαδάκι μέσα σὲ ἓνα μεγάλο μεταξωτὸ μαντήλι καὶ τὰ ἔδινε σὲ ἓνα μικρὸ ἀγόρι, τὸ ὁποῖο, τὰ βάσταγε ὅλη τὴν ὥρα, ὡς πὺν νὰ τελειώσῃ ὁ γάμος καὶ νὰ γυρίσουνε στὸ σπίτι, πὺν θὰ ἔμενε τὸ νέο ζευγάρι.

Στὴν Ἐκκλησιά.

39. Ἄμα περὶ τελειώνανε καὶ ἡ συμπεθέρες τῆς νύφης,

γινόντουσαν ἓνα τότε τὰ δυὸ συμπεθεριὰ καὶ βγαίνανε γιὰ νὰ πᾶνε στὴν Ἐκκλησιά

Μπροστὰ περπάταγε ὁ γαμπρὸς μὲ τὸ συμπεθεριό του, κατὰ τὴν ἴδια τάξι, ὅπως καὶ ὅταν ἦλθε ἀπ' τὸ σπίτι του στὸ σπίτι νύφης, πὺν περιγράψαμε λίγο πειὸ μπροστὰ.

Ἐπειτα ἀκολούθαγε ἡ νύφη μὲ τὸ δικό της συμπεθεριό.

Φτάνανε στὴν Ἐκκλησιά ἀπὸ σύντομο δρόμο καὶ ἐκεῖ κατὰ τὸ κανονισμένο τυπικὸ τῆς Ἐκκλησίας μας, γινότανε τὸ στεφάνωμα. Ὅλοι οἱ ἄντρες καὶ ἡ γυναῖκες μὲ εὐλάβεια καὶ σεβασμὸ ἀκούγανε τὰ γράμματα τοῦ μυστηρίου.

Γυρισμὸς στοῦ γαμπροῦ στὸ σπίτι.

40. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας γυρίζανε πάλι στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι τὸ καινούρηο, ἂν πέρνανε καινούρηο, ἢ στὸ πατρικό του, ἂν θὰ ἔμενε ἡ νύφη μὲ τὰ πεθερικά της. Τὸ τελευταῖο τοῦτο ἦτανε καὶ τὸ συνηθέστερο.

41. Στὴν Ἐκκλησιά ἀφήνανε κι' ἀφήνουνε ἀκόμα τὰ στέφανα ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρες· στὶς ὀκτὼ ἔρχονται κι' ἐκκλησιάζονται καὶ μὲ τὴν εὐχὴ τῆς Ἐκκλησίας παίρνουνε πάλι στὸ σπίτι τους τὰ στέφανα, ὅπου τὰ φυλάνε στὸ εἰκονοστάσι, ὡς ποῦ νὰ πεθάνουνε.

42. Μόλις ξεκινάγανε οἱ νειόγαμπροι νὰ φύγουνε ἀπ' τὴν Ἐκκλησιά γιὰ νὰ γυρῖσουνε στὸ σπίτι τους, ἡ καμπάνες σπάζανε ἀπ' τὸ πανηγυρικὸ σήμαμα κι' ἡ κανονιὲς κι' ἡ ντουφεκιὲς χαλάγανε τὸν κόσμο μὲ τὴ βουὴ καὶ τὸν κρότο τους.

43, Ὁ γυρισμὸς γινότανε μὲ τὴν ἴδια τάξι καὶ σειρὰ ὅπως καὶ ὁ πηγαίμὸς στὴν Ἐκκλησιά. Μπροστὰ ὁ γαμπρὸς μὲ τοὺς δικούς του, πίσω ἡ νύφη μὲ τοὺς δικούς της.

Μὰ τώρα ὁμως δὲν γυρίζουνε ἀπὸ σύντομο δρόμο οὔτε

γρήγορα, ἀλλὰ κάνουνε ὀλόκληρη λειτανία ἀπ' τὴν Ἐκκλησιὰ ὡς τὸ σπίτι τους. Περνάνε πάνω-κάτω ὅλη τὴ μικρὴ ἀκόμα πολιτεία τοῦ κατόπιν ἐνδόξου καὶ πλούσιου νησιοῦ καὶ περπατᾶνε σιγὰ πολὺ σιγὰ. Θέλουνε νὰ τοὺς δῆ ὅλος ὁ τόπος καὶ νὰ τοὺς εὐχηθῆ ὅλος ὁ κόσμος.

44. Τὴ νύφη τὴ βαστάγανε σὲ ὅλο τὸ γυρισμὸ δυὸ ἀπὸ τοὺς πειὸ στενοὺς τῆς συγγενεῖς. Ἦτανε ἀδύνατο νὰ περπατήσῃ μόνη τῆς. Κατὰ τὴν τότε ἔθιμοταξία ἔπρεπε νὰ κρατᾶ τὰ χέρια τῆς σταυρωτὰ στὴν κοιλιά τῆς, νὰ γέρονῃ τὸν κορμὸ τῆς μπροστὰ καὶ τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πίσω καὶ ἐπομένως νὰ περπατᾶ καμαρωτὰ καμαρωτὰ καὶ πολὺ ἀργά.

Ἀπὸ τὸ περπάτημα αὐτὸ γεννήθηκε καὶ λέγεται, σᾶν παροιμία, ἀκόμα ὡς τὰ τώρα, στὴν Ὑδρα, ἡ φράσις «**περπατάει σᾶν νύφη**» κι' ἄλλες πολλὲς ὁμοιῆς τῆς.

45. Ἔτσι περπατῶντας γυρίζανε ὅλο τὸν τόπο καὶ ὕστερα ἀπὸ ὥρα πολλὴ φτάνανε στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι.

Στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι.

46. Μετὰ τὴ βόλτα αὐτὴ φτάνανε ἐπὶ τέλους στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι. Μόλις φτάνανε στὴν ὀξώπορτα, ἔπαιρνε ἡ νύφη στὸ χέρι τῆς ἓνα ῥόδι, σταύρωνε μ' αὐτὸ τρεῖς φορὲς τὴν πόρτα καὶ ὕστερα τὸ πέταγε κατὰ γῆς στὴ μέση τῆς αὐλῆς ἢ τῆς κάμαρας ποὺ ἐρχότανε πρώτη μετὰ τὴν ὀξώπορτα, ὅταν δὲν εἶχε τὸ σπίτι αὐλὴ. Τὸ πέταγε μὲ δύναμι τὸ ῥόδι κατὰ μεσῆς γιὰ νὰ σκάσῃ καὶ γιὰ νὰ σκορπίσουνε τὰ σπόρια τοῦ ὀλόγουρα. Μ' αὐτὸ θέλανε νὰ ποῦνε, πὼς σᾶν τὰ σπόρια τοῦ ῥοδιοῦ νὰ πληθύνουνε οἱ ἀπόγονοι.

Αὐτὸ τὸ ἔθιμον μέχρι σήμερις τὸ κάνουνε ἀκόμα στὴν Ὑδρα.

47. Ἐπειτα βγαίνουνε τὰ πεθερικὰ τῆς νύφης. Ἀγκαλιά-

ζανε πρώτα νύφη και γαμπρό και τους φιλάγανε τρεις φορές ὁ καθένας τους τὸν καθένανε στὸ πρόσωπο, ἔπειτα ἡ μάνα τοῦ γαμπροῦ ἔδινε στὴ νύφη και στὸ γυιό της ἀπὸ ἕνα κουτάλι μέλι ἢ γλυκό, ἀπὸ ἕνα βάζο, ποὺ κρατάγε στὸ χέρι της, γιὰ νὰ τοὺς γλυκάνη και τελευταῖα ὁ πατέρας τοῦ γαμπροῦ ἀκούμπαγε στοὺς ὄμους τῶν νειόπαντρων μιὰ πῆττα, ἕνα κομμάτι τυρὶ κι' ἕνα κομμάτι προβατίσιο ξύγγι, ποὺ σημαίνανε ὅτι τοὺς εὐχότανε νὰ ζήσουνε και νὰ ἀσπρίσουνε σὰν τὸ τυρὶ και σὰν τὸ ξύγγι και νὰ μὴ στερηθοῦνε ποτὲ τὸ ψωμί, ἀλλὰ πάντοτε νὰ τοὺς φυλάγεται μιὰ πῆττα ὅπως φυλαγότανε ἡ πῆττα τῆς Χήρας τῆς Σιδωνίας στὸν προφήτην Ἡλία.

Και τώρα ἀκόμα ἔξακολουθεῖ ἡ πεθερὰ νὰ γλυκαίνει τοὺς νειόπαντρους. Ἀλλὰ πῆττα ξύγγι και τυρὶ ἔχουνε χρόνια, ποὺ τ' ἀφήκανε.

48. Κατόπιν ἀπ' αὐτὰ ὁ πεθερὸς ἔρορχνε μιὰ μεγάλη μπόλια (πετσέτα οὐγιωτὴ), ποὺ εἶχε μάκρος πολὺ, γύρω στοὺς λαιμοὺς τῶν νειόγαμπρων και σὰν δεμένους και τοὺς δυό, τοὺς ὠδηγοῦσε μέσ' στὸ σπίτι. Μ' αὐτὸ τοὺς εὐχότανε νὰ ζήσουνε πάντα ἐνωμένοι και ἀχώριστοι.

Και σήμερα ἔτσι μπάζουνε τοὺς νειόπαντρους στὸ σπίτι τους πρώτη φορὰ μετὰ τὸ στεφάνωμα, δηλαδὴ τοὺς τυλίγουνε μὲ τὴν πετσέτα στὸ λαιμὸ και τοὺς φέρονε μέσα.

Τὴν πετσέτα αὐτὴ τὴ λέγανε στὰ παλιὰ χρόνια «**Μεσ-σάλα**» και ἔφτανε στὸ μάκρος καμμιὰ φορὰ ἕως τὶς τριάντα πῆγες. Τὴ μεταχειρίζονται και σήμερα τὴ **μεσσάλα** στὶς «πανηκωτιές».

Μέσα στὸ σπίτι.

49. Μετὰ τοὺς νειόπαντρους μπαίνανε στὸ σπίτι μέσα

κι' ὅλοι κι' ὅλες, πὺ ἀκολουθᾶνε τὴν πομπή. Μὲ φωνὲς χαρᾶς τοὺς εὐχόντουσαν καί τοὺς ῥαίνανε μὲ βαμπακόσπορο, μὲ φουντούκια, μὲ ῥύζι καὶ μὲ νομίσματα ἀσημένια.

50. Μόλις καθόντουσαν, τότε πάλι ἡ μάνα τοῦ γαμπροῦ ἔδινε στοὺς νειόπαντροὺς ἀπὸ μιὰ μεγάλη κουταλιὰ μέλι μὲ μύγδαλα. Ἔπειτα τρατέρονανε τοὺς συμπεθέρους μὲ σῦκα, σταφίδες κι' ἄλλα καλούδια κι' ἀργότερα, ὅταν ἀρχίσανε νὰ φειάνουνε γλυκά, μὲ γλυκά.

Τὸ τραπέζι τοῦ γάμου.

51. Ἄμα τελείωνε τὸ τρατάρισμα ἀρχίζε τὸ τραπέζι τοῦ γάμου. Τοῦτο βάσταγε τὸ συντομώτερο ἴσα μὲ τὰ μεσάνυχτα, πολλὲς φορὲς ξενοχτάγανε καὶ σπανιώτερα, ἅμα ἀντέχανε, βάσταγε καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα. Ἔτσι γίνεται ὁκόμα ὡς τὰ τώρα.

Στὸ τραπέζι καθόντουσαν ὅλοι οἱ συμπεθέροι πὺ εἶχανε λάβει μέρος στὸ γάμο.

Ὅπως δὲ εἶπαμε καὶ πειὸ μπροστὰ ἡ καθόντουσαν ὅλοι κι' ἀπὸ τὰ δυὸ συμπεθεριὰ στῶν νειόγαμπρῶν τὸ σπίτι ἢ οἱ μὲν συμπεθέροι τοῦ γαμπροῦ καθόντουσαν στὸ τραπέζι, πὺ στρωνότανε στὸ σπίτι τῶν γονέων τοῦ γαμπροῦ, οἱ δὲ συμπεθέροι τῆς νύφης καθόντουσαν στὸ τραπέζι, πὺ στρωνότανε στὸ σπίτι τῶν γονέων τῆς νύφης.

Ὁ ἀντίγαμος.

52. Στὶς ὀκτὼ μέρες ὁ πατέρας τῆς νύφης ἔκανε τὸ τραπέζι σ' ὅλους τοὺς συμπεθέρους. Τὸ πανηγῦρι ἔπαναλαμβανότανε ὅπως καὶ στὸ τραπέζι τοῦ γάμου καὶ λεγότανε **ἀντίγαμος**. Τότε τοῦ παράδινε καὶ τὴ χρηματικὴ προίκα τοῦ γαμπροῦ.

53. Ἄμα τελείωνε καὶ τὸ τραπέζι αὐτό, ὅλοι μαζύ, πεθερικά καὶ συμπεθερικά, μὲ τὶς λύρες, τὰ βιολιά καὶ ἄλλα ὄργανα καὶ μὲ ντουφεκιᾶς συνωδεύανε τοὺς νειόγαμπρους στὸ νέο σπίτι τους.

54. Ὅλοι οἱ συμπεθέροι κάνανε ὁ καθένας τους, ὡς δῶρο, ἀπὸ ἓνα ἐπιπλο ἢ ἀπὸ ἓνα σκεῦος γιὰ τὸ νέο σπίτι.

Τὸ ἔθιμο ὅμως αὐτὸ δὲν ἐκράτησε πολὺ καιρό. Γλήγορα ἀντικαταστήθηκε μὲ τὸ ἔθιμο νὰ στέλνουνε τὰ γλυκὰ ὅλοι οἱ προσκεκλημένοι τοῦ γάμου καὶ τώρα τελευταῖα ἀντικαταστήθηκε κι' αὐτὸ μὲ τὸ νεώτερο ἔθιμο, πὺν μοιάζει κάμποσο μὲ τὸ πειὸ παλαιό, νὰ χαρίζουνε στὸ ζευγάρι μικρὰ ἀντικείμενα, ὅπως μιὰ ντουζίνα πιάτα ἢ ἓνα σεοβίτσιο τοῦ φαγιού ἢ ὅ,τι ἄλλο ὅμοιο.

55. Πολλοὶ κάνουνε καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο. Στέλνουνε καὶ τὰ γλυκὰ κάνουνε καὶ τὰ δῶρά τους.

Τὰ γλυκὰ.

56. Τὰ γλυκὰ τὰ στέλνανε μὲ πομπὴ καὶ ἐπισημότητα. Μέσα σὲ ὠραῖες ἀρχαϊκῆς πιατέλες φειάνανε ἓνα λόφο ἀπὸ κουραμπιέδες ἢ σκαλτσούνια ἢ ἀχλαδάκια, ἢ τσίπιλιες, ἢ ζαχαρομπακλαβάδες. Στρώνανε στὸ Τριεστιάνικο κένεστρο, πὺν, δὲν ἔλειπε ἀπ' τὸ Ὑδροεῖκο σπίτι, μιὰ ὁμορφη μεταξωτὴ ἄσπρη μπόλια καὶ βάζανε ἀπὸ πάνω τὴν πιατέλα μὲ τὰ γλυκὰ καὶ ἔπειτα σκεπάζανε τὴν πιατέλα μὲ μιὰ κάτασπρη πετσέτα τ' ἀργαλειού.

Καὶ τελευταῖα ἀπὸ πάνω ἀπ' τὸ κένεστρο δίχτανε μιὰ ἄλλη ὁμορφη μπόλια ὅμοια σὰν καὶ τὴ βαλμένη ἀπὸ κάτω.

Μαζευόντουσαν ἔπειτα ὅλα τὰ κένεστρα σ' ἓνα μέρος καὶ μὲ τὰ βιολιά ἐπὶ κεφαλῆς ἐκίναγε ὁμορφη «θεωρία

κανηφόρος» καὶ πηγαίνανε τὰ γλυκά, ὅπως συνηθίζανε κι' ἔλεγαν, στοὺς νειόγαμπρους.

57. Τὰ κάνεστρα τὰ βαστάγανε νέα παιδιά καὶ κορίτσια ὁμορφοστολισμένα καὶ κατακάθαρα.

Ἄμα φτάνανε στὸ σπίτι τῶν νειόγαμπρῶν τὰ καλοδεχόντουσαν τὰ τρατέρονανε καὶ τὰ φιλεύανε γλυκὰ καὶ ἄσημένια νομίσματα.

Μιὰ δεισιδαιμονία περίεργη.

58. Στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια, κατὰ τὴν τρίτη ἡμέρα τοῦ γάμου, μετὰ τὸ μεσημεριανὸ φαΐ, μαζευόντουσαν οἱ συγγενεῖς ὅλοι, στὸ σπίτι τῶν νειόγαμπρῶν. Ἀπὸ κεῖ παίρνανε τὴ νύφη, ἣ ὁποία κράταγε ἓνα δοχεῖο, ἄς ποῦμε σταμνάκι, γεμάτο μὲ κρασί καὶ φεύγανε καὶ πηγαίνανε στὰ **«Καλὰ πηγάδια»**.

59. Τὸ γαμπρὸ τὸν κλείνανε στὸ σπίτι, γιατί' ὀκτώ μέρες μετὰ τὸ γάμο δὲν ἔπρεπε νὰ βγῆ ἀπ' τὸ σπίτι, γιὰ νὰ μὴ τὸν δῆ βασκανεῖα ἢ μαγγανεῖα καὶ τὸν ἀμφοδέση.

Ὁ πηγαίμὸς αὐτὸς στὰ **«Καλὰ πηγάδια»** γινότανε μὲ τὴν ἴδια πομπή καὶ μὲ τὸ ἴδιο καμάρι τῆς νύφης, ὅπως καὶ τὴν πρώτη μέρα τοῦ γάμου.

60. Μόλις φτάνανε στὰ **«Καλὰ πηγάδια»** κάνανε ὅλοι τοὺς μιὰ βόλτα γύρω στὸ βαθὺ πηγάδι. Ἐπειτα σταματᾶγανε, καὶ ἡ νύφη ἔβγαινε ἀπὸ τὴν ἄλλη πομπή, προχωροῦσε πρὸς τὸ πηγάδι καὶ ἀκούμπαγε στὰ χεῖλια τοῦ ἀπάνω ἓναν τούρκικο παρᾶ. Ἀμέσως κτύπαγε μὲ τὸ δάχτυλό της τρεῖς φορὲς τὸν παρᾶ φωνάζοντας, ἓνα, δύο, τρία. Στὸ τρία ἀπάνω ἔδινε μιὰ στὸν παρᾶ καὶ τὸν πέταγε μέσα στὸ πηγάδι. Καὶ τέλος μὲ τὸ σταμνάκι στὸ χέρι ἔκανε τρεῖς φορὲς τὸ γύρο στὸ πηγάδι καὶ ἔχυνε ἀπάνω στοὺς γύρους αὐτοὺς τὸ κρασί μὲς στὸ πηγάδι.

61. Ἄμα τελειώνανε αὐτὲς ἢ ἔθιμοτυπίες, γινόντουσαν ἐπάνω στὸ πλάτωμα τῶν πηγαδιῶν λογιῶν-λογιῶν παιγνίδια καὶ χοροὶ μὲ τραγούδια καὶ βιολιά.

Ὁ κουμπᾶρος πρῶτος χόρευε τὴ νύφη τριγύρω στοῦ πηγαδιοῦ τὸ λαιμὸ καὶ κατόπιν του ὅλοι οἱ ἄλλοι μὲ τὴ σειρά τους κατὰ τάξιν κάνανε τὸ ἴδιο.

62. Ὡς ποῦ νὰ χορέψουνε τὴ νύφη ὅλοι, βασίλευε πειὰ ὁ ἥλιος. Τότε ἔπαυε ὁ χορὸς, ἡ νύφη ζύγωνε στὸ πηγάδι καὶ μ' ἓνα **κουσι** ἔβγαζε νερὸ καὶ γιόμιζε τὸ σταμνάκι της, Κατόπιν τὸ κράταγε στὸ χέρι της καὶ μὲ τὴν ἴδια τάξι, ὅπως εἶχανε ἔλθει, γυρίζανε στὸ σπίτι, ὅπου τοὺς περιέμενε ὁ γαμπρὸς κατεβασμένος στὴν ὀξώπορτα.

63. Ὅταν φτάνανε στὸ σπίτι, ἡ νύφη ἔρριχνε ἀπ' τὸ σταμνάκι της νερὸ καὶ ὁ γαμπρὸς ἔπλενε τὰ χέρια του. Ἐπειτα ὁ γαμπρὸς ἔπαιρνε ἓνα βάζο καὶ ἡ νύφη τοῦ τὸ γιόμιζε νερὸ ἀπ' τὸ σταμνάκι της. Καθότανε τότε ἀπὸ μέσα ἀπ' τὴν ὀξώπορτα ὁ γαμπρὸς κι' ἀπ' ὄξω στὸ δρόμο ἡ νύφη καὶ γιὰ κάμποση ὥρα θαντίζανε στ' ἀστεῖα ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, μέσα στὰ γέλοια καὶ στὰ πειράγματα τῶν συμπεθερῶν. Ἐπειτα ὅλοι μαζὺ μὲ βουὴ κι' ἀλαλαγμοὺς μπαίνανε, σπρώχνοντας ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, μέσα στὸ σπίτι καὶ τελείωνε ἔτσι τὸ περίεργο καὶ δεισιδαιμονικὸ αὐτὸ ἔθιμο.

Τὸ ἔθιμο τοῦτο πολὺ γλήγορα τὸ καταργήσανε καὶ μόλις τὸ θυμόντουσαν κι' αὐτοὶ οἱ γεροντότεροι ἄνδρες τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821, οἱ ὁποῖοι μᾶς τὸ περιγράφουνε.

Ἄλλα ἔθιμα γάμου.

64. Ἀπὸ τὴ στιγμή αὐτὴ, ποὺ τελείωνε τὸ ἔθιμο αὐτό, ποὺ ἐδήλωνε τὴν ὑπακοὴ τῆς γυναικὸς στὸν ἄντρα καὶ τὴν προσήλωσί της στοῦ σπιτιοῦ τὶς δουλειές, ἡ νύφη ἀφοσιω-

νότανε στὸν ἄντρα της καὶ στὸ σπίτι της. Ὅλες τὶς δουλειὲς μονάχη της. Ἐκλωθε, ἔπλεχε, ὕφαινε στὸν ἀργαλειό, μαγέρευε, σφουγγάριζε, ἔπλαινε, κουβαλοῦσε τὸ νερὸ ἀπ' τὰ πηγάδια, ὅταν δὲν εἶχανε ἀκόμα φτειάση στέρνες ἢ ὅταν ἀδειάζανε ἢ στέρνες, κύτταζε τὸν ἄντρα της, τὰ παιδιά της, τὰ πεθερικά της, τοὺς γονεῖς της.

Ὅλα μονάχη της! Ὑπηρέτριες δὲν εἶχανε τότε οὔτε καταδεχόντουσαν ἢ καλὲς νοικοκυράδες νὰ ἔχουνε ὑπηρέτριες. Πολὺ ἀργότερα ἀρχίσανε νὰ παίρουνε ὑπηρέτριες.

Εἶχανε καμμιά φορὰ σκλάβες μαῦρες, ἕως τὰ παιδικά μας χρόνια, θυμώμαστε τέτοιες, ἀλλὰ δὲν τὶς ἐνομίζανε οὔτε τοὺς φερνόντουσαν σὰν σὲ σκλάβες. Τὶς βαπτίζανε καὶ κατὰ προτίμησι τῆς ὠνομάζανε Μαρῖες, τὶς εἶχανε σὰν κορίτσια τους, τὶς παίρνανε στὴν Ἐκκλησιὰ μαζύ τους καὶ φροντίζανε καὶ τὶς παντρεύανε. Μ' αὐτὲς μοιραζόντουσαν τὶς δουλειὲς ἢ νοικοκυράδες.

65. Ὁνειρο τότε τῆς νύφης ἦτανε νὰ κάνη παιδιά, νὰ ἀναστήση φαμίλια μεγάλη. Ἀναφέρονται Ὑδροεῖσες, πὺν κάνανε καὶ 24 παιδιά. Ἡ φαμίλιες μὲ τὰ πολλὰ παιδιά καὶ μὲ τὸ μεγάλο συγγενολοῖ ἔχαίρανε μεγάλη ἐκτίμησι στὴν Ὑδρα, νομιζόντουσαν σὰν ἀνώτερες ἀπ' τὶς ἄλλες. Τοῦτο βαστάει ἀκόμα ἕως τὰ σήμερα

66. Νύφη καὶ γαμπρὸς στὰ χρόνια κεῖνα ἦντουσαν πολὺ πιστοὶ μεταξύ τους. Ἄν καμμιά φορὰ πιανότανε ἢ νύφη ἄπιστη, τὸ λιγώτερο, πὺν τῆς ἔκανε ὁ ἄντρας της ἦτανε νὰ τὴν στείλῃ πίσω στοὺς γονεῖς της ἢ στοὺς συγγενεῖς της, ἂν δὲν εἶχε γονεῖς, κι' αὐτοὶ, γονεῖς ἢ συγγενεῖς ἦντουσαν ὑποχρεωμένοι νὰ τὴν κρατήσουνε.

Στὰ πεῖδι μακρονὰ χρόνια, ὅταν ὁ ἄντρας ἔπιανε ἄπιστη τὴ γυναῖκά του, τῆς μουντζούρωνε τὸ πρόσωπο, τὴν καβά-

λαγε ἀπάνω σ' ἓνα γαϊδοῦρι καὶ τὴ γύριζε σ' ὅλη τὴ Χώρα.
 Ἐπὶ πίσω τὰ παιδιὰ τοῦ δρόμου καὶ οἱ θεληματάρηδες
 τὴ γιουχαῖζανε καὶ τῆς πετάγανε σαπιολέμονα.

Σκληρὸ ἔθιμο ἀλλ' ἐν τούτοις ἔθιμο (*dura lex sed lex*).
 Ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τῆς Ὑδρας. Οἱ ἴδιοι ὁμως
 ἀναγράφουνε, ὅτι ἦτανε καὶ γι' αὐτοὺς πολὺ παλαιὸ καὶ δὲν
 λένε ἂν τὸ εἶδανε στὴν ἐφαρμογή. Φαίνεται λοιπὸν πὼς
 λίγο κράτησε καὶ πὼς σύντομα τὸ παρατήσανε. Τοὺς ἔφτανε
 στὰ ὕστερα νὰ στέλνουνε πίσω στοὺς δικούς της τὴν ἄπιστη
 γυναῖκα.

67. Καὶ τὸν ἄπιστο ἄντρα τὸν περιφρονούσανε καὶ τὸν
 δαχτυλοδείχνανε ὄχι λιγώτερα.

68. Τώρα ἀκόμα πρὶν φύγουνε οἱ μελλόνυμφοι γιὰ τὴν
 Ἐκκλησία, ὁ πεθερὸς δίνει στὴ νύφη ἓνα νόμισμα ἀσημένιο
 ἢ μαλαματένιο, ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς του καταστάσεως,
 προτιμᾶται ἢ Ἑγγλέζικια λίρα. Ἡ νύφη φυλάει τὸ νόμισμα
 αὐτὸ, καὶ ἅμα τελειώσει τὸ στεφάνωμα καὶ γυρίσουνε στὸ
 σπίτι τους, σταυρώνει μ' αὐτὸ τρεῖς φορὲς τοὺς τέσσερους
 πράκους τῆς ὀξώπορτας κι' ὕστερις τὸ δίνει τῆς πεθερᾶς της
 φιλῶντας καὶ τὸ χέρι της. Ἐπειτα σκάζει τὸ ῥοῖδι στὴ
 μέση τῆς αὐλῆς, ὅπως καὶ στὰ πειρὸ παλιὰ χρόνια, πὺν περι-
 γράψαμε πάρα πάνω.

Ἐπειτα ἡ πεθερὰ τοὺς δίνει τὸ γλυκό, σᾶν καὶ παλαιά,
 καὶ τοὺς ῥίχνει στὸ λαιμὸ τῆ μεγάλης μπόλια κι' ἔτσι συνδε-
 δεμένους τοὺς παίρνει μέσα.

Κατὰ τὴν εἴσοδό τους οἱ συμπεθέροι καὶ οἱ ἄλλοι, πὺν
 τυχαίνει νὰ εἶναι ἐκεῖ, ῥαίνουνε τοὺς νειόγαμπρους μὲ ῥίζι,
 κουφέτα κι' ἀσημένια νομίσματα.

Σικρόπια ἔθιμα γάμου.

69. Μετὰ τὸ στεφάνωμα, ἀκόμα κι' ὡς τὰ σήμερις, εὐχονται στὸν κουμπάρο «καὶ στὸ λάδι», δηλαδή νὰ ἀξιωθῆ νὰ βαπτίση καὶ τὸ πρῶτο παιδί τοῦ ζευγαριοῦ, πὺ στεφάνωσε.

70. Στὰ προικοσύμφωνα, ἅμα ἀρχίσανε νὰ κάνουνε, γιατί στὴν ἀρχὴ δὲν κάνανε προικοσύμφωνα, γράφανε μὲ κάθε λεπτομέρεια ὅλα τὰ προικιά.

Σημειώνουνε λοιπὸν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, «ἔξη ..δενούμενα κι' ἔξη...κουμπωνόμενα», ὅταν φοράγανε, κι' ἄλλα παρόμοια.

71. Ἐνα χρόνο δόλακερο δὲν πᾶνε οἱ νειόγαμπροὶ σὲ λείψανο οὔτε σὲ μνημόσυνο. Κι' ἀκόμα κι' ἂν περναῖ λείψανο ἀπ' τὸ δρόμο τους δὲν κάνει νὰ βγοῦνε νὰ τὸ δοῦνε.

72. Ἄμα πᾶς σὲ σπίτι, πὺ ἔχει κορίτσια τῆς παντρειάς πρέπει νὰ προσέξῃς νὰ βγῆς ἀπὸ τὴν ἴδια πόρτα, πὺ μπῆκες, γιατί ἀλλοιώτικα διώχνεις ἢ ξεμακρύνεις τὸ γαμπρό.

73. Παλαιότερα ἢ παντρειά τῶν κοριτσιῶν καθὼς καὶ τῶν παιδιῶν γινότανε μὲ σειρά, πρὸ πάντων γιὰ τὰ κορίτσια ἦτανε τοῦτο ὑποχρεωτικό, ἔπρεπε νὰ παντρευτῆ ἢ πρώτη, ἢ μπροσκοπέλλα—ὦραία, ἄσχημη, ἀδιάφορο—γιὰ νὰ πάρῃ τὴ θέσι τῆς μπροσκοπέλας ἢ δεύτερη καὶ οὔτω καθ' ἑξῆς ἕως τὴν τελευταία.

74. Τὰ συνοικέσια γινότουσαν τὰ πειὸ πολλὰ μὲ προξενῆτρος. Ἦτανε γυναῖκες, πὺ κάνανε αὐτὴ τὴ δουλειά. Γιὰ νὰ πετύχουνε τὰ συνοικέσια πρέπει ἢ προξενῆτρα νὰ κρατᾷ ἀπάνω τῆς μιὰ προσωπίδα, πὺ γεννήθηκε ἕνα παιδί· εἶναι πολὺ γουρλίτικια.

75. Ἡ προξενῆτρος κάνανε λογιῶν-λογιῶν μαγγανεῖες γιὰ νὰ πιάσῃ ἢ προξενειά.

Όταν μιὰ προξενήτρα μπαίνει, ὡς τὰ τώρα, σὲ σπίτι, γιὰ νὰ κάνη προξενειὰ, προσέχει καὶ βάζει πρῶτα τὸ δεξί της πόδι, γιὰ νὰ πιάσῃ ἢ προξενειὰ.

76. Ἄμα οἱ γονεῖς τῆς νύφης ἀρχίζανε τὰ προξενειὰ, δὲν ῥωτάγανε τὴν κόρη, ἂν τῆς ἄρεσε ὁ νέος, ἢ ὄχι, φτάνει νὰ ἄρεσε σ' αὐτούς. Καὶ τὰ παλληκάρια πολλὲς φορὲς οἱ αὐστηροὶ γονεῖς δὲν τὰ ῥωτάγανε, μὲν τὰ παντρεύανε, ὅπως θέλανε αὐτοί, μὲ τὸ κορίτσι, πρὸ ἄρεσε σ' αὐτούς.

Γινότανε ἢ προξενειὰ, τὰ λέγανε οἱ γονεῖς τῆς νύφης μὲ τοὺς γονεῖς τοῦ γαμπροῦ, κι' ὕστερα λέγανε τὶς ἀποφάσεις τοὺς στὰ παιδιά, καὶ ἔπειτα ἀπὸ κάμποσο καιρὸ, γινόντανε ὁ ἀρραβῶνας, καθὼς εἶδαμε πειὸ μπροστά.

77. Πολλὲς φορὲς γαμπρὸς καὶ νύφη δὲν γνωρίζανε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον.

Ἄμα λοιπὸν θὰ πήγαινε ὁ γαμπρὸς νὰ δῆ τὴ νύφη γιὰ πρώτη φορὰ, στὸ σπίτι τῆς νύφης εἶχανε μεγάλες προετοιμασίες. Τὴ λούζανε, τὴ στολίζανε, ὀλόκληρη τὴν ἡμέρα τῆς μαθαίνανε τὸν τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖον θὰ φερνότανε, πῶς θὰ μίλαγε στὸ γαμπρό, πῶς θὰ καθότανε στὸν καναπέ τῆς σάλας καὶ ἄλλα τέτοια. Σκοτεινιάζανε τότε ἐπίτηδες τὸ σπίτι κι' ἀνάβανε τὰ φῶτα καὶ βάζανε τὴ νύφη νὰ κάτση σὲ κατάλληλη θέσι ἀπέναντι στὸ φῶς γιὰ νὰ φαίνεται ποιοὺ ὄμορφη καὶ νὰ κάνη δυνατὴ ἐντύπωσι στὸ παλληκάρι.

78. Ἀρραβῶνας δὲν γινόντανε ποτὲ σὲ ἡμέρες Σαρακοστῆς, μονάχα λόγος δινότανε τότε, καὶ στὶς ἑορτές, μετὰ ἀπὸ κάθε Σαρακοστή, γινότανε ὁ ἀρραβῶνας, ὅπως κι' ὁ γάμος.

79. Όταν ἢ ἀρραβωνιαστικιὰ θὰ δώσῃ στὸν ἀρραβωνιαστικὸ τὸ χέρι της γιὰ πρώτη φορὰ, σούρνει λιγάκι τὸ

δεξί της πόδι γιά νά σούρη και τ' ἄλλα κορίτσια και γλήγορις νά παντρευτοῦνε

80. Μετὰ τὸν ἀρραβῶνα μοιράζουνε στὰ γνωστὰ σπία κουφέτα.

81. Ἡ ἀρραβωνιασμένες δὲν βγαίνανε ἀπ' τὸ σπία, οὔτε καθόντουσαν στὸ παράθυρο.

82. Ὅταν βρέχη τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου, τότε πειράζουνε τὴ νύφη και τῆς λένε, πὼς ἔχει γλύψει τὰ πιάτα ἢ ἔχει φάει ἀπ' τὸν πάτο τοῦ τσουκαλιῦ.

83. Ἡ νειόνυφη δὲν πρέπει νά βαφτίση πρὶν νά χοριάση ὁ γάμος της, κάθως και ἡ ὄσβωνιασμένη, ἂν βάπτιζε ὅσο ἦτανε ὄσβωνιασμένη ἔπρεπε νά περάση ἕνας χρόνος ἀπ' τὸ βάπτισμα και τότε νά παντρευτῆ

84. Τὴν ἡμέρα τοῦ γάμου της ἡ νειόνυφη δὲν πρέπει νά δῆ ἄλλη νύφη. Ἄν ἀνταμώσουνε στὸ δρόμο, τότε πρέπει νά μουντζώση ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, γιατί ἀλλοιώτικα θὰ πεθάνῃ ἢ μιὰ.

85. Ἀπὸ τὸ στάρι, πού βράζουνε τὸ πρῶτο Σάββατο τῆς Μ. Σαρακοστῆς, τὰ κορίτσια βάζουνε λίγο κατ' ἀπὸ τὸ μαξιλάρι κι' ἔτσι βλέπουνε στὸν ὕπνο τους, ἐκεῖνον πού θέλουνε νά πάρουνε.

Τὰ δεισιδαιμονικά ἔθιμα και τοῦ γάμου και τῶν ἄλλων περιστάσεων ἀρχίσανε νά τὰ ἀφήγουνε οἱ Ὑδραῖοι, πολὺ γρήγορα, μόλις ἀρχισε ἡ μόρφωσίς τους μὲ τοὺς δασκάλους, πὺ συχνὰ ἐρχόντουσαν στὸ νησί.

γ' Η ΓΚΑΣΤΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΓΕΝΝΗΤΟΥΡΙΑ

Ἡ γκαστρωμένη

1. Τῆς γκαστρωμένης ἡ κοιλιά, ἅμα φουσκώνῃ στὰ

δεξιά, θὰ κάνη παιδί, δηλαδή ἀρσενικό, ἅμα φουσκώνη στὰ ζερβά θὰ κάνη κορίτσι.

2. Ὄταν ἡ γκαστρομένη πρωτακούσῃ τὸ παιδί στὴν κοιλιά της, πρέπει νὰ κυττάξῃ ὄμορφο, ἂν προφτάσῃ, γιατί τὸ παιδί θὰ μοιάσῃ ἐκεινοῦ, πού θὰ πρωτοδῆ ἡ μάνα, τὴ στιγμή πού θὰ τὸ πρωτακούσῃ μέσα της.

3. Ὅποια γυναῖκα κάνει ἀποβολές στὴ νέα γκαστροιά της πρέπει νὰ κρατάη κρατητῆρα. Τὸ ἴδιο κι' ὅταν ἔχη αἱμορραγίες

Κρατητῆρες εἶναι πολλῶν λογιῶν π.χ. τὸ πειὸ συνειθισμένο εἶναι ἓνα δακτυλίδι νὰ ἔχη πετράδι μὲ πίκες κόκκινες.

Ἄλλος κρατητῆρας εἶναι ἡ πέτρες, πὸν πέφτουνε ἀπὸ ἀστροπελέκια.

Τὸ πρῶτο αὐγὸ, πού θὰ βάψουνε τὴ Μ. Πέμπτη τὸ φυλᾶνε ἓνα χρόνο γιὰ γοῦρι, καὶ ὕστερις γίνεται κρατητῆρας.

4. Ἡ γκαστρομένη δὲν κάνει, νὰ γίνῃ νουνά: μπορεῖ νὰ γίνῃ ὁ ἄντρας της ἢ τὸ μεγάλο της παιδί.

5. Ἄμα θέλουνε νὰ μαντέψουνε σ' ἓνα σπίτι, τὸ παιδί θὰ κάνῃ ἡ γκαστρομένη, ἀνάβουνε τὸ φοῦρνο τοῦ σπιτιοῦ πετᾶνε μέσα ἓνα ῥέθι τοῦ βαρελιοῦ ἢ ἓνα στεφάνι ἀπὸ τὰ δεμάτια, πού καῖνε τὸ φοῦρνο καὶ βγαίνουνε στὴν δξώπορτα νὰ δοῦνε τὶ θὰ πρωτοπεράσῃ. Ἄν πρωτοπεράσῃ παιδί τότε κι' ἡ γκαστρομένη θὰ κάνῃ παιδί ἂν πρωτοπεράσῃ κορίτσι τότε κι' ἡ γκαστρομένη θὰ κάνῃ κορίτσι.

6. Ὄταν εἶναι ἡ ἑορτὴς τοῦ Ἁγίου Συμεῶν στὶς 3 τοῦ Φλεβάρη καὶ στὶς 21 τοῦ Ἰουλίου, ἡ γκαστρομένη δὲν πρέπει νὰ δουλέψῃ οὔτε κι' ὁ ἄντρας της, γιατί τότε τὸ παιδί

βγαίνει σημειωμένο. Δὲν πιάνεται, μόνο τότε τὸ δούλεμα αὐτό, ἂν δὲν τοὺς δῆ ξένο μάτι ἢ ἂν δὲν τὸ βάλουνε οἱ ἴδιοι στὸ μυαλό τους, ὡς ὑποψία.

Ἐάν πιάση κάρβουνα ἢ γκαστροωμένη καὶ μουντζουρωθῆ αὐτὲς τὶς δυὸ ἡμέρες τὸ παιδί θὰ γεννηθῆ μὲ μαύρη βοῦλα.

Ἐάν πιάσῃ βελόνα καὶ τρυπηθῆ, τὸ παιδί θὰ γεννηθῆ μὲ φίστουλα. Ἐάν τρυπηθῆ ἢ μάνα ἀπὸ τὰ ἀγκάθια κόκκινου τριαντάφυλλου, τότε τὸ παιδί θὰ γεννηθῆ μὲ κόκκινες βοῦλες στὰ μάγουλά του. Ἐπίσης ἢ γκαστροωμένες δὲν δουλεύουνε τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, γιὰ νάχουνε καλὴ λευτεριά.

7. Καμμιά γκαστροωμένη, στοὺς τρεῖς πρώτους μῆνές της, δὲν πρέπει νὰ βλέπη ἄσχημους καὶ σημειωμένους, γιὰτὶ τότε γίνεται τὸ παιδί, καὶ τότε παίρνει τὰ σημάδια τοῦ σημειωμένου καὶ τὴν ἄσχημιὰ κεινοῦ ποὺ συχνοβλέπει ἢ μάνα του.

8. Τὸ παιδί γεννιέται πειὸ εὔκολα ἀπ' τὸ κορίτσι καὶ τὸ κλάμα του, ποὺ κάνει μόλις πρωτοβγῆ στὸ φῶς τὸ κεφάλι του, εἶναι πειὸ δυνατὸ ἀπ' τοῦ κοριτσιοῦ. Ἐπὶ αὐτὸ καταλαβαίνουνε πολλὲς, πὼς εἶναι παιδί.

Ἡ λεχώνα

9. Ἐάν γεννήσῃ ἢ λεχώνα, κί' ὡς ποὺ μένει στὸ κρεββάτι ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρες, δὲν πρέπει νὰ μένη ποτὲ μονάχη της στὴν κάμαρά της. Πρέπει κάποιος νὰ μένη κοντά της. Ἐάν τυχόν δὲ βγοῦνε ὄλοι ἀπὸ τὴν κάμαρά της, τότε ἀφήνουνε τὴ σκούπα νὰ τὴν φυλάξῃ. Ἐάν μένη μονάχη της ἢ λεχώνα γεννιέται κακιὰ ὥρα καὶ παθαίνει, καθὼς καὶ τὸ παιδί.

10. Μετὰ τὸ γεννητὸ συγυρᾶνε τὴ λεχώνα καὶ τῆς δένουνε τὸ κεφάλι μὲ μιὰ ἄννιζα, τὸ σφίγγουνε δὲ γιὰ νὰ μαζευτῆ τὸ κεφάλι, ποὺ ἀνοίγει στὴν γκαστριά.

11. Ἡ λεχώνα πρὶν νὰ σαραντήσῃ καὶ πάρῃ εὐχὲς δὲν

πρέπει νὰ δῆ ἄλλη λεχώνα. Κι' ἂν τύχη καὶ ἰδωθοῦνε πρέπει νὰ μουντζώση ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, γιατί ἀλλοιώτικα θὰ πεθάνῃ ἢ μιὰ ἀπὸ τίς δυό. Ἐπίσης δὲν κάνει νὰ δῆ νειόνυφη.

12. Στῆς λεχώνας τὴν κάμαρα δὲν μιᾶνε γιὰ λυπητερὰ ἢ ἄσχημα πράματα. Ἄμα δὲ πρωτοδοῦνε λεχώνα πρέπει νὰ τὴν **φτύσουνε** γιὰ νὰ μὴ ματιαστῇ ἐπειδὴ ματιάζονται εὐκόλα ἢ λεχῶνες, καθὼς καὶ τὰ μωρὰ τ' ἀβάπτιστα.

13. Ὅταν γυρίζουνε ἀπὸ λείψανο ἢ ἀπὸ μνημόσυνο ἢ ἀπὸ παρηγοριῆς ἢ τέλος πάντων ἀπὸ λυπημένο σπίτι δὲν πᾶνε σὲ λεχώνας σπίτι.

14. Οὔτε μπαίνουνε τὴ νύχτα σὲ σπίτι λεχώνας, κι' οἱ σπιτικοί της δὲν μπαίνουνε τὴ νύχτα στὴν κάμαρά της παρὰ μονάχα ἢ μαμὴ καὶ κείνη πού τὴν περιποιέται. Κι' ὁ ἄντρας της ἀκόμη μπαίνει, σ' ἂν ξένος, στὴν κάμαρά της, ὡς ποῦ νὰ σαραντήση καὶ πάρη εὐχῆς.

15. Ἡ λεχώνα πρὶν νὰ σαραντήση δὲν πρέπει νὰ πάη σὲ ξένο σπίτι. Κι' ἂν τύχη καὶ πάη πρέπει νὰ τῆς βάλουνε στὴν ὀξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ, πού πάει, ἓνα κλειδί ἢ ἓνα ἄλλο μέταλλο νὰ πατήση. Ἄμα τὸ πατήση αὐτὸ τότε ἄς μῆ στὸ ξένο σπίτι. Ἄλλοιώτικα, ἂν δὲν κἀνη ἔτσι, θὰ ἀρχίσουνε νὰ κἀνουνε ζημιῆς στὸ ξένο σπίτι ἀθελά τους. Θὰ σπάσουνε σαράντα πιάτα, σαράντα ποτήρια, σαράντα γλάστρες, σαράντα τσουνάλια καὶ τὰ λοιπά.

16. Ἡ λεχώνα καθὼς εἶπαμε ματιάζεται εὐκόλα ἀλλὰ καὶ ματιάζει ἄγρια, ὀαῖζουνε καὶ τὰ βουνὰ ἀπὸ τὸ μάτι της, γι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει νὰ φτύνη ἀμέσως τὸν καθένα καὶ τὴν κάθε μιὰ, πού μπαίνει στὴν κάμαρά της.

17. Ὅποιος μπαίνει στῆς λεχώνας τὴν κάμαρα γιὰ νὰ τὴν ἐπισκεφθῇ, πρέπει ἄμα φύγη νὰ ἀφήση ἓνα κομμάτι ψωμί στὴν κάμαρά της μέσα, γιὰ τὸ καλό της.

18. Ἐάν τύχη καὶ φύγη τὸ γάλα τῆς λεχώνας πρέπει νὰ φάη μιὰ γαλέτα ἀπὸ καράβι ταξειδιάρικο καὶ τότε ξανάρχεται τὸ γάλα.

19. Ἐάν καμμιά γυναῖκα κἀνη τρεῖς φορὲς στὴ σειρὰ τρίδυμα, τότε πρέπει νὰ φειάξη τὴν εἰκόνα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ νὰ μὴ κοιμηθῆ πειὰ μὲ τὸν ἄντρα της.

20. Ἡ λεχώνα τις πρώτες ἡμέρες τρώει σοῦπα ἢ παπάρρα. Τὴν πρώτη κουταλιὰ τῆς σοῦπας, ποὺ θὰ φάη μετὰ τὴ γέννα, ἢ λεχώνα πρέπει νὰ τὴν βγάλῃ ἀπ' τὸ στόμα της νὰ τὴν ῥίξῃ στὴ χοῦφτὰ της, νὰ πλύνη τὸ πρόσωπό της καὶ νὰ σκουπιστῆ καλά. Ἐτσι τῆς φεύγει ἢ πανάδα ἀπὸ τὸ πρόσωπο, ποὺ γίνεται στὴν γαστριά, καὶ ὤμορφαίνει πάλι.

Τὸ δὲ πιᾶτο, ποὺ θὰ πρωτοφάη, τὸ ῥίχνει ἀνάποδα κι' ἀπλυτο ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ κρεββάτι της καὶ τὸ ἀφήνει τόσες ἡμέρες ὅσα χρόνια θέλει νὰ περάσουνε γιὰ νὰ ξαναγεννήσῃ.

21. Τὸ πρῶτο γάλα τῆς λεχώνας δὲν κάνει νὰ τὸ πιῆ τὸ μωρὸ, γι' αὐτὸ τὸ βυζαίνει ὀκτὼ μέρες ἄλλη γυναῖκα, ποὺ ἔχει μωρό.

22. Ἀπ' τῆς λεχώνας τὸ σπῆτι δὲν κάνει νὰ δώσουνε τίποτα ὄξω καὶ μάλιστα τὴ νύχτα, ὡς ποῦ νὰ σαραντήσῃ.

23. Ἡ λεχώνα ὀκτὼ μέρες θὰ κάτση στὸ κρεββάτι της, στὶς ἐννεὰ θὰ σηκωθῆ ὅπως λένε «ἐννεὰ γιὰ νᾶναι πάντα νηά». Στὸ πρῶτό της βῆμα τῆς βάζουνε νὰ πατήσῃ ἓνα κομμάτι σίδηρο γιὰ νὰ γίνῃ κι' αὐτὴ γερὴ, σὰν σιδερένια, καὶ τὴν εὔχονται «σιδεροκέφαλη» καὶ «σιδερένια».

24. Τὸ φεγγάρι δὲν κάνει νὰ δῆ τῆς λεχώνας τὸ βιζὶ γιατί χάνει τὸ γάλα της. Γι' αὐτὸ κλείνουνε καλὰ τὴ νύχτα τὰ παράθυρα τῆς κάμαράς της καὶ λένε «τῆς λεχώνας τὸ βιζὶ τὸ φεγγάρι μὴν τὸ δῆ».

25. Στὶς σαράντα μέρες, ποὺ γέννησε ἢ λεχώνα πάει στὴν

Ἐκκλησιὰ μὲ τὸ μωρὸ καὶ παίρνει εὐχές· τὴν συνοδεύει ἢ ἡ μαμὴ ἢ καμμιά ἄλλη γυναῖκα.

Ἄμα σαραντίση παύει πειὰ κάθε προφύλαξις.

Τὸ παιδί.

26. Λένε πῶς τὸ παιδί μόλις γεννηθῆ καὶ δῆ τὸ φῶς ἀμέσως κολάζεται. Κινδυνεύει δὲ πολὺ ἀπὸ πολλὰ καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα κι' ἀπὸ τὸ μάτιασμα.

Γι' αὐτὸ ποτὲ δὲν ἀφήνουνε τὸ παιδί μονάχο του, στὴν κάμαρα, ὡς πὺ νὰ βαπτιστῆ. Κι' ἂν τ' ἀφήνουνε καμμιά φορὰ ἀπὸ ἀνάγκη, τότε τοῦ βάζουνε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ μαξιλαράκι του ἓνα κομμάτι ψωμὶ κι' ἓνα σταυρὸ καλαμένιο.

27. Ἄμα γεννηθῆ τὸ παιδί, ἀφοῦ ἡ μαμὴ βολέψει τὴ λεχώνα, ἀμέσως θὰ τὸ πλύνῃ.

Σὲ μιὰ μεγάλη λεκάνη βάζει νερὸ ζεστό, ῥίχνει μέσα ἄλατι, γιὰ νὰ σφίξουνε τοῦ μωροῦ τὰ κρέατα, καὶ ζάχαρη, γιὰ νὰ γλυκάνῃ καὶ γιὰ ν' ἀγαπιέται, κι' ὕστερις τὸ σαπουνίζει καὶ τὸ πλένει. Μετὰ τὸ σκουπίζει καλά, τὸ φασκιώνει καὶ τὸ βάζει πλαῖι στὴ μάνα του.

28. Τὴν ὥρα πὺ τὸ πλένει, ὅλοι πὺ εἶναι κεῖ μπροστά, ἀσημώνουνε τὴ μαμὴ, τὶς ῥίχνουνε δηλαδὴ μέσα στὴ λεκάνη ἀσημένια καὶ καμμιά φορὰ μαλαματένια νομίσματα. Πρῶτα ῥίχνουνε οἱ γονεῖς, ἔπειτα ἡ γιαγιά, ὁ παπποῦς, οἱ συγγενεῖς κι' οἱ φίλοι τοῦ σπιτιοῦ.

29. Τὸ νερὸ, πὺ πλένουνε τὸ παιδί τὸ ῥίχνουνε ἔπειτα στὸ σταυροδρομί γιὰ νὰ πάρῃ τὰ κακά.

30. Καμμιά φορὰ γεννιέται τὸ παιδί μὲ προσωπίδα. Τότε θάναί πολὺ τυχερό. Τὴν προσωπίδα αὐτὴ τὴ βγάζουνε τραβώντας τὴν πρὸς τὰ κάτω. Ἄν τὴ βγάλῃ κανεὶς πρὸς τὰ πάνω τότε τὸ παιδί γίνεται μὲ μάτια ἀλλοίθωρα. Ἡ προσωπίδα αὐτὴ θέλει 40 λειτουργίες, πρέπει νὰ τὴν

περάσσουνε καὶ νὰ τὴν ξεπλύνουνε στὴν ἀμμουδιά 40 κύματα, καὶ νὰ τὴν περάσῃ κι' ὁ βασιληᾶς ἢ ὁ πρῶτος ἄρχοντας τῆς πολιτείας.

Τότε γίνεται τὸ πειρὸ τυχερὸ προᾶμα. Φέρνει εὐτυχία σὲ ἐκεῖνο, ποὺ γεννήθηκε καὶ σὲ κείνον, ποὺ τὴν βαστάει.

31. Μετὰ ἀπὸ τὸ πλύσιμο, ὁ παπᾶς ἔρχεται καὶ δίνει εὐχὴ καμμιά φορὰ κάνει κι' ἁγιασμό.

32. Κατόπιν γίνεται τὸ τραπέζι τῆς μαμῆς, ἀνάλογο πρὸς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ καθενός,

33. Τὴν ἴδια μέρα ἢ μαμὴ ἢ καμμιά ἄλλη γυναῖκα, ἅμα τελειώσουνε ἀπὸ τὴ λεχώνα κι' ἀπ' τὸ μωρὸ, παίρνει καὶ θάβει στὸ περιβόλι βαθειά, γιὰ νὰ μὴ τὸ φάῃ ὁ σκύλος, τὸ **ἄκλουθο** (ὑστερον).

34. Στις τρεῖς ἡμέρες ἀφοῦ γεννηθῆ τὸ παιδί πᾶνε ἡ μοῖρες καὶ τὸ μοιραίνουνε. Ἀπὸ βραδὺς λοιπὸν στολίζουνε τὸ κρεββάτι τῆς λεχώνας μὲ τὰ καλλύτερα ῥοῦχά του, ὁμοίως τὴ λεχώνα τὴν ἴδια καὶ τὸ παιδί. Δίπλα στὸ μαξιλαράκι του βάζουνε ἓνα βάζο γλυκό, ἓνα καρβέλι, ὅλα τὰ διαμαντικά τῆς μάνας καὶ χρήματα πάρα πολλά. Ὅλα αὐτὰ τὰ κάνουνε, γιατί ἡ μοῖρες μοιραίνουνε ὅπως βρίσκουνε.

Τὸ πρῶτ' ἅμα βγῆ ὁ ἥλιος τὰ σηκώνουνε πάλι καὶ τὰ φυλάνε.

Ἡ κάμαρα τῆς λεχώνας τὸ τρίτο αὐτὸ βράδυ, ποὺ ἔρχονται ἡ μοῖρες, πρέπει νᾶναι καλὰ φωτισμένη, γιὰ νὰ μὴ πᾶνε ἡ μοῖρες **στὰ στραβά**.

Ὅ,τι τοῦ γράφουνε ἡ μοῖρες αὐτὸ τὸ βράδυ τοῦ παιδιοῦ δὲν ξεγράφεται ὅσος καιρὸς κι' ἂν περάσῃ.

35. Τὸ παιδί τὸ βιζαίνει ἢ μάνα ἔννητὰ μῆνες· αὐτὸ γινότανε πάντα· καμμιά φορὰ ὅμως, κατὰ τὴν περίστασι, τὸ ἔννητὰμνηο γίνεται καὶ χρόνος καὶ δυὸ χρόνια. Σ'ἂν δὲν φτάνῃ τῆς μάνας τὸ γάλα, τότε δουλεύει καὶ τὸ ῥογοβίζι (τὸ πιπερό).

36. Ἄπ' τὸ βίζαμα τὸ ἀποκόβουνε μὲ τέχνη. Ἀλείφουνε τὴ ῥόγα τοῦ βιζιοῦ μὲ κινίνο ἢ μὲ πιπέρι καὶ τότε τὸ παιδί σὰν καῖ ἢ πικραθῖ δὲν ζητάει πειὰ βίζαμα.

Δὲν ἀποκόβουνε ποτὲ τὸ παιδί τοὺς καλοκαιρινοὺς μῆνες, πὸν κάνει ζέστη, γιὰτὶ τότε τὸ πιάνει εὐκοιλιότης καὶ μπορεῖ καὶ νὰ πεθάνη.

Καλὸ εἶναι νὰ τ' ἀποκόβουνε ξέπασχα ἢ τὸ Σεπτέμβρη, πὸν εἶναι ὁ καιρὸς δροσερός.

37. Ἡ παληὲς Ὑδρείσες τ' ἀποκόβανε τὴ βδομάδα τῆς Λαμπρῆς καὶ πρὸ πάντων τὸ Σάββατό της, δηλαδὴ τὴν παραμονὴ τοῦ Θωμᾶ. Πάντα νομίζουνε καλὸ νὰ τ' ἀποκόβουνε Σαββάτο.

38. Τοῦ μωροῦ τὴ νινίδα (βρωῶμα τοῦ κεφαλιοῦ) δὲν τὴ βγάζουνε γιὰ νὰ δυναμώση τὸ κεφάλι.

39. Ἄμα καμμιανῆς δὲν ζοῦνε τὰ παιδιὰ, τότε τὰ τάξει· τὰ ῥίχνει στὴν Ἐκκλησιὰ μὲρὸς στὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας. Τότε ὅποιος θέλει πάει καὶ ῥίχνει τὸ μαντηλί του ἀπάνω στὸ παιδί καὶ γίνεται νουνός.

40. Ἄμα καμμιανῆς, πὸν κάνει πολλὰ παιδιὰ, ὕστερα ἀπὸ κάποιον της, τὰ ἄλλα πεθαίνουνε, τότε λέγε, πὸς τὸ παιδί αὐτό, πὸν τὰ κατόπιν του πεθαίνουνε, ἔχει τὸν ἀδελφοδιώχτη

Στὴν περίστασι αὐτὴ ἢ μάνα ζητιανεύει ὅλο ἀπὸ πρωτοστέφανες, πὸν ζοῦνε οἱ ἄντρες τους, καὶ μὲ αὐτά, πὸν θὰ μαζέψη ἀπὸ τὴ ζητιανιά της κάνει τὸν Ἅγιο Στυλιανὸ ἀσημένιο καὶ τὸν κρεμάει στὸ νέο παιδί.

Ἄλλες κάνουνε μιὰ μεγάλη καινούρη σιδερωστία καὶ περνᾶνε τὸ παιδί τρεῖς φορὲς ἀπ' αὐτή. Ἔτσι ψοφάει ὁ ἀδελφοδιώχτης καὶ ζοῦνε ὅλα τὰ παιδιὰ.

Ἐπίσης πολλὲς, ἄμα δὲν τοὺς ζοῦνε τὰ παιδιὰ, τὰ τάζουνε στὸν Ἅγιο-Στυλιανὸ καὶ τὰ βαπτίζουνε καὶ τοὺς δι-

νουνε τὸ ὄνομά του ἀντὶς γιὰ νὰ δώσουνε οἰκογενειακό τους ὄνομα.

41. Ἐμα τὸ παιδί κἀνὴ τὸ πρῶτό του βῆμα κι' ἄμα σκάση τὸ πρῶτό του δοντάκι, τότε κάνουνε **κιουῤῥλιες** (τηγανοπῆτες) ἢ ἄλλα καλύτερα γλυκά, κι' ἔχουνε πανηγῦρι στὸ σπίτι, μάλιστα ὅταν τὸ παιδί εἶναι τὸ πρῶτο καὶ ἀρσενικό.

42. Ὅταν τὸ μωρὸ τρίξη τὰ δοντάκια του εἶναι μεγάλη γρουσουζιά: κάποιος θὰ πεθάνη.

43. Ὅταν τὸ παιδί περπατᾷ μὲ τὰ τέσσερα, ἐνῶ ἔχει ἀρχίσει νὰ βηματίζη, τότε τοῦ λένε: «Πᾶς ἢ ἔρχεσαι;».

Ἄν λοιπὸν ἀπαντήση «πάω», κάποιος τοῦ σπιτιοῦ θὰ ταξιδέψη, ἂν δὲ ἀπαντήση «ἔρχομαι», κάποιος ταξιδιάρης τοῦ σπιτιοῦ θ' ἀρθῇ.

44. Ἐμα τὸ μωρὸ βάνη τὸ ποδαράκι του στὸ στόμα τότε λένε, πὼς «ἔχει πιεῖ ἓνα τουλουμάκι γάλα ἀπὸ τὴ μάνα του».

45. Τὸ παιδί δὲν τὸ φιλᾷνε στὸ στόμα, γιὰτὶ τότε ἀργεῖ νὰ μιλήση.

46. Ἐπίσης δὲν τὸ φιλᾷνε στὸ σβερχάκι του, γιὰτὶ τότε γίνεται πολὺ σκληρό.

47. Ἴσα μὲ νὰ πάη τὸ παιδί ἐνοῦ χρόνου δὲν τὸ δεῖχνουνε στὸν καθρέφτη, γιὰτὶ τότε ἀργεῖ νὰ μιλήση.

48. Τὴ νύχτα δὲ μιλᾷνε στὸ παιδί, οὔτε τὸ φιλᾷνε, γιὰτὶ ἔχει κακιὲς ὄρες ἢ νύχτα καὶ τὸ παιδί παθαίνει.

49. Τὸν ἀφαλὸ τοῦ παιδιοῦ, ὅταν ξεραθῇ καὶ πέση τὸν χίχνουνε στὸν κόκορα, τότε τὸ παιδί κάνει γλυκεῖα φωνή.

50. Τὴν κούνια τοῦ παιδιοῦ δὲν τὴν κουνᾷνε ἄδεια: εἶναι πολὺ κακό: πεθαίνει τὸ παιδί.

51. Ὅταν συχνοπέφτη τὸ παιδί, τότε παραγγέλνουνε τῆς νουνᾶς του καὶ τοῦ φτειάνει μιὰ κουλῶρα. Μέσα ἀπ' τὴν

κουλοῦρ' αὐτὴ τὸ περνανε τρεῖς φορές καὶ ἔτσι παύει νὰ πέφτη.

52. Ὅταν εἶναι τὸ παιδί ἀδύνατο, λένε, πὼς ἔχει τὴ σούφρα· τότε μὲ ξύλο ἀπὸ πικροδάφνη καῖνε τοῦ παιδιοῦ ὅλες τὶς κλείδωσες.

Γιὰ νὰ μὴ ματιάζεται τὸ παιδί.

53. Γιὰ νὰ μὴ ματιάζουνε τὸ παιδί τοῦ κρεμᾶνε φυλακτό.

Συνήθως ματιάζουνε πολὺ, ὅσοι κι' ὅσες ἔχουνε τὰ φρούδια κολλημένα. Ἐπίσης ματιάζουνε δυνατὰ οἱ γαλανομάτηδες, οἱ δευτεροβυζαγμένοι, κι' οἱ νηστικοί, ἀρσενικοὶ καὶ θηλυκοί.

54. Τὸ φυλακτό, τὸ πειὸ ἀπλὸ, εἶνε ἓνα σκόρδο μονοκέφαλο Ἄλλου εἶδους φυλακτό εἶναι ἓνα σκόρδο μονοκέφαλο μὲ γαλάζια χάντρα.

Ἄλλο φυλακτό γιὰ τὸ παιδί εἶναι λίγα λουλούδια ἀπ' τὸν Ἐπιτάφιο ἢ ἀπὸ τὸ Σταυρὸ ἢ λίγη κηρομασίχη ἀπὸ ἐγκαίνια Ἐκκλησιᾶς. Ὅλα αὐτὰ τὰ ῥάβουνε σὲ ἓνα πανάκι, τὸ ὁποῖο τὸ κάνουνε τρίγωνο μικρὸ καὶ τὸ κρεμᾶνε μὲ κορδονάκι στὸ λαιμὸ τοῦ παιδιοῦ.

Γιὰ πειὸ καλὸ ὅμως φυλακτό ἔχουνε τὸ τίμιο Ξύλο ἀλλ αὐτὸ εἶναι σπάνιο καὶ δὲν βρίσκεται σὲ πολλὰ χέρια, καὶ γι' αὐτὸ κρεμᾶνε στὰ παιδιὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα φυλακτά. Ἄλλο φυλακτό ἔχουνε νὰ βάζουνε στὸ ῥιζαῦτι τοῦ παιδιοῦ μιὰ δακτυλιὰ μουντζοῦρα ἀπ' τὸ τηγάνι κι' ἔτσι δὲν ματιάζεται.

Τοῦτο τὸ ἔθιμο μωιάζει πολὺ μὲ ἓνα Βυζαντινὸ, τὸ ἐξῆς:

Στὸ Βυζάντιο (στὴν Πόλη) ἢ δασκάλες κι' ἢ νταντάδες πηγαίνανε στὰ δημόσια λουτρά καὶ παίρνανε λάσπη ἀπὸ τὰ ἀπόνερα τοῦ λουτροῦ, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ βρώμικα νερὰ, ποὺ χυνόντουσαν ἀπ' τὰ λουτρά. Μ' αὐτὴ τὴ λάσπη, ποὺ βάζανε

στά παιδιά καὶ στοὺς μεγάλους, πιστεύανε, πὼς προλαβαί-
νανε ἢ γιαιτρεύανε τὸ μάτιασμα.

55. Σωστὸ νομίζεται ἅμα κανένος ξέρει, πὼς ἔχει μάτι
πὸ ματοιάζει καὶ ἰδῆ κᾶτι τι καὶ τὸ θαυμάση ἀμέσως πρόπει
νὰ τὸ φτύση γιὰ νὰ μὴ τὸ ματιάση, λέγοντας «**φτοῦ νὰ μὴ
βασκαθῆ**». Τὸ ἴδιο πρόπει νὰ κἀνη ὁ καθένος πρὸ πάντων
δὲ ὅταν ἰδῆ παιδάκι, πὸ ματοιιάζεται εὐκόλα.

Ἄν δὲν κἀνη ἔτσι, τότε ἐκεῖνος ἢ ἐκεῖνη, πὸν βαστάει
τὸ παιδί ἢ τὸ πρᾶμα, πὸν ἔκανε τὸν ἄλλον νὰ θαυμάση,
πρόπει νὰ πῆ ἀπὸ μέσα του ἢ σιγανὰ «**σκόρδα**» ἢ «**σκόρ-
δο μονοκέφαλο**» καὶ τότε προλαβαίνει τὸ μάτιασμα.

56. Ἄμα τὸ παιδί ματιαστῆ κόβεται, χασμουριέται, πᾶει
νὰ σκάση· τὸ ἴδιο κι' ὁ μέγας· τὸ ἴδιο καὶ τὰ ζῶα. Τὰ δὲ
ἄφυχα πέφτουνε καὶ σπάζουνε καὶ τὰ φυτὰ ξεραίνονται.
Τὸ μάτι λένε ἔσκασε ἄλογο καὶ γκρέμισε πύργους,

57. Τότε πρόπει νὰ ξεματιαστῆ γιὰ νὰ μὴν πάθῃ.

Ξεματιάσματα ἔχουμε πολλῶν λογιῶν.

Τὸ πειὸ συνηθισμένο εἶναι νὰ πάρης ἓνα φλυτζάνι νερὸ
καὶ νὰ στάξης μέσα τρεῖς πίκες λάδι ἀπὸ τὸ λυχνάρι ἢ ἀπ'
τὸ καντήλι. Ρίχνοντας τὴν κάθε πικὰ νὰ λές : «**Εἰς τὸ ὄνο-
μα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
ματος, Ἄμῆν**» ἢ «**Ἁγιοὶ Ἀνάργυροι καὶ θαυμα-
τουργοὶ ἐπισκέψασθε τὰς ἀσθενείας ἡμῶν· δωρεὰν
ἐλάβετε δωρεὰν δότε ἡμῖν**» καὶ νὰ σταυρώνης τὸ
φλυτζάνι.

Μὲ τὸ νερὸ αὐτὸ ραντίζεις ἔπειτα τὸ ματιασμένο παιδί
ἢ ὅ,τι ἄλλο καὶ ἀμέσως γίνεται καλά.

Τὸ νερὸ αὐτὸ προσέχουνε καὶ τὸ χύνουνε σὲ ἀπόμερη
γωνιὰ τοῦ περιβολιοῦ ἢ τῆς αὐλῆς, πὸν νὰ μὴν πατιέται
οὔτε ἀπὸ ἀνθρώπο οὔτε ἀπὸ ζῶο. Στὸ δρόμο δὲν τὸ χύ-

νουνε, γιατί ὅποιος περάσει πρῶτος ἀπὸ πάνω του ἀρπάζει τὸ μάτιασμα.

Ἡ βασκανεῖα τοῦ νεροῦ τρώγεται, ὅταν ἀρχίσῃ νὰ τρώγεται τὸ φεγγάρι.

Ἄλλο ξεμάτιασμα εἶναι νὰ ῥίξῃς σταυρωτά, μέσα σ' ἓνα ποτήρι μὲ νερό, τέσσερες πίκες λάδι λέγοντας τὸ «**Εἰς τὸ ὄνομα** κ.τ.λ.». Ἐπειτα εἰς τὸ ποτήρι μέσα φτύνει ἐκεῖνος ποὺ μάτιασε καὶ δίνουνε τοῦ ματιασμένου νὰ πιῇ.

Ἄλλο ξεμάτιασμα εἶναι νὰ ῥίξῃς ἓνα γαρούφαλο στὴ φωτιά καὶ νὰ πῆς γλήγορα τὰ ὀνόματα ἐκείνων, ποὺ νομίζεις, ὅτι ἔχουνε ματιάσει. Στὸ ὄνομα, ποὺ θὰ σκάσῃ τὸ γαρούφαλο, βρίσκεις ἐκεῖνον, ποὺ ἔχει ματιάσει. Τότε τὸν φωνάζεις καὶ φτύνει τὸ ματιασμένο.

Ἄλλες λένε, πὼς τὸ μάτιασμα σκάει καὶ χάνεται ὅταν σκάῃ τὸ γαρούφαλο. Μὰ ὅμως δὲν βλάπτει νὰ φτύσῃ ἐκεῖνος, ποὺ μάτιασε.

Τώρα ἔχουνε κι' ἄλλα ξεματιάσματα, ποὺ δὲν τὰ ξέρανε ἢ πειὸ παλιές. Ἄλλὰ αὐτὰ δὲν εἶναι ὕδρεϊκα, εἶναι φερόμενα ἀπ' ὄξω ἀπ' ἄλλους τόπους.

Τὰ βαφτίσια.

Τὸ ἀβάφτιστο παιδὶ τὸ λένε Δράκο ἢ Δρακοῦλα.

1. Μὲ περίσσεια τυπικότητα γίνεται τὸ βάφτισμα ἢ ὅπως τὸ λένε συνηθέστερα τὰ βαφτίσια.

2. Τὰ μωρὰ ὅσο εἶναι καλὰ τ' ἀφήνουνε ἀβάφτιστα καὶ δυὸ καὶ τρεῖς μῆνες, καμμιά φορὰ καὶ χρόνο καὶ πολὺ σπάνια περισσότερο κι' ἀπὸ χρόνο.

3. Ἐφ' ὅσον δὲν ἔβιαζε κανένας λόγος ἔπρεπε νὰ περιμένουνε τὸν ταξιδιάρη πατέρα ἢ τὰ ἀδελφία ἢ ἄλλους δικούς ἢ τὸν κουμπάρο, ἂν θὰ ἐρχότανε ἀπὸ μακρυνά.

Ἐάν μὴ στὴ μέση ἀρρώστεια ἢ καμμιά ἄλλη ἀνάγκη τότε τὰ βαπτίσια γίνονται καὶ πρὶν νὰ σαραντίσῃ τὸ παιδί.

4. Εἶναι κρῖμα μεγάλο νὰ πεθάνῃ τὸ παιδί ἀβάπτιστο, βασανίζεται κι' αὐτό, γυρεύοντας τὸ ὄνομά του, βασανίζει καὶ τοὺς γονηοὺς του πολὺ.

5. Ὅλοι τῶχουμε σὲ καλὸ νὰ βαπτίζουμε. Ὅποιος δὲν βαπτίζει ἔχει τὰ χέρια δεμένα. Ἔτσι λένε.

6. Τὸ πρῶτο παιδί τοῦ κάθε ἀντρόγυνου τὸ βαπτίζει ὁ κουμπάρος, πὺν στεφάνωσε, γι' αὐτὸ καὶ στὸ στεφάνωμα τοῦ φωνάζουμε «**καὶ στὸ λάδι κουμπάρε**».

7. Τὰ βαπτίσια γίνονται ὅποια μέρα κι' ἂν τύχῃ προτιμᾶνε ὁμῶς Κυριακὴ ἢ σκόλη κατὰ τὸ ὄσπερινὸ, γιατί κατόπιν γίνεται τραπέζι καὶ γλέντι. Βαπτίζουμε δὲ ἢ στὴν Ἐκκλησιᾷ ἢ στὸ σπίτι.

Ἐκτὸς ἀπ' τοὺς δικοὺς μαζεύονται κι' ἄλλοι, γυναῖκες καὶ παιδιὰ, γιὰ νὰ φωνάζουμε στὸ νουνὸ «**νὰ τὰ χιλιάση**» καὶ νὰ πάρουμε τὰ μαρτυριάτικα.

8. Τὰ μαρτυριάτικα ἦτανε πάντοτε ἀσημένια ἢ καὶ μαλαματένια νομίσματα, ἀνάλογα μὲ τὸ κάθε πρόσωπο, εἰς τὸ ὅποιο δινόντουσαν. Τώρα δίνουνε καὶ σταυρουλάκια ἢ ψεύτικα φλωράκια.

9. Ἡ νουνὰ ἢ ὁ νουνὸς στέλνει στὸ φιλιότσο (βαπτιστικὸ) μιὰ λαμπάδα, ἕνα πονκαμισάκι, μιὰ ῥομπίτσα, δυὸ σκουφίτσες, μιὰ γιὰ τὸ λάδι κατάσαρκη κι' ἢ ἄλλη τοῦ λούσου, ἕνα κομμάτι πανὶ μεγάλο ἀπάνω στὸ ὅποιον θὰ δεχτῆ τὸ φιλιότσο ἀπὸ τὴν ἀγία Κολυμπήθρα, ἕνα κομμάτι σαποῦνι τῆς ἀγελάδας ἄβαλτο καὶ μιὰ μποτίλια λάδι.

Κάθε νουνὸς καὶ νουνὰ ἐκτὸς ἀπ' αὐτὰ τὰ πράματα στέλνει κι' ἄλλα δῶρα στὸ φιλιότσο του, μαλαματένιο σταυρό, τακίμι ροῦχα τοῦ λούσου καὶ ἄλλα τέτοια.

10. Τὸ σταυρὸ τοῦ νουνοῦ, ὁ φιλιότσος τὸν φυλάει καὶ τὸν φοράει ὅλη του τὴ ζωὴ μέχρι τοῦ τάφου. Εἶναι καλὸ γιὰ τὴν ψυχή.

11. Ἄμα τελειώσουνε τὰ βαφτίσια καὶ κάνει ὁ παπαῶς ἀπόλυσι, ἀρχίζει ὁ νουνὸς νὰ μοιράζη τὰ μαρτυριάτικα σὲ ὅλους, πὺν ἔτυχε νὰ εἶναι μπροστὰ στὸ βάφτισμα.

12. Ὅλοι τοῦ φωνάζουνε «**νὰ τὰ χιλιάσης νουνὲ**» καὶ «**ὅπως ἔβαλες τὸ λάδι νὰ ἀξιωθῆς νὰ βάλῃς καὶ τὸ στέφανο**» δηλαδὴ νὰ στεφανώσῃ τὸ φιλιότσο του

13. Ἄν τύχη καὶ ὁ νουνὸς ἦ ἡ νουνὰ βαφτίζουνε γιὰ πρώτη φορὰ, τότε μόλις τελειώσῃ τὸ μυστήριον καὶ πρὶν ἀκόμα μοιράσουνε τὰ μαρτυριάτικα, τοὺς κάνουνε «**ἄξιος**».

Ἐνας ἀπὸ τοὺς δικοὺς τρέχει καὶ πιάνει νουνὸ ἢ νουνὰ καὶ τὸν σηκώνει μπροστὰ στὸ εἰκονοστάσι τρεῖς φορὲς φωνάζοντας «**ἄξιος**». Ὁ νουνὸς τότε ἦ ἡ νουνὰ πρέπει νὰ τάξῃ κάτι τι.

Μόλις τὸ τάξῃ, τότε εἶναι ἐλεύθερος, κι ἀρχίζει νὰ μοιράζη τὰ μαρτυριάτικα.

14. Ὅταν γίνεται τὸ μυστήριον, περιμένουνε ὅλοι νὰ ἀκούσουνε τὸ ὄνομα, πὺν θὰ βάλῃ ὁ νουνὸς στὸ παιδί. Μόλις τὸ πρωτοπῆ ὁ νουνὸς, τότε ὅλοι τρέχουνε νὰ τὸ πρωτοποῦνε στὴ μάνα τοῦ παιδιοῦ, πὺν περιμένει. Αὐτὴ δὲ ἀσημώνε-ἐκεῖνον, πὺν θὰ προλάβῃ νὰ τῆς πρωτοπῆ τὸ ὄνομα τοῦ παιδιοῦ τῆς.

15. Τὰ ρουχαλάκια τοῦ παιδιοῦ, πὺν τοῦ φορέσανε στὰ βαφτίσια, στίς τρεῖς ἡμέρες, τὰ πλένουνε στὴ θάλασσα, πὺν εἶναι πάντ' ἀλέρωτη. Καμμιά φορὰ τὰ πλένουνε καὶ στὸ σπίτι ἀλλὰ τὰ πλένουνε ξεχωριστὰ καὶ τὸ νερὸ αὐτὸ τῆς πλύσης τὸ ρίχνουνε στὸ χωνευτήρι τῆς Ἐκκλησιᾶς, ἐκεῖ πὺν ἀδειάζουνε καὶ τὴν ἀγία Κολυμπήθρα. Δὲν κάνει νὰ πα-

τῆθῆ αὐτὸ τὸ νερὸ, γιατί τὰ ῥουχαλάκια, πὸ ἐπλυνε, εἶχανε τὸ Ἅγιο Μύρο.

16. Μετὰ τὰ βαπτίσια τὸ παιδὶ ἀμέσως θὰ **κοινωνή-ση**. Τότε τοῦ λένε, πὸς «**πῆρε τὸ χρυσὸ δοντάκι**» καὶ τοῦ εὔχονται «**καλὸς χριστιανὸς**» καὶ «**καλὸς ἄνθρωπος**».

17. Στὸ πρῶτο παιδὶ βάζουνε τὸ ὄνομα τοῦ παποῦ ἀπ' τὸν πατέρα καὶ στὴν πρώτη κόρη τὸ ὄνομα τῆς γιαγιάς ἀπ' τὸν πατέρα. Ἐπειτα στὸ δεύτερο παιδὶ τὸ ὄνομα τοῦ παποῦ ἀπ' τὴ μητέρα καὶ στὴ δεύτερη κόρη τὸ ὄνομα τῆς γιαγιάς ἀπ' τὴ μητέρα.

Θὰ εἶναι σπάνιο πρᾶγμα τὰ ἀλλάξουνε τὴ σειρὰ αὐτὴ καὶ πρέπει νᾶχουνε σπουδαίους λόγους γιὰ νὰ τὴν ἀλλάξουνε.

18. Ἄμα τελειώσουνε τὰ ὀνόματα αὐτὰ, τότε πιάνουνε στ' ἄλλα παιδιὰ, τὰ ὀνόματα ἀγαπημένων ἀδελφῶν ἢ συγγενῶν ἢ εὐεργετῶν ἢ μεγάλων προσώπων, ἢ ἁγίων, πὸς ἔχουνε τάξει γιὰ ἓναν ὁποιοδήποτε λόγο.

19. Σπάνια βάζουνε στὸ παιδὶ ἀρχαῖο ὄνομα. Πιστεύουνε—καὶ πειὸ πολὺ οἱ παλαιότεροι—ὅτι «**τὸ παιδὶ θὰ χαλάση**».

Προτιμάγανε πάντοτε ὀνόματα χριστιανικά. Παίρνανε καὶ ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἀκόμα ὀνόματα.

Τοῦτο δὲν σημαίνει, πὸς δὲν ἐχτιμούσανε ἢ δὲν ἀγαπούσανε τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα. Ὁχι. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πῆ αὐτό. Καὶ μάλιστα ἔχουμε ἀπόδειξι ζωντανή, ὅτι ἀντιθέτως τὴν ἀγαπάγανε καὶ τὴν ἐχτιμάγανε ὑπερβολικά.

Ἔχουμε τὰ καρᾶβια ὅλα, τὰ ὁποῖα ἦντουσαν τὸ εἶναί τους, ἢ περιουσία τους. Τὰ καρᾶβια ὅλα λοιπὸν τὰ ὀνομάζανε μὲ ὀνόματα τῆς ἀρχαιοτάτης Ἑλληνικῆς ἱστορίας, ὡς

π.χ. «Κίμων», «Θεμιστοκλῆς», «Ἐπαμεινώνδας», «Ἄρης» κ. λ. π.

Ἄλλὰ τὰ παιδιὰ, ἀπὸ ὑπερβολικὸ ζῆλο ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, πὺν ἔφλεγε μέσα τους, τὰ βαφτίζανε μὲ χριστιανικὰ ὀνόματα, πιστεύοντας, πὺν καὶ τὸ ὄνομα ἀκόμα, ὅταν ἀνήκη στὴν ἀληθινὴ Πίστι, συνεργεῖ εἰς τὸ καλὸ τοῦ παιδιοῦ.

Αὐτὸ βγαίνει ἀπὸ τὴν μακρὰ καὶ ἀδιάκοπη παράδοσι.
Αὐτὸ λένε καὶ τὰ θαυμαστὰ ἔργα τους.

Καὶ ἔκτος τούτων δείχνουνε μὲ τὸ ἔθιμό τους αὐτό, πὺν γνωρίζουνε νὰ ἐχτιμᾶνε καὶ νὰ ἀγαπᾶνε τὸ ἴδιο, ὅπως τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ἔτσι καὶ τὴ Χριστιανικὴ, τὴ Βυζαντινὴ Ἑλλάδα, τὴν ὁποῖαν ἔμεῖς οἱ νεώτεροί τους, πολὺ τὴν περιφρονήσαμε καὶ τώρα τελευταία μόλις καταλάβαμε τὴν ἀξία της, τὴν τιμὴ της καὶ τὴ δόξα της καὶ τῆς δώσαμε τὴν προσοχή μας, πὺν τῆς ἀξίζε.

*** Ἄλλα ἔθιμα γύρω στὸ παιδί.**

1. Ἄμα τὸ παιδί ἀρχίζη νὰ ἀλλάζη τὰ δόντια του, τότε κάθε φορὰ, πὺν θὰ τοῦ πέφτη ἓνα δόντι, πρέπει νὰ τὸ πετάη πάνω στὰ κεραμῦδια λέγοντας: «Ἐγὼ στὸ δίνω κόκκαλο καὶ σὺ μαλαματένιο». Ἐτσι κάνοντας βγάζει γερὰ καὶ ὡμορφα τὰ νέα δόντια του.

2. Ἡ κούνια τοῦ παιδιοῦ εἶναι συνηθέστατα ξύλινη καὶ χαμηλή. Τὰ πόδια της τὸ ἴδιο ξύλινα χαμηλὰ καὶ στρογγυλεμένα γιὰ νὰ κουνιέται δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Τώρα βέβαια ἔχουνε καὶ σιδερένιες κούνιες—κρεββατάκια. Κάμποσα σπῖτια, ἀκόμη ὡς τὰ τώρα κάνουνε κούνια τὴ σκάφη τοῦ ζυμώματος, γιὰτὶ εἶναι κυλινδρική καὶ κουνιέται. Δίπλα στὴν κούνια βρίσκειται πάντα ἓνα σκαμνάκι χαμηλὸ ξύλινο ἢ ψα-

θωτό. Ὡς αὐτὸ κάθεται ἐκεῖνος, πού κουνάει τὸ μωρὸ καὶ νανουρίζοντας τ' ἀποκοιμίζει. Τὴν ἡμέρα τὸ μωρὸ τὸ κουνάει ὅποιος λάχει εὐκαιρος, συνηθέστατα ὅμως κανένα μικρὸ παιδάκι κάθεται στὸ σκαμνάκι καὶ κουνάει τὸ μωρὸ. Αὐτὸ γίνεται ἅμα ἢ ἄλλες ἔχουνε δουλειῆς στὸ σπίτι καὶ ἅμα τὸ μωρὸ εἶνε ἡμερο κι' εὐκολομεγαλώνει. Ἐμα ὅμως εἶναι σκληρὸ καὶ δυσκολοκοιμᾶται καὶ θέλει νανουρίσματα τὸ ἀναλαβαίνει ἢ κοτσῶνα ἢ ἢ γιαγιά.

3. Στὴν κούνια, ἀπὸ πάνω ἀπ' τὸ κεφαλάκι τοῦ μωροῦ, κρεμᾶνε ἓνα κονισματάκι τοῦ Χριστοῦ ἢ τῆς Παναγίας κι' ἓνα φυλακτὸ γιὰ τὸ μάτισμα.

4. Τοῦ παιδιοῦ, πού γενιέται Σάββατο καὶ βαφτίζεται Σάββατο, πιάνει ἢ εὐχὴ καὶ ἢ κατάρα.

5. Ἐμα γεννηθῆ τὸ παιδί μὲ ἐνωμένα τὰ φρύδια, τότε σὰν θαυμάζῃ κάτι τι, θὰ τὸ ματιάζῃ εὐκολα καὶ δυνατὰ καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νάχῃ πάντα τὸ νοῦ του καὶ νὰ φτύνη κάθε τι, πού θὰ θαυμάζῃ.

6. Τοῦ μωροῦ τὰ ῥουχαλάκια, ὅσο εἶναι ἀχρόνιαστο, ἅμα τὰ πλένουνε, δὲν κάνει νὰ τὰ ἀφήνουνε τὴ νύχτα ἀπλωμένα ὄξω στὴν αὐλὴ ἢ στὸ περιβόλι. Ἐν τύχη καὶ τὰ ξεχάσουνε, τότε τὸ πρῶτ' ἅμα ξημερώση καὶ βγῆ ὁ ἥλιος πρέπει νὰ τὰ περάσουνε πάλι ἓνα νερὸ καὶ νὰ τὰ ξαναπλώσουνε γιὰ νὰ τὰ δῆ κι' ὁ ἥλιος, κι' ὅταν στεγνώσουνε καὶ τὰ μαζέψουνε πρέπει νὰ τὰ λβανίσουνε καὶ ἔτσι φεύγει τῆς νύχτας τὸ κακό.

7. Ἐμα τὸ μωρὸ γεννηθῆ πρὶν τῆς ὄρας του ἢ κινδυνέψῃ νὰ πεθάνῃ ἀβάφτιστο καὶ δὲν προλαβαίνει ὁ παπᾶς, τότε ὅποιος βρεθῆ μπροστὰ, ἄντρας ἢ γυναῖκα, τὸ καντηλοβαφτίζει ἢ τὸ ἀεροβαφτίζει, ὅπως θέλει καὶ ἢ θρησκεία.

8. Τὸ Πάσχα ὁ νουνὸς στέλνει στὸ φιλιότισσὸ του κερδιὰ

καὶ κουτσούνιζα μὲ τὸ κόκκινο αὐγό. Τὰ Χριστούγεννα τὸ ἴδιο, τοῦ στέλνει χριστόψωμο ἢ κουτσούνιζα μὲ καρύδι. Καὶ τοῦ ἁγίου-Βασιλείου τοῦ στέλνει τὸ μπουναμᾶ καὶ τὸ πιᾶτο μὲ τὰ γλυκά.

9. Ἄμα εἶναι ἡ ὀνομαστικὴ ἑορτὴ τοῦ παιδιοῦ ὅλοι τοῦ τραβᾶνε τ' αὐτὶ ἀπαλὰ καὶ τοῦ εὔχονται χρόνια πολλά.

10. Θέλουνε νὰ ποῦνε, πὼς τὰ παιδιὰ δὲν κάνει νὰ τὰ χτυπᾶνε μὲ τὴ σκοῦπα γιατί ἄμα παντρεφτοῦνε θὰ κάνουνε ὀλοένα κορίτσια.

11. Ἐπίσης, ἔχουνε νὰ ποῦνε, πὼς τὸ κορίτσι ἄμα βρέχεται στὴν πλύσι θὰ πάρη ἄντρα μεκροῦ. Κι' ἂν στὸ σκούπισμα σκορπάει τὰ σκουπίδια δῶθε-κεῖθε, θὰ πάρη ἄντρα τσιμπλιάρη. Γι' αὐτὸ ἀπὸ μικρὰ φροντίζουνε ἢ μεγαλύτερες νὰ μάθουνε στὰ κορίτσια καλὰ αὐτὲς τὶς δυὸ δουλειές.

12. Ἄμα μιὰ γυναῖκα δὲν κάνει παιδιὰ, σὰν θέλῃ παίρνει ψυχοπαῖδι καὶ γίνεται ψυχομάνα. Πολλές, ὡς τὰ τώρα, γίνανε ψυχομάνες. Στὴν περίπτωσι τούτη πᾶνε στὴν Ἐκκλησιά, ἢ γυναῖκα, πὸν θέλει νὰ πάρη τὸ ψυχοπαῖδι, τὸ παιδάκι, πὸν θὰ πάρη, καὶ ἢ μάνα τοῦ παιδιοῦ ἢ σὰν εἶναι ὄρφανὸ, μιὰ γυναῖκα συγγενῆς τοῦ παιδιοῦ, πὸν τὸ βαστάει κιόλας.

Στέκονται μπροστὰ στὴν Παναγιά καὶ ἐκείνη, πὸν βασταεὶ τὸ μωρουδάκι (ἢ μάνα του δηλαδὴ ἢ ἢ συγγενῆς του) τὸ περνάει τρεῖς φορὲς μέσα ἀπ' τὸ πουκάμισο κεινῆς, πὸν θέλει νὰ τὸ πάρη· τὸ βάζει ἀπὸ πάνω ἀπ' τὸ λαιμὸ της καὶ τὸ βγάζει ἀπὸ κάτω. Ἐπειτα τῆς τὸ δίνει στὴν ἀγκαλιὰ καὶ γίνεται πειὰ δικό της, τόσο δικό της, πὸν λέγανε ἢ πειὸ παληῆς **«μονάχα πὸν δὲν τὸ γέννησε καλέ!»**

Τοῦτο τὸ ἔθιμο γινότανε ἀπαραίτητο σὲ κάθε υἱοθεσία στὰ παλαιότερα χρόνια. Τὸ θυμοῦνται πολλὲς γρηές.

δ'. ΕΘΙΜΑ ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

Ἡ θεία κοινωνία.

1. Ἄμα καταλάβουμε, πὼς ὁ ἄρρωστος βαραίνει πολὺ πρέπει νὰ τὸν κοινωνήσουμε.

Γιὰ νὰ μὴ καταλάβῃ ὁ ἄρρωστος, βρέσκουμε πάντοτε καμμιά δικαιολογία μὲ τὴν ὁποία τὸν θαρεύουμε.

Προτιμᾶνε νὰ τὸν κοινωνήσουμε πρὶν τὸν πιάση ὁ ῥόγος κι' ἀρχίση νὰ τραβάῃ. Μὰ σ' ἂν εἶναι πολὺ δειλὸς καὶ δὲν μποροῦνε νὰ βροῦνε πρόφασιν, τότε τὸν κοινωνᾶνε τὴν ὥρην, πὺ ψυχομαχεῖ.

Φωνάζουμε τὸν παπᾶ τῆς ἐνορίας ἢ ὅποιον ἄλλον προφτάσουμε, κι' ὁ παπᾶς ἔρχεται φορῶντας πετραχήλι, ξεσκούφωτος καὶ κρατῶντας τὸ Ἅγιον Ποτήριον κουκουλωμένο μὲ κόκκινο κάλυμμα. Μπροστά του πάει ἓνα παιδί, ξεσκούφωτο κι' αὐτὸ, κρατῶντας ἓνα φανάρι, πὺ καίει μέσα κερὶ ἀναμμένο.

Ἡ τελευταῖες στιγμές.

2. Τὸν ἄρρωστο, πὺ ψυχομαχεῖ δὲν τὸν ταράζουνε μὲ φωνὲς καὶ κλάματα, γιὰ τὸν γυρίζουμε πίσω καὶ ἔτσι τὸν βασανίζουμε ἄδικα μὲ τὸ νὰ μὴ βγαίνει ἡ ψυχὴ του.

3. Ἄν τυχὸν ὁ ἄρρωστος ἀργεῖ νὰ ξεψυχήσῃ καὶ ἔχει ἀγαπημένο πρόσωπο στὴν ξενιτειά, σημαίνει, πὼς ἡ ψυχὴ του κρατιέται καὶ ἀντιστέκει στὸν ἄγγελον ἀπὸ τὸ δυνατὸ πόθο νὰ δῆ τὸ ἀγαπημένο τῆς πρόσωπο, πὺ λείπει. Τότε, γιὰ νὰ μὴ τυραννιέται, τοῦ ῥίχνουμε ἀπάνω του ἓνα ῥοῦχο τοῦ ξενιτεμένου προσώπου καὶ ἔτσι παύει τὸ βάσανό του καὶ ξεψυχάει.

4. Τῶχουμε σὲ καλὸ νὰ κλείσῃ τοῦ πεθαμένου τὰ μάτια

ένας δικός του. Τῆς μάνας καὶ τοῦ πατέρα λόγου χάριν πρό-
πει νὰ κλείνη τὰ μάτια ὁ γιὸς ἢ ἡ κόρη τους. Γι' αὐτὸ κι'
οἱ γονεῖς, ὅσο ζοῦνε, ἐκφράζουνε τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν εὐχὴ
νὰ τοὺς κλείσῃ τὰ μάτια, σὰν πεθάνουνε, τὸ παιδί τους, πὺ
θέλουνε. «Ἄμα πεθάνω, αὐτὸς ἢ αὐτή», λένε, «θέλω νὰ
μοῦ κλείσῃ τὰ μάτια». Καὶ ἅμα μοιρολογᾶνε κανένα πνιγ-
μένο ἢ χαμένο ἀθάφτο κι' ἀπεριποίητο, τοῦ λένε κι' αὐτὸ
τὸ παράπονο, πὼς δηλαδὴ πέθανε χωρὶς νὰ τοῦ κλείσουνε
τὰ μάτια του οἱ ἀγαπημένοι του.

Τὸ σαβάνωμα.

5. Μόλις ξεψυχήσει, βγαίνουνε ὅλοι ἀπ' τὴν κάμαρά του
καὶ μένουνε μονάχα ἐκεῖνες, πὺ θὰ τὸν πλύνουνε καὶ θὰ
τὸν σαβανώσουνε.

Αὐτὲς λοιπὸν γυρίζουνε τὸν πεθαμένο μὲ τὸ πρόσωπο
κατὰ τὴν ἀνατολὴ κι' ἀρχίζουνε τὴν ἐτοιμασία του. Πρῶτα
τοῦ σχίζουνε τὰ ῥοῦχα καὶ τοῦ τὰ βγάζουνε ἔπειτα μὲ ἓνα
σφουγκάρι τὴν πλένουνε καὶ τὸν καθαρίζουνε μὲ κρασί, πὺ
τὸ ῥίχνουνε μέσα σένα πιάτο ἢ σὲ μιὰ λεκάνη. Κατόπιν σχί-
ζουνε τρεῖς πῆχες πανὶ μὲ τὸ μαχαῖρι, ἀνοίγουνε μιὸ τρύπα
στὴν ἄκρη τοῦ πανιοῦ καὶ τοῦ τὸ περνᾶνε στὸ κεφάλι καὶ
τὸν σαβανώνουνε. Πολλοὶ ἔχουνε προμηθεύσει σάβανο ἀπ'
τὸν Ἅγιο Τάφο. Τῶχουνε γιὰ πολὺ καλὸ κι' ἅμα πάη κα-
νεῖς στὸν Ἅγιο Τάφο, ὅλοι κι' ὅλες τοῦ παραγγέλνουνε νὰ
τοὺς φέρῃ ἓνα σάβανο.

Ἐπειτα ἀρχίζουνε καὶ τὸν ντύνουνε τοῦ φορᾶνε τὰ κα-
λύτερα ῥοῦχα τὸν στολίζουνε σὰν γαμπρό, ἂν εἶνε παλλη-
κῆρι, καὶ σὰν νύφη, ἂν εἶναι κοπέλλα. Τοὺς φορᾶνε καὶ στέ-
φανο, ἂν δὲν εἶναι παντρεμένος, καθὼς καὶ στὴν κοπέλλα.

Τελευταῖα τοῦ δένουνε σταυρωτὰ τὰ χέρια μὲ μαντῆλι,

τὰ ὅποια τὰ λύνουνε στὸν τάφο καὶ τοῦ τὰ βάζουνε δίπλα στὸ κορμί, ἐπίσης τοῦ δένουνε μὲ μαντῆλι τὰ πόδια καὶ τὸ σαγόνι ὅσο εἶναι ζεστός ἀκόμα γιὰ νὰ μὴν ἀνοιῖξη καὶ μείνη ἀνοιχτὸ τὸ στόμα.

6. Σὰν τελειώσουνε ὅλα αὐτὰ τὸν βάζουνε στὴν κάσα του παλαιότερα δὲ στὸ νεκροκρέββατο, ποῦ εἶχε ἀπὸ ἓνα ἢ κάθε ἐνοριακὴ ἐκκλησιά, ἀπαραίτητο ἐπιπλο γιὰ τοὺς ἐνορίτας τῆς. Τότε δὲ τοὺς θάβανε κατὰ γῆς καὶ τὸ νεκροκρέββατο τὸ γυρίζανε ἀμέσως στὴν Ἐκκλησιά, ἢ μᾶλλον τὸ ἀφήνανε στὴν Ἐκκλησιά, λέμε τὸ ἀφήνανε γιὰτι καὶ πρὸ 36 ἀκόμα ἐτῶν θάβανε στὴν αὐλὴ τῆς Ἐκκλησιᾶς τοὺς ἐνορίτας τῆς. Τὰ νεκροταφεῖα εἶναι νεώτερα.

7. Κατόπιν τοποθετοῦνε τὸν πεθαμένο, μὲ τὴν κάσα πειά, σὲ δυὸ γερὰς καρτέκλες ἀπάνω μὲ τὸ πρόσωπο πρὸς τὴν ἀνατολή, ἀνοίγουνε τὰ παράθυρα καὶ τὶς πόρτες τῆς κάμαρας ἀνάβουνε ἓνα κερὶ ἀπ' τὸ κεφάλι καὶ ἓνα ἀπ' τὰ πόδια του καὶ τὸν θυμιατίζουνε γύρω γύρω, κί ὕστερις ἀφήνουνε τὸ θυμιατὸ κοντὰ στὸ κεφάλι του.

8. Πρὶν τὸν βάλουνε στὴν κάσα, τῆς ξαπλώνουνε πρῶτα ἓνα γερὸ σεντόνι καὶ ἀπὸ πάνω ἀπ' αὐτὸ βάζουνε τὸν πεθαμένο. Μὲ τὸ σεντόνι αὐτὸ θὰ τὸν κατεβάσουνε στὸν τάφο καὶ θὰ τὸν πρωτοσκεπάσουνε.

9. Ἡ κάσα εἶναι ξύλινη καὶ ντυμένη καθὼς καὶ τὸ καπάκι τῆς ἀνάλογα μὲ τὴ θέσι καὶ μὲ τὴν ἡλικία τοῦ πεθαμένου.

Στοὺς νέους καὶ στὶς νέες τὰ ντύνουνε καὶ τὰ δυὸ, κάσα καὶ καπάκι, ἄσπρα καὶ τὰ γαρνίρουνε μὲ ἄσπρα φτερά καὶ ἄσπρους σταυρούς. Στοὺς γέρους καὶ στὶς γρηῆς μὲ μαῦρα. Ἄν εἶναι πλούσιος ἢ ἄρχοντας ὁ πεθαμένος, τὰ ντύνουνε

μὲ μεταξωτὰ ἢ μὲ βελουῖδα. Ἐάν εἶναι ἄλλης τάξεως τὰ νύ-
νουνε μὲ ἄλλα ἀνάλογα ὑφάσματα.

10. Τὸ μέτρο, μὲ τὸ δλοῖον ὁ μάστορας μετράει τὸ μπό-
τοῦ πεθαμένου γιὰ νὰ τοῦ κάνη τὴν κάσα τὸ βάζουνε μέσα
στὴν κάσα καὶ τὸ θάβουνε.

11. Μόλις τελειώσει τὸ σαβάνωμα καὶ ἡ ἐτοιμασία ὅλη
τοῦ πεθαμένου, γιὰ νὰ μὴ πάρη μαζύ του καὶ τὴν τύχη του,
τοῦ μετράνε τὸ μπόι μὲ μιὰ κλωστή καὶ τὴν κλωστή αὐτὴ
τὴ φυλᾶνε σένα σεπέτι (μπαουῖλο) καὶ τὴν κλειδώνουνε, κι-
ἔτσι μένει ἡ τύχη του στὸ σπίτι, Αὐτὸ τὸ κάνανε οἱ πιὸ πα-
ληοί, ὅταν ὁ πεθαμένος ἦτανε τυχερός σ' ὅλη του τὴ ζωή-

Τὸ λείψανο στὸ σπίτι.

12. Τὸν πεθαμένο δὲν τὸν ἀφήνουνε μόνο του στὴν κά-
μαρα, οὔτε μέρα οὔτε νύχτα, γιὰ τὴν βρουκολακιάζει.

13. Γάτα δὲν κάνει νὰ περάση ἀπὸ πάνω του, γιὰ τὴν πάλι
βρουκολακιάζει.

14. Ἐάν νυχτώση σκεπάζουνε τὸ πρόσωπο τοῦ πεθα-
μένου μ' ἓνα μαντιλάκι ὡς τὸ πρῶτὸ πὺ θὰ ξημερώση καὶ
πιοῦνε τὸν καφέ. Δὲν κάνει νὰ μένη ξέσκεπο τὸ πρόσωπο
τοῦ πεθαμένου τὴ νύχτα.

15. Εἶναι καλὸ νὰ φυλᾶνε ὕστερις τὸ μαντηλάκι αὐτό.
Ἐάν εἶνε γονηδὸς ὁ πεθαμένος τὸ μαντηλάκι αὐτὸ εἶν' ἡ εὐχή,
κρατάει μέσα «τὴ σκέπη τοῦ προσώπου του».

16. Μόλις πεθάνει ὁ ἄρρωστος εἰδοποιοῦνε τὴν ἔνορῖα
του. Ἐάν ἄμεσως τότε σημαίνει νεκρικὰ ἡ ἔνορῖα καὶ παίρνει
εἶδησι ὅλο τὸ νησί. Δὲν ξέρανε τότε ἄλλες προσκλήσεις ἐκτὸς
ἀπὸ τὴ νεκρικὴ καμπάνα.

17. Μὲ τὴν καμπάνα ἀρχίζουνε τὰ μοιρολόγια καὶ ἡ φω-

νές στὸ σπίτι τοῦ πεθαμένου. Δυναμώνει, βλέπετε, πολὺ τὴ λύπη ὁ λυπητερός ἤχος τῆς καμπάνας.

18. Μὲ τὴν καμπάνα μαζεύονται μία—μία κι' ἕνας—ἕνας οἱ συγγενεῖς, οἱ φίλοι κι' οἱ γειτόνοι, στοῦ πεθαμένου τὸ σπίτι γιὰ νὰ συλλυπηθοῦνε καὶ γιὰ νὰ παρηγορήσουνε. Φέρνουνε στὸν πεθασμένο λουλούδια καὶ τὸν στολίζουνε ὁλόκληρο. Ἄν εἶναι νέος ἢ νέα ἀνύπαντροι τοὺς ὀίχνουνε μπόλικα κουφέτα.

19. Τὸν καθένα καὶ τὴν κάθε μιά, πού ἔρχονται, τοὺς ὑποδέχονται οἱ συγγενεῖς μὲ μοιρολόγια καὶ παράπονα.

20. Δίπλα στὸν πεθαμένο κάθονται οἱ συγγενεῖς του, κοντὰ στὸ κεφάλι οἱ πειρὸ δικοί, κατὰ τὰ πόδια οἱ μακρυνότεροι συγγενεῖς.

21. Ὁ καθένας, πού ἔρχεται πάει ἴσα στὸν πεθαμένο, ἀνασπάζει τὸ μικρὸ εἰκόνημα, πού τοῦ ἔχουνε στὰ σταυρωμένα του χέρια πρὸς τὸ πρόσωπό του καὶ φιλάει τοῦ πεθαμένου τὸ μέτωπο, ἂν εἶναι νέος ἢ τὸ χέρι, ἂν εἶναι γέρος. Ἐπειτα κάθεται σὲ μιὰ θέσι ὅση ὥρα θέλει καὶ κάνει συντροφιά, ἀφ' οὗ προηγουμένως εὐχηθῆ τοὺς λυπημένους «ζωὴ σὲ λόγου σας», «ὁ Θεὸς νὰ σᾶς χαρίσῃ τὴν ὑπομονή», «ἄλλο κακὸ νὰ μὴ δῆτε», «νὰ σᾶς ζήσουνε τ' ἀποδέλοιπα», «ὁ Θεὸς νὰ τὸν ἀναπαύσῃ», «ὁ Θεὸς νὰ τὸν συγχωρήσῃ» καὶ ἄλλα ὅμοια.

22. Ὁ πεθαμένος εἶναι ἀπαραίτητο νὰ μείνῃ μιὰ νύχτα στὸ σπίτι· σὲ πολὺ σπάνιες περιπτώσεις παραμελοῦνε τὸ ἔθιμο τοῦτο, καὶ τότε πρέπει νὰ συντρέξῃ κάποιος λόγος πολὺ σοβαρός. Ἐπίσης φροντίζουνε νὰθάβουνε τὸν πεθαμένο στὶς 24, ὥρες, ἀφ' ὅτου πέθανε.

23. Τὸ βράδυ, πού εἶναι ὁ πεθαμένος στὸ σπίτι, καθὼς καὶ τὸ ἄλλο βράδυ, ἅμα γυρίζουνε ἀπὸ τὴν ταφὴ δὲν τρώ-

γανε σὲ ἀψηλὸ τραπέξι καὶ καμμιὰ φορὰ δὲν τρώγανε καθόλου σὲ τραπέξι. Συνηθέστατα τρώγανε σὲ τραπεζάκι χαμηλὸ ἀπ' αὐτὰ, πού μεταχειρίζοντουσαν στὸ ζύμωμα, πού πλάθανε ἀπάνω τους τὰ κουλούρια ἢ ἀνοίγανε τὰ φύλλα μὲ τὸ φτώχισι, καὶ τὸ ὁποῖο τὸ λέγανε «σουφρᾶ». Σὲ τέτοιο λοιπὸν τραπεζάκι βάζανε καὶ τρώγανε αὐτὰ τὰ δύο βράδυα· καθόντουσαν δὲ σὲ ξύλινα χαμηλὰ σκαμνάκια χωρὶς ἀκουμπηστῆρι τῆς πλάτης. Τὸ φαῖ αὐτὲς τὶς ἡμέρες, πού τὸ λέγανε «τὰ συχώρια», ἦτανε κατὰ προτίμησιν ψαρόσουπα ἢ ῥύζι μὲ τὸ λάδι.

Κρέας δὲν τρώγανε ποτέ. Βαστάγανε τὸ κρέας οἱ παλαιότεροι, ὡς ποῦ νὰ διαβαστοῦνε τὰ σαράντα τοῦ πεθαμένου.

Ἡ κηδεῖα.

24. Ἄμα ἔλθῃ ἡ ὥρα, πού θὰ σηκώσουνε τὸ λείψανο γιὰ νὰ τὸ πᾶνε στὴν Ἐκκλησιὰ νὰ τὸ διαβάσουνε, θὰ σημάνη πάλι ἡ ἐνορία τοῦ πεθαμένου.

Τρεῖς φορές σημαίνανε στὸν πεθαμένο α.) τὴν ὥρα πού πέθανε σήμαινε ἡ ἐνορία του· β.) στὶς ἔντεκα τὸ μεσημέρι ἢ μιὰ ὥρα τοῦ δειλινοῦ, πού τὴν ὠρίζανε οἱ δικοὶ τοῦ πεθαμένου, σημαίνανε ἡ Ἐκκλησιᾶς, τῶν ὁποίων οἱ παπάδες ἤντουσαν καλεσμένοι στὸ λείψανο. Ἄν τὸ λείψανο ἦτανε **γε-νικὸ**, τότε πηγαίνανε ὅλοι οἱ παπάδες, καὶ τὸ σήμαμα τοῦτο τὸ σημαίνανε ὅλες ἡ Ἐκκλησιᾶς. Τότε σήμαινε καὶ τὸ «Μοναστῆρι» εἴτε μὲ τὴ μεγάλη εἴτε καὶ μὲ τὶς ἄλλες χωρὶς τὴ μεγάλη. Αὐτὸ τὸ ἐκανόνιζε ἡ ἐπισημότης, πού εἶχε τὸ λείψανο καὶ γ.) τὴν ὥρα πού θὰ σηκώνανε τὸ λείψανο. Πάνω-κάτω ἔτσι γίνεται καὶ σήμερις.

25. Μόλις σημαίνει πηγαίνουνε οἱ παπάδες νὰ σηκώσουνε τὸ λείψανο. Πρὶν ἀπ' αὐτοὺς πᾶνε τὰ ξιφτέρια.

26. Ἐπειδὴ τὸ λείψανον ἔχει κάποια κοινωνικὴ ἢ ἄλλη ἐπισημότητα, τότε παίρνουνε τὰ ξιφτέρια καὶ τὶς παντέρες τοῦ «Μοναστηριοῦ».

27. Οἱ παπάδες ντύνονται μὲ τὰ ἱερά τους ἢ στὴν αὐτὴ ἢ μεσ' στὸ σπίτι, ἂν εἶναι χειμῶνας, κι' ἔπειτα μπαίνουνε μέσα στοῦ πεθαμένου τὴν κάμαρα, πού πάντα εἶναι ἡ μεγάλη σάλα τοῦ σπιτιοῦ. Ἐκεῖ βάζουνε τρισάγιο κ' ἔπειτα οἱ βαστάζοι σηκώνουνε τὸ λείψανον.

28. Ἄχ αὐτὴ τὴ στιγμή! Τὶ φωνές καὶ τὶ κακό! Καὶ τὶ δὲν τοῦ λένε τοῦ πεθαμένου! Πού φεύγει γιὰ νὰ μὴ ξανάρθῃ πειὰ ποτέ. Πού ἀφήνει τὴ μαουῖλά του! τὰ παιδιὰ του! τὶς ἀδελφοῦλές του τὰ φιλικὰ του πρόσωπα καὶ τὰ ἀγαπημένα του πρόσωπα.

Τὶ καὶ τὶ δὲν τοῦ λένε! Ὅλες ἡ καρδιές σπαράζουνε, ὅλα τὰ μάτια δακρῶζουνε. Ἡ κάθε μιὰ κι' ὁ καθένας θυμᾶται τὰ δικά του καὶ μὲ παράπονο τοῦ δίνουνε χαιρετίσματα καὶ παραγγελίες.

29. Μετὰ αὐτὰ κι' ὕστερις ἀπ' αὐτὰ τὸ λείψανον βγαίνει στὸ δρόμο γιὰ τὴν Ἐκκλησιά. Ἡ πομπὴ γίνεται ὡς ἑξῆς:

Μπροστὰ μπροστὰ πάει τὸ καπάκι, ἔπειτα ὁ Σταυρός, τὰ ξιφτέρια καὶ ἡ παντέρες (τὰ γνωστὰ Ἐκκλησιαστικὰ λάβαρα) ἔπειτα οἱ παπάδες, ἀμέσως ἀπ' αὐτοὺς τὸ λείψανον, κατόπιν του οἱ πολὺ στενοὶ συγγενεῖς μὲ τὴ σειρὰ τους, καὶ κατόπιν οἱ ἄλλοι, φίλοι καὶ γειτόνοι, πρῶτα οἱ ἄντρες κι' ὕστερις ἡ γυναῖκες.

30. Στὴ μέση τῆς γραμμῆς τῶν παπάδων ἔμπαινε στὰ παλῆα χρόνια ὁ Δεσπότης τῶρα ὅμως ὁ Δεσπότης δὲν ἀκολουθεῖ τὸ λείψανον στὸ δρόμο, παρὰ πάει κατ' εὐθείαν στὴν Ἐκκλησιά γιὰ νὰ διαβάσῃ αὐτό.

31. Ἐπειδὴ βγάλουνε τὸν πεθαμένο ἀπὸ τὸ σπίτι ἀμέσως

σπάζουνε τὸ πιάτο ἢ τὴ λεκάνη, μὲ τὰ ὁποῖα τὸν πλύνανε, γιὰ νὰ μὴν τραβήξῃ ἄλλον ἀπὸ τὸ σπίτι πρὶν τοῦ καιροῦ.

32. Τὸν πεθαμένο δὲν τὸν πᾶνε κατ' εὐθείαν στὴν Ἐκκλησιά· τοῦ κάνουνε μεγάλη βόλτα μάλιστα ἂν εἶναι νέος ἢ νέα τοῦ κάνουνε πολὺ μεγάλη τὴ βόλτα. Τὰ περνανε ἀπὸ τὰ σπίτια τῶν φίλων, ἀπὸ τοὺς δρόμους, πού περναγε κι' αὐτός, τὸν κατεβάζουνε καμμιά φορὰ κι' ἀπ' τὸ παζάρι (στὸ λιμάνι) τὸν περνανε κι' ἀπὸ τὸ μαγαζί του, ἂν εἶχε μαγαζί, καὶ φτάνουνε στὴν Ἐκκλησιά.

33. Τὸ νομίζουνε καταφρόνια γιὰ τὸν πεθαμένο ἂν δὲν τοῦ κάνουνε βόλτα, κι' ἢ φαρμακερὲς γλώσσες λένε ὕστερις, πὼς τάχα κυττάξανε νὰ τὸν ξεφορτωθοῦνε τὸ γληγορότερο.

34. Ὅλα τὰ μαγαζιά ἀπὸ τὰ ὁποῖα περναεὶ τὸ λείψανο κλείνουνε τὶς πόρτες τους καὶ τὶς μπάγκες τους, ὡς ποῦ νὰ περάσῃ, καὶ βγαίνουνε στὶς πόρτες ὅλοι νὰ γοῦνε τὸ λείψανο, νὰ κάνουνε τὸ σταυρό τους καὶ νὰ συχωρέσουνε. Στὰ σπίτια βγαίνουνε ἢ γυναῖκες στὶς ταράτσες νὰ κάνουνε τὸ ἴδιο.

35. Ἄμα φτάσουνε στὴν Ἐκκλησιά μοιράζουνε σὲ ὅλους κεράκια, τὰ ὁποῖα ἀνάβουνε καὶ κρατᾶνε ὅλοι, ὡς ποῦ νὰ τελειώσῃ ἡ ἀκολουθία. Τὸ ἴδιο κάνουνε καὶ στὰ μνημόσυνα.

Τὸ ἔθιμο τοῦτο τὸ ἔχουνε πολὺ παραμελήσει τώρα τελευταῖα, σχεδὸν τὸ ἔχουνε ἀφήσει.

Ἡ ταφή.

36. Ἄμα τελείωνε ἡ νεκρώσιμη ἀκολουθία βγαίνανε στὴν αὐλὴ τῆς Ἐκκλησιάς, πού ἦτανε ἀνοιγμένος ὁ τάφος καὶ τὸν θάβανε.

Τώρα τραβᾶνε γιὰ τὸ νεκροταφεῖο. Ἡ πορεία τώρα δὲν ἔχει βόλτα. Πᾶνε κατ' εὐθείαν στὸν τάφο. Στὸ νεκρο-

ταφείο ἀκολουθεῖ μὲ πετραχῆλι καὶ θυμιατὸ μονάχα ὁ παπᾶς τῆς ἐνορίας. Ἀπ' τὰ ξιφτέρια, μέχρι τοῦ τάφου, πάει μόνο ὁ Σταυρός. Τὰ ἄλλα καὶ ἡ παντέρες ἀκολουθοῦνε ἕως ἓνα σημεῖοι κι' ἔπειτα γυρίζουνε στὴν Ἐκκλησιά.

37. Ὅταν ζυγώνουνε στὸν τάφο ἀρχίζουνε νὰ ψέλνουνε τὸ «**Μετὰ πνευμάτων δικαίων...**» κι' ἅμα φτάσουνε ἀπὸ πάνω, ὁ παπᾶς βάζει εὐχὴ καὶ θυμιάζει τὸ λείψανο, οἱ στενοὶ συγγενεῖς τὸ φιλᾶνε γιὰ τελευταία φορὰ, κι' ὕστερις οἱ νεκροθάφτες τοῦ λύνουνε τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια, τοῦ φέρνουνε τὰ χέρια ἴσια στὸ κορμί, τοῦ βγάζουνε τὸ καλὸ μαξιλάρι, πὺ τοῦ εἶχανε, καὶ τοῦ βάζουνε μαξιλαράκι μὲ χῶμα, τὸν σηκώνουνε μέσα στὸ σεντόνι ἀπ' τὴν κάσα, ἀναποδογυρίζουνε τὴν κάσα καὶ ῥίχνουνε τὰ ρουσουλούφια καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔχουνε βάλει μέσα της, στὸν τάφο, καὶ τέλος τοποθετοῦνε αὐτὴ στὸν τάφο καὶ κατεβάζουνε μέσα της τὸ νεκρό. Τελευταῖα ὁ παπᾶς ῥίχνει στὸ νεκρὸ μὲ τὸ φυάρι λίγο χῶμα λέγοντας: «**Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς**» καὶ «**Γῆ εἰ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει**» καὶ τὸ πᾶν ἐτελείωσε. Οἱ νεκροθάφτες σκεπάζουνε τὸ νεκρὸ μὲ τὸ καπάκι καὶ τὸν κουκουλώνουνε μὲ χῶμα καὶ σὲ λίγες στιγμὲς ἓνας μεγάλος τύμβος μαρτυράει, ὅτι ἐκεῖ σκεπάστηκε ὁ βασιληᾶς τῆς φύσεως! ὁ ἄνθρωπος.

38. Τὴν ὥρα, πὺ γιομίζουνε οἱ νεκροθάφτες τὸν τάφο, ὅσοι στέκουνε τριγύρω νομίζουνε καλὸ γιὰ τὸ συχώριο καὶ γιὰ τὴν ὑγεία τους, καὶ ῥίχνουνε μέσα στὸν τάφο λίγο χῶμα μὲ τὸ χέρι τους λέγοντας «**Θεὸς σχωρέσ' τον**».

39. Πρὸ καιροῦ μετὰ τὴν ταφὴ μοιράζανε σὲ κείνους, πὺ ἦντουσαν μπροστὰ, παξιμάδια καὶ κρασί, ἔτσι γιὰ συχώριο.

Ὁ γυρισμὸς στὸ σπίτι καὶ τὸ πένθος.

40. Ὑστερ' ἅπ' αὐτὰ γυρίζουνε στὸ σπίτι, ὅπου τρατάρουνε καφὲ μὲ παξιμάδια καὶ ῥακί. Τὸ τραταμέντο αὐτὸ γίνεται σὲ ὅλο τὸ διάστημα, πὺν θὰ κρατήσῃ τὸ πένθος. Γλυκὰ σ' αὐτὸ τὸ διάστημα οὔτε φειάνουνε οὔτε τρατάρουνε.

41. Ὅσοι εἶναι οἱ πειὸ στενοὶ συγγενεῖς τοῦ πεθαμένου καὶ ἐκείνοι, πὺν βοηθήσανε στὴ σκληρὴ ἀνάγκη τῆς ἐτοιμασίας του, θὰ καθήσουνε στὸ τραπέζι τῆς παρηγοριᾶς γιὰ τὸ ὁποῖο γράψαμε πειὸ μπροστά.

Τὴν ἄλλη μέρα πετᾶνε τὰ ῥοῦχα τοῦ πεθαμένου σὲ καμμιὰ μακρυνὴ ῥεματιὰ καὶ ξεβγάζουνε ὅσα δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ πετάξουνε· μοιράζουνε δὲ τὰ ἄλλα σὲ πτωχοὺς καὶ σὲ κείνους, πὺν ἄφησε παραγγελία ὁ πεθαμένος, ἂν ἄφησε.

42. Τὸ σπίτι τὸ ντύνουνε ὅλο στὰ πένθιμα, σκεπάζουντὰ κάδρα, τὰ ἐπιπλα καὶ τοὺς καναπέδες, μὲ ἄσπρα καλύμματα, καὶ καμμιά φορὰ καὶ μὲ ὀλόμαυρα. Μπογιατίζουνε μαύρη τὴν ὀξώπουρτα καὶ τὸν τοῖχο τοῦ δρόμου σὲ ὕψος ἐνὶ σ μέτρον τοῦλάχιστον. Βγάζουνε τέλος πάντων ἅπ' τὴ μέση κάθε στολισμὸ δικό τους καὶ τοῦ σπιτιοῦ τους. Μαυροφοριοῦνται ὅλοι καὶ πρὸ πάντων ἢ γυναῖκες, ἢ ὁποῖες δὲν σηκώνουνε τὰ μαλλιά τους.

Ἡ χήρα βάζει μαῦρο τσεμπέρι, ἂν εἶναι τσεμπεροῦ καὶ χώνει μέσα τ' αὐτιά της.

Οἱ ἄντρες ἀφήνουνε τὰ γένεια τους σαράντα μέρες καὶ φοροῦνε μαῦρο πουκάμισο.

Τὰ παιδάκια ἀγόρια καὶ κορίτσια τὰ ντύνουνε μὲ μαύρη ποδιά καὶ τῶν ἀγοριῶν δὲν κόβουνε τὰ μαλλιά, ὡς ποῦ νὰ σαραντίσῃ ὁ πεθαμένος.

43. Ὡς ποῦ νὰ σαραντίσῃ ὁ πεθαμένος οἱ παλαιότεροι ὅλοι, καὶ ἀρκετοὶ ἀκόμα, ὡς τὰ τώρα, δὲν τρώγανε σὲ ἀψηλὸ

τραπέζι, ἔννηα δὲ μέρες ἀπὸ τῆ θανῆ δὲν βάζανε τσουκάλι, τοὺς φέρνανε φαῖ ἢ γειτόνισσες.

44. Ὅσο εἶναι τὸ πένθος φρέσκο, τοὺς λυπημένους πάντα συντροφεύουνε κείνοι, πὺν τοὺς ἀγαπᾶνε, συγγενεῖς, φίλοι καὶ γειτόνοι.

45. Στὰ λυπημένα σπίτια, εἶπαμε, δὲν κάνουνε γλυκὸ τοῦ κουταλιοῦ, μὰ οὔτε κι' ἀπ' τὰ ἄλλα γλυκὰ τοῦ φούρνου κάνουνε, μῆτε ζυμώνουνε χριστόψωμα, βασιλόπητα, καὶ κουλούρια τῆς Λαμπρῆς, οὔτε βάφουνε αὐγά.

Ἀπ' ὄλα αὐτὰ στέλνουνε οἱ συγγενεῖς, οἱ δικοὶ κι' οἱ φίλοι· μονάχα κόκκινα αὐγά δὲν κάνει νὰ στείλουνε σὲ λυπημένο σπίτι.

46. Πρὶν σαραντίση ὁ πεθαμένος δὲν βγαίνουνε ἀπ' τὸ σπίτι. Οὔτε στὴν Ἐκκλησιὰ δὲν πᾶνε. Ἄμα ἀρχίζει νὰ παληώνη τὸ πένθος, τότε πᾶνε στὴν Ἐκκλησιὰ μὰ σᾶν τελείωση γυρίζουνε κατ' εὐθεῖαν στὸ σπίτι.

47. Ὅσο βαστάει τὸ πένθος βίζιτες δὲν κάνουνε οἱ λυπημένοι, οὔτε στέλνουνε εὐχὲς σὲ κείνους, πὺν πανηγυρίζουνε τὴν ἑορτὴ τους.

48. Στὴν Ἐκκλησιὰ πρωτοπᾶνε στὰ σαράντα, χωρὶς νὰ στολίζωνται. Ἡ παληὲς κουκουλωνόντουσαν μὲ τοὺς μαύρους μποξάδες.

49. Ἡ βαρειολυπημένες δὲν ταξιδεύουνε· πρέπει νᾶναι μεγάλη ἀνάγκη γιὰ νὰ ταξιδέψουνε.

Γιὰ τὴν ψυχὴ.

50. Στὴν κάμαρα, πὺν ξεψύχησε ὁ ἄνθρωπος, βάζουνε ἀμέσως, μὸλις ξεψυχῆση, ἓνα φλυντζάνι νερὸ καὶ καῖνε τὴ λαμπάδα, πὺν ἦτανε ἀναμμένη τὴν ὥρα, πὺν ξεψύχαγε. Αὐτὰ τὰ τοποθετοῦνε στὸ μέρος πὺν ἦτανε τὸ κρεβάτι, ἀπάνω

στο ὁποῖο ξεψύχησε ὁ ἄνθρωπος. Ἄλλοι τὰ βάζουνε στὴ μέση τῆς κάμαρας καὶ κλείνουνε γιὰ νὰ μὴ μπῆ γάτα οὔτε σκύλος ἐπειδὴ μέσα ἐκεῖ γυρίζει ἡ ψυχὴ. Τὰ ἀφήνουνε δὲ τρεῖς ἡμέρες καὶ τρεῖς νύκτες, ἢ ὀκτὼ ἢ σαράντα ἢ παλαιότερες. Ἀπὸ τὸ νεράκι πίνει ἡ ψυχὴ καὶ δροσίζεται καὶ μὲ τὴ λαμπάδα φωτίζεται.

51. Τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύκτες ἡ ψυχὴ γυρίζει εἰς εὐνά στον τόπο, πού ἄφησε τὸ σῶμα. Ἐπειτα τὴν παίρνει ὁ ἄγγελος καὶ μέχρι σαράντα μέρες τὴ γυρίζει σ' ὅλα τὰ μέρη, πού ἔκανε τίς πράξεις της, στὶς σαράντα, ἅμα χορτάση τὰ κόλυβά της, τὴ ζυγίζει κι' ἔπειτα τὴ βάζει στὴν αἰώνια θέσι της,

52. Σαράντα μέρες δὲν ξεσκονίζουνε οὔτε πιτσιλᾶνε τὴν κάμαρα, πού ξεψύχησε ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ μὴ ταράξουνε τὴν ψυχὴ.

53. Στὰ τρίμερα, στὰ ἐννημέρα, στὰ σαράντα, στοὺς τρεῖς μῆνες, στοὺς ἕξη, στοὺς ἐννῆά, στὸ χρόνο, στὰ δυὸ χρόνια, στὰ τρία καὶ ὅταν θὰ κάνουνε τὴν ἀνακομιδὴ τῶν ὀστέων, ἀνοίγουνε παντοτε Ἐκκλησιά, κάνουνε λειτουργία στὸ ὄνομα τοῦ πεθαμένου καὶ διαβάζουνε κόλυβα. Ἀπὸ τίς λειτουργίες αὐτές, ἐκεῖνες πού γίνονται στὰ σαράντα, στὸ χρόνο, στὰ δυὸ, στὰ τρία καὶ στὴν ἀνακομιδὴ γίνονται συλλειτουργία μνημόσυνα, Γίνονται δὲ ἢ στὴν ἐνορία ἢ σὲ ἕξωκλήσια ἢ στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ νεκροταφείου ἢ στὸ «Μοναστήρι» μὲ μεγαλοπρέπεια.

54. Ἐπίσης ὡς τὰ σαράντα στέλνουνε λειτουργία καὶ στάρι (κόλυβα) κάθε Παρασκευὴ βράδυ καὶ μνημονεύεται ὁ πεθαμένος στὸ ἴσπερινὸ τῆς Παρασκευῆς καὶ στὴ λειτουργία τοῦ Σαββάτου.

55. Πολλοὶ κάνουνε σαρανταλείτουργο τὸ λεγόμενο σα-
ραντάρι, δηλαδὴ ἀνοίγουνε τὴν Ἐκκλησιὰ σαράντα μέρες,

ἀπὸ τῆ θανῆ ὡς ποῦ νὰ σαραντίση καὶ λειτουργᾶνε καὶ μνημονεύεται ὁ πεθαμένος.

56. Δὲν μπαίνει στᾶρι ὄλο τὸ Δωδεκαήμερο, δηλαδή ἀπ' τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων ὡς ποῦ ν' ἀγιάσουνε τὰ νερά, καὶ δεκαπέντε μέρες τὴ Λαμπρῇ δηλαδή ἀπὸ τὸ Σαββάτο τοῦ Ἁγιοῦ Λάζαρου ἴσαμε τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ.

57. Τὸ πρῶτο Σάββατο μετὰ τὸν θάνατο καθὼς καὶ στὰ σαράντα βράζουνε στᾶρι καὶ μοιράζουνε στὰ σπίτια καὶ στοὺς δρόμους γιὰ συχώριο.

Στὰ σπίτια τὸ μοιράζουνε μέσα σένα πιάτο· ἀπὸ πάνω ἀπ' τὸ στᾶρι βάζουνε κι' ἓνα προσφοράκι καὶ τὰ τυλίγουνε μέσα σὲ μιὰ πετσετοῦλα καὶ τὰ στέλνουνε. Αὐτὸ εἶναι σὰν πρόσκλησις γιὰ τὸ μνημόσυνο. Στοὺς δρόμους μοιράζουνε τὸ στᾶρι ἀπὸ μέσα ἀπὸ ἓνα μεγάλο κἀνεστρο μὲ ἓνα πιτάκι τοῦ καφέ, στὸ στᾶρι ἀνακατώνουνε καὶ ξεφλουδισμένα μύδαλα, σταφίδες, ῥόδια, σουσάμι καὶ σπανιώτερα κουφέτα.

Ἄλλα σκρόπια ἔθιμα στὸ θάνατο γύρω.

58. Τὸ μνημόσυνο, ἂν δὲν μυορῇ νὰ γίνῃ ἀκριβῶς τὴν ἡμέρα, πού κλείνουνε τὰ σαράντα ἢ ὁ χρόνος ἢ τὰ τρία χρόνια, γίνεται τρεῖς—τέσσερες ἡμέρες πειὸ μπροστά.

59 Πάντοτε τὸ μνημόσυνο εἶναι συλλεϊτουῆγο τὸ λιγώτερο μὲ δυὸ παπάδες.

60. Τὸ στᾶρι δὲν τὸ καθαρίζουνε οὔτε τὸ πλένουνε Κυριακὴ ἢ ἑορτῇ. Τὸ βράζουνε δὲ συνήθως Παρασκευῇ. Στὸ βράσιμο τοῦ σταριοῦ μαζευόντουσαν παλαιότερα ὄλες ἢ συγγενεῖς καὶ ἢ γειτόνισσες.

61. Τὸ κἀνεστρο τοῦ σταριοῦ τὸ ντύνουνε ἀπ' ὄξω μὲ πανὶ ἄσπρο σουρωτό, ἂν εἶναι νέος ὁ πεθαμένος, ἢ μὲ μαῦρο, ἂν εἶναι ἡλικιωμένος. Βάζουνε δὲ τὸ στᾶρι πρῶτα μέσα

στό κένεστρο σκέτο χωρὶς ζάχαρες καὶ μαϊντανό, πὺν βάζουνε σ' ἄλλα μέρη, καμμιά φορὰ ἀπὸ ξενικὴ συνήθεια βάζουνε ῥόδια. Τὸ στάρι ἅμα βράσει τὸ ἀπλώνουνε σὲ μεγάλα τραπεζομάντηλα γιὰ νὰ στραγγίξῃ καὶ στεγνώσῃ καλά. Στὴ βράσι τοῦ ῥίχνουνε καὶ λίγο ἀλάτι γιὰ νὰ μὴν ἀνάψῃ. Ἐπειτα ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ στάρι μέσα στὸ κένεστρο βάζουνε ἓνα στρῶμα σταφίδες, καὶ γύρω στὸ λαιμὸ τοῦ κένεστρου, ἀπάνω ἀπὸ τὶς σταφίδες, βάζουνε μιὰ γραμμὴ ξεφλουδισμένα μύδαλα. Στὴ μέση δὲ τοῦ κένεστρου ἀπάνω ἀπ' τὶς σταφίδες σχεδιάζουνε τὸ ὄνομα τοῦ πεθαμένου μὲ μύδαλα ξεφλουδισμένα. Ἄντις γιὰ μύδαλα, ὅταν εἶναι νέος ὁ πεθαμένος ἢ ὅταν θέλουνε νὰ εἶναι πολυτελέστερο τὸ κένεστρο, βάζουνε μεγάλα κουφέτα ῥοσολᾶτα ἢ μυδαλωτά.

62. Στὰ μνημόσυνα πᾶνε πένθιμα ντυμένοι, ὅπως καὶ στὶς κηδεῖες, καὶ μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν πᾶνε στὸ σπίτι τῶν λυπημένων, ὅπου τρατάρουνε πάλι καφὲ μὲ παξιμάδια καὶ ῥακί.

63. Στὸν τάφο, πρὶν τὸν φειάξουνε, γρήγορα στήνουνε τὸ Σταυρὸ, ἄσπρο ἂν εἶναι νέος, μαῦρο ἂν εἶναι γέρος. Κι' ἀπάνω στὸ Σταυρὸ γράφουνε τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμο τοῦ πεθαμένου, τὴ χρονολογίαν τῆς γεννήσεώς του καὶ τὴ χρονολογίαν τοῦ θανάτου του.

64. Τὸν τάφο, ἅμα κατακαθίσῃ καλὰ τὸ χῶμα τὸν φειάκουνε μὲ πλάκες ἀπὸ πωρὶ. Οἱ πλουσιώτεροι τὸν σκεπάζανε μὲ μιὰ μονάχα μαρμάρινη πλάκα, ἀπάνω στὴν ὁποίαν ἐγράφανε ὅσα καὶ στὸ Σταυρὸ. Ἐγράφανε ἐπίσης καὶ ἐπιγράμματα «εἰς ἡρωϊκὸν μέτρον» εἰς τοὺς τάφους τῶν ἡρώων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους σώζονται ἀκόμα μερικὲς πλάκες μὲ τὰ ἐπιγράμματά τους. Οἱ τωρινοὶ πλούσιοι φειάκουνε τάφους-μνημεῖα—βάζουνε καὶ τὴν προτομὴν τοῦ πεθαμένου μαρμά-

ρινη, ἀλλὰ ἐπιγράμματα δὲν σκαλίζουνε κι' ὁ λόγος εἶναι «εὐνόητος».

65. Τοῦ πεθαμένου τὴν ἀνακομιδὴν τὴν κάνουνε ἢ στὰ τρία ἢ στὰ πέντε χρόνια. Προτιμᾶνε δὲ ἡμέρα Σάββατο γιατί λένε, πὼς τότε ἔχουνε ἢ ψυχὲς πειὸ ἀνάπαυσι. Κάνουνε τὸ πρωτὶ λειτουργία, διαβάζει ὁ παπᾶς τρισάγιο στὸν τάφο, κι' ἔπειτα ἀνοίγουνε τὸν τάφο.

66. Τὰ κόκκαλα τὰ πλένουνε καλὰ μὲ κρασί κι' ἔπειτα τὰ βάζουνε σ' ἓνα κάνεστρο νὰ στεγνώσουνε καλὰ. Ἄμα στεγνώσουνε τὰ βάζουνε μέσα σὲ ἓνα σακουλάκι ἄσπρο ἢ σὲ ἓνα κασελάκι ἐπίτηδες φειαγμένο, μαῦρο ἢ καρυδὶ γιὰ τοὺς γέρους, ἄσπρο γιὰ τοὺς νέους ἢ καὶ καρυδί, καὶ τὰ ἀκουμπᾶνε γιὰ πάντα στὸ Κοιμητῆρι τῆς Ἐκκλησιᾶς. Τὰ κόκκαλα τοῦ παπᾶ τὰ βάζουνε σὲ μιὰ μεριά ἀπάνω στὸ Γυναικωνίτη τῆς Ἐκκλησιᾶς.

Πολλοὶ ἀνεβάζουνε τὰ κόκκαλα τῶν δικῶν τους καὶ τὰ φυλᾶνε στὸ Κοιμητῆρι τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ προφήτη Ἡλία, ἢ τῶν ἄλλων μοναστηριῶν, πού εἶναι στὰ βουνὰ τοῦ νησιοῦ.

67. Τὰ ψυχοσάββατα κλείνουνε τὸ καθένα κι' ἀπὸ μιὰ περίοδο, πού ὅλες ἢ ψυχὲς κολασμένες κι' ἀκόλαστες εἶναι ὄξω ἐλεύθερες καὶ γυρίζουνε. Ἔτσι λένε.

68. Τὸ πειὸ μεγάλο ψυχοσάββατο εἶναι τῆς Πεντηκοστῆς, γιατί τὴν ἄλλη μέρα ἢ ψυχὲς γυρίζουνε στὸν τόπο τῆς ἢ κάθε μιὰ.

69. Ἀπὸ βραδὺς τὰ ψυχοσάββατα πηγαίνουνε στὴν Ἐκκλησιὰ τὸ στάρι, μὲ κερὶ καὶ λιβάνι, μὲ δυὸ προσηφορὲς καὶ μὲ τὰ ὀνόματα τῶν πεθαμένων σ' ἓνα χαρτί γιὰ νὰ τὰ μνημονέψῃ βράδν καὶ πρωτὶ ὁ παπᾶς.

70. Τὰ ψυχοσάββατα ἀνάβουνε κερᾶκια ἀπὸ κάτω ἀπ'

τὸ εἰκονοστάσι τοῦ σπιτιοῦ καὶ βάζουνε ξενόχωρα λιβάνι, γιὰ τὴν ἀνάπαυσι τῶν ψυχῶν.

71. Γιὰ τὶς ψυχὰς δὲν δουλεύουνε τὰ ψυχοσάββατα κι' ἔχουνε νὰ ποῦνε, πὼς κλαῖνε ἢ ψυχὰς ἅμα δουλεύουνε οἰζωντανοὶ τὰ ψυχοσάββατα. Λένε δὲ καὶ τοῦτο σχετικῶς: «**Ἀνάθεμα ποιὸς δούλεψε αὐτὰ τὰ τρία Σαββάτα. Κρεατινῆς καὶ Τυρινῆς καὶ τῶν Ἁγιο-Θοδώρων**».

72. Ἄμα ὁ πεθαμένος εἶναι ὁμορφος στὴν κάσα του, λένε, πὼς γλήγορα θὰ πάρη κι' ἄλλον κοντά του.

73. Ἄμα κονταίνει τὸ ἓνα ποδάρι τοῦ πεθαμένου, πάλι λένε, πὼς θὰ πάρη κι' ἄλλον κοντά του. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ὅλοι εὔχονται «**νὰ κρατήσῃ τὴν πλάκα του**».

74. Ἄμα φτερνιστῆ κανένας κοντὰ στὸν πεθαμένο, πρόπει νὰ ῥίξουνε ἓνα ῥοῦχὸ του ἀπάνω στὸν πεθαμένο γιὰ νὰ φύγῃ τὸ κακὸ κι' ὁ κίνδυνος.

75. Ἄμα ὁ πεθαμένος εἶναι περιοπῆς ἄνθρωπος, σημαίνουνε πένθιμα ὅλες ἢ ἐκκλησιές, σηκώνουνε μεντζάστρα (μεσίστιον) ὅλα τὰ μαγαζεῖα καὶ τὰ πλοῖα, πὺν εἶναι στὸ λιβάνι, κλείνουνε δὲ τὰ μαγαζεῖα καὶ παύουνε ὅλες ἢ δουλειὲς τὴν ἡμέρα τῆς κηδείας.

76. Τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς Δεσποτάδες τοὺς βάζουνε στὸ «Μοναστήρι» καὶ πάει ὁ κόσμος καὶ τοὺς ἀνασπάξει, καὶ τοὺς διαβάζουνε ἐκεῖ.

ε'. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ

Ἡ Ἐκκλησιὰ στὴν Ὑδρα εἶναι σφικτὰ πλεγμένη μὲ ὅλη τὴ ζωή. Ἀπ' τὰ γεννητούρια ἕως τὸ θάνατο καὶ μετὰ τὸ θάνατο ὅλα τὰ σχετικὰ ἔθιμα ἔχουνε δυνατὴ τὴν ἐπιρροὴ τῆς Ἐκκλησιᾶς. Ἐπειδὴ τὰ πειὸ πολλὰ εἶναι σύνθετα τὰ ἔξε-

τάζουμε μέσα στα χωριστά κεφάλαια, πού μιλάμε γιά τὸ γάμο, γιά τὰ γεννητούριχ, γιά τὰ βαπτίσια καὶ γιά τὰ ἄλλα. Ἐδῶ σὲ τοῦτο τὸ κεφάλαιο περιοριζόμεστε μοναχὰ σ' ἐκεῖνα τὰ ἔθιμα, πού φαίνονται καὶ εἶναι καθαροῦς ἐκκλησιαστικά.

Ἐπισκόπου ἔθιμα.

1. Ἡ Ἐπισκοπὴ Ὑδρας καὶ Σπετσῶν, Ἐρμιονίδος καὶ Τροιζηνίας ἔχει πρωτεύουσα τὴν Ὑδρα ὅλου καὶ μένει τὸν πειὸ πολὺ καιρὸ ὁ Ἐπίσκοπος.

Ὅμως ἔχει ὀρισθῆ, κατ' ἔθιμον, νὰ ἐπισκέπτεται ὁ Ἐπίσκοπος, ἐκτὸς τῆς συστηματικῆς περιοδείας του, καὶ τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἐπισκοπῆς του κατὰ τοὺς διαφόρους καιροὺς, ὡς ἑξῆς :

Τὴν Πρωτοχρονιὰ πάει καὶ λειτουργάει στὴν Ἐρμιόνη.

Τῶν Θεοφανείων γυρίζει στὴν Ὑδρα, λειτουργάει στὸ «**Μοναστήρι**», ἀκολουθεῖ τὴ μεγάλη Λιτανεία, πού ἀνεβαίνει ὡς τὴν **Κιάφα** καὶ κατεβαίνει ἀπ' τὰ **Καλὰ πηγάδια** καὶ τέλος ὀίχνει μονάχος του τὸ **Σταυρὸ** στὴ θάλασσα.

Κάθεται στὴν Ὑδρα ἕως τὴ μεγάλη Σαρακοστή. Στὴν ἀρχὴ τῆς μεγάλης Σαρακοστῆς φεύγει καὶ πάει στὸν Πόρο· ἐκεῖ κάθεται ἕως τὴ Μ. Πέμπτη.

Τότε τὸ μεσημέρι τῆς Μ. Πέμπτης γυρίζει στὴν Ὑδρα καὶ κάνει Λαμπρὴ ἐκεῖ. Λαβαίνει μέρος δὲ σὲ ὅλες τὶς ἀκολουθίες πρῶτῃ—βραδύ.

Τὴν Κυριακὴ τῆς Λαμπρῆς, στὴν Ἀγάπη, λαβαίνει πάλι μέρος, διαβάζει πρῶτος τὸ Εὐαγγέλιο Ἑλληνικά, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι παπάδες τὸ λένε σὲ ἄλλες γλῶσσες, καὶ κάνει τὸ «**Ἀνέστη**» μὲ ὅλους τοὺς Χριστιανούς.

2. Τὴ Δευτέρα τῆς Λαμπρῆς τοῦ κάνουνε τὴ βίζιτα ὅλοι οἱ κάτοικοι καὶ τοὺς μοιράζει κόκκινο αὐγὸ. Θυμώμαστε

ἀκόμα τὴν ὡμορφη αὐτὴ μέρα, πὺ πηγαίναμε μὲ τὸν Πατέρα τὰ μικρὰ παιδιὰ, βάζαμε μετάνοια στὸν ἀσπρομάλλη καὶ ἡμερο Δεσπότη καὶ τοῦ φιλάγαμε τὸ χέρι. Κι' αὐτὸς μᾶς εὐλόγαγε, μᾶς χαΐδευε, μᾶς ἔδινε τὸ κόκκινο αὐγὸ καὶ μᾶς γιόμιζε τὶς τσέπες μὲ λογιῶν λογιῶν καλούδια, σταφίδες, σῦκα καὶ ἄλλα τέτοια.

3 Μετὰ τοῦ Θωμᾶ ἔφευγε πάλι ἀπ' τὴν Ὑδρα καὶ ἔκανε περιοδεΐα σ' ὅλη τὴν Ἐπισκοπὴ του ἕως τῆς Πεντηκοστῆς, πὺ ξαναγύριζε στὴν ἔδρα του.

Μετὰ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων ἔφευγε καὶ πήγαινε στὶς Σπέτσες, ἐκεῖ καθότανε ὅλο τὸν Ἰούλιο ἕως τῆς Μεταμορφώσεως.

Τὴ Μεταμόρφωσι πήγαινε καὶ τὴν ἐόρταζε στὸ Κρανίδι, ἔπειτα ἐρχότανε στὴν Ὑδρα καὶ ἔκανε τῆς Παναγίας τὸ Δεκαπενταύγουστο, πὺ γίνεται ἀκόμα, ἀπ' ἀρχῆς τῆς Ὑδρέϊκας ζωῆς, τὸ μεγαλύτερο πανηγῦρι τοῦ τόπου. Σπερίνιαζε, πήγαινε στὴ μικρὴ Λιτανεία, πὺ γίνεται ἀκόμα μετὰ τὸν Ἐσπερινὸ καὶ λειτουργοῦσε τὸ πρωτὶ ἐν τῷ μέσῳ ὅλου τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ νησιοῦ καὶ τῶν πολλῶν ἄλλων προσκυνητῶν, πὺ ἤρχοντο ἀπ' ὄξω, ἀπ' τ' ἄλλα μέρη.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ Σεπτεμβρίου πήγαινε στὶς Σπέτσες καὶ ἔκανε τὴν ἐορτὴ τῆς Παναγίας τῆς Ἀρμάτας (8 Σεπτεμβρίου), ἡ ὁποία εἶναι μεγάλη ἐορτὴ τῶν Σπετσῶν.

Ὑστερα ἔκανε περιοδεΐα στὴν Ἐπισκοπὴ καὶ ξαναγύριζε στὶς Σπέτσες, ὅπου ἔκανε τὴν ἐορτὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, πὺ ἐορτάζει ὁ Μητροπολιτικὸς ναὸς τους, τὸ «Μοναστήρι», ὅπως τὸ λένε κι' αὐτοί.

Μετὰ γύριζε στὴν Ὑδρα καὶ λίγες ἡμέρες πρὶν τῶν Χριστουγέννων ἔφευγε καὶ πήγαινε κι' ἔκανε Χριστούγεννα στὸ Κρανίδι. Ἔτσι μοίραζε τὶς τρεῖς μεγάλες αὐτὲς ἐορτές,

Χριστούγεννα στὸ Κρανίδι, Πρωτοχρονιά στὴν Ἐρμιόνη καὶ Θεοφάνεια στὴν Ὑδρα.

4. Καὶ στὸν πηγαιμό του καὶ στὴν ἀναχώρησί του ἀπὸ κάθε πόλι ἢ χωριὸ τῆς Ἐπισκοπῆς σημαίνανε ἢ καμπάνες καὶ σηκώνανε σημαία ἢ Ἐκκλησιῆς καὶ τὰ καΐκια καθὼς καὶ τὰ σπίτια, πὺν εἶχανε σαντάροδο (κοντόν).

5. Καὶ στὸν πηγαιμό του καὶ στὴν ἀναχώρησί του ἀπὸ κάθε πόλι καὶ χωριὸ τῆς Ἐπισκοπῆς του, ἔμπαινε στὴ Μητροπολιτικὴ του Ἐκκλησιὰ καὶ προσευχότανε καὶ προσκύνανε μαζὺ μὲ τοὺς παπάδες, πὺν τὸν ὑποδεχόντουσαν ἢ τὸν καταυωδόνανε.

6. Ὁ Δεσπότης εἶχε ὠρισμένες ἡμέρες, πὺν ἔδινε ἐπίσκεψι στὸν κάθε του πιστό. Δεχότανε δὲ πάντοτε καὶ σὲ κάθε ὥρα ὅποιονδήποτε.

7. Φίλευε πάντα πολλοὺς καὶ πρὸ πάντων τοὺς φίλους τῆς Ἐκκλησίας καὶ κείνους, πὺν κοπιάζανε γι' αὐτήν.

Ἡ κωδωνοκρουσία.

Ἀπ' τὰ ὠραῖα ἔθιμα τῆς Ἐκκλησιᾶς στὴν Ὑδρα εἶναι καὶ τὸ σήμαμα. Μ' αὐτὸ γνωστοποιεῖται στοὺς κατοίκους τὸ ἐπίσημο καὶ ἡ σημασία κάθε ἡμέρας, κάθε ἑορτῆς.

Τὸ σήμαμα αὐτὸ τὸ κάνει ἡ Μητρόπολις, τὸ «**Μοναστήρι**» ὅπως τὴν λένε στὴν Ὑδρα, πὺν ἔχει πολλὰς καμπάνες. καθὼς καὶ ἡ Μονὴ τοῦ προφήτη Ἡλία.

Μὲ τὴ μεγάλη.

1. Ἡ Μητρόπολις ἔχει ἕξι καμπάνες, εἰς ὅλες λοιπὸν τὶς Δεσποτικὰς ἑορτὰς σημαίνει «**γενικὴ κωδωνοκρουσία**».

Ἐπίσης τὴν παραμονὴ τῶν ἑορτῶν αὐτῶν μετὰ τὰς «**ὠρας**» σημαίνει «**γενικὴ κωδωνοκρουσία**». Ἐνῶ εἰς τὸν ὄρθον σημαίνει μὲ μιὰ καμπάνα τὴν πειὸ μικροῦλα

Τῇ δευτέρῃ ἡμέρᾳ τῶν ἑορτῶν αὐτῶν, δηλαδή 26 Δεκεμβρίου, 7 Ἰανουαρίου καὶ τῇ Δευτέρᾳ τῆς Λαμπρῆς σημαίνει ὁμοίως μὲ «**γενικὴ κωδωνοκρουσία**».

Ἐπίσης τὸ Μ. Σάββατο τὸ πρωί, στὴν ὥρα τοῦ «**Ἀνάστα ὁ Θεὸς**», σημαίνει μὲ «**γενικὴ κωδωνοκρουσία**».

Ὅμοίως μὲ «**γενικὴ κωδωνοκρουσία**» σημαίνει στὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου τὴν ὥρα, πὺν ψάλλεται **τὸ Χριστὸς γεννᾶται**.

Μὲ «**γενικὴ κωδωνοκρουσία**», σημαίνει τώρα, ἔδῳ καὶ κάμποσα χρόνια, καὶ στὴν ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος καὶ γίνεται καὶ μικρὴ Λιτανεΐα γύρω στὴν κάτω χώρα, ἐπειδὴ ἔχει εἰκόνα ὁ Ναός. Ἐν ᾧ στὰ παλιὰ χρόνια ἐσήμαινε «**δικάμπανο**».

Ἐπίσης μὲ «**γενικὴ κωδωνοκρουσία**» σημαίνει στίς 14 Σεπτεμβρίου (στὴν ὑψωσι τοῦ Τιμίου Σταυροῦ), στίς 8 Νοεμβρίου (τῶν Ταξιαρχῶν, ἐπειδὴ γίνεται τὸ μνημόσυνο τῶν κτιτόρων καὶ τῶν δωρητῶν), στίς 14 Νοεμβρίου τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου τοῦ Ὑδραίου—πολιούχου τῆς νήσου), στίς 6 Δεκεμβρίου (τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ναυτικοῦ ἁγίου, ὅτε γίνεται καὶ μικρὴ Λιτανεΐα στὴν κάτω χώρα, καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου τιμᾶται τὸ βορεινὸ παρεκκλήσιο τῆς Μητροπόλεως), στίς 12 Δεκεμβρίου (πὺν εἶπαμε λίγο πειὸ πάνω), στίς 30 Ἰανουαρίου (τῶν τριῶν μεγάλων Ἱεραρχῶν καὶ Οἰκουμενικῶν Διδασκάλων—παλαιότερα ἐσήμαινε μὲ τίς πέντε μονάχα), στίς 10 Φεβρουαρίου (τοῦ Ἁγίου Χαράλαμπος, ἐπειδὴ ἑορτάζει τὸ νότιο παρεκκλήσιο τῆς Μητροπόλεως), στίς 25 Μαρτίου (τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὅτε ἔχει καὶ μεγάλο σημαιοστολισμὸ καὶ φωταψία καὶ κανονιές), στίς 15 Αὐγούστου (τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου,

ὅτε γίνεται καὶ μικρὴ Λιτανεία στὴν κάτω Χώρα στὸν ἔσπερινὸ καὶ ἑορτάζει ἡ Μητρόπολις καὶ ὅλος ὁ τόπος), τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ καὶ τῆς Ἀναλήψεως τὴν Πέμπτη.

2. Ἡ μικρὴ Λιτανεία γίνεται πάντοτε μετὰ τὸν Ἐσπερινὸ καὶ μονάχα στὴν κάτω χώρα.

Ἡ μεγάλη Λιτανεία τῶν Θεοφανείων, τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ὅποτε ἄλλοτε, γίνεται πάντοτε τὸ πρῶτ' μετὰ τὴ Λειτουργία καὶ ἀνεβαίνει ἀπ' τὴν Κιάφα καὶ περνάει ἀπ' τὰ Καλὰ πηγᾶδια, δηλαδὴ φέρνει βόλτα σχεδὸν ὅλη τὴν παλιὰ πόλι τῆς Ὑδρας.

3. Τὸ σήμαμα μ' ὅλες τὶς καμπάνες, δηλαδὴ τὴ γενικὴ κωδωνοκρουσία, ὁ Ὑδραῖος τὴν ἐκφράζει λέγοντας, σημαίνει μὲ τὴ «Μεγάλῃ». Ὅπως λέει σημαίνει μὲ τὴ «Δεύτερη», δηλαδὴ μὲ ὅλες τὶς καμπάνες ἐκτὸς τῆς «Μεγάλῃς».

Ἐπειτα λέει σημαίνει «τετρακάμπανο», «τρικάμπανο», «δικάμπανο» καὶ «μὲ τὴ μικρῇ».

Μὲ τὴ Δεύτερη.

4. «Μὲ τὴ δευτέρῃ καμπάνα» δηλαδὴ μὲ τὶς πέντε, ἐκ τῶν ἕξ, πλὴν τῆς μεγάλης, σημαίνει ὅλες τὶς Θεομητορικὲς ἑορτές, ἐκτὸς ἀπὸ κεῖνες, ποὺ συνδέονται ὁπωσδήποτε μὲ τὸν τόπο, ὅπως τῆς Παναγίας τὸ Δεκαπενταύγουστο, ὅτε σημαίνει μὲ τὴ μεγάλη.

Ἐπίσης «μὲ τὴ δευτέρῃ» σημαίνει στὶς 20 Σεπτεμβρίου (Εὐσταθίου τοῦ Μεγάλου, ἐπειδὴ ὑπάρχει ὁ ναὸς του κοντὰ στὴ Μητρόπολι, ἰδιοκτησία της), στὶς 26 Ὀκτωβρίου (τοῦ Ἁγίου Δημητρίου), στὶς 21 Νοεμβρίου (τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου—Τὴν ὥρα, ποὺ πρωτοφέλνεται τὸ «Χριστὸς γεννᾶται», σημαίνει καὶ μὲ τὴ μεγάλη, καθὼς εἶπαμε περὶ μπροστά), στὶς 23 Ἀπριλίου (τοῦ Ἁγίου Γεωργίου), στὶς

29 Ἰουνίου (τῶν κορυφαίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου), στίς 29 Αὐγούσιου (τῆς ἀποτομῆς τῆς κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ).

Ἐπίσης «**μὲ τῇ δευτέρῃ**» σημαίνει, τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου, τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων, τὴν Τρίτη τοῦ Πάσχα, τὴν Παρασκευὴ τοῦ Πάσχα (τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς), καὶ τὴ Μεσοπεντηκοστή.

«**Μὲ τῇ δευτέρῃ**» ἐπίσης σημαίνει ὅλες τὶς Κυριακὲς τοῦ Πεντηκοσταρίου, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ Πάσχα μέχρι τῶν Ἁγίων Πάντων, ἐκτὸς ἀπὸ ὅσες ἐξαιρέσαμε πειρὸ πάνω.

Τὴν 21 Μαΐου (τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης), ἂν ἡ ἑορτὴ πέσῃ μέσα στὸν Πασχάλιο κύκλο σημαίνει πάλι «**μὲ τῇ δευτέρῃ**». Τὸ ἴδιο καὶ στίς 8 Μαΐου (Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου), ἐπειδὴ πέφτει ἡ ἑορτὴ μέσα στὸν Πασχάλιο κύκλο.

Μὲ τετρακάμπανο καὶ τρικάμπανο.

5. Παλαιότερα ἐσήμαινε «**τετρακάμπανο**» ὅλες τὶς Κυριακὲς, πλὴν τῶν τοῦ Πασχαλίου κύκλου. Ὅμοίως καὶ κάμποσες ἑορτὲς.

Τώρα ὅμως ὅλες τὶς Κυριακὲς, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς τοῦ Πασχαλίου κύκλου σημαίνει «**τρικάμπανο**», ἅμα δὲν συμπίπτει μὲ Κυριακὴ, καμμία ἀπ' αὐτὲς τὶς ἑορτὲς, ποὺ ἔχουνε μεγαλύτερη κωδωνοκρουσία στὸ τυπικό.

Ἀπὸ δὲ τὶς ἑορτὲς, ποὺ σήμαινε «**τετρακάμπανο**» ἄλλες σημαίνει τώρα «**μὲ τῇ δευτέρῃ**», ἐξ αἰτίας διαφορῶν περιστατικῶν, καὶ ἄλλες σημαίνει «**τρικάμπανο**».

6. Ὅμοίως μὲ «**τρικάμπανο**» σημαίνει στίς 26 Σεπτεμβρίου (Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου), στίς 13 Νοεμβρίου (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου), στίς 25 Νοεμβρίου (Αἰκατερίνης με-

γαλομάρτυρος), στις 5 Δεκεμβρίου (Σάββα τοῦ ἡγιασμένοι), στις 17 Ἰανουαρίου (Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου), στις 18 Ἰανουαρίου (Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας), στις 20 Ἰανουαρίου (Εὐθυμίου τοῦ μεγάλου), στις 25 Ἰανουαρίου (Γρηγορίου τοῦ μεγάλου), στις 27 Ἰανουαρίου (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου), στις 8 Μαρτίου (τοῦ Ἁγίου Θεοφυλάκτου. Τότε γίνεται καὶ μικρὴ Λιτανεία, τὴν ὁποία καθιερώσανε ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ σεισμοῦ. Ὑπάρχει δὲ καὶ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Θεοφυλάκτου ἀφιερωμένη ἀπὸ τὸ Λάζαρο Κουντουριώτη), στις 9 Μαρτίου (τῶν Ἁγίων 40 μαρτύρων), στις 21 Μαΐου (τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης. Ὅταν τύχη νὰ πέση ἡ ἑορτὴ αὐτὴ μέσα στὸν Πασχάλιο κύκλο, τότε σημαίνει **«μὲ τὴ δεύτερη»**, στις 30 Ἰουνίου (τῶν 12 ἀποστόλων), στις 20 Ἰουλίου (τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου), στις 27 Ἰουλίου (τοῦ ἱαματικοῦ Παντελεήμονος).

7. **«Μὲ τρικάμπανο»** ἐπίσης σημαίνει τὴ Μ. Πέμπτη τὸ πρωῖ, τὸ Μ. Σάββατο τὸ πρωῖ (τὴν ὥραν τοῦ **«Ἀνάστα ὁ Θεὸς»** σημαίνει καὶ **«μὲ τὴ μεγάλη»**, τὴν Μ. Παρασκευὴ τὸ βράδυ στὸν Ἐπιτάφιο καὶ στὴν ἀπόδοσι τοῦ Πάσχα).

Μὲ δικάμπανο.

8. **«Μὲ δικάμπανο»** σημαίνει τὶς ἡμέρες τῆς μνήμης τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἔκτος ἀπὸ ὠρισμένες, πού τὶς ἀναφέραμε περὶ μπροστά.

9. Ὅμοίως **«μὲ δικάμπανο»** σημαίνει στις 23 Σεπτεμβρίου (τῆς συλλήψεως τοῦ Προδρόμου), στις 24 Σεπτεμβρίου (τῆς ἁγίας Θέκλης), στις 3 Ὀκτωβρίου (Διονυσίου ἱερομάρτυρος), στις 4 Ὀκτωβρίου (Ἱεροθέου ἐπισκόπου Ἀ-

θηνῶν), στίς 6 Ὀκτωβρίου (Θωμᾶ τοῦ Ἀποστόλου), στίς 16 Ὀκτωβρίου (Δογγίνου τοῦ ἑκατοντάρχου, ὅτε γίνεται καὶ μνεΐα ἄλλου σεισμοῦ), στίς 23 Ὀκτωβρίου (Ἰακώβου τοῦ ἀποστόλου), στήν 1 Νοεμβρίου (τῶν ἁγίων Ἀναργύρων), στίς 4 Δεκεμβρίου (τῆς ἁγίας Βαρβάρας), στίς 9 Δεκεμβρίου (τῆς συλλήψεως τῆς ἁγίας Ἄννης), στίς 15 Δεκεμβρίου (Ἐλευθερίου ἱερομάρτυρος), στίς 27 Δεκεμβρίου (Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος), στίς 16 Ἰανουαρίου (τῆς ἀλύσσεως τοῦ Πέτρου), στήν 1 Φεβρουαρίου (ὡς προεόρτια τῆς Ὑπαπαντῆς), στίς 17 Φεβρουαρίου (Θεοδώρου μεγαλομάρτυρος), στίς 24 Φεβρουαρίου (τῆς εὐρέσεως τῆς τιμίας κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ), στίς 2 Μαΐου Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου), στίς 8 Μαΐου (Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ὅπως εἶπαμε πειὸ μπροστὰ λιγάκι, στή μνήμη τῶν Εὐαγγελιστῶν σημαίνει **μέ «δικάμπανο»**. Ἔτσι καὶ στὸν Ἰωάννη Μὰ σὰν πέση ἡ ἑορτὴ του μέσα στὸν Πασχάλιο κύκλο, τότε σημαίνει καὶ **μέ τῇ δεύτερῃ**), στίς 11 Ἰουνίου (τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου), στίς 19 Ἰουνίου (Ἰούδα τοῦ ἀποστόλου), στήν 1 Ἰουλίου (τῶν ἁγίων Ἀναργύρων), στίς 2 Ἰουλίου (τῆς καταθέσεως τῆς τιμίας ἑσθῆτος τῆς Θεοτόκου), στίς 5 Ἰουλίου (Ἀθανασίου τοῦ ἐν Ἀθῶ), στίς 11 Ἰουλίου (Εὐφημίας μεγαλομάρτυρος), στίς 17 Ἰουλίου (Μαρίνης μεγαλομάρτυρος), στίς 22 Ἰουλίου (Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς), στίς 25 Ἰουλίου (τῆς κοιμήσεως τῆς ἁγίας Ἄννης), στίς 26 Ἰουλίου (τῆς ἁγίας Παρασκευῆς), στήν 1 Αὐγούστου (τῆς προόδου τοῦ Τιμίου Σταυροῦ), στίς 25 Αὐγούστου (Τίτου) καὶ στίς 31 Αὐγούστου (τῆς τιμίας Ζώνης τῆς Θεοτόκου).

Μέ μονοκάμπανο.

10. **«Μέ μονοκάμπανο»** δηλαδὴ μέ τῇ μικρούλα ση-

μαίνει τὶς καθημερινές, δηλαδή ὅλες τὶς ἄλλες ἡμέρες, τὶς ὁποῖες δὲν ἐσημειώσαμε στὰ πάρα πάνω.

11. Ἐπίσης «**μονοκάμπανο**» ἀλλ' ὄχι **· με τὴ μικρούλα** παρὰ «**μὲ τὴ δεύτερη**» ἢ «**μὲ τὴν τρίτη**» σημαίνει στὶς παρακλήσεις τὸ Δεκαπενταύγουστο καὶ τὰ βράδνα τῆς Μ. Ἑβδομάδος, ἐκτὸς ἀπὸ **ῥεῖνα** πού ἐσημειώσαμε πειὸ πάνω.

12. Τὸ ἔθιμο τῆς κωδωνοκρουσίας αὐτῆς εἶναι πολὺ παλαιὸ καὶ τὸ φυλᾶνε πιστὰ ὅλοι οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἄλλοι κληρικοί, πού ἱερατεύουνε ἕως τώρα στὸ «**Μοναστήρι**».

Ἀλλάζει καμμιά φορὰ, ὅταν συμπέση κανένα περιστατικὸ τῆς Ἐκκλησίας ἢ τοῦ Ἔθνους, ἀλλὰ τότε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ κι' ἄλλοιῶς. Ἄλλως τε ἀλλάζει πρὸς στιγμὴν.

13. Μὲ τὸ ἔθιμο τῆς κωδωνοκρουσίας συνδέεται ἕνας σωρὸς ἄλλων ἐθίμων.

Μ' αὐτὸ κανονίζοντε τὶς δουλειές τους, τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τελείωμα τῆς δουλειᾶς, τὴ γιορτάσιμη μέρα, τὰ ῥοῦχα, πού θὰ φορέσουνε, ὡς καὶ τὸ φαῖ ἀκόμα, πού θὰ μαγερέψουνε. Ἔτσι σᾶν σημαίνει σπερινὸς μαζεύνουνε οἱ μαστόροι καὶ οἱ ναυτικοὶ τὰ σύνεργα. Σᾶν σημαίνῃ τὸ πρῶτ', οἱ ναυτικοὶ κατεβαίνουνε στὸ λιμάνι στὰ πλοῖά τους, κι' οἱ μαστόροι στὶς δουλειές τους. Στὰ παλιὰ χρόνια μὲ τέτοιας λογῆς ὥρολόϊ δουλεύανε οἱ καλοὶ μας πρόγονοι. Τώρα ἀκόμα κάμποσοι ἔξακολουθοῦνε νὰ φυλᾶνε τὸ ῥωλόϊ αὐτό.

Ἡ ὀλονυκτίες τοῦ Ἁγίου Λιαῦ.

Στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ, πού βρίσκεται ἀκριβῶς ἀπὸ πάνω ἀπ' τὴν πόλι τῆς Ὑδρας εἶναι κτισμένον τὸ μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία.

Γι' αὐτὸ τὸ μοναστήρι ἐγράψαμε μιὰ μελέτη στὰ 1928,

τὴν ὁποία τυπώσαμε στὸν Πειραιᾶ καὶ βρίσκεται στὶς μέ-
λες βιβλιοθηκῆς.

Δοιπὸν καὶ στὸ μοναστήρι αὐτὸ εὐλαβέστατα φυλάγανε
τὰ παλαιὰ ἔθιμα καὶ τὰς παραδόσεις οἱ παλαιότεροι καλό-
γεροι.

Ὡραῖο εἶναι τὸ ἔθιμο τῶν ὄλονυκτιῶν, πὸ ἐπαναλαμ-
βάνονται κάθε χρόνο, κάπως ἀλλαγμένο τώρα.

Θὰ τὸ περιγράψουμε ὅπως ἦτανε παλαιότερα.

Ἰανουάριος.

1. Κάθε χρόνο κάνανε ὄλονυκτία τῶν Θεοφανείων.

2. Ὅμοίως στὶς 19 τοῦ μηνός, τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ
Αἰγυπτιίου. Ἡ ὄλονυκτία αὐτὴ γινότανε εἰς μνημόσυνον τῆς
μοναχῆς Μακαρίας Σαρκώση. Αὐτὴ εἶχε κτίσει τὸ ναὸ τοῦ
Ἁγίου Κωνσταντίνου τοῦ ἐξ Ὑδρας, πὸ σώζεται ἀτόφιος
ὄξω ἀπὸ τὸν περίβολο τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ προφήτη Ἡλία
καθὼς καὶ τὸ σπῖτι τὸ λεγόμενο «**τοῦ Σαρκώση**», πὸ σώ-
ζεται στὴ συνέχεια τοῦ περιβολοτοίχου καὶ πρὸς ἀνατολὰς
τοῦ μοναστηριοῦ, καὶ εἶχε εὐεργετήσῃ κατὰ πολλοὺς τρό-
πους τὸ μοναστήρι.

Μεγάλη Σαρακοστή.

1. Τὸ Σάββατο τῶν ἁγίων Θεοδώρων. Ὅτε διαβάζανε
καὶ τοὺς ἀφορισμοὺς κατὰ τῶν εἰκονομάχων. Ἀνέβαινε πο-
λὺς κόσμος ἀπ' τὴν πόλι κάτω κι' ἐξομολογιότανε καὶ μετα-
λάβαινε.

2. Τὴν Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως.

3. Τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων.

Καὶ κατὰ τὶς δύο αὐτὲς τελευταῖες ὄλονυκτίες ἀνέβαινε
πολὺς κόσμος γιὰ νὰ ἐξομολογηθῇ καὶ μεταλάβῃ.

Μάρτιος.

Στις 25 τοῦ μηνός. Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ.

Πασχάλιος κύκλος.

1. Τῆς Ἀναλήψεως.

2. Τῆς Πεντηκοστῆς.

Μετὰ τὴν Ἀνάληψι καθὼς ξέρουμε ἀκολουθεῖ ψυχοσάββατο.

Στὸν ἔσπερινὸ λοιπ' ἔν τοῦ ψυχοσάββατου αὐτοῦ, δηλαδὴ τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ, μετὰ τὸ «**νῦν ἀπολύεις**» βγαίνανε ὅλοι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ κατεβαίνανε στὸ **Κοιμητῆρι**. Ἐκεῖ ψέλνανε τὸν εἰδικὸ νεκρώσιμο κανόνα καὶ ἔπειτα γυρίζανε στὴν Ἐκκλησίαν, ὅπου γινότανε ἀπόλυσι.

Ἰούλιος.

Στις 20 τοῦ μηνός, στὴν ἑορτὴ τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ, ποὺ ἐόρταζε καὶ τὸ μοναστῆρι.

Τότε οἱ καλόγεροι φιλεύανε ὅλο τὸ πλῆθος τῶν προσκυνητῶν.

Αὔγουστος.

1. Στις 6 τοῦ μηνός, τῆς Μεταμορφώσεως. Τότε τὸ πρωτὶ στὴ λειτουργίαν εὐλογοῦσε ὁ ἡγούμενος τὰ σταφύλια.

2. Στις 15 τοῦ μηνός, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Σεπτέμβριος.

Στις 14 τοῦ μηνός, τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ὅτε μοίραζε ὁ ἡγούμενος κλωνάρια βασιλικὰ ἀπ' τὶς ἀλιτάνες τοῦ μοναστηριοῦ.

Ὀκτώβριος.

Στις 26 τοῦ μηνός, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Νοέμβριος.

1. Στις 14 τοῦ μηνός, τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου τοῦ Ὑδραίου. Ἡ ὀλονυκτία αὐτὴ γινότανε στὴν ἰδιαίτερη ἐκκλησία τοῦ ἁγίου τούτου, πού εἶναι κτισμένη ὄξω ἀπ' τὸν περίβολο καὶ πρὸς τὰ Β Α. τοῦ μοναστηριοῦ, πού καθὼς γράφουμε λίγο πειὸ μπροστά, τὴν ἔκτισε ἡ Μακαρία Σαρκώση.

2. Στις 21 τοῦ μηνός, τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου. Καὶ στὴν ὀλονυκτία αὐτὴ ἀνέβαινε πολὺς κόσμος ἀπ' τὴ χώρα γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὸ «Χριστὸς γεννᾶται», νὰ ξομολογηθῇ καὶ νὰ μεταλάβῃ, ἀφ' οὗ ἄλλως τε ἡ ἑορτὴ αὐτὴ πέφτει στὴν ἀρχὴ τῆς σαρακοστῆς, τοῦ Σαραντάημερου.

Δεκέμβριος.

Στις 25 τοῦ μηνός, τῶν Χριστουγέννων.

Ἄλλες ὀλονυκτίες.

Ἐπίσης σὲ ἄλλες διάφορες περιστάσεις ἔκτακτες κάνανε οἱ καλόγεροι ὀλονυκτίες Ὅπως σὲ καιρὸ σεισμοῦ, ἀρρώστειας, πλημμύρας, ξηρασίας, τρικυμίας καὶ λοιπῶν ὁμοίων κακῶν.

Κάνανε ἐπίσης ἔκτακτες ὀλονυκτίες καὶ σὲ εὐκαιρίες ἔθνικῶν ὑποθέσεων.

Πολλὲς ἀπὸ τίς ὀλονυκτίες αὐτὲς τίς ἔχουνε ἀφήσει τώρα, ἀπὸ ἓναν κι' ἄλλο λόγο καὶ τὸ ἔθιμο αὐτὸ ἔχει ἀλλάξει ἀλλὰ δὲν ἔχει καταργηθῇ ὁλότελα. Ἐξακολουθεῖ ἀκόμα ὁ γλυκὸς ἦχος, πού βγάζουνε ἡ καμπάνες τοῦ Ἁγίου-Λιαῖ, νὰ κατεβαίνει, κάθε τόσο, πρὸς τὴν πόλι κι' ὀλοτριγυρα, κατὰ τὰς 10 τὴ νύχτα, πού ἀρχίζουνε ἡ ὀλονυκτίες, νὰ γλυκαίνει

τὰ αὐτὰ καὶ νὰ ὑψώνη τὴ σκέψι σὲ θρησκευτικούς μετεω-
ρισμούς.

Ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα.

1. Ὅταν ἐφορτάζη κανένα δημοκκλησάκι πάντα θὰ πᾶνε
πολλὲς γυναῖκες, παίρνουνε καὶ παπᾶ, καὶ τὸ πανηγυρίζουνε.
Σπερνιαζοῦνε, ξενοχτᾶνε, λειτουργᾶνε τὸ πρωῖ, παίρνουνε
τὸν καφέ τους καὶ τὸ ἄκι τους καὶ κατόπιν γυρίζουνε στὴ
χώρα εὐχόμενες «καὶ τοῦ χρόνου».

2. Κι' ἄλλες ἡμέρες τῆς χρονιάς μαζεύονται πολλὲς γρηῆς
καὶ νέες καὶ πᾶνε «νὰ ἀνάψουνε τὰ ῥημοκκλήσια»,
ποῦ εἶναι καμμιὰ τρακοσαριά σ' ὅλη τὴν Ὑδρα, κτισμένα
στὶς ἀγριοκορφοῦλες ἢ στὶς ἡεμματιές, πάνω σὲ ξερὸ βράχο
ἢ μέσα στὰ πεῦκα, στὶς ἀπότομες πλαγιές ἢ στὰ ὄμορφα μὰ
λιγοστὰ ἀκρογιάλια τοῦ νησιοῦ. Πέρνουνε λάδι, λιβάνι καὶ
κεράκια, τὸ ψωμί καὶ τὸ φαί τους, τὸ καφεκοῦτι καὶ τὸ ἄκι
καὶ περνᾶνε ὅλη τὴν ἡμέρα στὰ ῥημοκκλήσια γύρω, μαζεύ-
οντας κιόλας χόρτα ἢ κουμποῦρδες (μανιτάρια), καρούμπαλα
γιὰ προσάναμμα ἢ κοπριά βωδινὴ γιὰ τὰ λουλούδια τους.
Κι' ἅμα βραδυάση γυρίζουνε στὴ χώρα φορτωμένες μ' αὐ-
τά, ψέλγοντας καὶ τραγουδῶντας, πάντα γελαστὲς καὶ χα-
ρούμενες.

3. Στὴν ἐορτὴ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (30 Ἰουνίου) φεύ-
γουνε ὅλες ἢ ψαράδικες βαρκοῦλες ἀπ' τὰ λιμανάκια τῆς
Ὑδρας καὶ πᾶνε καὶ πανηγυρίζουνε στὸ Δοκό, σ' ἓνα μεγάλο
νησὶ ἀπέναντι ἀπ' τὸ Μῶλο, ποῦ ἔχει ἐκκλησάκι τῶν 12
Ἀποστόλων. Παίρνουνε καὶ παπάδες ἀπ' τὴν Ὑδρα. Τὴν
παραμονὴ τῆς ἐορτῆς αὐτῆς ἀπ' τὸ πρωῖ ὡς τὸ βράδυ εἶναι
γομάτη ἀπὸ ἄσπρα καὶ κόκκινα πανάκια, ὅλη ἡ θάλασσα
τοῦ στενοῦ τῆς Ὑδρας, ποῦ πᾶνε κατὰ τὸ Δοκό.

4. Ἐπειὴ τελειώσῃ αὐτὸ τὸ πανηγύρι ὅλες αὐτὲς ἢ ψαρὸ-
 βαρκες καθὼς καὶ τὰ μικροκάϊκα μὲ τὸ ἀνθρώπινο φορτίο
 τοὺς φεύγουνε ἀπ' τὸ Δοκὸ καὶ τραβᾶνε ἴσα στὰ Ποτόκια,
 ἕναν κόλπο δίπλα στὸ Καστρί ('Ερμιόνη). Ἐκεῖ ἀράζουνε,
 συγουράρουνε κι' ὕστερις τραβᾶνε γιὰ τὸ μοναστήρι τῶν
 Ἁγίων Ἀναργύρων, πού γιορτάζει στὴν 1 Ἰουλίου μιὰ μέρα
 μετὰ τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους. Ἐπειὴ τελειώσῃ ἡ ὀλονυκτία
 τὸ πρῶτ' τὰ πειὸ πολλὰ βαρκάκια κάνουνε πανιὰ καὶ γυρί-
 ζουνε στὴν Ὑδρα.

5. Τὶς τρεῖς ἑορτὲς α) Πέτρου καὶ Παύλου, β') τῶν
 12 Ἀποστόλων καὶ γ') τῶν ἁγίων Ἀναργύρων, πού ἑορτά-
 ζονται στὶς 29, 30 Ἰουνίου καὶ 1 Ἰουλίου τὶς λένε «**μισοκά-
 ναλα**» οἱ ναυτικοί, ἐπειδὴ εἶναι καταμεσῆς τοῦ καλοκαιριοῦ
 καὶ καταμεσῆς τοῦ ταξειδιοῦ τῶν ἰστιοφόρων καὶ τελευταίως
 τῶν σφουγκαράδικων.

6. Πολλοὶ τρέχουνε προσκυνηταὶ καὶ στὸ μοναστήρι τῆς
 Παναγίας τῆς Ζούρβας (8 Σεπτεμβρίου) εἴτε μόνοι εἴτε μὲ
 παρέες.

7. Στὴν ἑορτὴ τῆς Παναγίας τὸ Δεκαπενταύγουστο καὶ
 στοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου τοῦ Ὑδραίου 14 Νοεμβρίου, δη-
 λαδὴ δυὸ φορὲς τὸ χρόνον, κατεβαίνανε παλαιότερα ἢ γυναι-
 κες στὴν ἀγορά, στὸ λιμάνι καὶ ποτὲ ἄλλοτε.

8. Ὅλοι οἱ μαγαζάτορες καὶ κείνοι, πὺν εἶχανε παιδιὰ στὶς
 δουλειές, τὰ εἶχανε στὰ σπίτια τοὺς καὶ κοιμόντουσαν. Τὸ
 πρῶτ' μὲ τὴν καμπάνα τοῦ «Μοναστηριοῦ» ξυπνάγανε ἀφεν-
 τικὸ καὶ δουλευτάδες ἐτοιμαζόντουσαν κι' ὅλοι μαζί πη-
 γαίνανε στὸ «Μοναστήρι», προσκυνάγανε κι' ἔπειτα πηγαί-
 νανε στὰ μαγαζιά καὶ στὶς δουλειές τοὺς.

9. Ὁλόκληρη τὴ Μ. Ἑβδομάδα, πρῶτ' βράδυ πηγαίνανε
 στὴν Ἐκκλησιὰ ὅλοι, ὡς τὰ τώρα δά. Καὶ τὸ ἀντίδωρο τῆς

Μ. Πέμπτης δὲν τὸ τρῶνε παρὰ τὸ φυλᾶνε ἕως τοῦ χρόνου, στὸ εἰκονοστάσι τοῦ σπιτιοῦ.

Ὅμοιως τὴ βδομάδα τῆς Λαμπρῆς κάθε πρωί, πᾶνε στὴν Ἐκκλησιά, βασιῶντας τὴ λαμπάδα τῆς Λαμπρῆς καὶ ντυμένοι τὰ καλά τους.

10. Σπάνιο ἦτανε νὰ μὴ κρατήση τὴ σαρακοστὴ κανένας. Ὡς τὰ τώρα τὰ χασάπικα δὲν σφάζουνε ἐκτὸς ἀπὸ Σαββατο-Κύριακο. Τὸ Δεκαπενταύγουστο δὲν σφάζουνε καθόλου.

11. Τῶχανε σὲ κακὸ νὰ μὴ πᾶνε πίσω στὶς μεγάλες λιτανεῖες. Τρέχανε εὐλαβικὰ ὅλοι κι' ὅλες καὶ μάλιστα στῶν Θεοφανεῖων. Κάνανε ὄλο τὸ γύρο, ἀκούγανε τὸν ἁγιασμό, πού ἔκανε ὁ ἴδιος ὁ Δεσπότης, ὁ ὁποῖος μ' ὄλα τὰ γεράματά του ἔκανε ὅλη τὴ βόλτα, στὰ «**Καλὰ πηγάδια**». Ἐπειτα κατεβαίνανε στὸ Λιμάνι, βλέπανε πού ἔρχιγε ὁ Δεσπότης τὸ Σταυρὸ στὴ θάλασσα, χωρὶς κορδέλλα, ἀνασπάζανε τὸ Σταυρὸ, πού τὸν γύριζε στὸ λιμάνι καὶ σ' ὅλη τὴ χώρα ἐκεῖνος, πού τὸν εἶχε πιάσει στὴ θάλασσα, τὸν ὁποῖο καὶ φιλοδωρούσανε μὲ νομίσματα καὶ ἔπειτα πηγαίνανε στὰ σπίτια τους.

12. Πολλοὶ τὴν παραμονὴ τῶν Θεοφανεῖων, τὴ Μ. Παρασκευή, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου (29 Αὐγούστου-γιὰ τὶς θέρμες) καὶ τοῦ Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου) δὲν ἐπίνανε οὔτε νερό, νηστεύανε ἀπολύτως.

13 Ὑπάρχουνε οἰκογένειες, πού φυλᾶνε τάμα γινομένο ἀπὸ χρόνια ἀπὸ τοὺς προγόνους των. Μιὰ οἰκογένεια ἐπὶ 40 χρόνια κάνει ἄροτο σὲ μιὰ πανήγυρι, ἄλλη κάνει λειτουργία σ' ἓνα ἐκκλησάκι κι' ἄλλη φυλάει ἄλλο ὅμοιο ἔθιμο. Ὅλες ἀπάνω-κάτω κάνουνε τάματα μεγάλα καὶ ἀξίας, πολυελαίους, εἰκόνες, καμπάνες καὶ ἄλλα τέτοια.

14. Πολλές ἀπ' τὶς μεγάλες οἰκογένειες ἔχουνε μέσα στὸν περίβολο τοῦ σπιτιοῦ τους δικό τους Ἐκκλησιάκι, ἄλλες ἔχουνε δίπλα τους καὶ μερικὲς ἔχουνε ἰδιόκτητες ἐνοριακές. Λίγες ἀπ' αὐτὲς βγάζανε καὶ παπᾶ κληρονομικῶς.

15. Στὰ παλιὰ χρόνια ἡ Ἐκκλησιά στὴν Ὑδρα εἶχε συνυφανθῆ καὶ μὲ τὴ διοίκησι τοῦ νησιοῦ. Τὸ πρῶτό του πολίτευμα ἦτανε **ἱεροκρατικό**.

16. Ὅσες φορὲς πάει στὴν Ὑδρα Δεσπότης ξένος, κάνει πάντα συλλείτουργο μὲ τὸ ντόπιο καὶ τοὺς παπάδες τοῦ τόπου· κατεβαίνει τότε ὅλος ὁ κόσμος στὸ «Μοναστήρι» νὰ ἰδῆ κι' ἀκούσῃ τὸ μουσαφίρη Δεσπότη.

17. Ἄμα περνάει Δεσπότης εἴτε τοῦ τόπου, εἴτε ξένος ἀπ' τὸ Λιυάνι ἢ ἀπ' ἄλλοῦ ὅλοι σηκώνονται, βγάζουνε τὸ καπέλλο καὶ καμμιὰ φορὰ σταυροκοποῦνται οἱ ἀγαθοὶ νησιῶτες.

18. Κατ' ἔθιμον, οἱ παπάδες κι' ὁ Διάκος τοῦ «Μοναστηριοῦ» δηλ. τῆς Μητροπόλεως, καὶ τώρα ποὺ δὲν εἶναι πειὰ μοναστήρι, ἀλλὰ ἔγινε ἐνοριακὴ ἐκκλησία, ἔξακολουθοῦνε νὰ εἶναι ἐκ τῶν ἀγάμων, δηλαδὴ καλόγεροι.

Σ. Σ. Δὲν εἶχαμε σκοπὸ νὰ κάνουμε κριτικὴ σὲ κανένα ἔθιμο· σκοπὸς μας εἶναι τὸ μάζεμά τους, ὅπως τὰ γέννησε ὁ λαὸς καὶ ἡ κατὰτάξις τους καὶ σωτηρία τους γιὰ τοὺς ἀπογόνους μας. Ἄλλὰ σὲ τοῦτο δὲν μπορούμε νὰ μὴν ποῦμε, πὼς εἶναι ὤμορφο καὶ σωτήριο. Ὁμορφο γιὰτι πάντα, ὅπως κι' ἂν εἶναι, ὁ ἄγαμος παπᾶς εἶναι πειὸ μεγαλόπρεπος ἀπ' τὸν ἔγγαμο, σωτήριο γιὰτι ὁ ἄγαμος ἀφοσιώνεται περισσότερο στὴν ἐκκλησιά ἀπὸ τὸν ἔγγαμο. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ οἱ καλόγεροι τοῦ «Μοναστηριοῦ» ἐφυλάξανε καὶ φυλᾶνε ὀλοένα ἀμετάβλητα τὸ τυπικὸ καὶ τὴν τοπικὴ παράδοσι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ὑδρας. Εἶναι διὰ τοῦτο

ἄξιόπαινοι. Ἐκφράζομεν δὲ τὴν εὐχὴ πρὸς ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐξαεῖται τὸ ζήτημα, ὅπως φυλάξουνε αἰωνίως τὸ ἔθιμο τοῦτο.

19. Ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια ὡς τὰ τώρα κάθε ἐπίσημη προᾶξι τους, εἴτε κοινὴ εἴτε ἰδιωτικὴ, τὴν εὐλογοῦνε μὲ ἁγιασμό ἢ μὲ παράκλησι πρὸ πάντων πρὸς τὴ Θεοτόκο, ὅλοι οἱ Ὑδραῖοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι· καὶ κάθε ἐπιτυχία τους τὴν ἐπευλογοῦνε μὲ εὐχαριστήριο δέησι ἢ λειτουργία καὶ τὴν ἐπιστεγάζουνε μὲ πολλῶν λογιῶν **τάματα**.

20. Κάθε χρόνο τὴν τρίτη Κυριακὴ τῆς Μ. Σαρακοστῆς γινότανε, ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια, μνημόσυνο γιὰ τὶς ψυχὰς τῶν μεγάλων ἠρώων, ποὺ εἶχανε σκοτωθῆ στὸν ἱερό Ἄγωνα τοῦ 1821. Στὸ μνημόσυνο αὐτὸ, ποὺ γινότανε στὸ Μοναστήρι, κατεβαίνανε ὅλοι οἱ παπᾶδες τῆς χώρας καὶ λάβαινε μέρος κι' ὁ Δεσπότης.

Τὸ μνημόσυνο αὐτὸ τὸ εἶχε καθιερώσει κοινὴ ἀπόφασις τῶν κατοίκων τῆς Ὑδρας, ποὺ ἐλάβανε μέσα στὸ «Μοναστήρι», πρόκριτοι καὶ λαός, στίς 16 Μαΐου 1821, μαζὺ μὲ ἄλλες ἀποφάσεις τους γιὰ τὸν ἱερό Ἄγωνα.

Χωρὶς καμμιά λογικὴ δικαιολογία τὸ ἔθιμο αὐτὸ καθιερώθη, ποὺ ἦτανε τόσο σεμνόν, διδακτικόν καὶ εὐγνωμοσύνης μάστιγας.

21. Κατὰ τὰ ἐννήμερα τῆς Παναγίας τὸ Δεκαπενταύγουστο γίνεται κατ' ἔθιμον μνημόσυνο, γιὰ τὴν εὐσεβῆ Μαροῦσα Μπουντούρη, ποὺ τόσα ἐδώρησε στὸ «Μοναστήρι».

Τῶν Ταξιαρχῶν γίνεται μνημόσυνο, καὶ τοῦτο ὅπως καὶ τὸ προηγούμενο στὸ «Μοναστήρι», γιὰ τοὺς δωρητὰς καὶ εὐεργέτας του καὶ ἐξαιρετικῶς γιὰ τὸν εὐσεβῆ Μιχαὴλ Κουκουδάκη, ποὺ χάρισε τὴ μεγάλη καμπάνα κι' ἄλλα ἀφιερῶ-

ματα, καθὼς καὶ γιὰ τὸν Ἄνδ ἑα Μυλωνᾶ καὶ γιὰ τὴν Αἰκατερίνη Ἐλευθεράκη, δωρητὰς τοῦ «Μοναστηριοῦ».

Τοῦ δὲ Ἁγίου Σπυρίδωνος καθιερώθηκε τὸ μνημόσυνο τοῦ Παν. Καλογήρου δωρητοῦ καὶ αὐτοῦ.

Σ'. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΕΘΙΜΑ

Λαμπριάτικα.

1. Ἄπὸ μισοσαράκοστα ἀρχίζουνε τὶς σπιτικές ἐτοιμασίες γιὰ τὴ Λαμπρόν.

Κάθε μιὰ νοικοκυρὰ θὰ πιτσιλίση (ἀσβεστώση) ὅλο τὸ σπίτι της μέσα κι' ὄξω. Μόνη της ἢ μὲ τὶς κόρες της καὶ τὴ γορὰ μάνα της ἢ νοικοκυρὰ θὰ κάνη ὅλη αὐτὴ τὴ δουλειά.

2. Στὴ γραμμὴ, ἀπάνω-κάτω ὅλα τὰ παιδάκια, μὲ τοὺς μισοτενεκέδες στὸ χέρι πᾶνε στὴ χορηλοῦ νὰ πάρουνε τὸ χορῆλι (ἀσβέστη), πὺν θὰ χρειαστῆ γιὰ τὸ πιτσιλισμα. Ἄληθινὸ πανηγῦρι τὶς ὥρες αὐτές, πὺν πᾶνε μαζωμένα μὲ παιγνίδια στῆς χορηλοῦς τὸ σπίτι.

3. Βδομάδες δλάκερες βαστάει τὸ πιτσιλισμα. Ἀρχίζουνε τὰ μέσα προῶτα κι' ὕστερις τὰ ὄξω. Μὲ τὴ σειρὰ τὰ σαλότα, τὰ κατώγεια, τὰ λιακωτά, ἢ αὐλές, ἢ μάντρες, ὅλα τὰ μέρη τοῦ σπιτιοῦ θὰ πιτσιλιστοῦνε καὶ κάτασπρα θὰ περιμένουνε τὴ μεγάλη Λαμπρόν.

4. Ὑστερ' ἀπ' τὸ πιτσιλισμα θὰ ἀρχίση τὸ λαδόχωρωμα, ἢ λαδομπογιὰ σὲ πόρτες καὶ παράθυρα, σὲ πατώματα καὶ μεσοταράτσες, σὲ σκάλες τοῦ σπιτιοῦ καὶ σὲ ψηλοὺς λαιμοὺς τῆς στέρας.

5. Τότε ἢ φαμίλια, ὅσο βαστᾶνε φορέσκες ἢ λαδομπογιές, θὰ μπαινοβγαίνη ἀπ' τὴν παληὰ πόρτα, θὰ περιορίζεται σὲ μιὰ μεριά τοῦ σπητιοῦ, στὸ κιτώϊ συνήθως, καὶ μὲ προσοχὴ θὰ ἀνεβαίνη στὶς κάμαρες πὺν κοιμᾶται ὁ καθέ-

νας, ὡς πού ν' ἄρθῃ ἡ Λαμπρή, πού πρέπει ν' ἄβρῃ τὸ σπίτι ὀλοκάθαρο μὲ τίς μπογιὲς ἀπάτητες, σ' ἄν λουλοῦδι μεσ' τὴν ἄνοιξι.

6. Τὴ Μ. Βδομάδα, λίγες μέρες πρὶν τῆς Λαμπρῆς πιτσιλᾶνε καὶ τὸ δρόμο. Σὲ μεγάλη ἀπόστασι ἀπ' τὴν ὀξώπορτα τὸ καλντερίμι θὰ σκουπιστῇ καλά, θὰ πιτσιλιστοῦνε ὤμορφα οἱ ἀρμοὶ, πού εἶναι ἀναμεσῆς στὶς πετροῦλές του καὶ ἔπειτα θὰ σφουγκαριστοῦνε μιὰ-μιὰ μὲ προσοχὴ ἢ πετροῦλες αὐτές, ὥστε νὰ φεγγοβολᾶη καὶ νὰ μοσκοβολᾶη κι' ὁ δρόμος ἀπ' τὴν πάστρα, ὅπως φεγγοβολᾶη καὶ μοσκοβολᾶη ὅλο τὸ Ὑδρεῖκο σπιτάκι.

7. Ἀπὸ νωρὶς ἐπίσης ἐτοιμάζει κάθε νοικοκυρὰ τὰ Λαμπρηάτικα ῥοῦχα τ' ἀντρός της, τῶν παιδιῶν της, τὰ δικά της. Ὅλα πρέπει νὰ εἶναι καινούρῃα στὴν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ καπέλλο μέχρι παπούτσια.

8. Μετὰ τὰ πιτσιλίσματα ἀρχίζουνε τὰ πλουσίματα, τὰ θαψίματα, τὰ τριψίματα ὅλων τῶν καζανιῶν καὶ τῶν ἄλλων χαλκωμάτων, πού ἔχει τὸ σπίτι.

9. Μισοσαράκοστα παραγγέλνουνε στὸν τσοπάνη νὰ τοὺς φέρῃ, τὰ δεμάτια, πού θ' ἀνάψουνε τὸ φοῦρνο. Πρέπει, βλέπεις, νὰ ξεραθοῦνε καλά γιὰ νὰ πάρῃ γλήγορα ὁ φοῦρνος. Ὅλες δὲ θέλουνε δεμάτια ἀπὸ σκίντο κι' ὄχι ἀπὸ βένιο γιατί ὁ σκίντος καίει πειὸ καλά τὸ φοῦρνο καὶ τὰ ψωμιὰ μοσκοβολᾶνε.

10. Ἐπισκευάζουνε κατόπιν τὸ φοῦρνο, πού ἔχει κάθε Ὑδρεῖκο σπιτάκι ἢ μέσα στὴν κουζίνα ἢ δίπλα της ἀπ' ὄξω καὶ κατὰ τὸ περιβολάκι τοῦ σπιτιοῦ. Κυττᾶνε τὴ βάτρα του μήπως ἔχει χαλάσει ἢ τὴν καπινάδα του μήπως ἔχει φράξει. Τοῦτο τὸ κάνουνε ὅσες δὲν τὸν ἀνάβουνε τακτικὰ παρὰ

τρῶνε ψωμί παζαρίσιο καὶ μονάχα Λαμπρῆ καὶ Χριστοῦ τὸν ἀνάβουνε.

11. Παραγγέλνουνε τὸ ἄλεῦρι· πῶλλὰ σπίτια ζυμώνουνε δλάκερη σάκκενα. Φροντίζουνε γιὰ τ' αὐγά καὶ γιὰ τὰ ἄλλα σένια, πὺ θέλει τὸ ζύμωμα, καὶ λογαριάζουνε ποιὲς θὰ βοηθήσουνε καὶ τί θὰ κάνη ἢ κάθε μιὰ στὸ ζύμωμα.

12. Τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων μετὰ τὴ λειτουργία βάφουνε πάντοτε τ' αὐγά. Τὴ μπογιά, ἅμα τελειώση τὸ βάψιμο, δὲν τὴ βγάζουνε μερικὲς μέρες ἀπ' τὸ σπίτι, οὔτε τὴ χύνουνε, γιὰτὶ διώχνουνε τῶν κοριτσιῶν τὴν τύχη

13. Τὴν Μ. Τετράδῃ καὶ τὴ Μ. Πέμπτῃ γίνεται τὸ ζύμωμα. Ἐν φανῆ ἀπ' τὸ ζύμωμα, πὺς δὲν θὰ φτάσουνε τ' αὐγά τότε ξαναβάφουνε ἄλλα τὴ Μ. Πέμπτῃ τὸ πρωῖ.

14. Τὸ πρωῖτο αὐγό, πὺ θὰ βάψουνε τὸ βάζουνε στὸ εἰκονοσιάσι καὶ τὸ φυλᾶνε ἴσα μὲ τοῦ χρόνου. Εἶνε τῆς Παναγίας. Γίνεται δὲ κρατητήρας.

15. Στὸ ζύμωμα ἓνα κουλουῖρι τ' ὁμολογᾶνε τῆς Πρωτομαγιάς. Τὸ τρῶνε τότε μπουκιὲς μεσ' στὸ γάλα, ἀκόμα κι' ὅταν μουχλιάση, γιὰτὶ ἡ μούχλια τοῦ δυναμώνει τὰ μαλλιά καὶ δὲν πέφτουνε.

16. Τὸ ζύμωμα, ὅταν γίνεται, ἀπασχολεῖ ὅλες κι' ὅλους τοῦ σπιτιοῦ. Ἀπὸ βραδὺς πιάνουνε προζύμι, πὺ τὸ φυλᾶνε πῶλλὰ σπίτια ἀπ' τὴν προτήτερον ζυμωσιά μέσα σὲ ξύλινες κούπιζες, πὺ φέρνανε οἱ παλῆοι ναυτικοὶ ἀπ' τὴ Μαρσίλια ἢ ἀπὸ τὴ Βενετιά. Τὸ πρωῖ ἀπὸ τὴς 3 καὶ ἀπὸ τὴς 2 καμμιά φορὰ ξυπνᾶνε ἢ γυναῖκες καὶ ἀρχίζουνε τὸ ζύμωμα.

Ἀνάβουνε φωτιά, ζεσταίνουνε νερὸ καὶ ἀμέσως ἢ κάθε μιὰ σιὰ σύνεργά της. Μιὰ θὰ μπῆ στὴ σκάφη καὶ θὰ ἀρχίσῃ μὲ τὴς γροθιὲς της τὸ ζύμωμα. Ἄλλη θὰ κάτση βοηθός της κοντά, γιὰ νὰ τῆς δίνη πότ' ἄλεῦρι, πότε νερὸ, ὡς

ποῦ νὰ γίνῃ ἡ ζύμη. Ἄλλες κάθονται στὰ χαμηλὰ σκαμνάκια γύρω στὰ στρογγυλὰ χαμηλὰ τραπεζάκια, στοὺς «**σουφράδες**», πού τάχουνε ἐπίτηδες γιὰ τὸ ζύμωμα, καὶ πλάθουνε τὰ κουλούρια, φειάνουνε τὰ διάφορα μπιχλιμπίδια (λουλουδάκια, φειδάκια καὶ ἄλλα), πού θὰ στολίσουνε τὰ κουλούρια. Ἡ πειὸ μαστόρισσα φειάχνει τὰ προσκομῖδια, πού θὰ στείλουνε στὴ λειτουργία.

17. Ὅταν πλάθουνε τὸ κάθε κουλούρι μολογᾶνε καὶ κεῖνον στὸν ὁποῖο θὰ τὸ στείλουνε κι' ἀνάλογα μὲ τὸ κάθε πρόσωπο βάζουνε τὰ αὐγά. Ἀπὸ ἓνα ἕως πέντε. Λένε δηλαδή, «τοῦ παποῦ», «τῆς γιαγιᾶς», «τῆς κοτσώνας», «τῆς μάρπηλιως», «τοῦ παπᾶ», «τοῦ δάσκαλου», «τοῦ κουμπάρου», «τοῦ νουνοῦ», «τῆς συμπειθέρας» καὶ ἄλλα. Καὶ στὸ καθένα βάζουνε ἓνα, τρία, ἢ πέντε αὐγά. Ὑστερις ἀπ' τὰ κουλούρια πλάθουνε τὶς κουτσοῦνιζες γιὰ τοὺς φιλιότσους καὶ γιὰ τὰ ἄλ' α παιδιὰ.

18. Ποτὲ δὲν ξεχνᾶνε νὰ στέλνουνε κουλούρι καὶ σ' αὐτούς, πού ἔχουνε δεσμὸ εὐγνωμοσύνης.

19. Ἄμα πάρη ἡ μέρα ἔχει τελειώσει πειὰ τὸ ζύμωμα καὶ τὸ φειάξιμο τῶν κουλουριῶν. Τὰ σκεπάζουνε τότε μὲ μάλλινα μέσα στὶς πανηκωτιές, βάζουε στὴ μέση τῆς κάμαρας τὸ μαγκάλι μὲ μπολίκια χόβολη καὶ τὰ ἀφήνουνε γιὰ «**νὰ ρθοῦνε**».

20. Ὡς πού νὰ «**ρθοῦνε**» τὰ κουλούρια κι' ἡ κουτσοῦνιζες βγαίνουνε καὶ καῖνε τὸ φοῦρνο, ὡς πού ν' ἀσπρίσουνε τὰ χεῖλια του.

21. Στὶς ζυμωσιές τὶς ἄλλες, τελευταῖα φειάχνουνε τὴν ὄμορφη καὶ νόστιμη **προπύρα** μὲ τὸ πολὺ λῶδι καὶ τὴν ψήνουνε στὸ φοῦρνο μέσα στὴν καραβάνα. Ἡ **προπύρα** τρώγεται μὲ τουλουμοτύρι καὶ εἶναι σᾶν γλύκισμα. Μὰ στὶς

ζυμωσιές τῆς Λαμπροῆς καὶ τοῦ Χριστοῦ δὲν κάνουνε ποο-
πυρα γιατί εἶναι σαρακοστιανές ἡμέρες.

22. Σᾶν ἔρθουνε τὰ ψωμιὰ ἀρχίζει τὸ φούρνισμα, ὅπου
πάλι κάθε μιὰ κάνει τὴ δουλειά της. Ἄλλη φέρνει τὴν πα-
νηκωτιά, ἄλλη καθαρίζει τὸ φούρνο καὶ φέρνει τὶς φωτιές
ὄξω στὰ χεῖλια τοῦ φούρνου, ὅπου στὴ χόβολη βάζουνε καὶ
ψήνουνε πατάτες, ἄλλη μὲ τὸ φυάρι τοῦ φούρνου, τὴ **λο-
πάτα** πὺ λένε, φουρνίζει προσεκτικὰ κι' ἄλλη κάνει ἄλλη
δουλειά.

23. Τὰ κουλούρια, πὺ ἔχουνε μολογήσει γιὰ καλὰ πρό-
σῶπα τὰ φουρνίζουνε μέσα σὲ νταβάδες (ταψιά).

24. Ἄμα ξεφουρνίσουνε, τακτοποιοῦνε πάλι τὰ κουλού-
ρια μέσα καὶ τὰ σκεπάζουνε πάλι μὲ μάλλινα γιὰ νὰ κρυ-
ώσουνε σιγὰ σιγὰ καὶ γιὰ νὰ μὴ κοκκαλιάσουνε.

25. Τὴ Μ. Παρασκευὴ καὶ τὸ Μ. Σάββατο στέλνουνε
στὰ διάφορα σπίτια τὰ κουλούρια καὶ τὶς κουτσούνιζες.
Μέσα σὲ ὄμορφα κάνεστρα τοῦ Τριεστιοῦ σκεπασμένα μὲ
τὶς μεταξωτὲς μπόλιες τῆς προίκας, τὰ πᾶνε τὰ παιδάκια
κατακάθαρα καὶ χαρούμενα.

26. Στοὺς δρόμους τὶς δυὸ αὐτὲς ἡμέρες δὲν βλέπεις
τίποτ' ἄλλο ἀπὸ παιδάκια μὲ κουλούρια καὶ μὲ ψώνια γιὰ
τὴ Λαμπροή.

27. Στὰ σπίτια φιλοδοροῦνε τὰ παιδάκια αὐτὰ μὲ κόκ-
κινο αὐγὸ καὶ μὲ ἀσημένιους παράδες.

28. Στοὺς φιλιότσους μαζὺ μὲ τὶς κουτσούνιζες στέλ-
νουνε καὶ τὰ κεριά μὲ τὰ χρωματιστὰ χαρτιά καὶ τὰ χουσά-
φια τους.

29. Στοὺς γονηοὺς μαζὺ μὲ τὸ κουλοῦρι στέλνουνε καὶ
τὰ κεριά καὶ ξεχωριστὰ ἓνα πιάτο κόκκινα αὐγά.

30. Τὰ ψώνια, πὸν μπαίνουνε στὸ τραπέζι γίνονται τὴ Μ. Παρασκευὴ καὶ τὸ Μ. Σάββατο.

31. Τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων τὸ βράδυ μετὰ τὸ νυμφίον λούζεται ὅλη ἡ φαμίλλια γιὰ ν᾿ῶναι καθαρὴ ὅλη τὴ Μ. Βδομάδα· τότε ξαναλούζεται τὸ Μ. Σάββατο τὸ βράδυ, πὸν θὰ πάη στὴν ᾽Ανάστασι. ᾽Επίσης ὁποῖος θὰ κοινωνήσῃ τὴ Μ. Πέμπτη ἢ τὸ Μ. Σάββατο τὸ πρωτὶ λούζεται ἀπὸ βραδύς καὶ καθαρίζεται ὀλόκληρος καὶ φορᾷ φρέσκα ἄσπρὸρρουχα ἀκόμα κι' ἂν εἶχε ἀλλάξῃ τὴν προτιήτερη μέρα.

32. Τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων ὅλα τὰ σπία τῶν νησιοῦ θὰ βράσουνε τὸ ψάρι ἢ φρέσκο ἢ παστό. Σ᾽ἂν πατροπαράδοτο ἔχουνε νὰ φειάξουνε κοληὸ σκορδαληά. ᾽Αν δὲν βροῦνε ἄλλο ψάρι τότε θὰ κάνουνε μπακαλιάρο σκορδαληά. Στὴν ἡμέρα αὐτὴ λένε καὶ τὸ δίστιχο τοῦτο:

Βαΐα βαΐα καὶ βαῖο τρῶνε ψάρι καὶ κοληὸ
καὶ τὴν ἄλλη Κυριακὴ τρῶν' τὸ κόκκινο αὐγό.

33. ᾽Απαραίτητο ἦτανε στὶς ἡμέρες αὐτὲς καὶ τὸ ἔθιμο τοῦ Γιούδα τὸ ὁποῖον ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια ἔπαψε πειά.

Κάθε ἔνορία ἤθελε νὰ κάψῃ τὸ Γιούδα τῆς. Τὸν καίγανε τὴν Κυριακὴ τῆς Λαμπροῆς μετὰ τὸν ἑσπερινὸ τῆς ἀγάπης.

Τὰ παλληκάρια τῆς ἔνορίας ἀναλαβαίνανε καὶ τὸν ἔτοιμάζανε. Γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦτο κάθε βράδυ, ὅλη τὴ Μ. Βδομάδα, βγάζανε δίσκο στὴν ᾽Εκκλησιὰ γιὰ τὰ ἔξοδα, πὸν χρειάζοντουσαν. ᾽Ολοι κι' ὅλες ὀίχνανε στὸ δίσκο γιὰ τὸ Γιούδα, γιὰτὶ στὸ κάψιμό του γινότανε σωστὸ πανηγῦρι. ᾽Η κάθε ἔνορία ἤθελε ν᾿ᾶχῃ τὸν καλύτερο Γιούδα γιὰ νὰ τραβήξῃ στὸ κάψιμό του τὸν κόσμον κι' ἀπ' τὶς ἄλλες ἔνορίες. Τὸν φειάχνανε σὲ μπόϊ σωστοῦ ἀντρός. Τὸν παραγιουμίζανε μὲ ἄχερα μέσα στὰ ὁποῖα βάζανε τρακατροῦκες καὶ ρουκέτες γιὰ νὰ γίνῃ βουηχτός. Καὶ τὸν ντύνανε ἀπ' ὄξω μὲ

Ἐβραΐϊκα ῥοῦχα. Τὸ ἓνα του χέρι, τὸ ἄριστερό, τὸ κάνανε τεντωτὸ στὴ γραμμὴ τοῦ ὤμου. Τὸ δάκτυλο τοῦ χεριοῦ αὐτοῦ, πού λέγεται «**λιχανὸς**» ἢ «**δείκτης**» τῶχανε τεντωτὸ σὰν νὰ ἔδειχνε, καὶ τ' ἄλλα δάκτυλα μαζεμένα σὲ γροθιά. Ἀπὸ τὸ τεντωμένο αὐτὸ δάκτυλο τοῦ κρεμάγανε μιὰ σακουλίτσα, πού εἶχε μέσα τὰ «**τριάκοντα ἀργύρια**» τῆς προσδοσίας. Τὸ ἄλλο του χέρι, τὸ δεξιό, τὸ ὑψώνανε καὶ τὸ κάνανε σὰν κολουῖρι ὥστε ὁ «**λιχανὸς**» του τεντωμένος νὰ ἀκουμπᾶη στὸ μηνίγγι τοῦ Γιούδα. Αὐτὸ ἐσήμαινε «**Βάνε νοῦ!**» Ἔτσι τὸ ἐξηγούσανε τότε.

34. Ἄμα ἐτοιμαζότανε, τὸν φυλάγανε σὲ μιὰ ἀποθήκη ὡς πού νὰ γίνῃ Ἀνάστασις. Καὶ ἀπὸ κεῖ τὴν Κυριακὴ τῆς Λαμπρῆς κατὰ τὶς 10 τὸ πρωῖ, πού εἶχε ξυπνήσει ὅλο τὸ νηστὶ καὶ ἔλουζότανε στὸν ἀνοιξιάτικο ἥλιο, τὸν βάζανε ἀπάνω σ' ἓνα γαῖδοῦρι καὶ τὸν γυρίζανε γύρω ἀπὸ τὴ δική τους καὶ ἀπὸ τὶς γειτονικὲς ἐνορίες, μὲ βουὴ κι' ἀλλαλαγμό, καὶ τὸν φέρονε καὶ τὸν κρεμάγανε ἐκεῖ. πού θὰ τὸν καίγανε τὸν ἔσπερινό. Τὴν ὥρα, πού τὸν γυρίζανε, σπάζανε ἢ καμπάνες τῆς ἐνορίας ἀπ' τὸ πολὺ τὸ σήμαμα. Στὴ βόλτα πηγαίνανε ὅλα τὰ παιδιὰ κι' ὅλα τὰ παλληκάρια τῆς ἐνορίας. Ἀπ' τὰ παράθυρα κι' ἀπ' τὰ λιακωτὰ κυττάζανε τὸ θέαμα ὅλες ἢ νοικοκυρὲς κι' ἢ κοπέλλες, ὠμορφοστολισμένες καὶ χαρούμενες.

35. Τὸ ἀπόγευμα μετὰ τὸ ἔσπερινὸ ὅλα τὰ παλληκάρια τῆς ἐνορίας, πού εἶχανε παλῆὰ ντουφέκια, καραμπίνες, τρουμπόνια, καρνοφύλλια κι' ἄλλα, παίρνανε τὸν παπᾶ καὶ ὅλους τοὺς ἐνορίτες καὶ πηγαίνανε στὴ λάκκα (ἀνοικτὸ χῶρο σὰν πλατεῖα) πού τὸν εἶχανε στήσει καὶ πού θὰ τὸν καίγανε. Ὅλογυρα στὴ λάκκα στὰ παράθυρα, στὰ λιακωτὰ καὶ στὸ δρόμο καθότανε ὁ κόσμος. Στὴ μέση τῆς λάκκας ἦτανε

στημένος ὁ Γιούδας καὶ τὸ λεπτὸ ἀγεράκι τῆς ἀνοιξιάτικιας ὥρας τὸν ἀνέμιζε, ὅπως θὰ τὸν ἀνέμιζε κι' ἀπάνω στὸ δένδρο, εἰς τὸ ὁποῖον «ἀπελθὼν ἀπήγγξατο».

36. Μόλις φτάνανε ἄρχιζε ἀμέσως τὸ κάψιμο. Ἀνάβανε πρῶτα τὰ δεμάτια, πού εἶχανε στήσει ἀπὸ κάτω του καὶ ἄρχιζανε μαζὺ τὰ ντουφέκια. Τὰ παλληκάρια ἕνα ἕνα ἢ ὄλου μαζὺ γιομίζανε καὶ ῥίχνανε, ὡς ποῦ τὸν κάνανε στάχτη.

Τὸ ἔθιμο αὐτὸ σὲ μερικὸς εἶχε γίνει ψύχωσι. Ὅλοι θὰ θυμοῦνται τὸν Ἀντρίκο, πού τὸ ὄνομά του συνδέθηκε μὲ τὸν καλύτερο Γιούδα, πού καιγότανε στοῦ Ἁγίου Γιωργιοῦ τῆ λάκκα καὶ τὸν ὁποῖον, ξεδεύοντας ἀπὸ δικά του ὁ Ἀντρίκος, παράγγελνε καὶ τοῦ φειάχνανε στ' Ἀνάπλι, τεχνικὸ, σωστὸ πυροτέχνημα.

Ὁ Γιούδας αὐτὸς τοῦ Ἁγίου Γιωργιοῦ καιγότανε τελευταῖος. Ἄμα τελείωνε τὸ κάψιμο στὶς ἄλλες ἐνορίες, τὰ παλληκάρια μὲ τὰ ὄπλα κατεβαίνανε στὴ λάκκα τοῦ Ἁγίου Γιωργιοῦ, πού εἶχε τὶς τέσσερες πιπεριές, καὶ βρῖσκεται κοντὰ στὸ λιμάνι, πίσω ἀπ' τὸ «Μοναστήρι» καὶ λαβαίνανε μέρος στὸ κάψιμο καὶ αὐτοῦ τοῦ Γιούδα. Μαζευότανε δὲ καὶ πολὺ πλῆθος λαοῦ ἀπὸ ὄλες τὶς ἐνορίες.

37. Δὲν εἶναι μακρὰ ἀπὸ τὸ θέμα μας νὰ σημειώσουμε, ὅτι τὸ ἔθιμο αὐτὸ ἐστοίχιζε πολὺ εἰς δυστυχήματα, καὶ δυστυχήματα μεγάλα, καὶ καμμιά φορὰ ἐπληρώνετο καὶ μὲ τῆ ζωή, πάντοτε ὅμως μὲ καψίματα καὶ χασίματα χεριῶν καὶ ματιῶν, ἀπὸ σκάσιμο παλαιῶν ὄπλων ἢ ἀπὸ ἀπρόσεκτες ντουφεκιές. Κι' ἔτσι ἔλερωσε τὴ μεγάλη Μέρα καὶ «τὴν ἐπουράνιον χαράν», πού τὶς ἐόρταζε σεμνότερα καὶ ἁγιώτερα ἢ μοσχομουρισμένη φύσις ὀλόκληρη. Εὐτυχῶς μὲ τὸν καιρὸ καὶ σιγὰ σιγὰ ἔσβυσε κι' ἐχάθηκε τὸ ἔθιμο αὐτό.

38. Συγγενικό του ἔθιμο εἶναι οἱ πυροβολισμοί, πού

ἔστω καὶ λιγοστοί, ἀκούγονται ἀκόμα στὴ σεμνὴ Μέρα τῆς Λαμπρῆς. Οἱ πυροβολισμοὶ αὐτοί, μεινάδι τῆς μαύρης σκλαβιάς, ἀρχίζανε κι' ἀρχίζουνε ἀκόμα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐβδομάδα τῶν φορικτῶν Παθῶν.

Κι' ἀντὶς γιὰ σεμνότητα δίνουνε στὶς ἅγιες ἡμέρες χρωματισμὸ πολέμου καὶ σφαγῆς μὲ τὰ δυστυχήματά τους. Εὐτυχῶς ὅμως κι' αὐτὸ ἀρχίζει νὰ χάνεται.

Σκρόπια Λαμπρηάτικα ἔθιμα

39. Τῇ Μ. Πέμπτῃ στὸ Σταυρὸ καὶ τῇ Μ. Παρασκευῇ στὸν Ἐπιτάφιο στέλνουνε ὅλα τὰ σπίτια ἀπὸ μιὰ λαμπάδα γιὰ τὶς ψυχές, πού ἔχει τὸ καθένα τους.

40. Τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου «λένε τὸ Λάζαρο» καὶ τῇ Μ. Παρασκευῇ «λένε τὴν παραπονή» (παράπονο), λυπητερὰ κάλαντα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξιστορεῖται ἡ ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου καὶ ἡ Σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ.

41. Τῇ Λαμπρῇ μαζεύουνη στὸ νησι ὅλοι οἱ Ὑδραῖοι νὰ γιορτάσουνε τὴ μεγάλη πανήγυρι. Σοβαρὸς λόγος μονάχα μπορεῖ νὰ τοὺς κροστήση μακρὰ ἀπ' τὸ νησάκι τους στὴν πανήγυρι αὐτῇ. Καὶ τὸ ἔθιμο τοῦτο δὲν τῶχουνε τώρα μονάχα ἀλλὰ καὶ στὰ παλιὰ χρόνια. Κάνανε καὶ τότε Λαμπρῇ ὅλα τὰ καράβια, πού βρισκόντουσαν τριγύρω στὴ Μεσόγειο, καὶ κατόπιν φεύγανε πάλι ἀπ' τὴν Ὑδρα γιὰ μεγάλα ταξίδια.

42. Τὸ βράδυ τῆς Ἀναστάσεως γυρίζοντας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιὰ σβύνουνε τὸ καντῆλι καὶ ὅ,τι ἄλλο φῶς τύχει νὰ εἶναι ἀναμμένο καὶ τὰ ξανανάβουνε μὲ φῶς, πού φέρανε ἀπ' τὴν Ἀνάστασι ἀπ' τὴν Ἐκκλησιὰ. Τὸ φῶς αὐτὸ τὸ φυλάνε ὅλο τὸ χρόνο.

43. Ἄμα πάη κανέναν στὸν ἄγιο-Τάφο καὶ γυρίζοντας

φέρνει ἅγιο Φῶς τρέχουνε ὅλες καὶ πέρουνε ἀπὸ τὸ σπίτι του ἅγιο Φῶς, ἀνάβουνε τὰ καντήλια τους καὶ τὸ φυλᾶνε ὁλοένα τὸ φῶς αὐτὸ μὲ προσοχὴ ὅσο μποροῦνε.

44. Μὲ τὸ ἴδιο φῶς τῆς Ἀναστάσεως ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιά τους ἢ μὲ τοῦ ἁγίου-Τάφου (ἂν ἔχουνε), μόλις γυρίζουνε στὸ σπίτι κάνουνε ἓνα σταυρό, καπνίζοντας μὲ τὴ λαμπάδα τὸν κάτασπρο τοῖχο τῆς καμάρας τῆς ὀξώπορτας τοῦ σπιτιοῦ. Μὲ τὸ ἴδιο φῶς καῖνε λιγάκι καὶ τὰ δέντρα, πού δὲν κάνουνε καρπὸ, τὰ καῖνε δὲ στὸν κόμπο τους.

45. Τὸ τραπέζι τῆς Λαμπρῆς στρώνεται σ' ὅλα τὰ σπίτια μὲ τὸν ἴδιο τρόπο σχεδόν. Πλούσιοι καὶ πτωχοὶ ἔχουνε ἔτοιμάσει ἀπαραίτητα, τὴ σαλάτα μὲ τὶς σαρδέλλες, τὴ μαγειρίτσα ἢ ὅπως τὴ λένε οἱ πειὸ πολλοὶ τὸ **τζορβᾶ**, τὸ ψητὸ τῆς κατσαρόλας, τὸ τουλουμοτύρι καὶ τὰ φροῦτα.

46. Μόλις κάτση στὸ τραπέζι ἢ φαμίλλια θὰ τσουγκρῖσουνε τ' αὐγὸ ὅλοι μὲ τὴ σειρὰ τους, μὲ τοὺς γονεῖς καὶ μεταξὺ τους τὰ παιδιά, τὰ ὁποῖα κυτᾶνε πῶς θὰ σπάσουνε τῆς γιαγιᾶς τ' αὐγὸ, ἢ ὁποῖα παίζει—πές—μαζὺ τους.

47. Τοῦ Ἐπιταφίου τὰ κεριὰ τὰ παίρνουνε οἱ ἐνοριῆτες ἅμα τελειώση ἢ ἀκολουθία· εἶναι καλὸ νὰ τᾶχουνε σπίτι. Τὰ μεταχειρίζονται καὶ σὲ ἀλοιφές. Στὴ θέσι τους βάζουνε τὰ δικά τους, πού κρατάγανε ὅλη τὴν ὥρα τῆς ἀκολουθίας.

48. Τὰ λουλούδια μὲ τὰ ὁποῖα εἶχανε στολίσει τὸν Ἐπιτάφιο ἢ κοπέλες τῆς ἐνορίας (λούλετι πιτάφιοσι), καὶ τὰ ὁποῖα τὰ εἶχανε στείλει ὅλες ἢ νοικοκυρὲς ἀπ' τὸ πρωί, πού τὰ περιποιόντουσαν ἐπίτηδες στὶς γλάστρες καὶ στὶς ἀλτάνες τους, τὸ βράδυ στὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας τὰ παίρνουνε ἢ γυναῖκες γιατί εἶναι καλὰ γιὰ τὸ ξεμάτιασμα, τὰ φυλᾶνε στὸ εἰκονοστάσι κι' ὅταν ἀρρωσταίνῃ κανένα παιδὶ τὸ θυμιατί-

ζουνε πρώτα μ' αὐτά, κι' ὕστερις φωιάζουνε τὸν παπᾶ νὰ τὸ διαβάσῃ καὶ τὸ γιατρὸ νὰ τὸ δῆ.

49. Τὰ χαμομήλια καὶ τὰ τραντάφυλλα, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ παπᾶς ῥαίνει τὸ Μ. Σάββατο τὸ πρῶτ' ὅταν λήῃ τὸ «**Ἀνάστα ὁ Θεός**», τὰ μαζεύουνε καὶ τὰ φυλάνε, καὶ ὅταν ἰδρῶνουνε πολὺ ἢ χοῦφτες, τὶς τρίβουνε μὲ τὰ λουλούδι' αὐτὰ καὶ δὲν ἰδρῶνουνε πειά.

50. Ἐκεῖ ποῦ κοιμᾶται ὁ καθένας τῆ Λαμπρῆ προέπει νὰ κοιμᾶται καὶ τ' ἁγ-Γιωργιοῦ τὸ βράδου γιατί ἔτσι γίνεται πάντα καβαλάρης σ' ὅλες τὶς δουλειές του.

51. Ἄμα τελειώσῃ ἡ βόλτα τοῦ Ἐπιταφίου καὶ γυρίζουνε στὴν Ἐκκλησιᾶ τῶχουνε γιὰ καλὸ νὰ περάσουνε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο, λένε πῶς περνᾶνε οἱ ῥεματισμοί.

52. Σαράντα μέρες, ἀπ' τῆ Λαμπρῆ ἴσα μὲ τὴν Ἀνάληψι, χαιρετιόντουσαν ἄλλοτε ὅλοι, καὶ τώρα ἀκόμα λίγοι, μὲ τὸ «**Χριστὸς ἀνέστη**» μέρα-νύχτα. Τώρα ὅλοι κρατᾶνε τὸ χαιρετισμὸ αὐτὸ ὅλη τὴ ἑβδομάδα τῆς Λαμπρῆς μέχρι τοῦ Θωμᾶ.

53. Τὶς σαράντα μέρες τῆς Λαμπρῆς ἡ ψυχὴς γυρίζουνε ἐλεύθερες ὄξω.

54. Τῆς Ἀναλήψεως τὸ βράδου δὲν κοιμοῦνται ὅσοι θέλουνε νὰ δοῦνε πού ἀνοίγουνε οἱ οὐρανοὶ τὰ μεσάνυχτα.

55. Τῆ Μ. Πέμπτη ὅταν κοινονούσανε τὰ παιδιὰ, πήγαινε τὸ καθένα τους στὸν παπᾶ ἀπὸ ἓνα αὐγὸ κόκκινο. Τὸ ἔθιμο αὐτὸ τὸ προφτάσαμε κι' ἐμεῖς.

56. Ἀπὸ νωρὴς τῆς Ἀναστάσεως τὸ βράδου βάζανε ἢ μανάδες τὰ παιδιὰ στὴ σκάφη κι' ἔπειτα τοὺς φοράγανε ὀλοκαίνουρη μέρσα κι' ὄξω. Καὶ μισοντυμένα σχεδὸν τὰ βάζανε νὰ κοιμηθοῦνε ὡς πού νὰ σημαίνανε ἢ ἐκκλησιές.

57. Στὴ δεύτερη Ἀνάστασι δηλαδὴ στὸ ἵσπερινὸ τῆς

Ἀγάπης, τὴν Κυριακὴ τῆς Λαμπρῆς ἀνήμερα, ὅλοι οἱ ἔνορῖ-
τες κάνανε τὸ «Ἀνέστη» δηλαδή, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν παπᾶ
δίνανε τὸν ἀσπασμὸ τῆς Ἀναστάσεως στὰ χεῖλια εὐχόμενοι
«Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ ἀπαντῶντες «Ἀληθῶς ἀνέστη»
Μετὰ δὲ τὸν ἑσπερινὸ ὁ παπᾶς ἐμοίραζε εἰς ὅλους καὶ ὅλες
τὸ κόκκινο αὐγὸ καὶ κρατοῦσε σὲ τραπέζι ὅλους τοὺς ἔνο-
οίτες του.

58. Τὸ Μ. Σάββατο τὸ βράδυ λίγο πρὶν ἀναστήσουνε,
τρέχανε ἢ νοικοκυράδες καὶ σηκῶνανε τὶς κλῶσες ἀπ' τ'
αὐτὰ τους, γιὰ νὰ μὴ δουλεύανε κι' αὐτὲς κατὰ τὴν ἱερὰν
στιγμὴν τῆς Ἀναστάσεως, κι' ἔπειτα ἅμα τελείωνε ἡ λει-
τουργία τῆς Ἀναστάσεως τὶς ξαναβάζανε πάλι νὰ κλωσή-
σουνε.

ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΔΩΔΕΚΑΗΜΕΡΟΥ

I. Χριστουγεννιάτικα.

1. Ὅπως κάνουνε τὴ Λαμπρὴ ἔτσι καὶ τὰ Χριστούγεννα.
Πιτσιλισμα καὶ πάστρεμα γενικὸ ὅλου τοῦ σπιτιοῦ καὶ τοῦ
καλντεριμιοῦ, ἂν καὶ ἔχη γίνει πάλι γενικὸ πιτσιλισμα καὶ
πάστρεμα τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου τοῦ Ὑδραίου στὶς 14
Νοεμβρίου, ποὺ εἶναι μεγάλη τοπικὴ πανήγυρι στὴν Ὑδρα.

2. Ὅμοιο τέτοιο συγγύρισμα γίνεται καὶ τῆς Παναγίας
τὸ Δεκαπενταύγουστο. Μέρης ὀλόκληρες καὶ τότε ἐτοιμά-
ζουνε τὸ σπίτι γιὰ νὰ ὑποδεχτοῦνε τὴν ἑορτή.

Ὅστε τέσσερες φορὲς τὸ χρόνο ἀπ' τῆς νοικοκυρᾶς τὰ
χέρια πιτσιλίζεται καὶ καθαρίζεται γενικῶς τὸ σπίτι. 1) τὴ
Λαμπρὴ, 2) τῆς Παναγίας τὸ Δεκαπενταύγουστο, 3) τοῦ
Ἁγίου Κωνσταντίνου τοῦ Ὑδραίου καὶ 4) τὰ Χριστού-
γεννα.

Τὸ ἴδιο κάνουνε καὶ στὴν ἑορτὴ τοῦ νοικοκύρη ὅταν πέση σὲ μέρα μακρυνὴ ἀπ' αὐτὲς τὶς μεγάλες ἑορτές.

3. Μεγάλο καθάρισμα καὶ συγύρισμα γίνεται καὶ κάθε Σάββατο, καὶ τότε τὸ Ὑδροεῖκο σπίτι γίνεται ἄνω-κάτω, ἀλλὰ δὲν γίνεται πιτσιλισμα παρὰ μόνον μικρομερεμέτια, κι' ὅταν παρουσιάζεται ἀνάγκη.

4. Καὶ τὸ ζύμωμα τῶν Χριστουγέννων γίνεται ὅπως καὶ τῆς Λαμπρῆς, τὰ ἴδια καὶ τότε κι' ἀπαράλλαχτα. Μονάχη διαφορὰ εἶναι, ὅτι τῇ Λαμπρῇ κάνουνε κουλούρια μὲ αὐγά καὶ μὲ μύδαλα σπασμένα γύρω, τὰ δὲ Χριστούγεννα κάνουνε τὰ Χριστόψωμα μὲ καρύδια στὴ μέση καὶ γύρω, καὶ μὲ καθαρισμένα μύδαλα σ' ὅλη τὴν ἐπιφάνεια τοῦ ψωμιοῦ σὲ μικρὴ ἀπόστασι βαλμένα τὸ ἓνα ἀπ' τ' ἄλλο.

5. Ὅμοια γίνεται καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν Χριστόψωμων στὰ σπίτια, ὅπως καὶ τῇ Λαμπρῇ.

6. Καὶ τὰ Χριστούγεννα, ὅπως τῇ Λαμπρῇ, κάθε νοῦνος στέλνει στὸ φιλιότσο του καὶ κάθε ὁβωνιασμένος στὴ ὁβωνιαστικιά του, τὴν κουτσούνιζα ἢ τὸ κουλουρι κι' ἄλλα πεσκέσια, κατὰ τὴ δύναμί του ὁ καθένας.

7. Τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων ψέλνουνε τὰ Κάλαντα ἢ κατὰ τὴν τοπικὴ ἔκφρασι «**λένε τὰ Χριστούγεννα**». Γυρίζουνε ὅλη τὴν ἡμέρα τὰ παιδάκια στὰ σπίτια καὶ τὰ λένε, τὸ δὲ βράδυ κατεβαίνουνε, παρέες-παρέες στὰ μαγαζιά τοῦ παζαριοῦ, κρατῶντας μοναστηράκια καὶ караβάκια, τὰ ὁποῖα ἔχουνε φειάζει ἀπὸ μουκαβὰ καὶ χρωματιστὰ ψιλὰ χαρτιά καὶ τὰ φωτίζουνε μὲ κεράκια ἢ φαναράκια. Πολλὲς ἀπ' αὐτὲς τὶς παρέες, ποὺ εἶναι ἀπὸ παλληκαρόπουλα 17—19 χρονῶν ἔχουνε καὶ βιολιὰ ὅταν «**τὰ λένε**».

8. Μπαίνοντας σ' ἓνα σπίτι ἢ σ' ἓνα μαγαζὶ γιὰ νὰ τὰ ποῦνε συνειθίζουνε νὰ ὀρωτῶνε ὡς ἐξῆς : «**νὰ ποῦμε τὰ**

Χριστούγεννα», καὶ στὴν Πρωτοχρονιά «νὰ ποῦμε τὸν Ἅγιο Βασίλη», καὶ στὰ Φῶτα «νὰ ποῦμε τὰ Φῶτα;» καὶ στὸν Ἅγιο Λάζαρο «νὰ ποῦμε τὸν Ἅγιο Λάζαρο;» καὶ στὴ Μ Παρασκευὴ «νὰ ποῦμε τὴν Παραπονή;» Ποτὲ δὲν λένε ἀπλῶς «νὰ τὰ ποῦμε;» ἀλλὰ πάντοτε ξεχωρίζουνε τὴν ἑορτή. Ἡ ἀπάντησις δὲ τῆς νοικοκυρᾶς ἢ τοῦ νοικοκύρη εἶναι «πέσ τα» ἢ «πέστε τα» ἢ «μᾶς τὰ εἶπανε».

9. Τοὺς φιλοδωροῦνε δὲ μὲ νομίσματα καὶ μὲ πορτοκάλια ἢ μανταρίνια. Ὅταν τὰ παιδιὰ, πὺ τὰ λένε εἶναι συγγενικοῦ ἢ φιλικοῦ σπιτιοῦ παιδιὰ, τότε τὰ φιλοδωροῦνε μὲ ἀσημένια νομίσματα καὶ τοὺς δίνουνε πορτοκάλια νὰ τὰ πᾶνε στὴ μητέρα τους γιὰ χαιρετίσματα.

10. Στὸ τραπέζι τῶν Χριστουγέννων καθὼς καὶ τῆς Λαμπρῆς καὶ τῆς Πρωτοχρονιάς τὰ πεθερικὰ παίρνανε τὴ νύφη στὸ σπίτι τους καὶ τὴ φιλεῦανε.

11. Αὐτὲς τὶς ἡμέρες ἀλλάζουνε καὶ βίζιτες στὰ σπίτια συγγενικὰ καὶ φιλικὰ. Καὶ τότε δίνουνε, —παλαιότερα μάλιστα ἦτανε σὰν ὑποχρεωτικό, —τὰ μὲν Χριστούγεννα πορτοκάλια, τὴν Πρωτοχρονιά γλυκὰ καὶ τὴ Λαμπρὴ κόκκινο αὐγό, τὰ δὲ σπίτια πὺ πενθοῦνε δίνουνε ἄσπρο αὐγό.

12. Τὰ φιλοδωρήματα αὐτὰ, ὅποιος ἤθελε νὰ μὴν παρεξηγηθῇ γιὰ ἀκατάδεχτος, ἔπρεπε νὰ τὰ πάρη. Γι' αὐτὸ ἐπαίρνανε στὶς βίζιτες πάντα κι' ἓνα μικρὸ παιδί, τὸ ὁποῖο σ' ἓνα μαντῆλι μέσα βάσταγε τὰ φιλοδωρήματα αὐτά.

13. Στὶς πρώτες μέρες τῶν μεγάλων αὐτῶν ἑορτῶν βγαίνανε βίζιτα μονάχα οἱ ἄντρες, ἢ δὲ γυναῖκες εἶχανε ἄλλες ἡμέρες γιὰ τὶς βίζιτές τους.

Στὶς βίζιτες αὐτὲς φυλάγανε σειρὰ τυπικώτατα· πρώτα στοὺς γέρους γονεIOUS, ἔπειτα στοὺς εὐεργέτες, στοὺς συγ-

γενεῖς, στενοὺς καὶ μακρουνούς, στοὺς φίλους καὶ στοὺς γειτόνους.

14. Ἐπὶ τὰ Χριστούγεννα ἴσαμε τὰ Φῶτα ἀρχίζει «ὁ ρόλος» δηλαδή τὸ παιγνίδι πὺν λένε ἄλλοῦ «**κορῶνα γράμματα**». Στὴν Ὑδρα τὸ παιγνίδι αὐτὸ λέγεται ἀπλούστερα «**πίττα καὶ γαζί**». Προτιμάγανε καὶ τό παίζανε μὲ μεταλλικιῆς δεκάρες πρὸ πάντων τοῦ Ὁθωνος, πὺν τὶς λένε ἀκόμα «**κολέττες**», καὶ μὲ τὶς «**ἐβδομηνητάρεις**» τοῦ Γεωργίου (ἐκδόσεως 1870). Ἡ κολέττες κι' ἡ ἐβδομηνητάρεις στριβόντουσαν ὡμορφα καὶ γι' αὐτὸ πρὶν τῆς ἐορτῆς ὄλοι προσπαθούσανε νὰ βροῦνε, ἄλλοι τὶς ἀγοράζανε ἀκριβὰ καὶ πολλοὶ τὶς φυλάγανε γιὰ τοῦ χρόνου. Ἡ συνειθισμένη φράσις στὸ παιγνίδι ἦτανε «**νὰ σοῦ στρίψω!**» κι' ἡ ἀπάντησις «**στρίψε μου τόσα ἢ τόσα.**»

Τὸ παιγνίδι παιζότανε σ' ὄλες τὶς γειτονιῆς, ὅπου εἶχανε λάκκα καὶ κάτω στὸ παζάρι ἀπὸ παρῆες—παρῆες. Φούντωνε δὲ τὶς ἡμέρες πρὶν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ ἀνήμερα τῆς ἐορτῆς. Λαβαίνανε μέρος ὄλοι οἱ ἄντρες καὶ τὰ παλληκάρια.

15. Τὰ Χριστούγεννα, τὴν Πρωτοχρονιά, τὰ Φῶτα καθὼς καὶ τῆς Λαμπρῆς ἀνήμερα κλείνουνε ὄλα τὰ μαγαζιὰ, καὶ πρὶν νὰ γίνῃ ἀκόμα ὁ νόμος «τῆς Κυριακῆς ἀοργίας» Ὅλοι δὲ, μικροὶ—μεγάλοι, πᾶνε στὴν Ἐκκλησιά, ἡ ὁποία τὰ Χριστούγεννα σημαίνει ἀπ' τὶς 5 καὶ παλαιότερα ἀπ' τὶς 3 τὴ νύχτα. Μὲ τὸ φαναράκι τῆς ἡ κάθε φαμίλια τραβάει γιὰ τὴν ἐνορία τῆς. Κι' ὄλα τὰ καλντερίμια γιομίζουνε ἀπὸ φαναράκια καὶ ἡ πολιτεία φαίνεται σᾶν νᾶχη ἐνετικὴ ἐορτή.

II. Ἁγιοβασιλειάτικα

1. Καθὼς εἶναι χωσμένη ἡ Πρωτοχρονιά, ἡ ὁ Ἁγιος -

Βασίλης, ὅπως λέμε στὴν Ὑδρα, στὴ μέση τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων δὲν ξεχωρίζει σὲ πολλὰ ἀπὸ τὶς δυὸ αὐτὲς ἑορτὲς. Ὅ,τι κάνουνε στὶς ἑορτὲς αὐτὲς, ἀπάνουκάτου τὰ ἴδια κάνουνε καὶ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Πολὺ λίγα ἰδιαίτερα ἔθιμα ἔχει ἡ ἡμέρα αὐτὴ.

2. Κάλαντα μεγαλόπρεπα σὰν καὶ τῶν Χριστουγέννων.

3. **Ῥόλος** πειὸ πολὺς στὸ παζάρι καὶ στὶς γειτονιές. Ἀκόμα καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ τῶχουμε γιὰ γούρι καὶ παίζου-νε τὴν ἡμέρα αὐτὴ **ἢ ρόλο ἢ τσικάκι**.

Τὸ τσικάκι εἶναι κάτι τὶ ὅμοιο σὰν τὸ **ρόλο**. Στήγουμε μιὰ πέτρα γιὰ σημάδι καὶ ὀίχνουμε τὶς χάλκινες πεντάρες ἀπάνω της, ἀπὸ μιὰ ὠρισμένη ἀπόστασι, πὺρ τὴν ὀρίζει ἡ παρέα ὄλων τῶν παιδιῶν πὺρ θὰ παίζουνε. Ὅποιος ὀρίζει τὴν πεντάρρα του πειὸ κοντὰ στὸ σημάδι αὐτὸς θὰ βαρῆση πρῶτος καὶ ὕστερα οἱ ἄλλοι, ὄλοι μὲ τὴ σειρά τους. Βαρᾶνε δὲ τὶς πεντάρες ἀπὸ τὸ γαζὶ (τὰ γραμματα), μὲ μιὰ πέτρα στογγυλὴ καὶ πρέπει μὲ τὸ βάρεμα νὰ γυρίση ἡ πεντάρρα ἀπ' τὴν πῆττα (τὴν κορῶνα). Τότε τὴν κερδίζει τὴν πεντάρρα ἐκεῖνος, πὺρ τὴ βάρεσε, ἀλλοιώτικα τὴν πληρώνει. Βουῖζου-νε ἡ γειτονιὲς ἀπ' τὶς φωνῆς τῶν παιδιῶν, πὺρ παίζουνε τὸ τσικάκι.

4. Ὅπως καὶ στὶς ἄλλες ἑορτὲς ἔτσι καὶ σὲ τούτην τὰ κάλαντα τὰ λένε ὄλη τὴν ἡμέρα τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς, ἔως τὸ βράδυ μὲ τὰ φῶτα καὶ ἀργότερα ἀκόμα. Εἶναι δὲ τὰ ζωηρότερα κάλαντα ἀπ' ὄλα τὰ ἄλλα τῶν ἄλλων ἑορτῶν. Ἀνῆμερα δὲ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τρέχουμε τὰ παιδιὰ στὰ σπίτια, ἀπὸ τὸ πρωτὶ-πρωτὶ ἴσαμε τὸ μεσημέρι καὶ λένε τὸ **«καλὴ ἡμέρα καὶ σ' ἔτη πολλὰ»**. Τοὺς δίνουμε τότε γλυκά, φρούτα καὶ ὄ,τι ἄλλα καλούδια ἔχει τὸ κάθε σπίτι καὶ τὰ ἀσημώνουμε· μάλιστα ἂν τύχη νὰ μπῆ πρῶτο στὸ

σπίτι τὸ παιδί αὐτὸ, τότε τὸ ἀσημώνουε μὲ μεγάλο ἀσημένιο νόμισμα, γιὰ τὸ ποδαρικό του καὶ καμμιὰ φορὰ καὶ τὸ χρυσώνουε μὲ λίρα.

5 Προσέχουε κολὺ στὸ πρῶτο πρόσωπο, πὺ θὰ τοὺς πατήση τὸ σπίτι τὴν ἡμέρ' αὐτῆ. Κυτῶνε νὰ εἶναι τυχερὸς ἄνθρωπος. Προτιμῶνε δὲ τὰ μικρὰ παιδάκια, πὺ εἶν' ἡ τύχη τους ἀκόμα ἀδούλευτη κι' ἀνοιχτή. Γι' αὐτὸ ἀπὸ βραδὺς λέει ἡ μιὰ τῆς ἄλληνῆς νὰ στείλῃ τὸ γυιό της γιὰ νὰ τῆς «ἀνοίξῃ τὸ σπίτι». Καὶ γι' αὐτὸ ξυπνῶνε τὰ παιδιὰ ἀπ' τὴ νύχτα τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ προλάβουε νὰ πᾶνε πρῶτα.

6. Ὅλα τὰ σπίτια τὴν ἡμέρ' αὐτῆ κάνουνε γλυκά. Τὸ καθένα κατὰ τὴ δύναμί του Ὕλλο κάνει δυὸ λογῶν, ἄλλο τριῶν κι' ἄλλο πειὸ πολλά. Ὅλα ὅμως θὰ κάνουνε τὰ «μελομακάρουνα». Εἶναι τὸ γλυκὸ τῆς ἑορτῆς αὐτῆς. Κάνουε καὶ κουραμπιέδες καὶ τὰ περίφημα Ὑδροεῖκα ἀγλαδάκια, καλτσούνια, ζαχαρομπακλάβες κι' ἄλλα, μὰ τὰ «μελομακάρουνα» χρωματίζουε ἰδιαίτερος τὴν ἑορτῆ αὐτῆ, ὅπως τὶς Ἀπόκρηες χρωματίζει τὸ Ὑδροεῖκο «πιπέκι ἢ γαλόπηττα», (τὸ γαλατομπούρεκο), πὺ φειάνεται μὲ ἰδιαίτερο σένιο καὶ πολλὴ τέχνη. Τὰ ἄλλα γλυκά, πὺ μετρήσαμε καὶ πολλὰ ἄλλα, πὺ δὲν μετρήσαμε, τὰ φειάνουε στὸ Ὑδροεῖκο σπίτι καὶ στὶς ἄλλες περιστάσεις μέσα στὸ διάστημα τῆς χρονιάς, μὰ «μελομακάρουνα» μόνο τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ «πιπέκι» μόνο τὶς Ἀπόκρηες φειάνουε. Ὅμα καμμιὰ φορὰ τὸ παιδάκι πῆ στὴ γιαιγιά ἢ στὴ μητέρα «καλὲ δὲν μᾶς κάνεις μερικὰ μελομακάρουνα;» θὰ ἀκούση σὺστηρὰ «Μελομακάρουνα!! Ὅγιος Βασιλῆς εἶναι;» Τὸ ἴδιο μὲ τὸ «πιπέκι».

7. Ὅ βασιλόπηττα δὲν εἶναι καθαρό, παλαιὸ Ὑδροεῖκο

ἔθιμο. Λίγα χρόνια εἶναι πού ἀρχίσανε νά τήν φειάνουνε τὰ Ὑδρέϊκα σπίτια. Γι' αὐτὸ ἴσως δὲν ἔχει γενικευθῆ στὰ λαϊκὰ σπίτια. Τὸ ῥόλο της στὸ τραπέζι καὶ σὲ ὅλη τὴν ἑορτὴ αὐτὴ τὸν παίζουνε τὰ μελομακάρουνα.

8. Οἱ μπουναμάδες γίνονται καὶ στὴν Ὑδρα ἀνέκαθεν. Ὅλοι ἀλλάζουνε μπουναμάδες εἴτε σὲ εἶδη διάφορα, ῥοῦχα, ἐπιπλα, ὄργανα, εἴτε σὲ χρήματα.

Οἱ γονεῖς κάνουνε στὰ παιδιά, τὰ παιδιά στοὺς γονεῖς, οἱ νουνοὶ καὶ ἡ νουνὲς στοὺς φιλιότσους καὶ στίς φιλιότσες, ὁ παπποῦς κι' ἡ γιαγιά στὰ ἐγγόνια καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

9. Γλυκὰ στέλνουνε κι' ἀλλάζουνε ὅλα τὰ συγγενικὰ καὶ φιλικὰ σπίτια. Μέσα σὲ ὥραϊες ἀπλάδες (πιατέλλες) βαλμένες στὰ ὄμορφα Τριεστιάνικα κάνεστρα καὶ σκεπασμένες μὲ τίς μεταξωτὲς μπόλιες τὰ πᾶνε τὰ παιδιά, ὅπως καὶ στὸν ἀρροβῶνα καὶ στὸ γάμο.

III Τοῦ Φωτοῦ (θεοφανείων)

1. Ὅλες πᾶνε στὸ μεγάλο Ἀγιασμὸ στὴν Ἐκκλησιὰ τὴν παραμονὴ τῆς ἑορτῆς καὶ γυρίζουνε κρατῶντας δοχεῖα μὲ ἁγιασμὸ στὰ σπίτια τους. Ἐκεῖ χύνουνε τὸν Ἀγιασμὸ σ' ὅλες τίς μεριὲς τοῦ σπιτιοῦ καὶ πρὸ πάντων στίς στέργες καὶ πίνουνε ὅλοι τοῦ σπιτιοῦ. Ἄλλη μέρα οὔτε χύνεται, οὔτε πίνεται ὁ μέγας Ἀγιασμός· τὸν πίνουνε μονάχα ὅσοι ἔχουνε «κάνονα» ἀπ' τὸν πνευματικὸ τους καὶ ἀφ' οὗ νηστεύουνε προῶτα.

Ὅλα τὰ σπίτια φυλᾶνε ὡς τὴν ἄλλη χρονιά μέσα σὲ μποτίλια, πού τὴν κρεμᾶνε στὸ εἰκονοστάσι, μεγάλο Ἀγιασμὸ. Ὁλόκληρη δὲ τὴ χρονιά κλεισμένος ποτὲ δὲν σκουλιάζει ποτὲ δὲν χαλαεῖ.

2. Τὴν παραμονὴ τοῦ Φωτοῦ βγαίνουνε οἱ παπάδες μὲ τὴν **ἁγιαστούρα** κι' ἀγιάζουνε στὰ σπίτια καὶ στὰ μαγαζιά τῆς ἐνορίας του ὁ καθένας. Μπρὸς πάει ἓνα παιδάκι, ποὺ βαστάει τὴν **ἁγιαστούρα** καὶ πίσω ὁ παπᾶς κρατῶντας στὸ χέρι τὸ **Σταυρὸ καὶ κλαρι βασιλικὸ** καὶ φορῶντας **πετραχήλι**.

3. Ἐπ' τὴ στιγμῇ, ποὺ βγαίνει ὁ παπᾶς ν' ἀγιάση φεύγουνε οἱ Καλλικάντζαροι ποὺ ἦντουσαν ὄξω ὄλο τὸ Δωδεκαήμερο κι' ἄλωνίζανε κατὰ πῶς θέλανε.

4. Ἐπὸ τὸ ἄλλο δὲ πρῶτ', ἀνήμερις τοῦ Φωτοῦ, ποὺ πέφτει ὁ Σταυρὸς στὴ θάλασσα καὶ διώχνει κι' ἀπὸ κεῖ τοὺς Καλλικάντζαρους, ἀρχίζουνε νὰ πιάνουνε καὶ τὰ ὄνειρατα, τὰ ὅποια δὲν πιανόντουσαν στὶς ἡμέρες τοῦ Δωδεκάημερου, ἐπειδὴ τὰ μπερδεύανε οἱ πονηροὶ Καλλικάντζαροι.

5. Σὰν τὴν παραμονὴ τοῦ Φωτοῦ βγαίνουνε οἱ παπάδες κι' ἀγιάζουνε σπίτια καὶ μαγαζιά καὶ τὴν 1 τοῦ Αὐγούστου, ποὺ ἀρχίζει ἡ νηστεία τῆς Παναγίας καὶ βγαίνουνε ἡ «**Δέρμες**», ποὺ τρουπάνε ροῦχα καὶ σώματα. Καὶ τότε ὁ Σταυρὸς κι' ὁ Ἁγιασμὸς διώχνουνε τὶς «**Δέρμες**».

Ἐνήμερα τοῦ Φωτοῦ κόσμος πολὺς μαζεύεται στὸ «**Μοναστήρι**» κάτω στὸ λιμάνι. Λειτουργεῖ ὁ Δεσπότης τοῦ νησιοῦ. Ἐκεῖ ἔρχονται κι' οἱ ἄλλοι παπάδες, ἅμα βγοῦνε ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες τους καὶ λαβαίνουνε μέρος στὴ μεγάλη Λιτανεία, ποὺ γίνεται γύρω στὴ χώρα ἀπ' τὴν Κιάφα κι' ἀπ' τὰ Καλὰ Πηγάδια. Ἡ λιτανεία αὐτὴ ξεκινάει ἀπ' τὸ «**Μοναστήρι**» κατὰ τὰς 9 ἢ 9 1)2 καὶ φτάνει σιγὰ σιγὰ μὲ ψαλμοψόδιες καὶ δεήσεις στὰ Καλὰ Πηγάδια, ὅπου γίνεται ὁ ἁγιασμὸς, ἀγιάζονται τὰ Πηγάδια, καὶ ὑστερις φτάνει στὸ Λιμάνι κοντὰ τὸ μεσημέρι, ὅτε πέφτει ὁ Σταυρὸς στὴ θάλασσα ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Δεσπότη. Εἶναι πολὺ θεαματικὴ ἡ

λιτανεία αὐτή. Τὴν ὁμορφίαν της δὲν τὴν ἔχει οὔτε τῆς Τήνου ἢ λιτανεία. Οἱ στενοὶ δρόμοι τῆς Ὑδρας, τὰ μεγάλα λιακωτὰ μὲ τις πεζοῦλες, τὰ παράθυρα καὶ τὰ λιγοστὰ μπαλκόνια εἶναι ὅλα γιομαῖτα κόσμο. Ὅλα τὰ χέρια σταυροκοπιῶνται ἀπὸ παντοῦ μοσκολίβανο ὑψώνεται, σὰν συνεφάκια, καὶ μοσκοβολάει τὴν καθαρή ἀτμόσφαιρα, καὶ ἡ καμπάνες ἀπ' ὅλες τις Ἐκκλησιῆς τὴν ὥρα πού περνάει ἡ λιτανεία σπάζουνε στὸ σήμαμα καὶ δίνουνε εὐχάριστο χρωῖμα στὴν ἑορτὴ μέσα στὸ εὐλαβικὸ αὐτὸ σύνολο.

7. Τὸ Σταυρὸ τὸν ῥίχνει ὁ Δεσπότης, ὅπως εἶπαμε, ἢ στὴν ἀπουσία του, ὁ ἀντιπρόσωπός του. Τὸν ῥίχνουνε ἄλλοτε στὴ σκάλα τοῦ μώλου, πού εἶναι μπροστὰ στὸ παλιὸ καζῖνο, κι' ἄλλοτε στὸ καινούρηο **μουράλιο** (τὸ μεγάλο), ἄκρη-ἄκρη, ἐκεῖ ποῦ εἶναι ἡ σκάλα. Πρῶτα, ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια, τὸν ῥίχνανε ἔτσι, χωρὶς κορδέλλα, τῶρα τὸν ῥίχνουνε δεμένο μὲ κορδέλλα. Τὴν ὥρα πού τὸν ῥίχνουνε πολλοὶ, πού τὸ ἔχουνε τάμμα ἢ ἔτσι γιὰ καλὸ, πέφτουνε στὴ θάλασσα γιὰ νὰ τὸν φιλήσουνε μέσα στὴ θάλασσα.

8. Ὅταν τὸν ῥίχνανε χωρὶς κορδέλλα πέφτανε πάρα πολλοὶ γιὰ νὰ τὸν πιάσουνε. Ὅποιος τὸν πρωτόπιανε τὸν γύριζε σ' ὅλη τὴ χώρα μὲ δίσκο καὶ μάζευε πολλὰ. Πολλοί, δηλαδὴ τρεῖς καὶ τέσσερες κάνανε κουσέρβα (ομάδα) γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ. Καὶ τὴν ὥρα πού ἔπεφτε ὁ Σταυρὸς στὴ θάλασσα, ὠρμούσανε μὲ βλαστήμιες γιὰ νὰ τὸν πιάσουνε, ἐκάνανε ἐπεισόδια πολὺ ἄσχημα καὶ πολὺ ἄπρεπα στὴν ἱερότητα καὶ στὴ σεμνότητα τῆς τελετῆς καὶ καμμιά φορὰ ἀστράφτανε καὶ μαχαίρια. Γι' αὐτὰ ὅλα μπῆκε ἡ κορδέλλα στὴ μέση καὶ ἡ ἑορτὴ δὲν ἔχασε τὴ θρησκευτικότητά της. Ἦτανε πολὺ παλιὸ τὸ ἔθιμο «χωρὶς κορδέλλα», τὸ εἶχανε καὶ οἱ γιγαντομάχοι τοῦ 21, μὰ κανέναν νησιώτη δὲν διαμαρτυρήθηκε γιὰ

τὴν κατάργησί του, ἐπειδὴ εἶχανε παραγίνει ἢ ἀσχημίες.

9. Τοῦ Φωτοῦ κάθε γυναῖκα, πὺν ἔχει κοντὰ στὸ σπίτι της πηγάδι, ἅμα ἀγιάση τὶς στέρνες της θὰ βγῆ νὰ ἀγιάση καὶ τὸ πηγάδι αὐτό.

10. Κατὰ τὰ Δωδεκάημερα μέχρι τοῦ Φωτοῦ προσέχουνε πολὺ τὴ λεχόνα καὶ τὸ μωρὸ γιὰ τὴν πειράζουνε οἱ Καλλικάντζαροι. Οἱ παλαιοὶ τὰ βαφτίζανε. Πάντοτε γιὰ καλὸ τὰ λιβανίζουνε τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέρα.

Ἐποκρηάτικα.

1. Ἡ ἀποκρηὰ στὴν Ὑδρα μπαίνει μὲ τὰ ταμποῦρα (τύμπανα). Τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου στὶς 17 Ἰανουαρίου ἀρχίζουνε καὶ βαρᾶνε τὰ ταμποῦρα σ' ὅλες τὶς γειτονιὲς καὶ γίνεται ἓνας μεγάλος ἀλαλαγμὸς, πὺν τὸν δυναμώνει πειὸ πολὺ ἡ ἀπήχησις τῶν γύρω βουνῶν, πὺν περιστοιχίζουνε τὴν ἀμφιθεατρικὴ πόλι τῆς Ὑδρας. Ἐτσι ἀρχίζουνε τὰ προεόρτια τῆς ἀποκρηᾶς. Τὰ μουσκάρια ἀρχίζουνε κι' ἐκεῖ μὲ τὸ Τριῶδι.

2. Ταμποῦρα ἔχουνε δικὰ τους τὰ πειὸ πολλὰ παιδιὰ, ἄλλα πτωχότερα κι' ἄλλα πλουσιώτερα. Μόλις περνᾶνε ἡ ἑορτὲς τοῦ Δωδεκάημερου ξεκρεμᾶνε τὰ ταμποῦρα ἀπὸ τὸ ταμπουκί τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὰ ἐτοιμάζουνε. Τὰ χρωματίζουνε. τοὺς κυττᾶνε τὰ δέματα, τοὺς ἀλλάζουνε τὶς κόρδες καὶ τοὺς συμπληρώνουνε γενικῶς ὅλας τὰς ἐλλείψεις.

3. Εἶναι ὀνομαστὰ πολλὰ καλὰ ταμποῦρα μέσα στὴν Ὑδρα. Καὶ πολλὰ παιδιὰ βαρᾶνε μὲ τέχνη καὶ λεβεντιὰ τὸ ταμποῦρό τους.

4. Ἄμα βαράει κανένα καλὸ ταμποῦρο σταματᾶνε τ' ἄλλα γιὰ νὰ τὸ ἀκούσουνε. Κατὰ τὶς διάφορες ἐποχὲς φημίζεται κι' ἀπὸ ἓνα, τὸ καλύτερο, τὸ ὁποῖο τὸ παραδέχονται

ὅλοι οἱ ἄλλοι. Μᾶς διηγηθῆκανε λ. χ. οἱ παλαιότεροί μας, ὅτι τὸ ταμποῦρλο τοῦ Δημήτρη τοῦ Δελόπουλου τοῦ σημερινοῦ πρωτοψάλτη τοῦ νησιοῦ, ἦτανε τὸ πειὸ κριζᾶτο. Τὸ βάρραγε στὴν Πουαγιά κι' ἀκουγότανε στὰ Καμίνια. Ἐμα βάρραγε κρατάγανε ὅλα τ' ἄλλα γιὰ νὰ τὸν ἀκοῦνε. Βάρραγε δὲ ὄμορφα καὶ τὸν καμπανᾶτο καὶ τὸν γλήγορο ὄλο. Ἐπίσης κι' ἄλλα πολλὰ ταμποῦρλα ἦτανε ζηλευτὰ μεταξὺ τῶν παιδιῶν καὶ τῶν παλληκαριῶν, πὺ τὰ βαράγανε.

Καμάρωνε ἐκεῖνος, πὺ εἶχε τὸ καλὸ ταμποῦρλο καὶ ἤξερε νὰ βαράη καὶ καλὸ ὄλο.

Τὸν ζηλεύανε καὶ τὸν ἐχτιμούσανε τὰ ἄλλα παιδιά καὶ τὰ παλληκάρια τοῦ νησιοῦ.

5. Ὅσα παιδιά δὲν εἶχανε ταμποῦρλο δικό τους, βαράγανε μὲ τὴ σειρά τὸ ὄλο τους στὸ ταμποῦρλο τοῦ φίλου τους.

Κι' ἀπόμαχοι τῆς θάλασσας κι' ἄλλοι περασμένοι στὴ ζωῆ, ἴσαμε τὰ σήμερις, τῶχουνε σὲ καλό, ἅμα ἀρχίσουνε τὰ ταμποῦρλα νὰ βαρέσουνε κι' αὐτοὶ κανὰ ὄλάκι.

6. Κάθε ἀποκρηάτικη κίνησι τὸ ταμποῦρλο τὴ χρωμάτιζε. Ὡς τὰ τώρα δὲν λείπει τὸ ταμποῦρλο ἀπὸ ἀποκρηάτικο γλέντι στὶς ταβέρνες τῆς Χώρας ἢ καὶ στὰ σπίτια.

Κάθε παρῆα μουσκαριῶν ἔπρεπε νᾶχη μαζύ της ἕνα-δυὸ καὶ πολλῆς φορῆς καὶ περισσότερα ταμποῦρλα. Δίχως ταμποῦρλα τὰ μουσκάρια φαινόντουσαν σᾶν κρούα, σᾶν ἄνοστα.

7. Τὰ ταμποῦρλα σταματάγανε πειὰ τὸ βράδυ τῆς Καθαρῆς Δευτέρας. Τὰ διπλώνανε καὶ τὰ κρεμάγανε γιὰ τοῦ χρόνου πάλι τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου.

8. Ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἀκουγότανε ταμποῦρλο στὴν Ὑδρα ὄλη τὴ χρονιά, ἐκτὸς μονάχα ἀπ' τὸ ταμπουράκι, πὺ βαράει ἢ Δημαρχία, ὅταν πρόκειται νὰ γνωστοποιήσῃ στὸ λαὸ

τῆς Ὑδρας, καμμιά διαταγή τῆς Κυβερνήσεως ἢ τῶν ἄλλων ἀρχῶν. Καὶ τότε ὅμως βαράει γιὰ λίγες στιγμὲς στὸ παζάρι κάτω, μπροστὰ στὸ «Μοναστήρι· ἐκεῖ, πού κολλᾶνε τὰ δημόσια ἔγγραφα καὶ τὶς διαταγές. Καὶ δὲν βαράει ὅλο τεχνικό.

9. Μουσκάρια ντυνόπουσαν πολλοὶ καὶ λογιῶν-λογιῶν. Ἄλλοι λιάπηδες, ἄλλοι ἀράπηδες, ἄλλοι ζεμπέκηδες, ἄλλοι μὲ φουφοῦλες, ἄλλοι γιανοί, ἄλλοι καλαμαράδες, ἄλλοι ψαράδες, ἄλλοι καμηλιέρηδες κι' ἄλλοι ἄλλοιῶς. Οἱ πειὸ πολλοὶ προτιμοῦσαν τὰ ζεμπέκια. Λιγοστοὶ ντυνόπουσαν μὲ γυναικεῖα, κι' αὐτοὶ ἦντουσαν οἱ στεριανοὶ νέοι τοῦ νησιοῦ, προτιμάγανε δὲ καὶ αὐτοὶ νὰ ντύνονται μοῖρες.

10. Τὰ μουσκάρια κάνουνε ἀκόμα παρέες-παρέες καὶ βγαίνουνε τ' ἀπόγευμα τῶν ἀποκρηάτικων Κυριακῶν νωρὶς-νωρὶς, κάνουνε τὴ βόλτα τους ἀπ' τὴ χώρα κι' ἅμα νυχτώση κατασταλάζουνε στὰ μαγαζιά κι' ἀνάβει τὸ γλέντι. Ἄλλες παρέες πᾶνε στὰ σπίτια τους καὶ γλεντᾶνε 'κεῖ. Πολλὲς παρέες ἔχουνε καὶ τὰ βιολιά τόσο στὴ βόλτα, πού κάνουνε, ὅσο καὶ στὸ γλέντι.

11. Τὰ παιδιὰ στὸ δρόμο, κι' ὁ ἄλλος κόσμος ὑποδέχεται τὰ μουσκάρια μὲ διάφορες ἀποκρηάτικες πρόγκες καὶ ἰαχές, ἐκ τῶν ὁποίων πειὸ γενικὴ εἶναι ἡ «**χιπιπούρα-χιπιπούρα**».

12. Τὰ ὠμορφοντυμένα μουσκάρια βέβαια, κανεὶς δὲν τὰ πειράζει, μὰ τὰ ἀστεῖα, τὰ κακοντυμένα, δὲν ἔχουνε τὴν ἴδια ὑποδοχὴ. Ἀληθινὸ μαρτύριο τραβᾶνε. Ἀπ' ὅπου περάσουνε, σ' ἄν βροχή, ἢ φάπες τοὺς ὑποδέχονται. Κι' ἄν εἶναι μόνο φάπες πᾶει καλά! ἔ! μαλακὲς εἶνε! μὰ καμμιά φορὰ εἶναι καὶ κόκλες ἀπὸ καρναμπίκια καὶ ἄλλα λαχανικά.

13. Τὴν Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς ἢ βόλτα τῶν μουσκαριῶν γίνεται ξενόχωρα μεγάλη. Ἀνεβαίνουνε ἀπ' τὴν Ξερὴ Ἐληὰ

κι' ἀπ' τὸ Παζάρι, περνᾶνε ἀπ' τὸν Κεντρικὸ δρόμο, διασχίζουνε τὸ Καμίσι, ἀνεβαίνουνε ὕστερις ἀπ' τὴν Ἀνάληψι, ποὺ εἶναι κοντὰ στὰ Κριεζήδικα σπίτια, κατὰ τὸ Βλυχό, κατόπιν ἀπὸ τὸν Κεντρικὸ δρόμο τῆς Κιάφας, ποὺ ἦτανε ἄλλοτε τὰ μαγαζιά τοῦ Πέριχιζα καὶ τῶν δυὸ Καίσηδων, καὶ βρίσκονται ἀκόμα ἢ ἐκκλησιᾶς ὁ «Χριστὸς» τοῦ Οἰκονόμου, ἢ «Βαγγελίστρα» κι' ὁ «Ἅγιος Λευτέρης», περνᾶνε καὶ φτάνουνε στὰ Καλὰ Πηγάδια, καὶ ἔπειτα ἀπ' τὸ ποτάμι τὸ στρωμένο τώρα κατεβαίνουνε μαζὺ μὲ τὴ νύχτα πάλι στὰ μαγαζιά τοῦ Παζαριοῦ κι' ἀρχίζουνε τὸ γλέντι.

14. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς βόλτας, ἀπ' ὅλα τὰ μαγαζιά, ποὺ περνᾶνε, τοὺς κερνᾶνε κρασί καὶ μεζὲ κι' ἔτσι ὡς ποῦ νὰ φτάσουνε πάλι στὸ Παζάρι γίνονται σῦκο,

15. Πολλὲς παρέες δὲν κάνουνε ὀλάκερη τὴ βόλτα, μπλέχουνε στῆς χώρας τὰ μαγαζιά καὶ γλεντᾶνε κεῖ.

16. Ὅταν ἦντουσαν ἀκόμα σεβνταλῆδες καὶ λεβέντες, σὰν φτάνανε στὰ Καλὰ Πηγάδια, στήνανε χορὸ γύρω στὰ Πηγάδια κι' οἱ πειὸ σβέλτοι πηδάγανε τὰ πηγάδια μὲ ἕνα σάλτο. Θυμοῦνται ἀκόμα οἱ πειὸ παλαιοί, πὼς δὲν παίρνανε οὔτε φόρα, ἀλλὰ στὸ χορὸ ἀπάνω κάνανε αὐτὸ τὸ σάλτο, ποὺ τόσο θυμίζει Σοῦλι καὶ Σπάρτη.

Ἦτανε λιγοστὰ κι' ὀνομαστὰ τὰ λεβεντόκορμα αὐτὰ παλληκάρια. Κόσμος ὀλόγυρα στὰ Πηγάδια τὰ χειροκροτοῦσε, ὅλοι τὰ καμαρώνανε κι' ἢ ὠμορφες κοπέλλες αὐτὰ ὠνειρευόντουσαν γιὰ ταῖοί τους.

17. Τὴν Καθαρὴ Δευτέρα ὅλοι προμηθεύονται ἀπ' τὸ πρωῖ τὰ σαρακοστιανά τους καὶ τραβᾶνε, κατ' ἀρχαιότατο ἔθιμο, στοῦ Ντώνη, στοῦ σημερινοῦ Σπανοῦ, στὸ Βλυχό. Κάθονται στὸ βουνὸ γύρω, τραῶνε καὶ πίνουνε γελῶντας καὶ τραγουδῶντας καὶ στὸ τέλος στήνουνε τὸ χορὸ μέσα στ'

ἀλῶνι, πὸν εἶν' ἐκεῖ. Τὸ βράδι δὲ γυρίζουνε στὴ χώρα μὲ φρέσκα κρεμμυδάκια γύρω στὰ καπέλλα καὶ μὲ μαρούλια καὶ φρέσκα κουκιά στὰ χέρια, πὸν παίρνουνε ἀπ' ὄξω κεῖ.

18. Ὅπως εἶπαμε πειὸ μπροστά, τὴ βδομάδα τῆς Τυρινῆς ὅλα τὰ Ὑδρείκα σπίτια κάνουνε τὸ **πιπέκι** (γαλατομπούρεκο) καὶ στέλνουνε σὲ ὅσα σπίτια δὲν κάνουνε ἀπὸ πένθος ἢ ἀπὸ φτώχεια.

19. Τὴν Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς ὅλα τὰ σπίτια κάνουνε μπακαλιάρο σκορδαληὰ καὶ μακαρούνια σπιτικά (κρίμπιλιες γκόγκληες ἢ τουμάτσες). Τώρα τελευταῖα ἀφήκανε τὰ σπιτικά καὶ βράζουνε ἀγοραστά. Σὲ πολλὰ φειάνουνε τρόμπσες μὲ ντόπιο γάλα.

20. Πρὶν στρώσουνε τὸ τραπέζι τῆς βραδυᾶς αὐτῆς, πὸν γλεντᾶνε καὶ γελᾶνε ὅλοι, βγάζουνε ἀπ' τὸ φαῖ καὶ στέλνουνε πρῶτα στὰ φτωχόσπιτα τῆς γειτονιάς, γιὰ νὰ χαροῦνε κι' αὐτά.

Τῆς γιαγιάς ἢ τῆς μητέρας τὸ καθῆκον αὐτὸ ἐξακολουθεῖ νὰ τηρῆται καὶ νὰ στολίζη τὸ Ὑδρείκο Χριστιανικὸ σπίτι ἀκόμα ὡς τὰ τώρα.

21. Τῆς Κρεατινῆς, ἀλλὰ πρὸ πάντων τῆς Τυρινῆς, τὸ βράδι τὰ παντρεμένα παιδιὰ παίρνουνε τὶς γυναῖκές τους καὶ τὴ φαμίλλια τους καθὼς καὶ τὰ φαγιά τους καὶ πᾶνε ν' ἀποκρέψουνε στῶν γονηῶν τὸ σπίτι,

22. Πολλὲς φορὲς μαζεύονται κι' ἀποκρέουνε μαζὺ δυὸ καὶ τρία ἀγαπημένα φιλικὰ σπίτια. Τὴ μιὰ Κυριακὴ πᾶνε στοῦ ἐνοῦ τὸ σπίτι καὶ τὴν ἄλλη σι' ἀλλουνοῦ, κατὰ πῶς θὰ ὀρίσουνε. Παίρνουνε τὰ φαγιά τους καὶ στρώνουνε ἓνα τραπέζι ὅλοι τους.

23. Ἄφ' οὔ φᾶνε, ἀρχίζει τὸ γλέντι, τραγοῦδι καὶ χορός. Τὰ τραγούδια εἶναι ὅλα ἀποκρηάτικα, οἱ χοροὶ ὅλοι Ἑλλη-

νικοί. Τὴν πρώτη θέσι τὴν ἔχει ὁ μπάλος κι' ὁ συρτός, ἔπειτα ἔρχονται ὁ καλαματιανὸς ὁ χασάπικος κι' οἱ ἄλλοι.

Τὸ γλέντι ἀνάβει κι' ἀρχίζουने τότε τὰ ἀποκρηάτικα πειράγματα μεταξὺ ὄλων, καὶ τὰ ἀστεῖα, καὶ ξεφαντώνουने ὄλοι στὰ γέλοια.

Κρατάει δὲ τὸ γλέντι αὐτό, πολλὰς φορές, ἴσαμε τὰ ξημερώματα. Σὲ πολλὰ σπίτια παίρνουने καὶ τὰ βιολιά.

24. Στὸ τραπέζι τοῦ γλεντιοῦ αὐτοῦ, τῆς Τυρινῆς κυρίως, μαζὺ μὲ τὸ πιπέκι τὴν πρώτη θέσι ἔχει καὶ τὸ **Δοκαῖτικο γιαοῦρι**, τὸ ὁποῖο πᾶνε τὰ μικροκάϊκα καὶ τὸ φέρουने ἀπὸ τὸ Δοκό, μεγάλο νησι μεταξὺ Ὑδρας καὶ Σπετσῶν.

Τὸ γιαοῦρι αὐτὸ τὸ προτιμᾶνε στὰ Ὑδρέϊκα τραπέζια, κι' ὄλοι προμηθεύουने ἀπ' αὐτό. Γι' αὐτὸ κι' οἱ πούλητάδες κάθε γιαοῦρι γιὰ Δοκαῖτικο τὸ διαλαλοῦνε.

25. Κατὰ τὸ τραπέζι αὐτὸ παίζουने διάφορα παιγνίδια καὶ γλωσσοδέτες, ὅπως «τὰ βραοτὰ σκαστὰ κουκιά μὲ τὴ βραστή σκαστὴ χουλιάρα» ἢ «τὸ σκουληκομηρμυγκότρουπο» ἢ «τὸ βράχο, βράχο πήγαινα τοῦ βράχου τὰ σφαχτὰ τρωγα» ἢ τὸ «γαῖδουροχοντροκοπανοειδέστατο» ἢ τὴν «Ἐκκλησιὰ πελεκητὴ μολυβωτὴ, μολυβοκοντυλοπελεκητὴ κ.λ.π.» ἢ τὴν «κούπα καπακόκουπα κ.λ.π.», ἢ «ὁ παπᾶς μας ὁ παχὺς ἔφαγε παχειὰ φακὴ κ.λ.π.» ἢ τὸ «Φίλος ἔδωκε στὸ Φίλο τριαντάφυλλο καὶ φύλλο κ.λ.π.», ἢ αἰνίγματα, πὺ φέρουने γέλοια μὲ τὴ σύνταξί τους καὶ τὴ σημασία τους.

26. Στὸ ἀναμμα τοῦ γλεντιοῦ ἀπάνω παίζουने τ' αὐγὸ, μὲ τὸ ὁποῖο λιγώνουने στὰ γέλοια. Κρεμᾶνε ἀπὸ τὸ νταβάνι μιὰ γερὴ κλωστή, ἢ ὁποῖα πέφτει ἴσα στὴ μέση τοῦ

τραπεζιοῦ κάτω-κάτω. Δένουνε τότε στὴν ἄκρη τῆς καλὰ ἕνα πηκτοβρασμένο αὐγὸ καθαρισμένο κι' ἀφ' οὗ τὸ δέσυνε τοῦ δίνουνε μιὰ καὶ παίρνει βόλτα γύρω-γύρω περνώοντας κοντὰ στὸ πρόσωπο τῶν ἐορταστῶν, ποὺ κάθονται ὀλόγυρα στὸ τραπέζι. Τὸ κούνημα στ' αὐγὸ τὸ δίνει ὁ πειὸ γέρος τῆς συντροφιάς. Ὅλοι ἀνοίγουνε τὸ στόμα καὶ κουνῶντας μονάχα τὸ κεφάλι προσπαθοῦνε νὰ χάψουνε τ' αὐγὸ. Γίνονται τότε κωμικὲς κινήσεις τοῦ κεφαλιοῦ, ἀνοιγοκλεισίματα τοῦ στόματος, συσπάσεις τοῦ προσώπου καὶ τέντωμα τῶν ματιῶν, ποὺ πεθαίνει στὰ γέλοια νὰ τὰ βλέπη κανεῖς. Ἀγκομαχοῦνε, ἀναστενάζουνε ἐκεῖνοι, ποὺ παίζουνε, καὶ καθὼς στριφογυρίζει τὸ κρεμασμένο αὐγὸ κτυπάει σ' ἄλλουνοῦ τὴ μύτη σ' ἄλλουνοῦ τὸ μάγουλο καὶ καμμιὰ φορὰ περνάει σουρτὰ καὶ ξέφαρσα στὰ τεντωμένα χεῖλια ἀπ' τὰ ὁποῖα βγαίνει ἄδικα τὸ **χάπ**, ποὺ δὲν προφτάσανε νὰ ἀρπάξουνε τ' αὐγὸ.

Μετὰ τὸ πρῶτο κρεμᾶνε καὶ δεῦτερο καὶ τρίτο αὐγὸ καὶ τὸ παιγνίδι τελειώνει μέσα σὲ γέλοια καὶ βουή.

27. Τὴν κλωστή, ποὺ κρεμότανε τ' αὐγὸ τὴν καῖνε, γιατί ἔτσι καλοπαντρεύονται τοῦ σπιτιοῦ τὰ κορίτσια.

28. Μόλις ξημερώση ἡ Καθαρὴ Δευτέρα θὰ καθαρίσουνε ὅλα τὰ πράματα τῆς κουζίνας πιάτα, τσουκάλια, ταψιά, καζάνια καθὼς καὶ ὅλα τὰ πράματα ποὺ μεταχειριστήκανε τὶς ἀπόκριες. Τὸ καθάρισμα αὐτὴ τὸ λένε ξάρτυσμα καὶ τὸ ὄημά του ξαρτύζω.

Σὲ μεγάλο καζάνι βράζουνε νερὸ καὶ μέσα σ' αὐτὸ ὀχνουνε ὅσα εἶπαμε. Ἀμα φύγουνε ὅλες ἡ ἀποκηάτικες λίγδες τὰ ξεπλένουνε σ' ἄλλο νερὸ καὶ τὰ σκουπίζουνε,

29. Τὸ πανὶ ποὺ πλένουνε αὐτὰ τὰ πιάτα τὸ κρεμᾶνε σὲ δέντρο, ποὺ δὲ βαστάει καρπὸ, γιὰ νὰ βαστήξῃ.

30. Ἐπίσης ξαρκύζουνε τὰ ντουλάπια, τὰ κάνεστρα καὶ τὶς κασέλες, πὺν ἐβάζανε ἀποκρηάτικες τροφές καὶ μὲ καλὴ σαπουνάδα τοὺς δίνουνε τὴν ἀγνότητα τῆς σαρακοστῆς.

31. Οἱ παλαιότεροι τὶς τρεῖς πρώτες μέρες τῆς Σαρακοστῆς δὲν τρώγανε τίποτα, κρατάγανε **τρίμερα** καὶ τρώγανε τὴν Τετάρτη τὸ πρῶτὸ λιτότατα καὶ πάλιν ἅμα ἐβγαίνανε ἀπ' τὴν Προηγιασμένη. Τώρα λίγοι κρατᾶνε ἀκόμα τὸ ἔθιμο τοῦτο. Ὅπως καὶ τὴ Μ. Παρασκευή.

§. ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΕΘΙΜΑ

1. Ποτὲ δὲν φεύγει καίκι οὔτε ἄλλο πλεούμενο ἀπ' τὸ λιμάνι γιὰ ταξίδι καὶ ἐπιχείρησι ἂν δὲν κἀνῃ ἀγιασμό. Ὁ ἀγιασμός γίνεται μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τοῦ «Μοισαστηριοῦ», τῆς Φανερωμένης καὶ μὲ τὴν ἅγια Κἀρα τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου τοῦ Ὑδραίου. Ὅταν γίνεται ὁ ἀγιασμός ἔχουνε τελειώσει ὅλες ἡ προετοιμασίες καὶ τὸ πλοῖο εἶναι ἔτοιμονὰ σολπάρη. Πολλὲς φορὲς ὁ ἀγιασμός γίνεται στὰ πανιὰ ἢ στὴν τσαμαδοῦρα, κι' ὕστερα τὰ γιομίζει τὸ καίκι γιὰ τ' ἀνοικτὰ.

Ὅταν ἓνα Ὑδρέϊκο πλοῖο ἀργεῖ σὲ μακρονὸ ταξίδι, σὰν περνᾷ ὄξω ἀπ' τὴν Ὑδρα κατεβαίνοντας ἀπ' τὰ Μπουγάζια ἢ πηγαίνοντας ὁπουδήποτε ἀπ' τὴ γραμμὴ τῆς Ὑδρας, στρίβει καὶ μπαίνει στὸ στενὸ καὶ δένει γιὰ λίγες ὥρες στὴν τσαμαδοῦρα ἢ κάθεται ἀρόδου σφυρίζοντας καὶ ῥίχνοντας ντουφεκιές, κάνει τὸν ἀγιασμό του καὶ ἔπειτα τραβάει στὴ δουλειά του. Ἀλλὰ καρᾶβια ἅμα τοὺς ἔρχεται βολικὰ κάνουνε δυὸ καὶ τρεῖς φορὲς τὸ χρόνο ἀγιασμό κατὰ τὶς μεγάλες ἐορτὲς τοῦ τόπου, δηλαδὴ ἅμα ἀγιάσουνε τὰ νερά, ἔπειτα τῆς Παναγίας τὸ Δεκαπενταύγουστο καὶ κατόπιν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου τοῦ Ὑδραίου. Ἀλλὰ κάνουνε κάθε φορὰ πὺν

φεύγουνε για νὰ κάνουνε σερμαγιά καί, πού ἔρχονται περαστικά φορτωμένα μὲ σερμαγιά. Τὴν ὥρα, πού πάει ἡ Παναγία κι' ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος ἀπάνω στὸ καράβι για νὰ γίνῃ ὁ ἁγιασμός, καθὼς καὶ τὴν ὥρα, πού φεύγουνε μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἁγιασμοῦ, τοὺς χαιρετίζουνε οἱ ναυτικοὶ μὲ ντουφεκιές καὶ κανονιές ἀπὸ μέσα κι' ἀπ' ὄξω ἀπ' τὸ καράβι.

2. Ἅγιασμό καὶ ντουφεκιές ἔχουνε κι' ὅταν πρόκειται νὰ ῥίξουνε στὴ θάλασσα νέο πλοῖο ἀπ' τὰ σκαριά. Τότε καρφώνουνε στὴν πλώρη του ἕναν ξύλινο σταυρὸ κουκουλωμένο μὲ σμυριές καὶ στὴν πρύμη ἕνα κοντάρι μικρὸ, πρόχειρο μὲ τὴ γαλανόλευκὴ μας.

Κατόπρουμεν γίνεται ὁ ἁγιασμός παρουσία τῶν ναυπηγῶν, τοῦ ἰδιοκτῆτου καὶ τῶν ναυτῶν καὶ ἔργατῶν, οἱ ὁποῖοι ξεσκούφωτοι μὲ σταυρωτὰ τὰ χέρια παρακολουθοῦνε εὐλαβικὰ τὴν ἀκολουθία καὶ στὸ τέλος μὲ μιὰ ὄλοι εὔχονται «**Καλορροίζικο, καλοτάξιδο, πάντα μὲ μπερκέτια**». Καὶ ἔπειτα τὸ ῥίχνουνε μὲ πολλὲς μανοῦβρες.

3. Ὅταν ζυγώνει ὁ καιρὸς τοῦ μισεμοῦ, μαζεύεται ὄλο τὸ πλήρωμα στοῦ καπτάνιου τὸ σπίτι καὶ φειάνουνε τὸν **παστρομαῖ** καὶ τὸν **καβερμαῖ**, πού θὰ πάρουνε μαζύ τους στὸ μακρινὸ τους ταξίδι. Τὸ φειάξιμο ἐδῶ καὶ κάμποσα χρόνια ἀκόμα γινότανε πανηγυρικὸ στὰ σφουγγαράδικα καΐκια, ὁ καπτάνιος φίλευε τὸ πλήρωμά του, καὶ τὸ βράδυ σὰν τελειώνανε ἀπ' τὴ δουλειὰ καταλήγανε σὲ γλέντι μὲ βιολιά καὶ ντουφεκιές πού τις ῥίχνανε ἀπ' τὴν ταράτσα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ καπτάνιου.

4. Πρὶν νὰ φύγουνε τὰ καΐκια για τὸ ψάρεμα τοῦ σφουγγαριοῦ, κάνανε μιὰ ἐκδρομοῦλα γύρω στὰ ἠμονήσια τῆς Ὑδρας καὶ δοκιμάζανε τὶς μηχανές τους (τὰ σκάφανδρα). Ἐπαιρνε ὁ καπτάνιος τὴ φαμίλλια του καὶ τὸ συγγενολοῖ

του και τραβούσανε συνήθως κατά τὸ Δοκὸ και κατά τὸ Μπίσι. Ἐκεῖ καλουμέρνανε τὸ βουτηχτὴ και δοκιμάζανε τὶς μηχανές τους. Πιάνανε τότε ἀστακοὺς κι' ἄλλους θαλασσινοὺς μεζέδες και τὸ στρώνανε στὸ γλέντι. Αὐτὴ ἡ ἐκδρομὴ μὲ τὶς δοκιμὲς βάσταγε πολλὲς φορὲς τρεῖς και τέσσερες ἡμέρες. Ἐξακολουθεῖ ἀκόμα νὰ γίνεται ἡ ἐκδρομὴ αὐτὴ ἀλλὰ διαφορετικὴ. Καὶ στὴν ἐκδρομὴ αὐτὴ δὲν λείπανε ποτὲ ἡ ντουφεκιές.

5. Ὅμοίως ντουφεκιές και γλέντι γινότανε, ὅταν πουλάγανε τὸ προῶμα, εἴτε σφουγγάρι εἴτε ἄλλο ὅ,τι δῆποτε, σὲ καλὴ τιμὴ και κάνανε καλὸ μεροδικό. Τότε δυὸ-τρεῖς ναῦτες ῥίχνανε καραμπίνες και τρουμπόνια ἀπ' τὸ πλοῖό τους. Σφάζανε ἄρνια κι' ἄλλους μεζέδες και ξεφαντώνανε δυὸ και τρεῖς μέρες, γλέντι τρικούβεργο, πὺν χάλαγ' ὁ κόσμος.

6. Στὰ παλιὰ χρόνια, ἀκόμα κι' ὡς τὶς παιδικές μας μέρες, οἱ ναῦτες κι' ὅλο τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου ἐκτὸς ἀπ' τὰ **πλάτικα**, πὺν παίρνανε στὴν ἀρχή, παίρνανε και μεροδικὸ στὸ τέλος ἀπ' τὰ κέρδη τοῦ ταξιδιοῦ. Τὸ μεροδικὸ αὐτὸ γινότανε ὡς ἐξῆς:

Τὴν πρώτη Κυριακὴ ἢ ἑορτὴ, πὺν ἔλεφτε μετὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ πλοίου, μαζερόντουσαν στοῦ καπτάνιου τὸ σπίτι οἱ παρτσινέβελαι κι' ὅλο τὸ πλήρωμα μὲ τὶς γυναῖκες τους, κρατῶντας οἱ μὲν ἄντρες κρασί ἢ δὲ γυναῖκες ψωμί. Ἀμέσως ἢ μὲν γυναῖκες μαζὺ μὲ τὴν καπτάνισσα ἐτοιμάζανε τὸ τραπέζι, τὸ ὁποῖον πολὺ παλαιὰ ἦτανε λιτό, ἀπλούστατο, ἔπειτα δὲ ἔγινε πολυδάπανο και πλούσιο, οἱ δὲ ἄντρες ξεχωριστὰ σὲ μιὰ μεριά κάνανε τοὺς λογαριασμούς.

Κυττάζανε πρῶτα ἔξοδα και ἔσοδα. Ἐπειτα ἀπὸ τὰ ἔσοδα βγάζανε τὰ ἔξοδα τοῦ πλοίου, τὸ κεφάλαιον πὺν ἔξοδέψανε, τοὺς τόκους τοῦ κεφαλαίου, τὸ φόρο και ὅσα ἄλλα ἔξοδα εἶ-

χανε κάνει. Κατόπιν τὰ κέρδη, πού μένανε τὰ χωρίζανε σὲ δυὸ μέρη τὸ ἓνα ἦτανε τοῦ πλοίου καὶ τὸ ἄλλο τὸ μοιράζανε σὲ ἴσα μερδικὰ οἱ ἄνθρωποι τοῦ πληρώματος. Ἔτσι ὅσα παίρνανε οἱ παρτσινέβελοι ἔπαιρνε καὶ τὸ πλήρωμα, καὶ γινότανε φιλότιμη ἢ συνεργασία τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐργασίας, χωρὶς νόμους καὶ συλλόγους χωρὶς ἐπαναστάσεις κι' ἀνατροπές.

Στὸ ἔθιμο αὐτὸ τὸ παμπάλαιο, πὺ ἀργότερα τὸ ἔκανε νόμο της ἢ «Υδροείκια Πολιτεία», λένε πολλοὶ σοφοί, πὺς ὀφείλεται τὸ μεγαλεῖο, ὁ πλοῦτος, ἢ καταπληκτικὴ τέλος πάντων προόδος τῆς Ὑδροείκιας ναυτιλίας, αὐτῆς ταύτης τῆς Ὑδρας. Καὶ δὲν ἔχουνε ἄδικο.

Τὸ ἔθιμο αὐτὸ κράτησε κατόπιν καὶ στὰ λαδάδικα καὶ στὰ σφουγκαράδικα. Μὰ ὁ καιρὸς, πὺ γεννάει ὀλοένα νέα καὶ σκοτώνει τὰ παλῆά, κατάργησε καὶ τὸ ἔθιμο αὐτὸ καὶ τώρα πειὰ δὲν γίνεται τὸ μερδικό.

7. Στὸ μερδικὸ δὲν ξεχνάγανε ποτέ τους καὶ τὸ «**Μοναστῆρι**», πὺ ἦτανε καὶ εἶναι γιὰ τοὺς Ὑδραῖους ἢ «**ἀγιά Σοφιά τους**». Κάθε πλοῖο ἔβγαζε τὸ μερδικὸ του γιὰ τὸ «**σεμνὸ Μοναστῆρι**». Ἐκτὸς πειὰ κι' ἀπὸ τ' ἄλλα ἀφιερῶματα μὲ τὰ ὁποῖα τὸ στολίζανε, μαλαματένια κι' ἀσημένια.

8. Τὰ γλέντια τους καὶ τὴν εὐθυμία τους δὲν ἀφήνανε οἱ Ὑδραῖοι ναυτικοὶ οὔτε ὅταν πηγαίνανε στὰ ξένα μέρη. Ἦτανε δὲ κι' ἐκεῖ ζωηροὶ ὅπως καὶ στὸ νησί τους. Γι' αὐτὸ κάποτε στὴ Μασσαλία ἢ Γαλλικὲς ἀρχὲς θελήσανε νὰ ἀπαγορεύσουνε τὰ ζωηρά τους γλέντια. Ἄλλ' ὁ Ναπολέων, πὺ ἦτανε τότε «**πρῶτος ὕπατος**» ἐπειδὴ τοὺς συμπαθοῦσε πολὺ γιὰ τὴν τόλμη τους καὶ τὴν παληκαριά τους καθὼς καὶ γιὰ τὸ συμφέρον τῆς Γαλλίας, πὺ ἐξυπηρετοῦσανε οἱ Ὑδραῖοι

ναυτικοὶ τότε, διέταξε ὄχι μονάχα νὰ μὴ τοὺς ἐμποδίζουσι ἀπ' τὰ γλέντια τοὺς ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς προστατεύουσι καὶ νὰ τοὺς ὑποστηρίξουσι στὸ ἐμπόριό τοὺς.

9 Οἱ Ὑδραῖοι ναυτικοὶ ἦτανε καὶ εἶναι πολὺ λουσόζοι στὰ πλοῖά τοὺς. Στὰ καράβια τότε, στὰ βαπόρια καὶ τὰ κατ'ικία τοὺς τώρα, φαίνεται τὸ λοῦσο πρῦμα-πλώρα. Ἀστράφτουσι δὲ ὅλα τοὺς. Τὰ ξάρτια, τὰ ζουνάρια γύρω στὸ σκάφος τὸ μαρτυροῦνε μίλλια μακρὰ πῶς εἶναι Ὑδρέϊκο. Γράφει ὁ Γ. Κριεζῆς στὰ 1860, ὅτι τὸ λοῦσο, πὺν εἶχε ὁ Μιαούλης στὸ καράβι του καὶ στὴν κάμαρά του, μονάχα στὰ πλουσιώτερα εὐρωπαϊκὰ καράβια μποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ δῇ. Ὅλο μαόνι, βελουδα, καθρέφτες κι' ἀσήμι.

10. Στὸ τσουρμάρισμα δὲν εἶνε φανατικοὶ τοπικισταὶ οἱ ναυτικοὶ τῆς Ὑδρας. Ἀπὸ πολὺ παλαιὰ ἐπαίρναιε στὰ πλοῖά τοὺς καὶ ὡς τὰ τώρα ἀκόμα ἐξακολουθοῦνε νὰ παίρνουσι πληρώματα κι' ἀπὸ τὰ ἄλλα νησιά καὶ τὶς ναυτικὲς πολιτεῖες τῆς Μεγάλῃς μας Πατρίδος. Ποριῶτες, Καστρῶτες, Κρανιδιῶτες, Σπετσιῶτες, Αἰγινίτες, Καλύμνιοι, Συμιακοί, Καρπάθιοι, Καστελλοριζιοὶ καὶ ἄλλοι Ἕλληνες βρίσκαιε καὶ βρέσκαιε ψωμάκι στὰ Ὑδρέϊκα πλοῖα. Οὔτε εἶχανε, οὔτε νοιώθαιε ὡς τὰ τώρα, τὸν ἀνόητο φανατισμό, ἐναντίον τῶν ἄλλων τόπων, σὰν νὰ πρόκειται περὶ ἐχθρῶν, πρᾶμα, πὺν ἀκοῦμε τὶς ἡμέρες αὐτὲς σὲ ἄλλες πόλεις καὶ διαβάζαιε κάθε ἡμέρα στὸν Τύπο. Ἀντιθέτως μάλιστα καὶ ἀπὸ χαρακτῆρος καὶ ἀπὸ ἀνατροφῆς καὶ κατ' ἔθιμον πατροπαράδοτον, οἱ Ὑδραῖοι, καὶ πρὸ πάντων οἱ ἀπλοῖκοι ναυτικοὶ ἀγαπᾶνε καὶ ὑποστηρίξαιε πολὺ ὅλους τοὺς ἄλλοτοπίτες καὶ ξενόχωρα τοὺς νησιῶτες.

11. Τὰ πληρώματα στὰ παλῆὰ χορόνια γινόντουσαν ὡς ἐξῆς: Ἀπὸ τὸν καπετάνιο, τὸ ναύκληρο, τὸ γραμματέα καὶ

τὸν τροφοδότη. Αὐτοὶ ἦντουσαν, ἅς ποῦμε, οἱ ἀξιωματικοί. Ὁ γραμματεὺς ἦτανε πολὺ γραμματισμένος ἀναλόγως μὲ τὴν περίστασι. Ἐπειτα ἐρχόντουσαν οἱ τιμονιέρηδες (προωρεῖς-ὀδηγοί), πού ἦντουσαν ἠλικιωμένοι καὶ γεμιτζῆδες, κατόπιν οἱ ναῦτες τῆς κουβέρτας (ἄντρες μεσόκοποι), κι' οἱ ναῦτες τῶν πανιῶν καὶ τῶν ξαριῶν (παλληκάρια σβέλτα μέχρι 20 χρονῶν ἠλικίας), καὶ οἱ μοῦτσοι γιὰ τὴν πάστρα τοῦ καραβιοῦ (παιδιὰ μικρὰ καὶ ἀπὸ 8 χρονῶν ἀκόμα, τὰ ὁποῖα μὲ τὸν καιρὸν βγαίνανε ἀληθινοὶ θαλασσόλυκοι). Ἐνας ἀπ' τὸ πλήρωμα τσουρμάρει ἐπίτηδες γιὰ μάγερας, ἀλλὰ καὶ τότε καὶ τώρα (στὰ καΐκια) ἡ μαγειρικές του γνώσεις εἶναι πολὺ φτωχές. κι' ἡ κουζίνα λίγο τὸν χασομεράει ἐπειδὴ εἶναι παροιμιώδης ἡ λιτότης τῶν Ὑδραίων ναυτικῶν, γι' αὐτὸ τὴν ἄλλη του μέρα τὴν τρώει στὶς ἄλλες δουλειές τοῦ πλοίου.

Καὶ τώρα τὰ πληρώματα γίνονται στὰ σφουγγαράδικα, ἀπ' τὸν καπτάνιο, τὸ ναύκληρο, τὸν κολαουσιέρη, τὸ μάγερα, τοὺς ναῦτες τῆς κουβέρτας, τοὺς βουτηχτάδες καὶ τὸ μοῦτσο.

12. Ὁ ἀριθμὸς τοῦ πληρώματος ἦτανε καὶ εἶναι διάφορος στὰ διάφορα πλοῖα.

Στὰ παληὰ καράβια ἐπέρναγε τὸν 10 , στὰ βαπόρια πολὺ λιγώτερος καὶ στὰ καΐκια ἀκόμα λιγώτερος.

13. Στὰ καΐκια τῆς σκάλας τὸ πλήρωμα γίνεται ἀπὸ τὸν καπτάνιο, λίγους ναῦτες καὶ τὸ μοῦτσο.

14. Γραμματέα δὲν παίρνουνε τώρα. Τοὺς ἄπλοῦς καὶ τίμιους ἀκόμα λογαριασμούς τους, τοὺς βασιτῆι ἢ ὁ καπτάνιος ἢ ὁποιος ξέρει λίγα γραμματάκια. Καμμιά φορὰ τυχαίνει νάχη βγάλει κανένας τους τὸ Σχολαρχεῖο, ἔ! τότε αὐτὸς εἶνε ἀπ' ἀνέκαθεν ἀξιόλογος γραμματέας.

16. Λίγα εἶναι τὰ χρόνια ἀφ' ὅτου ἀρχίσανε νὰ κάνουνε

συμβόλαια στις ἐπιχειρήσεις τους οἱ ναυτικοὶ αὐτοί. Πρὶν, ὁ λόγος τους ἦτανε συμβόλαιο. Ὁλόκληρα ποσὰ δανείων τὰ παραλαβαίνανε ἀπ' τοὺς ἐφοπλιστὰς χωρὶς νὰ τὰ μετρήσουνε καὶ χωρὶς συμβόλαια.

16. Τὰ φαγητὰ τῶν ναυτικῶν καὶ τώρα ἀκόμα εἶναι ἀπλούστατα, ψωμί φρέσκο ἢ γαλέττες, κρέας παστρουμαῆς ἢ καβερωμαῆς, σπάνια φρέσκο, σαρδέλλες, ὄσπρια, ἔληές, τυρί, κρεμμύδια καὶ ψάρια φρέσκα, πὺν πιάνουνε μονάχοι τους στὶς μπουνάτσες, καὶ κρασί καλό. Τρῶνε δὲ τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέρα τὸ κουλατσιό, τὸ μεσημέρι καὶ τὸ βράδυ.

17. Ἄμα τελειώνουνε τὶς ἄλλες τους δουλειές, τότε ὄχονται στὴν πάστρα τοῦ καραβιοῦ καὶ τοῦ ἑαυτοῦ τους. Λάμπουνε ὅλα τους· μονάχα οἱ ἀλλοτοπίτες, καὶ πρὸ πάντων οἱ βουτυχτάδες, τοὺς χαλᾶνε, γιατί αὐτοὶ εἶναι ἀνάτσαι· ἔχουνε ἄλλα ζακόνια.

Ἐπιτηδεύονται ἐπίσης στὴ στοιχειώδη καὶ γραμικὴ θαλασσογραφία καὶ σὲ ἀπλούστατη ναυπηγικὴ, πὺν μαρτυρᾶνε πολλὴ καλαισθησία, μεγάλο γοῦστο. Ἐπίσης στὶς μεγάλες ἐορτὲς παίζουνε μπουζοῦκι καὶ λύρα, χορεύουνε, τραγουδᾶνε καὶ παίζουνε.

18. Ἄμα πᾶνε οἱ ναυτικοὶ σὲ ὅποιοδήποτε μέρος φιλοτιμιοῦνται στὸ γυρισμὸ νὰ φέρουνε στὸ σπίτι τους ἀπ' ὅλα ὅσα γίνονται σ' αὐτὸ τὸ μέρος, Ῥοῦχα, πιάτα, ποτήρια κι' ἄλλα ὄργανα καὶ ἐπιπλα, φαγώσιμα κι' ὅ,τι ἄλλο βροῦνε θὰ τὸ κουβαλήσουνε στὰ σπίτια τους. Τῆς Μαρσίλλιας, τῆς Βενετίας τοῦ Τριεστιοῦ κι' ἄλλων τόπων τὰ πράματα γιομίζουνε τῆς μουσάντρες καὶ τὰ σεπέτια τοῦ Ὑδρέϊκου σπιτιοῦ, πὺν ἔχει ναυτικό.

19. Ὅσες φορὲς οἱ ναυτικοὶ βρεθοῦνε μπροστὰ σ' ἐρημοκλῆσι κτισμένο ἀπάνω σ' ἐρημονῆσι ἢ ἐρημότοπο, ἄν

τοὺς ἐπιτρέπη ὁ καιρὸς, ῥίχνουνε τὴ βάρκα τους, βγαίνουνε ὄξω κι' ἀνάβουνε τὰ καντηλάκια του, καΐνε κεράκια καὶ κά-
νουνε καὶ κανένα πρόχειρο ἀσβέστωμα ἢ ἄλλο μερεμέτι. Στὸ
ἔθιμο αὐτὸ τῶν εὐσεβῶν ναυτικῶν μας χρωστᾶνε τὴ διατή-
ρησί τους πολλὰ ἀπ' τὰ ἐρημοκκλησάκια, τὰ ὁποῖα, ὄλημε-
ρις κι' ὄλονυκτις τὰ φυσᾶνε οἱ καιροὶ καὶ τὰ γλύφει λαί-
μαργα τ' ἄλμυρὸ κῦμα, αὐτὰ ὅμως, ἄσπρα σὰν ἀγγέλοι, κά-
θουντ' ἀκοίμητοι φρουροὶ τοῦ θαλασσινοῦ καὶ τοῦ δείχνου-
νε τὸ δρόμο ἢ καμμιά τρουποῦλα γιὰ νὰ τρουπώση καὶ γλυ-
τώση ἀπ' τὴν ξεμανιασμένη θάλασσα, ποὺ γίνεται πολλὲς
φορὲς, σὰν τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ.

20). Ὅλοι οἱ ναυτικοί, σὰν γυρίζουνε ἀπ' τὰ μακρονά
τους ταξίδια, θᾶχουνε καὶ κάποιο τάμα, ἄλλος λειτουργία,
ἄλλος ἄρτοκλασία, ἄλλος ὄλονυκτία κι' ἄλλος ἄλλοτε ἄλλο
ἀφιέρωμα στὶς διάφορες Ἐκκλησιῆς καὶ στὰ ἐρημοκλήσια
καὶ Μοναστήρια. Γι' αὐτὸ σ' ὅλες τὶς Ἐκκλησιῆς ὅλες ἢ
εἰκόνες εἶναι γιομαῖτες ἀπὸ ἀσημένια καὶ μαλαματένια ἀφι-
ερώματα. Ἐκκλῶν τὰ τάματα εἶν' ἀκόμα πειὸ μεγάλα.
Ζωγραφίζουνε τοὺς τοίχους τῆς Ἐκκλησιᾶς, κρεμᾶνε πολυ-
έλαιο ἢ καμπάνα, κτίζουνε καμπαναριό, στρώνουνε τῆς
Ἐκκλησιᾶς καὶ τῆς αὐλῆς τῆς τὸ ἔδαφος καὶ ἄλλα τέτοια
πολλά. Ἀγαπᾶνε τέλος πολὺ τὴν Ἐκκλησία οἱ καλοὶ θα-
λασσινοὶ μας.

21. Παμπάλαιο ἔθιμο τῶν ναυτικῶν εἶναι τὰ «**συχά-
ρίκια**», ὅταν ἔρχονται ἀπὸ μακρονὸ ταξίδι. Δηλαδὴ ἀπάνω
στὸ πειὸ ψηλὸ βουνὸ τῆς Ὑδρας, τὸ «**Ἔρε**», εἶχανε ἀνέκα-
θε μιὰ βίγκλια (σκοπιά). Ὁ βιγκλιάρης εἶχε ἓνα δυνατὸ
κανοκιάλι. Ἀπὸ τὸ βουνὸ αὐτὸ φαίνονται τὰ νησιά, ἢ Κυ-
κλάδες, κι' ἅμα εἶναι μπουνάτσα ξεχωρίζονται καὶ τῆς Κρή-
της τὰ βουνά. Ἐπίσης ἀπ' τὸ βορρηᾶ φαίνεται ἢ Ἀθίνα

καὶ τὴ νύχτα ἀναλάμπουσε ἀπὸ μακρὰ τὰ φῶτά της καθὼς
 κι' ἐκεῖνα τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν Φαλήρων. Ἐπ' τὴν ἄλλη
 μὲν πάντα πάλι φαίνονται ἢ Σπέτσες, ἢ Τσακωνιά καὶ τ' Ἄνα-
 πλιοῦ ὁ κόρφος Ὁ βιγκλιάρης λοιπὸν μὲ τὸ κανοκιάλι
 του παρατηροῦσε τὸ γύρω πέλαγος καὶ ἔβλεπε τὰ καράβια,
 ποὺ ἐρχόντουσαν κι' ἐκεῖνα, ποὺ περνάγανε στ' ἀνοιχτά.
 Εἶχε ἄματι δυνατὸ καὶ συνηθισμένον καὶ κατάφερον καὶ γνώ-
 ριζε ὅλα τὰ Ὑδροεῖκα καράβια καὶ καΐκια. Ξεχώριζε δὲ
 ἀκόμα καὶ τὸ καθένα ποιανοῦ ἦτανε. Ἦξερε δὲ καὶ τί
 τσοῦρομο εἶχε τὸ καθένα. Μόλις λοιπὸν τὸ γνώριζε κατέ-
 βαινε στὴν πολιτεία, ποὺ μποροῦσε νὰ φτάσῃ κατὰ τὸν
 κατήφορο σὲ μιάμιση ὥρα, καὶ ἔτρεχε στὰ σπίτια τοῦ ἰδιο-
 κτήτου, τοῦ καπτάνιου καὶ τοῦ ἄλλου τσοῦρομου, κι' ἔλεγε
 τὴν εἶδησι κι' ἔπαιρνε τὰ «**συχάρικια**». Τοῦ δίνανε δηλαδὴ
 στὸ κάθε σπίτι ὅ,τι δυνόντουσαν, ἄλλοῦ λίγο, ἄλλοῦ πολὺ.
 Αὐτὸ ὅμως τὸ εἶχε σὰν δουλειά του. Πολλοὺς τέτοιους ἀνα-
 φέρει ἡ παράδοσις. Ὁ Ἄντ. Α. Μιαούλης, ποὺ γράφει γιὰ
 τὰ Ὑδροεῖκα, στὰ 1829, στὰ 1864 καὶ στὰ 1879, ἀναφέρει
 ἕνα Χιώτη βιγκλιάρη, ὁ ὁποῖος λεγότανε Ἀντώνιος Βίγλα-
 ρης. Ἐμεῖς γνωρίσαμε ἄλλους σὰν κι' αὐτὸν καὶ μάλιστα
 τὸν Κωνσταντῆ τὸ Μπάθα, ποὺ τὸν πειράζαμε καὶ τὸν λέ-
 γαμε «**Κουνενὲς**». Ὁ Κουνενὲς αὐτὸς ἀνέβαινε τώρα τελευ-
 ταῖα στὸν Ἅγιο Θανάση, τὸν ψηλὸ μας λόφο, ποὺ μοιάζει
 μὲ τὸ Λυκαβητὸ τῆς Ἀθήνας κι' ὑψώνεται μεταξὺ τοῦ Λι-
 μανιοῦ καὶ τοῦ Ἀὐλακιοῦ. Ἐπὶ τὸ ὕψος τοῦ λόφου αὐτοῦ
 φαίνεται ἡ θάλασσα ὡς τὸ Μπίστι κι' ὡς τὶς Τσελεβίνες καὶ
 τὴ Ζούρβα. Ἐπὶ κεῖ ὁ Κουνενὲς παρατήραγε τὴ θάλασσα
 κι' ἄμα ἔβλεπε νὰ ἐρχεται κανένα καΐκι, μόλις τὸ γνώριζε,
 ἄρχιζε νὰ φωνάζῃ ἀπὸ κεῖ πάνω στὴν καπτάνισσα καὶ στὶς
 ἄλλες γυναῖκες, ποὺ ἦντουσαν οἱ ἄντρες τους μέσα στὸ καΐ-

κι, πού ἐρχότανε. Ἔτσι τὶς πρόφταινε ὅλες. Ἄμα δὲ ἦτανε ὁ καιρὸς τοῦ γυρισμοῦ τῶν καϊκιῶν, ἢ κάθε μιὰ κι' ὁ καθένας, πού περιμένανε τοὺς δικούς τους, πάντα κυττάζανε πρὸς τὸν Ἅγιο Θανάση καὶ περιμένανε ν' ἀκούσουνε τὴ φωνὴ τοῦ Κουνενέ. Ὄταν λοιπὸν ὁ Κουνενὲς ἐφώναζε, ὅλοι μὲ προσοχὴ ἀκούγανε, γιὰ ν' ἀκούσουνε καὶ τὸ δικό τους. Σὰν τελείωνε ὅλους ὁ Κουνενὲς τότε κατέβαινε στὴν πολιτεία καὶ γύριζε ὅλα τὰ σπίτια κι' ἔπαιρνε τὰ «**συχαρίγια**». Ἦτανε βαρειά ἡ φωνὴ τοῦ Κουνενέ καὶ τὴν εἶδησι τὴ στόλιζε πολλὲς φορὲς μὲ λέξεις ὅχι κομπῆς ἀλλὰ τὸν ξέρανε ὅλοι καὶ ἔτσι σὰν κάτι νὰ περιμένανε νὰ τοὺς πῆ.

Ἄκόμα συνειθίζουνε τὰ «**συχαρίγια**». Τώρα πᾶνε παιδιὰ κι' ἄλλοι ἄνθρωποι τοῦ Λιμανιοῦ καὶ λένε τὴν εἶδησι καὶ παίρουνε τὰ «**συχαρίγια**» τους.

22. Ἄμα πετᾶνε οἱ γλάροι κοντὰ ἢ καὶ μέσα στὸ Λιμάνι σημαίνει, πὼς θὰ ῥίξη ἀέρα καὶ θὰ σηκώση θάλασσα.

23. Οἱ θαλασσινοὶ προβλέπουνε τὸν καιρὸ τῆς ἄλλης μέρας ἀπὸ τὸ βασίλεμα τοῦ ἡλίου. Ὄταν στὸ βασίλεμα ὁ οὐρανὸς κατὰ τὰ κεῖθε, δηλαδὴ κατὰ τὴ Δύσι, εἶναι κοκκινωπὸς θὰ κάνη καλὴ μέρα, ὅταν εἶνε συνεφιασμένος καὶ μουντὸς θὰ χαλάση ὁ καιρός.

24. Ὄταν τὸ φεγγάρι ἔχη κύκλο στενὸ καὶ σκοῦρο θὰ ῥίξη ἀέρα· τότε ἢ βαροῦλες καὶ τὰ μικροκαϊκια τρουπώνουνε ὅπου βροῦνε λιμανάκι. Ὄταν ὁ κύκλος εἶναι ἀνοικτὸς τότε θὰ κάνη γενικῶς χειμῶνα, ἀλλαξοκαιριά.

25. Ἄμα κάνει κύκλο ὁ ἡλιος πάλι ἄνεμο θὰ ῥίξη. Γι' αὐτὰ οἱ ναυτικοὶ λένε :

Τοῦ ἡλίου κύκλος, ἄνεμος, τοῦ φεγγαριοῦ χειμῶνας.

26. Ἄμα πετᾶνε κοντὰ στὰ καϊκια χοράκια, οἱ ναυτικοὶ

τάχουνε σὲ κακὸ καὶ πρὸ πάντων ἅμα φωνάζουνε κιόλας. Προσπαθοῦνε λοιπὸν καὶ τὰ διώχουνε ἢ μὲ ντουφεκιᾶς ἢ μὲ κτύπους στὴν κουβέρτα, στὰ ξάρτια καὶ στὰ παραπέτα ἢ μὲ δυνατὲς φωνῆς ἢ καὶ μὲ ὄλα αὐτὰ μαζί. Συνήθως τὰ διώχουνε φωνάζοντας δυνατά.

**Κρά! κρά! τὸ κεφαλάκι σου νὰ φᾶς,
πάει ὁ λύκος στὴ φωλιὰ νὰ σοῦ φάῃ τὰ πουλιά.**

Ἔτσι φαντάζονται, πὼς φεύγουνε τὰ γρουσουζόπουλα.

27. Συνηθέστατα τὰ καράβια γιὰ τὸ μεγάλο τους ταξίδι φεύγανε μὲ τοῦ Σταυροῦ τὴ γιορτῆ, στὰ μισοσαράκοστα καὶ σταματάγανε τὴ δουλειά τους, μὲ τοῦ Σταυροῦ στίς 14 τοῦ Σεπτέμβρη. Γι' αὐτὸ καὶ λέγανε καὶ λένε ἀκόμα.

Τοῦ Σταυροῦ καὶ λύσε

Τοῦ Σταυροῦ καὶ δέσε.

28. Τὸ χειμῶνα πολλὰ καράβια δὲν ταξιδεύανε, δένανε στίς δέστρος τους, στὸ Μαντρόκι καὶ στὸ Λιμάνι ὡς τὸ Μάρτι, πὸν ἀνοίγε ἡ Ντοῦνα κι' ἡ Ἀζοφικὴ.

Κάμποσα ταξιδεύανε στὴ Μεσόγειο ὡς τὴ Τζιμπεράλτα.

Καὶ τὰ καΐκια τὸ χειμῶνα δὲν πᾶνε ταξίδι γιὰ σφουγγάρι στὴν Ἀφρικὴ ὅπως πᾶνε τὸ καλοκαῖρι. Μερικὰ φεύγουνε καὶ τὸ χειμῶνα ἀλλὰ περιορίζονται ἀποκλειστικῶς στὰ Ἑλληνικὰ νερά, ἀπ' τὸ Ἅγιο Ὄρος ὡς τὴν Κρήτη καὶ ἀπ' τὸ Μωρηᾶ καὶ στὰ Ἐπτάνησα.

29. Τὶς μεγάλες ἑορτὲς τὰ πλοῖα τῆς Ὑδρας, καράβια καὶ καΐκια, δὲν βγαίνουνε ἀπ' τὸ Λιμάνι παρὰ σηκώνανε σημαῖες καὶ μὲ πυροβολισμοὺς πανηγυρίζανε τὴν ἡμέρα. Καὶ τὴν ἡμέρα τῆς Παναγίας τὸ Δεκαπενταύγουστο δὲν βγαίνουνε στὰ πανιά πρὶν βασιλέψ' ὁ ἥλιος, ἀπὸ ἀπεριόριστο σεβασμὸ πρὸς τὸ «**Μοναστῆρι τῆς Παναγίας**».

30. Ὄταν φεύγουνε κι' ὅταν γυρίζουνε τὰ καΐκια ἀπ'

τὸ μεγάλο τους ταξίδι περνᾶνε σύρριζα, ὄξω-ὄξω στὴν Παναγία τοῦ παπᾶ-Κούγκιου, στὰ Καμίνια· τῶχουνε σὲ κολὸ πάντα.

31. Κι' ὅταν φεύγουνε ἀλλὰ κι' ὅταν γυρίζουνε, καλοδουλεμένα μάλιστα, τὰ καΐκια ῥίχνουνε ντουφεκιὲς ἀπὸ τὸ Πέτασι, νησάκι τοῦ Μπίστη κι' ἀπὸ πειὸ μακρὰ ἀκόμα μόλις ἀντικρῦσουνε τὴν Ὑδρα.

32. Οἱ ναυτικοὶ παίρνουνε πάντα μαζί τους κεριὰ καὶ λουλούδια ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιο. Ἄμα τοὺς πιάση μεγάλη φουρτοῦνα ἀνάβουνε τὰ κεριὰ αὐτὰ καὶ ῥίχνουνε στὴ θάλασσα λίγα λουλούδια τοῦ Ἐπιταφίου κι' ἀμέσως μπουνατσάρει.

33. Πιστεύουνε κι' οἱ Ὑδραῖοι ναυτικοί, πὼς τὰ καρᾶβια τὰ σταματάει στὸ πέλαγος ἢ φώκια, πὺ εἶναι ἀπ' τὴ μέση κι' ἀπάνω γυναῖκα κι' ἀπ' τὴ μέση καὶ κάτω ψάρι, καὶ τὰ ῥωτάει. «**Ζῆ ὁ Βασιληᾶς Ἀλέξανδρος**;». Κι' ἂν τῆς ποῦνε «ζῆ» τ' ἀφήνει καὶ φεύγουνε, κι' ἂν τῆς ποῦνε «πέθανε» τότε τὰ βουλιάζει, σύψυχα.

η'. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΕΘΙΜΑ

Ὅλα τὰ ἔθιμα, πὺ περιγράψαμε ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου ὡς τὰ τώρα, εἶναι καὶ κοινωνικά, τὰ ὠνομάσαμε ὅμως μὲ τὸ ὄνομα τῆς περιστάσεως ἢ τῆς στιγμῆς τῆς ζωῆς μὲ τὴν ὁποῖαν εἶναι σφιχτοδεμένα. Τώρα θὰ περιγράψουμε καὶ μερικά, πὺ εἶναι χωρισμένα, αὐτοτελῆ, ἀνεξάρτητα, ἃς ποῦμε. Λοιπόν.

1. Ὅπως εἶπαμε μπροστά, ἡ γυναῖκες ἦτανε κλεισμένες στὸ σπίτι καὶ μάλιστα ἡ κοπέλλες. Ἐπίσης ἡ νειόπαντρες δὲν βγαίνανε ὄξω. Καὶ τώρα ἀκόμα στὸ συντηρητικὰ σπίτι αὐτὴ ἡ τάξις βαστάει. Ἐν τούτοις ὅμως ἡ βίζιτες ἀπὸ

τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια ἦντουσαν τὸ κοινωνικώτερον καθήκον.

2. Ἡ βίζιτες ξεχωρίζανε καὶ ὡς τὰ τώρα ἀκόμα, α) σὲ κείνες, πού πάει ὅλη ἡ φαμίλια μὲ τοὺς γονεῖς ἐπὶ κεφαλῆς (πολὺ σπάνιες) β') σὲ κείνες, πού πάει ὁ πατέρας ἢ μονάχος του ἢ μὲ τὰ ἀγόρια του γ') σὲ κείνες, πού πάει ἡ μητέρα ἢ μονάχη της ἢ μὲ τὰ κορίτσια της καὶ μάλιστα μὲ τὴ μπροσκοπέλλα τοῦ σπιτιοῦ (ἢ πειὸ συχνῆς) δ') σὲ κείνες, πού πάει τὸ πρῶτο παλληκᾶρι τοῦ σπιτιοῦ μονάχο ἢ μὲ τὴν μπροσκοπέλλα ἀδελφή του καὶ ε')

σὲ κείνες, πού πᾶνε πατέρας καὶ μάννα μονάχοι τους χωρὶς τὰ παιδιά τους.

3. Ἡ βίζιτες ξεπληρώνονται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Παρεξηγεῖται κανεὶς ἅμα δὲν ξεπληρώσῃ τὴ βίζιτα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, πού τοῦ τὴν κάνανε, καὶ πολλῆς φορῆς χαλᾶνε φιλίες καὶ κόβονται σχέσεις ἀπὸ τέτοιες παρεξηγήσεις.

4. Εἶναι πολλῆς ἡ εὐκαιρίας πού κάνουνε βίζιτες. Τῆς Λαμπρῆς, τοῦ Ἀγίου Βασιλείου, σὲ γάμο, σὲ ἀρραβῶνα, σὲ πένθος, σὲ ἀνάρρωσι καὶ σὲ πολλῆς ἄλλες περιστάσεις ἀλλάζουνε βίζιτες. Ἡ πειὸ σπουδαῖες ὅμως καὶ πειὸ ὑποχρεωτικῆς εἶναι στὴν ὀνομαστικὴ ἐορτὴ τοῦ δικοῦ ἢ τοῦ φίλου.

5. Στὶς βίζιτες κρατοῦσε τὸ ἔθιμον νὰ δίνουνε καὶ μικρὸ σκαμνάκι γιὰ νὰ ἀκρουμποῦνε τὰ πόδια.

6. Τρατέρνανε δὲ καὶ τρατάρουνε ἀκόμα γλυκὸ τοῦ κουταλιοῦ καὶ ῥακὶ καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ καφέ. Τὸ γλυκὸ τους ἦτανε καὶ εἶναι κυδῶνι τριφτό, κυδῶνι τρεμουλα, μαστίχα, νεράντζι, λεμονάκι, ἀνθός, τὸ καλοκαῖρι βύσσινο καὶ διάφορα ἄλλα, πού τὰ φειάνουνε ὅλα μονάχες τους ἢ Ὑδρέϊσσης. Κατὰ τὰς περιστάσεις, ἐκτὸς ἀπ' τὸ γλυκὸ τοῦ κουταλιοῦ τρατάρουνε καὶ γλυκὸ τοῦ φούρνου καὶ καμμιά φορὰ

καὶ φροῦτα ἀπ' τὰ λιγοστὰ μὰ ἐκλεκτὰ δεντροάκια ἢ ἀπ' τὴν κληματαριά, ποὺ ἔχουνε στὴν αὐλὴ ἢ στὸ μικρὸ περιβολάκι τοῦ σπιτιοῦ, καὶ κρού νεράκι ἀπ' τὸ λαῆνι ἢ στερνίσιο ἢ πηγαδῆσιο.

7. Στὶς βίζιτες φορᾶνε ὅλοι τὰ καλύτερά τους ῥοῦχα. Οἱ ἄντρες στὸν παλιὸ καιρὸ φοράγανε 1) τὴ φανέλλα κατάσαρκα, πλεγμένη ἀπὸ τὶς ἴδιες τὶς γυναϊκὲς τους 2) τὸ σώβρακο ἀπὸ χασὲ σὲ σχῆμα φουφούλας κι' αὐτό, ἢ μάλλινο στενὸ 3) τὸ πουκάμισο ἢ σκέτο ἢ οὐγιωτὸ μεταξωτὸ 4) τὶς κάλτσες μὲ κεντητὸ πλέξιμο, μαῦρες ἢ οὐρανιές, ποὺ φτάνανε ἀπὸ πάνω ἀπ' τὰ γόνατα καὶ σφιγγόντουσαν μὲ τὸ καραμάνι 5) τὸ καραμάνι, ἢ πανωβράκι, ἀπὸ σαλβάρι συνήθως οὐρανὶ σπανιώτερα καφετὶ ἀνοιχτὸ 6) τὸ ζουνάρι, τὸ ὁποῖο ἦτανε μεταξωτό, πολύχρωμο, φαρδὸ καὶ μακρὸ πολὺ. Τὰ ταλαμπουρνούζια ποὺ λέγανε, εἶχανε τέσσερα φύλλα. Τὸ ζουνάρι εἶχε στὶς δυὸ του ἄκρες ὄμορφα κρόσια, τὰ ὁποῖα στὸ δέσιμο, τὰ ἀφήνανε καὶ κρεμόντουσαν μὲ χάρι ἀπ' τὴ μέση τοῦ κορμιοῦ 7) τὸ γιλέκο βελούδινο σταυρωτό, μὲ γιορντάνια στολισμένο καὶ μὲ τὶς τσεπίτσες του, ποὺ ἐρχόντουσαν κάτω ἀπ' τὶς μασχάλες καὶ μὲ τὰ μεγάλα χοντρὰ κουμπιὰ 8) τὴ τζάκα, ἓνα εἶδος ἐπανωφοριοῦ, σὰν τὸν ἐπενδύτη τοῦ πολεμικοῦ ναύτη, κοντοῦ μὲ μανίκια. Τὸ χρώμα τῆς τζάκας καθὼς καὶ τὸ κουμάσι τῆς εἶνε ὅμοια μὲ τοῦ πανωβρακιοῦ 9) τὴν κάπα. Αὐτὴ ἦτανε δυὸ λογιῶν α'.) ἢ ἀλαφριά καὶ β'.) ἢ βαρειά. Ἡ ἀλαφριά φοριότανε τὸ μικρὸ χειμῶνα, ἢ βαρειά στὶς βαρουχειμωνιές. Ἡ πρώτη ἦτανε ντυμένη ἀπὸ μέσα μὲ κόκκινη τσόχα. Στὶς ἐνώσεις ἀπὸ μέσα εἶχε 4—5 σειρὲς χάρτσια γιὰ γαρνίρισμα. Τὸ χάρτσι ἦτανε μετάξι οὐρανὶ καὶ κόκκινο, ἢ οὐρανὶ, ἄσπρο καὶ κόκκινο. Ἡ δευτέρη κάπα ἢ βαρειά ἦτανε ντυμένη ἀπὸ μέσα μὲ

γοῦνα πολύτιμη. Καὶ ἡ δυὸ κάπρες, ἀλαφριά καὶ βαρειά ἀπ' ὅξω ἦτανε ἀπὸ τσόχα μπλὲ χρῶμα καὶ στὸ μάκρος φτάνανε καὶ ἡ δυὸ κάτω ἀπ' τὰ γόνατα. 10) Ὕπειτα φοράγανε **τὶς γόβες** ἀνοιχτὲς μὲ μαῦρα φιογκάκια μπροστά-μπροστά καὶ 11) **τὸ φέσι** ἀπὸ κόκκινη τσόχα. Τὸ φέσι ἦτανε ἡ τουρλωτὸ ἢ κουδουνᾶτο. Τὸ τουρλωτὸ ἔμοιαζε μὲ τὸ «καλημαῦχι», πού φορᾶνε οἱ καλόγεροι τῶν μοναστηριῶν, τὸ δὲ κουδουνᾶτο ἔμοιαζε μὲ τὰ κουδούνια, πού κρεμᾶνε οἱ τσοπάνηδες στὰ κεσέμια, μὲ τὶς δυὸ μιτίτσες στὶς μπάντες. Κάθε νοικοκύρης εἶχε δυὸ φέσια α'.) τὸ καθημερινὸ μὲ τὴ μικρὴ, κοντοῦλα φοῦντα καὶ β'.) τὸ σχολιάτικο μὲ τὴ μακρὰ, τὴν πλούσια φοῦντα, πού τὴν λέγανε **παπά-ζι** καὶ ἡ ὁποῖα φειαχνότανε ἀπὸ μαῦρο ἢ μπλὲ κορδονέττο καὶ ἔπεφτε μὲ χάρι καὶ ἀφέλεια στοὺς ὤμους καὶ σὰν νὰ ἦτανε χαίτη ἔδινε στὰ παλληκάρια τῆς Ὑδρας τὴ μορφὴ λεονταριοῦ.

8. Ἡ γυναῖκες δὲ ἡ τσεμπεροῦνες φοράγανε 1) **τὰ συνηθισμένα τους ἀσπρόρρουχα** 2) **κολλαρισμένο μισοφῶρι** μὲ τοὺς **κανονέδες**, φυροδὺ πολὺ μὲ ταντέλλες καὶ κεντήματα. Γινότανε δὲ μεγάλη διαδικασίᾳ στὸ σπῆτι, ὅταν θὰ σιδερωνότανε τὸ μισοφῶρι αὐτό. Τὸ σιδερώνανε ἀφ' οὗ τὸ περνάγανε σὲ σανίδα τοῦ κρεββατιοῦ, τὴν ὁποῖα βάζανε ἀπάνω σὲ δυὸ τραπέζια. Χρειαζόντουσαν δὲ δύο γυναῖκες στὸ σιδέρωμα καὶ στὸ κολλάρισμα, τὰ ὁποῖα βαστάγανε πολλὴ ὥρα 3) **Τὸ φόρεμα μὲ τὸ μποῦστο**, μὲ πολλὰ φύλλα, μετὰξωτὸ τὸ πρῶτο, τὸ καλό, ἀπὸ ἄλλα ὑφάσματα τὰ δεύτερα τῆς καθημερινῆς 4) **τὴ βελουδένια ζακέττα**, ἡ ὁποῖα ἔφτανε ἕως τὰ γόνατα, καὶ εἶχε κάτω-κάτω μιὰ τρέσσα μετὰξωτὴ μὲ χάντρες καὶ μὲ κρόσσια ἀπὸ κάτω. 5) **τὴν ἄνεζα**, σκέπασμα τοῦ κεφαλιοῦ κατ' εὐθείαν στὰ μαλλιά.

Φειαχνότανε ἀπὸ ὕφασμα ἄσπρο, ψιλὸ πολὺ, τουλου-
 πάνι 6) **τὸ τσεμπέρι**, πού ἔμπαινε ἀπὸ ἴπάνω ἀπ' τὴν
 ἄνεξα καὶ ἦτανε πολλῶν εἰδῶν, ὅπως τὸ δίκτυ, τὸ γάζινο,
 τὸ ὀλόχρυσο μὲ τὰ μαργαριτάρια. Τὸ τσεμπέρι τὸ καρφώ-
 νανε μὲ μαλαματένιες καὶ μαργαριταρένιες καρφίτσες πολ-
 λῶν σχημάτων (ἀστράκια, σταυρουλάκια, ἀχλαδάκια, κοφι-
 νάκια κ.λ.π.) Ἐπαραίτητη στὸ τσεμπέρι ἦτανε ἡ **γκόλφα**
 ἢ **γκολφή**, μεγάλη καρφίτσα μαλαματένια, μὲ ζουμπροῦ-
 κι, μὲ ζαφεῖρι, μὲ διαμάντι ἢ περλάντι, ἢ ὁποῖα ἔμπαινε
 μπροστά, στὴ μέση τοῦ στήθους, ἀκριβῶς κάτω ἀπ' τὸ σα-
 γόνι, στὴ θέσι περιλου, πού πάει τώρα ἡ καρφίτσα τῆς
 γραβάτας. Τὸ τσεμπέρι ἢ αὐστηρὲς Ὑδρεῖσες τὸ φοράγανε
 πολὺ κλειστὸ στὸ πρόσωπο καὶ παίρνανε μέσα τ' αὐτιά. Δὲν
 ἐπιτροπέτανε σὲ μιὰ τίμια γυναῖκα ν' ἀφήσῃ τ' αὐτιά της
 ὄξω ἀπ' τὸ τσεμπέρι. Ἐπειτα φοράγανε 7) **τὰ δαχτυλί-
 δια**· μ' αὐτὰ στολίζανε ὅλα τους τὰ δάκτυλα πλὴν τοῦ με-
 γάλου, (τοῦ ἀντίχειρος) 8) **τὶς κάλτσες**, κλώστινες, σκέτες
 ἢ πικλόρικιες (χρωματιστές, μὲ πικάκια τῆς κλωστής), πού
 τὶς πλέχανε μονάχες τους, καὶ 9) **τὰ παπούτσια**, τὰ ὁποῖα
 στὰ πρῶτα χρόνια ἦτανε στιβάλια ἀπὸ δέσμα ἢ καραμάν-
 τουλα ἢ ἄλλα καὶ μὲ λάστιχα, ἔπειτα ἐγίνανε κουμπωτὰ καὶ
 κατόπιν γόβες μὲ κουμπιὰ ἢ μὲ λάστιχα καὶ 10) **τὰ φαρδιά
 βραχιόλια** χρυσᾶ μὲ γκόλφα κι' αὐτὰ. Ὅμπρῃλα καὶ γάν-
 τια δὲν παίρνανε ἢ νοικοκυρὲς ἢ καλὲς, δὲν τὸ θεωρούσανε
 τίμιο. Ἐπίσης, μᾶς διηγηθήκανε παλαιότεροί μας, ὅτι καὶ
 ἓνα ὠρισμένο ἀσπρόρῳδουχο δὲν τὸ θεωρούσανε τίμιο καὶ
 δὲν τὸ φοράγανε πολὺ καιρὸ ἢ νοικοκυρὲς ἢ αὐστηρὲς.

9. Ὅλοι κι' ὅλες εἶχανε τὴ φορεσιὰ τῆς καθημερινῆς
 καὶ τὴ φορεσιὰ (τὸ τακίμι) τὴ σχολιάτικια. Τοῦτο τὸ ἔθιμο
 χαρακτηρίζει ἀκόμα ὅλους κι' ὅλες στὴν Ὑδρα.

10. Ἄμα εἶχανε πένθος σκεπάζανε μὲ μαύρη γάζα οἱ ἄντρες τὸ κόκκινο φέσι τους κι' ἢ γυναῖκες τὸ τσεμπέρι τους καὶ τὸ καρφώνανε μὲ μαῦρες σκέτες καρφίτσες καὶ δὲν φοράγανε γκόλφα καὶ κολλαρισμένο μισοφόρι. Οἱ ἄντρες στὴν περίπτωσι αὐτὴ φοράγανε κι' ὀλόμαυρο πουκάμισο.

11. Ὄταν οἱ ἄντρες ντυνόntonουσαν μὲ τὰ καλά τους, τότε ἀπὸ πάνω ἀπ' τὴν κατάσαρκη φανέλλα τους φοράγανε καὶ μιὰ βαμπακερὴ κόκκινη, κι' ἀπὸ πάνω ἀπ' αὐτὴν βάζανε τὸ μεταξωτό τους πουκάμισο. Ἔτσι ἀντιφέγγιζε ἀπὸ μέσα τὸ κόκκινο χρῶμα καὶ φαινόντουσαν πειὸ ὤμορφοι. Κατ' ἔθιμον, οἱ Ὑδραῖοι ξεχωρίζανε μεταξὺ τους καὶ ἀπὸ τὰ ρούχα· δὲ φοράγανε τὰ ἴδια ρούχα ὅλες ἢ τάξεις. Ἄλλα φοράγανε οἱ νοικοκυραῖοι, ἄλλα οἱ καρaboκύρηκες κι' οἱ καπεταναῖοι κι' ἄλλα ὁ λαός. Τὸ ἔθιμο τῶν ρούχων πρὸς διάκρισιν τῶν τάξεων τὸ καθιέρωσε ἡ Τουρκικὴ τυραννία, ἐπειδὴ ὁ Τοῦρκος ἔδιδε μεγάλη σημασία στὰ ρούχα καὶ τὰ εἶχε ὡς διακριτικὰ τῶν τάξεων.

12. Τὰ μαλλιά τους οἱ ἄντρες τὰ ἀφήνανε μπόλκα καὶ κάνανε τοῦφες. Ἐβάζανε τὸ φέσι καὶ τὰ γυρίζανε πρὸς τὰ πάνω, ἀπ' ὅξω ἀπ' τὸ φέσι, καὶ ἔτσι κάνανε ὤμορφο κεφάλι. Ἐπίσης ἀφήνανε μουστάκια μεγάλα καὶ κάμποσοι κάνανε καὶ κόντρα μουστάκια. Ἡ γενειάδα ἦτανε σπανιωτάτη. Ἡ γυναῖκες ἀφήνανε μεγάλα μαλλιά μὰ τὰ πλέχανε σὲ δυὸ κοτσίδες, ποὺ ξεπέφτανε, ὅταν ἦντουσαν μεγάλες, κάτω ἀπ' τοῦ τσεμπεριοῦ τὸ μάκρος, στὶς πλάτες, κι' ἐφτάνανε ὡς τὴ μέση τους. Τὰ χενίζανε πατηκωτὰ καὶ τὰ χωρίζανε στὴ μέση. Ἡ νέες ἀφήνανε μπροστὰ καὶ στὶς δυὸ μπάντες τοῦ τσεμπεριοῦ, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μικρὸς γλωσίτσες, ἢ ἠλικιωμένες ὁμως κι' ἢ χῆρες σκεπάζανε ὅλα τους τὰ μαλλιά μέσα στὸ τσεμπέρι.

13. Φτειασίδια καὶ ποῦντρος δὲν φοράγανε ἢ παληὲς καλὲς νοικοκυράδες. Κι' ὡς τὰ τώρα τὰ φτειασίδια δὲν τὰ χωνεύουνε ἢ καλὲς μὲ τὶς φρόνιμες παληὲς ιδέες.

14. Ὅλες τὶς δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὶς ξέρουνε καὶ τὶς κάνουνε μονάχες τους ἢ Ὑδρέϊσσοι. Πτωχὲς κι' ἀρχόντισσες καὶ πλένουνε καὶ ῥάβουνε καὶ μαγερεύουνε καὶ καθαρίζουνε καὶ κάνουνε ὅ,τι χρειάζεται τὸ σπίτι κι' ἢ φαρμίλλια.

15. Ἄπ' τὰ παληὰ χρόνια ποτὲ Ὑδρέϊσσα δὲν καταδεχότανε νὰ μπῆ ὑπηρέτρια. Κι' ὡς τὰ τώρα πρέπει νὰ τὴν ἀναγκάσῃ μεγάλη ἀνάγκη γιὰ νὰ ἀναλάβῃ τέτοια δουλειά.

16. Ἡ παλαιότερες γυναῖκες ὑφαίνανε στὸν ἀργαλειὸ τὴν προϊκά τους, σεντόνια, χράμια, βαϊούλια (πετσέτες) κι' ἄλλα ἢ πλέχανε μὲ τὶς βελόνες διάφορα μάλλινα, κάλτσες, φανέλλες κι' ἄλλα. Τὶς δουλειὲς αὐτὲς τὶς κάνανε ἅμα τελειώνανε ὅλες τὶς ἄλλες δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς φαρμίλλιας. Τώρα τὶς δουλειὲς αὐτὲς τὶς ἔξασκουνε ὠρισμένες πτωχὲς γρηοῦλες, ὡς ἀποκλειστικὸν ἐπάγγελμα.

17. Κάθε Ὑδρέϊκο σπίτι σήμερις, καὶ μέσα στὸ νησιὸ καὶ στὶς ἄλλες πολιτεῖες, ὅπου τύχει νὰ εἶναι, φιλοτιμιεῖται νὰ δείχνῃ συλλογὴ παλαιῶν ὄπλων, παλαιῶν ἐπίπλων καὶ παλαιῶν ρούχων, ἀδιάφορο ἂν αὐτὰ ἦντουσαν τῶν προγόνων του ἢ ἄλλων, φτάνει ὅτι εἶναι παλαιὰ Ὑδρέϊκα.

18. Ὅπως εἶδαμε σὲ πολλὰ σημεῖα, ἕως τώρα, τὰ μεγάλα γεγονότα, τὶς μεγάλες ἐορτές, τοπικὲς καὶ γενικώτερες, τὶς ἐορτάζουνε στὴν Ὑδρα μὲ ντουφεκιὲς καὶ κανονιὲς. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ ντουφέκια καὶ κανόνια εἶναι ὅλα τῆς παληᾶς ἐποχῆς ἐμπροσθογεμῆ μὲ ἀβιζὸ ἢ καפוῦλι στὸν κόκκορα.

19. Μετὰ τὴν ἐορτὴ τῆς Παναγίας τὸ Δεκαπενταύγου-

στο καθὼς καὶ μετὰ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου τοῦ Ὑδραίου συνειθίζανε τὰ σπίτια, καὶ συνειθίζουνε ἀκόμα πολλά, νὰ κάνουνε ἅγιασμό μετὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας τοῦ «Μοναστηριοῦ» καὶ μετὴν ἅγια-Κάρα τοῦ Ἁγίου, ὅπως δηλαδὴ καὶ στὰ πλοῖα.

20. Ὁρισμένες ἑορτὲς κατεβαίνουνε ἢ γυναῖκες στὸ «Μοναστήρι» καὶ ἐκκλησιάζονται, τὶς ἄλλες ἡμέρες τοῦ χρόνου πᾶνε στὴν ἐνοριακιά τους ἐκκλησία. Ὅταν θὰ κατεβοῦνε στὸ «Μοναστήρι» πρέπει νὰ φορᾶνε ὅ,τι καλὸ καὶ καινούργιο ἔχουνε. Στὴν ἐνοριακιά τους ἐκκλησία πᾶνε καὶ μετὰ τὰ πειὸ παληὰ τους, καὶ χωρὶς τσεμπέρι ἢ καπέλλο, ἐνῶ στὸ «Μοναστήρι» φορᾶνε πάντα τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τους. Οἱ ἄντρες πᾶνε ὅποτε θέλουνε στὸ «Μοναστήρι», εἶναι ὅμως καὶ γι' αὐτοὺς ὁρισμένες ἡμέρες, ποὺ πρέπει νὰ πᾶνε στὴν ἐνοριακιά τους ἐκκλησία μαζὺ μετὰ τὴν φαμίλια τους. Ἡ ἡμέρες αὐτὲς γιὰ τὸν καθένα εἶναι διάφορες. Τοῦ Μοναστηριοῦ ἢ ἡμέρες εἶναι ἡ ἑορτὴ τῆς Παναγίας τὸ Δεκαπενταύγουστο καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου τοῦ Ὑδραίου. Τότε κατεβαίνουνε ὅλες ἢ γυναῖκες. Αὐτὲς τὶς δυὸ μέρες κατεβαίνανε παλαιὰ καὶ στὸ παζάρι ἢ γυναῖκες τῆς ἐνορίας ὑποχρεωτικὲς ἡμέρες καὶ γιὰ τοὺς ἄντρες γενικῶς εἶναι ἡ Δαμπρῆ, τὰ Δωδεκάμερα, ἡ ἑορτὴ τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ κάμποσες ἄλλες, διάφορες γιὰ τὸν καθένα καὶ γιὰ τὴν καθεμιὰ ἐνορία.

21. Ὅταν ἑορτάζουνε ἢ ἄλλες ἐκκλησιᾶς, τότε πᾶνε προσκυνηταὶ γυναῖκες κι' ἄντρες κι' ἀπ' τὶς ἄλλες ἐνορίες, μετὰ λαμπάδες μετὰ ἄρτους καὶ μ' ἄλλα τάματα. Τὸ ἴδιο γίνεται κι' ὅταν ἑορτάζουνε τὰ μοναστήρια στὰ βουνὰ καὶ τὰ ῥημοκλήσια.

22. Στὶς ἐνοριακὲς ἐκκλησιᾶς ὁ καθένας κι' ἡ καθεμιὰ

ἔχουνε τὴ δική τους θέσι, τὸ στασίδι τους ἢ τὸ σκαμνάκι τους.

23. Σὲ κείνους, πὺ ἐορτάζουνε τὴν ὀνομαστική τους ἑορτὴ ὁ παπᾶς δίνει ὑψωμο πάντοτε.

24. Παλαιότερα κανεὶς δὲν ἔβγαινε χωρὶς φαναράκι τὴ νύχτα πρὸ πάντων δὲ ἢ γυναῖκες, ἢ ὁποῖες ἔπρεπε νὰ συνοδεύοντουσαν ἢ ἀπὸ ἀγόρι ἢ ἀπὸ γοργά.

25. Στὸ τραπέζι τὸ Ὑδρέϊκο κρατάγανε πάντα αὐστηρὴ τάξι. Τὶς καθημερινὲς τρώγανε σὲ χαμηλὸ τραπεζάκι καὶ καθόντουσαν σὲ μικρὰ ξύλινα σκαμνάκια χωρὶς ἀκουμπησιῆρι τῆς πλάτης. Στὶς ἑορτὲς στρώνανε μεγάλο καὶ ψηλὸ τραπέζι καὶ καθόντουσαν σὲ καρέκλες. Ἄλλοιῶς στρώνανε τὸ τραπέζι στὶς ἑορτὲς κι' ἄλλοιῶς τὶς καθημερινές. Ἄλλα πιάτα, ἄλλα μαχαιροπήρουνα, ἄλλα ποτήρια, ὅλα ἄλλοιώτικα.

26. Ὁ καθέννας εἶχε τὴ θέσι του ὠρισμένη στὸ τραπέζι. Κανονιζότανε τοῦ καθενοῦ ἢ θέσις μιὰ γιὰ πάντα, ἀνάλογα ἀπ' τὴ θέσι τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας κι' ἀπὸ τὴ σειρά, πὺ εἶχε ὁ καθέννας μέσα στὴ φαμίλλια. Δικό του πιάτο, δικό του ποτήρι, δικό του πηροῦνι, κουτάλι, μαχαῖρι δικό του σκαμνὶ εἶχε ὁ καθέννας. Ὅλα αὐτὰ εἶχανε πάρει τὸ ὄνομά τους μέσα στὴ φαμίλλια. Ἄκουγες «τὸ πηροῦνι τοῦ πατέρα», «τὸ κουτάλι τῆς μητέρας», «τὸ ποτηράκι τοῦ παπποῦ», «τὸ πιάτο τῆς γιαγιάς», καὶ ἄλλα πολλὰ τέτοια.

27. Ἀκόμα πειὸ ὠμορφο στρωνότανε τὸ τραπέζι, ὅταν εἶχανε μουςαφίρη συγγενῆ ἢ ξένο. Ποτὲ δὲν καθόντουσαν νὰ φᾶνε, ἂν ἔειπε ὁ πατέρας ἢ κανέννας ἄλλος τῆς φαμίλλιας, χωρὶς νὰ ἔχη εἰδοποιήσει. Πάντα περιμένανε.

28. Τὰ φαγητὰ ἐτοιμαζόντουσαν ὅλα μέσα στὸ σπίτι.

Καὶ γιὰ τὰ ψητὰ ἀνάβανε τὸ φούρνό τους, τίποτα δὲν φείνανε ὄξω. Καὶ τὰ γλυκὰ στὸ φούρνο τοῦ σπιτιοῦ τὰ ψήνανε. Οἱ φούρνοι τοῦ παζαριοῦ δὲν ἦντουσαν ἀνέκαθεν. Μετὰ τὸν ἀποκλεισμό τοῦ 1916—1917 γενικεύτηκε νὰ ἀγοράζουνε ὅλοι τὸ ψωμί τους ἀπ' τοὺς φούρνους τῆς ἀγορᾶς. Ὡς τὰ τότε καὶ τὸ ψωμί τους πολλὰ σπίτια τὸ ζυμώνανε καὶ τὸ ψήνανε στοὺς φούρνους τους. Ἡ νοικοκυρά, πὺν ἀγόραζε ψωμί παζαρίσιο κατηγοριότανε πολύ. Πολλὲς φορὲς ἀνάβανε ἓνα φούρνο μὲ τὴ σκάντζα καὶ φουρνίζανε τὰ ψωμιά τους ἢ τὰ ψητὰ τους ἢ τὰ γλυκὰ τους τρεῖς καὶ τέσσερες φαμίλλιες.

29. Σπίτι μονόπατο δὲν ὑπάρχει στὴν Ὑδρα, ὄλα—καὶ τὰ φτωχικὰ—ἔχουνε δυὸ καὶ τρία πατώματα, μὲ τὸ κατῶ μαζύ. Τὸ κατῶ τὸ μεταχειριζόντουσαν γιὰ θησαυροφυλάκιο, γιὰ ἀποθήκη τῶν τροφῶν καὶ γιὰ προσωρινὴ διαμονὴ τῆς φαμίλλιας, ὅταν μπογιατίζανε καὶ μερεμετίζανε τὸ ἄλλο σπίτι.

30. Τὸ Ὑδροεῖκο σπίτι ἔχει πολλὴ ὁμοιότητα μὲ τὸ Βυζαντινόν. Τὰ κάτω του τὰ εἶχανε γιὰ ἀποθήκη, τὰ μεσαῖα γιὰ σάλα, γιὰ τραπεζαρία καὶ γιὰ τὴν ἄλλη τους ζωὴ καὶ στ' ἀπάνω εἶχανε τὶς κρεββατοκάμαρες. Ὅταν τὸ σπίτι εἶχε περὶ πολλὰ πατώματα ἀπὸ τρία, τότε τὸ ἀπάνω-ἀπάνω, τὸ ὁποῖο ἦτανε ἀδιαίρετο τὸ χρησιμοποιούσανε γιὰ ἀποθήκη ἐπίπλων καὶ ῥούχων. Κι' ὡς τὰ τώρα ἔτσι εἶναι διαιρεμένο κι' ἔτσι χρησιμοποιοῦνε κάθε μέρος τοῦ σπιτιοῦ.

31. Ἀπὸ τὸ ἀπάνω-ἀπάνω πάτωμα βγαίνεις στὸ δῶμα, στὸ λιακωτό, στὸ σέσι, ὅπως συνειθίζουνε νὰ τὸ λένε, στὸ ὁποῖο κάθε τόσο ξεαερίζουνε τὰ ρούχα καὶ τὰ προφταίνουνε ἀπὸ τὸ σκόρο.

32. Ἡ διαίρεσις τῶν πατωμάτων σὲ δωμάτια δὲν εἶναι

σ' ὅλα τὰ σπίτια τεχνική. Στὰ μεγάλα, τῶν προκρίτων, πὸν τὰ κτίσανε μὲ Εὐρωπαίους, καὶ πρὸ πάντων Ἰταλοὺς, ἀρχιτέκτονας κρατεῖ τάξις καὶ θυμὸς στὴ διαίρεσι σὲ ὅλα τὰ πατώματα. Στὰ μικρὰ τοῦ λαοῦ ἢ διαίρεσις εἶναι ἄτακτη. Ἡ διαίρεσις αὐτὴ γίνεται ἢ μὲ τὸν τοῖχο τῆς οἰκοδομῆς ἢ μὲ τσατμάδες ἢ μὲ σανίδες. Ἡ κουζίνα μὲ τὸ φούρνο ἀποτελοῦσανε ἰδιαίτερο κομμάτι στὴν μπάντα ἢ πίσω τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ ἀποχωρητήριο δὲ εἶναι πίσω ἀπ' αὐτά, μεγάλο κι' εὐρύχωρο μὲ ἀερισμὸ δυνατὸ καὶ μὲ ἀποχέτευσι δυνατὴ κι' ὀσμωτική γιὰ νὰ μὴ μεταδίδεται ἢ δυσσομία του στοῦ σπίτι.

33. Δὲν ὑπάρχει σπίτι χωρὶς αὐλοῦλα στὴν Ὑδραν. Σπάνια δὲ εἶναι τὰ σπίτια, πὸν δὲν ἔχουνε δίπλα στὴν αὐλὴ ἢ πίσω τους μικρὸ περιβολάκι μὲ λίγα δεντράκια. Τὶς αὐλὲς καὶ τὰ περιβολάκια τὰ στολίζουνε ἄπειρα λουλούδια λογιῶν-λογιῶν, σὲ γλάστρες, σὲ κιούπια, σὲ βαρέλια καὶ σὲ ἀλτάνες, τὰ ὁποῖα τὰ ποτίζει μὲ στερονίσιο νερὸ ἢ Ὑδρεῖσα καὶ τὰ περιποιεῖται σὰν τὰ παιδιὰ της. Τὰ πειὸ ἐκλεκτὰ λουλούδια γίνονται στοῦ Ὑδρεῖκο σπίτι. Φούλια, γαρδίνιες, σιάνιες καμέλιες, φουξίες, ὀρτασίες· φανταχτερές, χιῶτικα, γιασεμιά, περιπλοκάδες, πολύχρωμες τρανταφυλλιῆς καὶ γαρφαλίνες κι' ἄλλα διάφορα λουλούδια στολίζουνε τὶς αὐλοῦλες, τὰ περιβολάκια καὶ τὶς κάμαρες τοῦ Ὑδρεῖκου σπιτιοῦ.

34. Ἐπίσης ὅλα τὰ σπίτια ἔχουνε τὸ κοιτέσι τους, ὅπου μποροῦνε νὰ μεγαλώνουνε τὰ πουλερικά τους καὶ τὰ σπιτίσια ζῶά τους, κόττες, πάπιες, χῆνες, φραγκοκόττες, κουνέλια, περιστέρια καὶ κατσίκια γιὰ τὸ γάλα της.

35. Τοὺς χειμωνιάτικους μῆνας πουλοῦνε γάλα κι' οἱ τσοπάνηδες μέσα στὰ τουλουμάκια. Κατεβαίνουνε στὴ Χώρα, νύχτα-νύχτα, μὲ τὰ γαιδουράκια τους ἢ τὰ μουλάρια

τους καὶ διαλαλοῦνε τὸ ἐμπόρευμά τους μὲ τὴν ἀρβανίτικη φράσι «**Ἐνι ντὲ κλιούμιστ**»

36. Στὸ Ὑδρέϊκο σπίτι μεγαλώνουνε κι' ἄλλα κατοικίδια ζῶα. Ὅλα ἔχουνε γάτα καὶ τὰ πειὸ πολλὰ ἔχουνε σκυλί. Πάμπολλα ἔχουνε τὴν καρδαρίνα τους ἢ τὸ καναρίνι τους, ἢ τὸ φλωρό τους. Μερικὰ ἔχουνε παπαγάλο καὶ σπάνια ἄλλα πουλιά.

Ἡ λάτρα τῶν πουλιῶν καὶ τῶν ἄλλων ζώων εἶναι ἀπ' τὶς σοβαρώτερες δουλειῆς τῆς Ὑδρεΐσσης. Κάθε μέρα, πού ξημερώνει ὁ Θεός, θὰ σηκωθῆ, θὰ πλυθῆ, θὰ κάνη τὴν προσευχή της καὶ θὰ ἀρχίση νὰ περιποιηθῆ τὰ διάφορα ζῶά της, θὰ βάλῃ νερὸ καὶ φαῖ στὶς κόττες, στὴ γάτα, στὸ σκυλί, θ' ἀρμέξῃ τὴν κατσίκα της καὶ θὰ τῆς βάλῃ φαῖ καὶ νερό. Ἐπειτα θὰ πλύνῃ τὰ κλουβιά καὶ θὰ ἀλλάξῃ τὸ νερό. Κατόπιν θὰ ξυπνήσῃ τὰ παιδιὰ της νὰ τὰ ἐτοιμάσῃ γιὰ τὴ δουλειὰ ἢ τὸ σκολειὸ καὶ τελευταῖα θὰ ψήσῃ τὸν καφέ της. Μὲ τὴ σειρὰ ἔπειτα ἀερίζει τὸ σπίτι καὶ πρὸ πάντων τὰ ῥοῦχα τοῦ ὕπνου, τινάζει, σκουπίζει, φειάνει τὰ κρεββάτια, βάνει τὸ φαῖ καὶ ἔπειτα θὰ ἀρχίσῃ τὸ πλέξιμο, τὸ κέντημα, τὸ ράψιμο, τὸ μπάλωμα καὶ τὶς ἄλλες δουλειῆς, πού ἔχει ἢ φαιμίλλια καὶ τὸ σπίτι.

37. Τὰ σπίτια τὸ χειμῶνα τὰ ζεσταίνουνε μὲ τὰ μαγκάλια. Ὡς τώρα λίγα σπίτια ἔχουνε σόμπες. Ἐλάχιστα δὲ ἔχουνε ἀπὸ τὰ παλῆα χρόνια, γωνιές, τὶς ὁποῖες ὅμως δὲν τὶς μεταχειρίζονται. Τὶς μὲν καθημερινῆς ἀνάβουνε κοινὰ μαγκάλια, μαῦρα μὲ τρία πόδια, τὶς δὲ σκολάδες ἀνάβουνε τὰ καλὰ μαγκάλια, τὰ χαλκωματένια, τὰ Πολίτικα, μὲ τὴν ὄμορφη βάσι, τὰ μεγαλόπρεπα χεράκια τους καὶ τὸ νερατζὶ χρῶμα, πού τὰ εἶχε φέρει ὁ παππούς τῆς γιαγιᾶς, κεῖνα τὰ

χρονια, με τὸ καράβι ἀπ' τὴν Πόλη, με τὴ μάγκα του ἀπάνω σκαλιστὴ στὸ χάλκωμα καὶ με τὴ χρονολογία.

38. Τῆ Μ. Σαρακοστὴ πουλᾶνε σὲ ματσάκια τὰ νόστιμα ντόπια λαθούρια καὶ ῥεβίδια φρέσκα. Φωνάζει ὁ πωλητὴς «**Ἐνι ντὲ βαθοῦρι**», «**Ἐνι ντὲ κίκερα**» κι' ὅλοι τρέχουνε νὰ πάρουνε γιὰ νὰ κάνουνε «**ἐ δὲ μότ**».

39. Σὰν βγαίνουνε τὰ βαρέλια τοῦ κρασιοῦ κατὰ τὸ Σεπτέμβρη, γιὰ νὰ τὰ πλύνουνε καὶ γιὰ νὰ τὰ ἐτοιμάσουνε γιὰ τὰ νέα κρασιά, ὅλα τὰ παιδιὰ τρέχουνε καὶ παίρνουνε τὰ παληὰ «**ῥέθια**» (τὰ στεφάνια τοῦ βαρελιοῦ), τὰ στολίζουνε με ντενεκεδάκια, τὰ ὁποῖα τὰ καρφώνουνε ἀπὸ μέσα στὰ ῥέθια, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς ἀνοίξουνε φαρδυὰ τρύπα ὥστε νὰ κουνιοῦνται ἐλεύθερα στὰ καρφιά, κι' ἀρχίζουνε τὸ παιχνίδι. Ἐτσι στολισμένο τὸ ῥέθι τὸ κυλᾶνε στοὺς δρόμους τοῦ νησιοῦ, κυτῶντάς το με στρογγυλεμένο, σὰν κύλινδρο, ξύλο, πὺ τὸ λένε «**κοπάρθι**». Πᾶνε μαζὺ ὅλα τὰ παιδιὰ μιᾶς γειτονιάς καί, καθὼς κυλᾶνε τὰ ῥέθια, βουίζουνε τὰ καρφωμένα τενεκεδάκια, καὶ ἡ βουή τους αὐτὴ, πὺ γίνεται πειὸ μεγάλη μέσα στὰ στενὰ καλντερίμια τοῦ νησιοῦ, ἀνακατῶνεται με τὶς φωνὲς καὶ τὰ γέλοια τῶν παιδιῶν καὶ δίνει πανηγυρικὸ χροῶμα στὴ γειτονιά καὶ σ' ὅλη τὴ Χώρα. Στὰ «ῥέθια» φιλοτιμιοῦνται τὰ παιδιὰ, ποῖς θὰ τὸ κἀνη πειὸ βουηχτὸ με τὶς καρabanίτσες του. Ὅλο τὸ Σεπτέμβρη παίζονται τὰ «ῥέθια» κι' ἅμα μποῦνε τὰ νέα κρασιά τότε ἢ τὰ καῖνε στὴ ντολοφάγκα ἢ τὰ κρεμᾶνε στὸ κατῶν γιὰ τοῦ χρόνου.

40 Τὴν ἡμέρα τῆς «Ἁγία-Σωτῆρας» (τῆς Μεταμορφώσεως) ὅλα τὰ σπίτια θὰ μαγερεύανε παστὰ ψάρια. Εἶχε τόσο ἐπικρατήσει τὸ ἔθιμο αὐτό, ὥστε στὰ πειὸ παληὰ χρόνια καὶ «μπῖρ-παρᾶ» νᾶχανε τὰ φρέσκα, ἔνεκα τοῦ ἔθιμου,

προτιμάγανε τὰ παστά. Τώρα τὸ ἔθιμο θέλει ψάρι αὐτὴ τὴν ἡμέρα, ἀδιάφορο ἂν εἶναι παστὸ ἢ φρέσκο. Ἐννοεῖται, πὼς τώρα προτιμιέται τὸ φρέσκο. Ἄν δὲν ὑπάρχη ψάρι τότε μπαίνει μπακαλιάρος, ἔστω καὶ ἂν ὑπάρχη κι' ἄλλο φαί. Τὸν θέλει τὸ ἔθιμο.

41. Πολὺ ἔχει ἐπικρατήσει στὴν Ὑδρα τὸ ἔθιμο τῶν «**παρατσουκλιῶν**» (παρωνυμίων). Μὰ σχεδὸν δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, ποὺ νὰ μὴν ἔχη παρατσουκλι. Πολλοὺς δὲν μπορεῖς νὰ τοὺς βρῆς ἂν δὲν πῆς τὸ παρατσουκλί τους. Οἱ πειὸ πολλοὶ εἶναι γνωστοὶ μὲ τὸ παρατσουκλί τους παρὰ μὲ τὸ παράνομά τους. Σὲ πολλοὺς μάλιστα, μὲ τὸν καιρὸ ἔσβυσε τὸ πραγματικὸ τους παράνομα καὶ ἐπεκράτησε τὸ παρατσουκλί τους, ὡς παράνομα.

Τὸ παρατσουκλι ἔβγαине καὶ βγαίνει ἀκόμα, ἀπὸ φυσικὸ ἐλάττωμα ἢ φυσικὸ προτέρημα, ἀπὸ καμμιά πρᾶξι χαρακτηριστική, ἀπὸ παραποίησι τοῦ κυρίου ὀνόματος, ἀπὸ φράσι, ποὺ συνειθίζει νὰ λέη ὁ ἄνθρωπος, ἀπὸ ψυχικὴ ἰδιότητα καλὴ ἢ κακὴ κι' ἀπὸ πολλὰς ἄλλες αἰτίες. Εἶναι δὲ τόσο ἐπιτυχημένα τὰ παρατσουκλια σὲς ὅλες τις περιστάσεις, ὥστε σοῦ κινοῦνε τὴν ἐκπληξι καὶ τὸ θαυμασμὸ γιὰ τὴ λαϊκὴ ἀντίληψι καὶ ἔξυπνάδα.

Παρατσουκλια κολλᾶνε συνηθέστατα στοὺς ἄντρες καὶ πολὺ σπάνια σὲ γυναῖκες. Ἄμα βγάλουνε παρατσουκλι σὲ ἕναν ἄντρα τότε τὸ ἴδιο παρατσουκλι τὸ κάνουνε γένους θηλυκοῦ καὶ τὸ ἀποδίδουνε καὶ στὴ γυναῖκά του. Σπάνια γίνεται καὶ τ' ἀντίθετο, ὅταν τὸ παρατσουκλι εἶναι δυνατὰ χαρακτηριστικόν.

42. Τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναλήψεως γίνεται ἡ ἐπίσημος, ἃς ποῦμε, ἔναρξις τοῦ κολυμπιοῦ. Τότε κατεβαίνουνε στὴ θάλασσα, ὅσοι κι' ὅσες κολυμπᾶνε καὶ κάνουνε ἀρχή, τότε

πιάνουνε καὶ τὴ «**μαλλιαρὴ**», μιὰ πέτρα, ἓνα βότσαλο, ποὺ νὰ ἔχη πιάσει φύκια, Τῶχουνε γιὰ γοῦρι. Τὴ μαλλιαρὴ κατεβαίνουνε στὸ γιालὸ καὶ τὴν πιάνουνε ἀπὸ βότσαλα τῆς ἀκρογιαλιᾶς καὶ πολλοί, ποὺ δὲν κολυμπᾶνε. Κατόπιν τὴν παίρνουνε σπίτι τους καὶ τὴν βάζουνε κάτω ἀπ' τὸ κρεββάτι γιὰ νὰ φεύγουνε οἱ ψύλλοι κι' οἱ κορηοί.

43. Στὶς 23 Ἰουνίου τὸ βράδυ δηλαδὴ τὴν παραμονὴ τῆς ἑορτῆς τῆς γεννήσεως Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ, σ' ὅλες τὶς γειτονιὲς ἀνάβουνε «**ντολοφάγκες**», φωτιὲς μεγάλες ἀπὸ ρετσίνι ξερὸ ἢ ἀπὸ δεμάτια καὶ παληοκόφωνα καὶ τὶς πηδᾶνε ὄλοι κι' ὅλες γιὰτὶ φεύγουνε οἱ ψύλλοι. Ἐμα ἡ ντολοφάγκα εἶναι ἀπὸ ῥετσίνι τότε κάνει χύσι. Τὴ χύσι αὐτὴ τὴ μαζεύουνε καὶ τὴ βάζουνε ἔπειτα μέσα σὲ ἄλοιφές, ποὺ κάνουνε γιὰ τὴν ψώρα. Πιστεύουνε δὲ, ὅτι ὁ Ἅγιος Γιάννης αὐτὸς θεραπεύει εἰδικῶς τὴν ψώρα καὶ γι' αὐτὸ τὸν λένε «**Ἅγιο-Γιάννη ψώριζα**» καὶ τὶς ντολοφάγκες αὐτὲς τὶς λένε «**ντολοφάγκες τοῦ ψώριζα**». Σ' ἄλλους τόπους τὸν λένε «**Κλειδωνα**» ἢ «**Τριγανᾶ**». Λαμποκοπάει ὅλη ἡ χώρα αὐτὸ τὸ βράδυ καὶ γίνεται μεγάλο καὶ χαρούμενο πανηγῦρι στὶς γειτονικὲς λάκκες καὶ στὰ καλντερίμια,

Πιστεύουνε δὲ ἀκόμα, ὅτι, ὅσοι μεγάλοι πηδήσουνε τὴ ντολοφάγκα παντρεύονται στὸ χρόνον μέσα.

44. Στὴν ἴδια ἑορτὴ «**ρίχνουνε τὰ δακτυλιδάκια**». Ἔτσι λένε τὸν «**Κλειδωνα**» ἢ τὴν «**Καληνίτσα**», ποὺ λένε ἄλλοῦ, στ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἐνα κορίτσι, ποὺ τοῦ ζοῦνε κι' οἱ δυὸ γονεῖς, πάει ἀπὸ βραδύς στὸ πηγᾶδι ἢ στὴ στέρνα καὶ γιομίζει ἓνα κανάτι, χωρὶς νὰ μιλήσῃ καθόλου, **μὲ τ' ἀμίλητο νερό**. Τὸ φέρνει μέσα στὸ σπίτι της καὶ ἔρχονται καὶ ῥίχνουνε ἀπὸ βραδύς,

γυναῖκες καὶ κορίτσια, μέσα στὸ κανάτι αὐτό, ἀπὸ ἓνα δακτυλίδι ἢ ὅ,τι δῆποτε ἄλλο ἀντικείμενό τους, κουμπί, σκουλαρίκι, καρφίτσα καὶ ἄλλα τέτοια, ἢ κάθε μιὰ τὸ δικό της. Ἐμα τὰ ῥίξουνε ὅλες τότε σκεπάζουνε καλὰ τὸ κανάτι καὶ τὸ βάζουνε ἀπάνω στὸ καπάκι τῆς στέρας, ἐκεῖ τ' ἀφήνουνε ὅλη τὴ νύχτα καὶ τὴν ἄλλη μέρα ὡς τὸ μεσημέρι, σκεπασμένο μὲ δεμένο καὶ κλειδωμένο σκέπασμα. Ἄνήμερα τοῦ «Ψώριζα» μαζεύονται ὅσες ἔχουνε ῥίξει τὸ σημάδι τους καὶ «**βγάζουνε τὰ δακτυλιδάκια**» δηλαδή, ὅπως λένε ἀλλοῦ, «ἀνοίγουνε τὸν Κλειδωνα».

Λένε πρῶτα ἓνα δίστιχο χαιρετιστήριο στὸν «Κλειδωνα» καὶ ἔπειτα ἀνοίγουνε τὸ κανάτι. Ὅλες μὲ τὴ σειρά τους ἀρχίζουνε νὰ λένε ἀπὸ ἓνα δίστιχο σατυρικό. Μετὰ ἀπὸ κάθε δίστιχο ἢ κοπέλλα, πὺ ἐβγαλε τ' ἀμίλητο νερὸ κι' ἐτοίμασε τὸ κανάτι, βγάζει ἀπὸ μέσα, ἀπὸ ἓνα σημάδι. Μόλις φανῆ τὸ σημάδι ἀκούγονται γέλοια, φωνές καὶ πειράγματα πρὸς ἐκείνην, πὺ τῆς βγῆκε τὸ σημάδι της. Ὅταν δὲ ἔχη συμπέσει τὸ δίστιχο νὰ εἶναι ἀστεῖο, πειρακτικό, τότε τὰ γέλοια κι' ἡ φωνές αὐξάνονται. Ἔτσι μ' αὐτὸν τὸν τρόπο βγαίνουνε ὅλα τὰ σημάδια ἀπ' τὸ κανάτι. Τὰ ξαναρρίχνουνε πάλι καὶ τὰ ξαναβγάζουνε τρεῖς φορὲς ἐν ὄλῳ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Λέει μιὰ ἓνα δίστιχο, τραβάει ἢ κοπέλλα ἓνα σημάδι καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ἐμα τελειώσουνε ὅλα τὰ σημάδια στὶς τρεῖς φορὲς, τότε μπουκῶνουνε τὸ στόμα τους, μ' ἓνα **μπλουσί** νερό, ὅλα τὰ ἀνύπαντρα κορίτσια, καὶ τρέχουνε ὀλοένα, ὡς πὺ ν' ἀκούσουνε τὸ πρῶτο ἀρσενικό ὄνομα, τότε μολογᾶνε, ὅτι ἔτσι θὰ λένε ἐκεῖνον, πὺ τοὺς εἶναι γραμμένο νὰ πάρουνε, καὶ φτύνουνε τὸ νερὸ ἀπ' τὸ στόμα τους καὶ τελειώνει τὸ πανηγῦρι.

45. Τὴν πρώτη Αὐγούστου, πὺ βγαίνει ὁ Σταυρός,

ὅλα τὰ σπίτια κρατάγανε νηστεία αὐστηρή. Βράζανε ὅλοι ὄσπρια νερόβραστα. Τὸ φαῖ αὐτὸ τὸ λέγανε «**γκουῶστι**».

46. Στις 29 Αὐγούστου τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγιοῦ Γιαννιοῦ ἐπίσης κρατάγανε νηστεία αὐστηρή. Τότε βράζανε ξυλοκέρατα καὶ πίνανε τὸ ζουμί τους κι' ἔτσι περνάγανε τὴν ἡμέρα τους αὐτή.

47. Τὴν δὲ ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ βάζανε ὅλοι ψάρι στὸ τσουκάλι καὶ κρατάγανε ἀργία πού ἔφτανε τὸν Ἰουδαϊκὸ σχολαστικισμό. Δὲν κάνανε ἀπολύτως τίποτα. Οὔτε σκοῦπα στὸ σπίτι, οὔτε νερὸ βγάζανε ἀπ' τὴ στέρνα. Φροντίζανε ἀπὸ βραδὺς καὶ γιομίζανε τὰ κιοῦπια καὶ τὰ λαήνια. Πιστεύανε, πὼς ὅποιος δούλευε αὐτὴ τὴν ἡμέρα θὰ ἔβγαζε τὶς **νούσιζες**, ἀρρώστεια κάτω ἀπ' τὶς μασχάλες, πού φέρνει πόνους πολλοὺς.

48. Τὴν πρωταπριλιά συνειθίζουνε νὰ ξεγελᾶνε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Τοὺς ξεγελᾶνε δὲ μὲ χίλιους δυὸ τρόπους.

49. Τὴν πρώτη Μαρτίου τὰ κορίτσια ἀνοίγουνε καὶ κυτᾶνε τὸ κιοῦπι μὲ τὸ λάδι καὶ ἔπειτα δένουνε τὸ «**Μάρσι**» στὸ χέρι τους γιὰ νὰ μὴν τὰ μαυρίση ὁ Μαρτιάτικος ἥλιος. Τὸ «**Μάρσι**» εἶναι ψιλὸ στριμμένο κορδονάκι μπλὲ κι' ἄσπρο τὸ ὁποῖο τὸ φοροῦνε στὸ δάκτυλο σὰν δακτυλίδι ἢ στὸ χέρι σὰν βραχιόλι, ὅλο τὸ μῆνα αὐτό.

50. Τῶν Ἁγίων 40 σὶς 9 τοῦ Μάρτη, κάνουνε 40 κιοῦλιες (τηγανοπηῆτες) καὶ μοιράζουνε σὶς γειτόνισσες· εἶναι γιὰ τὸ καλὸ τῶν ψυχῶν τῶν ζωντανῶν. Ἄλλες ἀντὶ γιὰ κιοῦλιες κάνουνε 40 ταχινόπητες ἢ 40 σπανακόπητες μικρές. Μὰ τὸ παλαιότερο ἔθιμο θέλει κιοῦλιες.

51. Ἄμα χάνουνε κάτι τὶ τάζουνε στὸν Ἁγιο-Φανούριο μιὰ πῆττα, γιὰ τὸ συχώριο τῆς μάνας του. Κάνουνε πράγματι μιὰ πῆττα καὶ τὴ μοιράζουνε στὰ γειτονικὰ σπίτια

παρακαλῶντας νὰ τὴ φᾶνε συχωρῶντας τὴ μάνα τοῦ Ἁγίου Φανουρίου. Κι' ἔτσι βρίσκουνε τὸ χαμένο.

52. Τὶς ἕξι πρώτες μέρες τοῦ Αὐγούστου, ἴσαμε τῆς Σωτήρας, οὔτε πλένουνε ῥοῦχα οὔτε κολυμπᾶνε, γιατί εἶν' ἡ «**Δέρμες**», πὺ τρυπᾶνε καὶ ῥοῦχα καὶ κορμιά.

Θεμέλιωμα.

53. Ἐμα βάζουνε θεμέλιο σφάζουνε ἕναν κόκορα ἀπάνω στὸ πρῶτο ἀγκωνάρι, γιὰ νὰ στερεώση μὲ τὸ αἷμά του τὸ σπίτι. Ρίχνουνε κι' ἀσημένια καὶ χρυσᾶ νομίσματα τὰ ὁποῖα χτίζονται μέσα. Τὸν κόκορα τὸν βάζουνε μεζὲ καὶ γλεντᾶνε οἱ μαστόροι μὲ τ' ἀφεντικὸ τοῦ σπιτιοῦ.

54. Ἐμα θὰ βάλουνε σκεπὴ φτειάνουνε τὸ σταυρωτὸ σκελετό της, σημαιοστολίζουνε τὸ σπίτι καὶ στὴν κορφή τῆς σκεπῆς βάζουνε ξύλινο σταυρὸ στολισμένον μὲ κλάρες ἑληᾶς ἢ ἄλλου μακροβίου δέντρον. Τότε οἱ νοικοκυραῖοι στέλνουνε γιὰ δῶρο στοὺς μαστόρους μαντήλια μεταξωτὰ καὶ τοὺς φιλεύουνε γλυκὰ καὶ τραπέζι μὲ καλὸ μεζέ.

ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

ΣΚΡΟΠΙΕΣ

ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ

ΚΑΙ

ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

Γ. ΣΚΡΟΠΙΕΣ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ

Καθὼς θὰ παρετήρησε ὡς τὰ τώρα ὁ ἀναγνώστης μας, σὲ κάθε κεφάλαιο ἐθίμων—πρὸ πάντων στὸ τέλος του—ἔχουμε καὶ ὅσες σχετικὲς δεισιδαιμονίες καὶ προλήψεις συνδέονται ἢ συγγενεύουνε μὲ τὰ ἔθιμα τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ. Δὲν φαινότανε φυσικὸς ὁ ἀποχωρισμὸς τους ἀπ' ἰὰ ἔθιμα καὶ τὶς ἀφήκαμε μαζὺ μ' αὐτά.

Σὲ τοῦτο τὸ κεφάλαιο π' ἀνοίγουμε τώρα, βάζουμε τὶς δεισιδαιμονίες καὶ τὶς προλήψεις ἐκεῖνες, πού εἶναι αὐτοτελεῖς, ἀνεξάρτητες, ἅς ποῦμε καλύτερα, καὶ μποροῦνε ἐπομένως νὰ μποῦνε μόνες τους.

Λοιπὸν μετὰ τὰ λίγα αὐτὰ λόγια, ἐμπρὸς ἅς τὶς δοῦμε,

1. Ὅταν σοῦ πέση μπροστὰ στὸ πρόσωπο τρίχα θὰ σοῦρθη μουσαφίρης.

2. Ἐπίσης ἅμα σοῦ κολλήση ἀλογόμυγα μουσαφίρης θὰ σοῦρθη,

3. Ἄμα χυθῆ κρασί, γοῦρι εἶναι, καλὸ θὰ σοῦρθη, ἅμα χυθῆ καφές, λεφτὰ θὰ πάρης, ἅμα σοῦ χυθῆ λάδι κακὸ θὰ σοῦρθη.

4. Ἄμα πλένεται ἡ γάτα θὰ πάρη ὁ καιρὸς ἀπὸ τῆ διεύθυνσι αὐτῆ πρὸς τὴν ὁποίαν ἔχει στρίψει ἡ γάτα τὰ μοῦτρα της, ἢ θὰ πάρη βροχή.

5. Ὅταν κλαίη τὸ σκυλί (σοῦρλιάζη) ἢ φωνάζ' ἢ κουκουβάγια στὰ κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ θάνατος θὰ ῥθῃ στὸ σπίτι αὐτό.

6. Ὅταν λαγγεύῃ τὸ μάτι σου παίρνεις γοῦμμα. Ἄλλοι τῶχουνε ὡς εἰδοποίησι γιὰ κάτι, πὺν θὰ σοῦ συμβῆ. Κι'

ἂν λαγγεῦη τὸ δεξιὸν σου, καλὸν θὰ σοῦρθη, ἂν δὲ τὸ ζερόν, κακὸν θὰ σοῦρθη.

7. Ὄταν σοῦ βουίξῃ τ' αὐτὶ σου σημαίνει τὸ ἴδιον ὅ,τι καὶ τὸ λάγγημα τοῦ ἡματιοῦ.

8. Ἄν ὁρωτήσῃς ἄλλον «ποιὸ μάτι μου λαγγεῦει;» ἢ «ποιὸ αὐτὶ μου βουίξῃ;» καὶ τῶβρη, τότε τὸ εἰδοποιούμενον μὲ τὸ λάγγημα ἢ μὲ τὸ βουῖσμα πάει στὸν ἄλλον αὐτόν, ἂν δὲν τῶβρη μένει δικό σου.

9. Ὄταν σοῦ τρώῃ ἢ χοῦφτά σου θὰ πάρησ παράδες ἂν εἶναι ἢ δεξιά, μ' ἂν εἶναι ἢ ζεροβιά θὰ δώσῃσ παράδες.

10. Ἄν ἔχησ στὰ νύχια σου ἄσπρησ πίκεσ, ἔχεισ εὐχέσ.

11. Ἄμα σοῦ τρώῃ ἢ μύτη σου ἢ ὁ πισινός σου ξύλον θὰ φᾶσ, τὸ ἴδιον ἅμα σοῦ τρώῃ ἢ πλάτη σου. Ἐχουνε δὲ ὡσ φοβέρα τίσ φράσεισ «μου φαίνεται. πὼσ σοῦ τρώει ὁ κ . . . σου» ἢ «σοῦ τρώει ἢ μύτη σου;» ἢ «θα σοῦ ξύλω τὴν πλάτη».

12. Ἄμα φτερινίξῃσαι κι' ἅμα σὲ πιάσῃ λόξυγκασ, κάποιος σὲ θυμάται. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ μνημονέψῃσ διάφορα πρόσωπα μὲ τὸ νοῦ σου. Κι' ἅμα βροῖσ ἐκεῖνον, ποῦ σὲ θυμάται ἀμέσωσ παύει τὸ φτέρνισμα κι' ὁ λόξυγκασ.

13. Ἄμα πᾶσ βίζιτα κάπου καὶ τοὺσ βροῖσ καθισμένουσ στὸ τραπέζι γιὰ νὰ φᾶνε, σημαίνει, πὼσ σ' ἀγαπάει ἢ πεθερά σου.

14. Τ' ἄστρο δὲν εἶναι καλὸν νὰ τὰ μετροῖσ ὅποιος μετράει τ' ἄστρο τοῦ βγαίνουνε ἔπειτα στὰ χέρια.

15. Ἄν θέλησ νὰ προκόψῃσ ποτὲ δὲν κάνει νὰ κόβῃσ τὰ νύχια σου Τετάρτη ἢ Παρασκευή, οὔτε νὰ λούξῃσαι Κυριακάτικα· γι' αὐτὸ λένε :

**Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ τὰ νύχια σου μὴν κόψῃσ
Καὶ Κυριακὴ νὰ μὴ λουστῃσ σᾶν θέλησ νὰ προ-
κόψῃσ.**

16. Σὲ σπíti πού ἀγαπᾶς δὲν κάνει νὰ ξενουχιάζεις, τοὺς φέρνεις γρουσουζιὰ μεγάλη. Μπορεῖς νὰ κατουρήσης κ.λ.π. μπορεῖς καὶ νὰ κοιμηθῆς, εἶναι καλό, ἀλλ' ὄχι νὰ ξενουχιαστῆς (νὰ κόψης τὰ νύχια σου), Γι' αὐτὸ λένε :

**Ὅπ' ἀγαπᾶς κατούρησε
κι' ὅπου πονᾶς κοιμήσου
κι' ἐκεῖ, πού θέλεις τὸ κακὸ
κάτσε καὶ ξενουχίσου.**

17. Ὅταν κάθεσαι νὰ μὴν κλείνης τὰ χέρια σου, γιατί κλείνεις τὴν τύχη σου.

18. Τὴ νύχια δὲν μασᾶνε μαστίχα· ὅποιος μασάει μαστίχα τὴ νύχια μασάει τοῦ πεθαμένου τὰ κόκκαλα.

19. Τὰ ἀγόρια δὲν κάνει νὰ μασᾶνε μαστίχα, γιατί δὲν βγάζουνε μουστάκι ἔπειτα, καὶ μένουνε σπανὰ κι' ἀνύπαντρα.

20. Τὴ νύχια ξύδι δὲν πουλᾶνε, γιατί ξυδιάζουνε τὰ κρασιά, ἂν τὸ πῆς γλυκάδι σοῦ δίνουνε, γιὰ τὸ γλυκό σου λόγο. Ὅμοίως δὲν πουλᾶνε ἀλάτι, ἐκτὸς ἂν τὸ ζητήσης ὡς «ζάχαρι τοῦ φαγηοῦ».

21. Τὴ νύχια δὲν ζητᾶνε αὐγὰ κι' ἂν ζητήσουνε δὲν κάνει νὰ δώσης, γιατί ὕστερα ἢ κόττες δὲν γεννᾶνε πειὰ κι' ἀνῆχης ζωντανὰ κάνουνε τζοῦμπες.

22. Ἐχουνε νὰ ποῦνε, πὼς ἅμα φᾶς κάπου νὰ μὴ διπλώσης τὴν πετσέτα σου γιὰ νὰ ξαναφᾶς.

23. Νὰ μὴ σοῦ ῥάψουνε ἀπάνω σου κουμπί, γιατί θὰ σὲ πιάσουνε κλέφτη.

24. Νὰ μὴν ἀφήνης τὸ ψαλίδι σου καὶ τὸ ντουλάπι ἀνοικτό, γιατί ἀνοίγουνε τῶν ὀχτρῶν σου τὰ κακὰ στόματα.

25. Ἄμα θέλῃς νὰ κάνῃς νὰ φύγη ὁ μουσαφίρης σου, πού δὲν τὸν θέλεις, νὰ ῥίχνῃς ἀλάτι στὴ φωτιά ἢ νὰ βάλῃς τὴ σκοῦπα πίσ' ἀπὸ τὴν πόρτα σου.

26. Ὅποιος ἀφήνει τὴν τελευταία του μπουκιά στὸ φαί του, ἀφήνει τὴ δύναμί του.

27. Ἄν λησμονήσης ἀθελά σου τὴ μπουκιά, ἀπάνω στὸ τραπέζι, σημαίνει, πὼς κάποιος δικός σου πεινάει.

28. Δὲν κάνει νὰ δίνης στὸν ἄλλο τὸ σαποῦνι χέρι μὲ χέρι, γιατί θὰ μαλώσετε, νὰ τὸ ἀφήνης χάμω κι' ἀπὸ χάμω νὰ τὸ παίρνῃ ὁ ἄλλος.

29. Ἄμα στὸ ῥάψιμο ἢ κλωστή σου δένεται σὲ κόμπους, σημαίνει πὼς αὐτός, πὸν τοῦ ῥάβης τὸ ῥοῦχο θὰ ζήσῃ πολλὰ χρόνια.

30. Ἄν ἔχης κανένα πρίξιμο ἢ τίποτα φοῦσκες νὰ τὶς τρίψης ἀπαλὰ στὴν Ἐκκλησιά τὴν ὥρα τοῦ «Ἐξαιρέτως» καὶ τότε θὰ γειάνης.

31. Τὴν Τρίτη καὶ κάθε **τρεῖς Μαΐου**, οὔτε θεμέλιο βάζουνε, οὔτε ῥοῦχο κόβουνε, οὔτε ἄλλη δουλειὰ ἀρχίζουνε· τῶχουνε σὲ κακό. («**Τρεῖς Μαΐου**» λένε τὴν ἡμέρα ποῦ πέφτει ἡ 3η τοῦ μηνὸς Μαΐου· δηλαδή, ἂν μιὰ χρονιά ἢ 3η Μαΐου πέση, ἄς ποῦμε, Τετάρτη, τότες ὅλες ἢ Τετάρτες τῆς χρονιάς εἶναι **«Τρεῖς Μαΐου»** καὶ τὶς φυλᾶνε καὶ δὲν κάνουνε ἀρχὴ σὲ καμμιά δουλειὰ ἡμέρα Τετάρτη αὐτὴ τὴ χρονιά).

32. Τὴ χρυσῆ (τὸν ἕτερο) ἢ τὴν κθῖνε ἢ τὴν κόβουνε, σ'ἂν τὴν πιλίτα τῆς κόττας. Ἄμα τὴν κόψουνε τὴν κρεμᾶνε στὴν τριανταφυλλιά γιὰ νὰ τὴν φᾶνε τ' ἀγκάθιά της καὶ νὰ μὴ ξαναγίῃ στὸν ἄνθρωπο.

33. Τὴ Ῥυντζιλίλα (τὸ ἐρυσίπελας) τὴ γιαιτρεύουνε μὲ τοῦτον τὸν τρόπο. Παίρνουνε ἓνα κόκκινο πανὶ καὶ τὸ ζεσταίνουνε πρῶτα στὸ θυμιατό, ἔπειτα διπλώνουνε τὸν ἄρρωστο μ' αὐτὸ καὶ τὸν λιβανίζουνε μὲ λουλούδια τοῦ Ἐπιτάφιου καὶ τὸν σταυρώνουνε μὲ κερὶ τῆς Ἀναστάσεως, ἕως ὅτου γίνεται καλά.

34. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο γιαιτρεύουνε τὰ ἀστράκια, πὸ βγαίνουνε στὰ χέρια.

35. Ἄμα λυθῆ κανενοῦ ὁ ἀφαλός, τὸν ξαπλώνουνε κατὰ γῆς· μιὰ γυναῖκα τοῦ βάνει τὸ δάκτυλό της στὸν ἀφαλὸ τοῦ καὶ κάνει βόλτες γύρω του, γιὰ νὰ στρίψη πάλι ὁ λυμένος ἀφαλός, γυρίζοντας δὲ λέει καὶ ξόρκια στὸ κακό.

36. Τὶς κοτόπειρες τὶς διώχνουνε καὶ τὶς ψοφᾶνε μὲ ἓνα πικρὸ καὶ μυρουδάτο χορτάρι πράσινο πολὺ, πὸ τὸ λένε ἀρβανίτικα «**κονιζόχι**».

37. Ἄπὸ τὸ σταυροδρόμι δὲν κάνει νὰ περνᾷς τὴ νύχτα γιὰτὶ βγαίνουνε ξωτικά. Ἄν εἶναι ἀνάγκη νὰ περάσης καλὸ εἶναι νὰ βαστᾷς μαχαῖρι μαυρομάνικο καὶ νὰ ξορκίζης τὰ ξωτικά λέγοντας μέσα σου «**Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ κι' ὅλα τὰ κακὰ σκροπᾶ**». Καὶ ἂν φανῆ κανένα κακό, μὲ τὸ μαυρομάνικο νὰ κάνης ἓναν κύκλο στὴ γῆ καὶ νὰ μπῆς μέσα στὸν κύκλο. Τότε τὰ ξωτικά δὲν σὲ πειράζουνε.

38. Ἄμα ὑποφέρη κανένας ἀπὸ θέρμες, τοῦ μετροᾶνε τὸ κορμὶ μὲ μιὰ κλωστή τρεῖς φορὲς σ'ἂν τὸ μπόι του, τὴν κλωστή αὐτὴ τὴ στρίβουνε σένα κερὶ καὶ τὴν καῖνε τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Γιαννιοῦ (29 Αὐγούστου) στὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου.

39. Στοὺς βαρεῖα ἀρρώστους φέρουνε τὴν Παναγιὰ τῆς Μαλλίκαινας, κι' ἂν ἡ Παναγιὰ κοκκινίση καὶ τριῖξη ὁ ἀρρωστος γίνεται καλά, ἂν μαυρίση ἡ Παναγιὰ ὁ ἀρρωστος πεθαίνει.

40. Τὸ καλοκαῖρι, τὶς ὥρες τῆς μεγάλης ζέστης, ἀπ' τὶς 12 ἕως τὶς 4 τὸ ἀπόγευμα, δὲν γυρίζουνε στοὺς δρόμους γιὰτὶ τότε βγαίνουνε «ἡ νεραῖδες κι' οἱ Τσιφούτηδες», πὸ ἀρπάζουνε τὰ παιδάκια καὶ τὰ ῥίχνουνε στὸ βαρέλι μὲ τὰ καρφιά, ὅπου τὰ κυλᾶνε γιὰ νὰ τοὺς χυθῆ τὸ αἷμα καὶ τὸ πιοῦνε αὐτοί.

41. Για νὰ μὴ πιάνουνε τὰ μάγια καὶ ἡ συκοφαντίες βάνε τὸ πουκάμισό σου ἀνάποδα, ἔχε καὶ στὸ σπίτι σου μαῦρο κόκορα ἢ πέταλο πίσω ἀπ' τὴν πόρτα, εἶναι καλὸ διώχνει τὸ κακό.

42. Ὁ Αμα ἡ κόττα σου φωνάξῃ σ' ἄν κόκορας, πρέπει νὰ τὴν σφάξῃς μὲ τὸ μπαλτά. γιατί θὰ σοῦ φέρῃ κακὸ, ἂν τὴ σφάξῃς, διώχνεις τὸ κακό.

43. Τὴ νύχτα δὲν σφυρίζουνε, γιατί μαζεύονται οἱ πειρασμοὶ μὲ τὸ σφύριγμα.

44. Ὁποῖος ἔχει ξενητεμένους καὶ θέλει νὰ τοῦ γυρίσουνε γλήγορα πρέπει πάντα ν'ἄχῃ ἀπάνω στὴ σιδεροστιὰ καζάνι μὲ νερό.

45. Ἡ ἔκλειψις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης σημαίνει ἀρρώστεια.

46. Ὁ Αμα φανερωθῇ κομήτης θ'ἄρθουν κακὰ στὸ κόσμον καὶ πόλεμος.

47. Κάθε σπίτι ἔχει γιὰ στοιχείο του ἓνα φεῖδι. Αὐτὸ τὸ φεῖδι δὲν τὸ σκωτόνουνε, γιατί χάνει τὴν τύχη του τὸ σπίτι.

48. Τὴ νύχτα δὲ βγάζουνε φωτιὰ ἀπ' τὸ σπίτι, οὔτε προζύμι. οὔτε ξύδι.

49. Πιστεύουνε, πὼς ἡ νυχτερίδα ἔχει ἓνα μαγικὸ κοκκαλάκι. Ὁποῖος μπορεῖ νὰ κρατᾷ ἀπάνω του τὸ κοκκαλάκι αὐτὸ ἀγαπιέται πολὺ καὶ εὔκολα ἀπ' ὄλους. Γι' αὐτὸ λένε «Μὰ πὼς σὲ ἀγαπᾶνε ἔτσι; Τὸ κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας ἔχεις;»

50. Ἐπίσης ὁποῖος θέλει ν' ἀγαπιέται πίνῃ τῆς «ἀγάπης τὸ βοτάνι». Εἶν' ἓνα χόρτο, ποὺ πίνεται τὸ χειμῶνα μονάχα, καθαρίζει τὸ αἷμα καὶ λυώνει τὰ πολλὰ ξύγκια, γι' αὐτὸ ἔχουνε καὶ λένε·

τῆς ἀγάπης τὸ βοτάνι
ποιὸς τὸ πίνει δὲν τὸ χάνει.

51. Καὶ στήν Ὑδρα πιστεύουμε, πὼς ἅμα πᾶς πουθενὰ γιὰ καμμιά δουλειά σου τὸ πρωῖ-πρωῖ καὶ πρωτοδῆς παπᾶ πρέπει νὰ γυρίσης πάλι, γιὰτὶ καὶ τὴ δουλειά σου θὰ χαλάσης καὶ θὰ σοῦ συμβῆ κι' ἄλλο κακό Ἔνας γέρος μᾶς ἔδωκε καὶ τὴν ἐξήγησι τῆς δεισιδαιμονίας αὐτῆς. Εἶναι ὤμορφη, ἀπλῆ καὶ εὐσεβής. «Τὸν παπᾶ», μᾶς εἶπ' ὁ γέρος, «τὸν παίρνουμε κατὰ πόδι χιλιάδες διαόλοι γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ τὸν ρίξουμε στὸ κακό, στήν ἁμαρτία. Μὰ δὲν τὰ καταφέρνουμε σ' αὐτόν, γιὰτὶ ἔχει πάντα τῶν Μυστηρίων τὴ δύναμι. Γι' αὐτὸ μόλις δοῦνε σένα καὶ μένα καὶ κάθε ἄλλο λαϊκό, πέφτουμε στὸ λαϊκό, ἐπειδὴ τὸν νικᾶνε εὐκολώτερα, καὶ τοῦ κάνουνε κακό. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ προσέχη ὁ λαϊκὸς ἅμα ἀνταμώση πρωῖ-πρωῖ παπᾶ.

52. Σὲ ὠρισμένες μεριὲς τῆς Χώρας καὶ σὲ ὠρισμένα σπίτια βγαίνουνε ἀπὸ πολλὲς αἰτίες κακὰ στοιχεῖα, βλαβερὰ ξωτικά, ἐκδικητικὰ καὶ ἄγρια.

53. Τὰ στοιχεῖα τὰ ξεχωρίζουμε σὲ καλά, ἡμερα, ἀβλαβῆ καὶ σὲ κακά, ἄγρια, βλαβερά.

54. Τὰ κακὰ στοιχεῖα κύνουμε πολλὰ κακὰ πρὸ πάντων παίρνουμε τὴν ὁμιλία.

55. Στὰ παλῆα καὶ μεγάλα σπίτια, στὰ ποτάμια, στὶς καμάρες, στὰ πηγάδια καὶ στὰ γεφύρια εἶναι πάντα στοιχεῖα. Τοῦ σπιτιοῦ τὸ στοιχεῖο κάθεται στὶς μουσάντρες, στὰ κατώγεια καὶ στὰ νταβάνια.

56. Τὰ μάνια πρέπει νὰ τελειώνουμε σὲ μονὸ (περιττὸν) ἀριθμὸ, γιὰ νὰ κάνῃς μὲ τὸ καλὸ καὶ τοῦ χρόνου.

ΠΗΓΑΙ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- 1) Ἡ μνήμη μας κι' ἡ πεῖρα μας
- 2) Ἡ μνήμη κι' ἡ πεῖρα τῶν γεροντοτέρων
ἔπειτα γραπτὰ
- 1) Οἱ 13 τόμοι τοῦ Ἱστορ. Ἀρχείου τῆς Κοινότητος Ὑδρας.
- 2) Οἱ 5 τόμοι τοῦ Ἱστορ. Ἀρχείου τῶν Λαζαρο καὶ Γεωργ. Κουντουριωτῶν.
- 3) Ἀντων. Α. Μιαούλη «Συνοπτικὴ Ἱστορία τῶν Ἑλλην. Ναυμαχιῶν 1821—1829» (Ναύπλιον 1833),
- 4) Τοῦ ἰδίου. «Ἐπόμνημα περὶ τῆς νήσου Ὑδρας» (Ἀθῆναι 1864),
- 5) τοῦ ἰδίου. «Ἱστορία τῆς νήσου Ὑδρας» (Ἀθῆναι 1879)
- 6) Γ. Δ. Κριεζῆ. «Ἱστορία τῆς νήσου Ὑδρας» (Πάτραι 1860)
- 7) Ἀντιναύαρχου Γ. Σαχτούρη «τὸ Ἡμερολογίον του»
- 8) Ἀναστ. Τσαμαδοῦ «Τὸ Ἡμερολόγιόν του».
- 9) Ἰακωβ. Ν. Τομπάζη «ἄδελφοὶ Ἰάκωβος καὶ Μανώλης Τομπάζαι». (Ἀθῆναι—βιβλιοθ. Μαρασλῆ)
- 10) Τοῦ ἰδίου «ὁ Φιλέλλην Ἑλβετὸς ἱατρὸς Ἀνδρέας Λουδοβίκος Γκὸς» (Ἀθῆναι 1910).
- 11) Κωνσ. Ν. Ράδου «Ὁ Μιαούλης πρὸ τῆς Ἐπανάστασεως» (Ἀθῆναι—1898).
- 12) Καρόλου Μενδελσῶνος Βαρθόλδη «Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος»—μετάφρασις Ἀγγέλ. Βλάχου (Ἀθῆναι—1873).
- 13) Ἐμερσον. «Ὁ Ἑλληνικὸς ἀγὼν τοῦ 1821».
- 14) Πρόκες—Ὅστεν. «Ἱστορία τῆς Ἀποστασίας τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ»—1867.
- 15) Γ. Φίνλεϋ «Ἱστορία τῆς Ἑλλην. ἐπανάστασεως».

- 16) Φιλίππου Ἰωάννου «Λόγος ἐπικήδειος εἰς τὸν ἀοίδιμον ὑποναύαρχον Γεωρ. Σαχίνην».
- 17) Ἡ ἔφημερις «Φίλος τοῦ νόμου».
- 18) Ἡ ἔφημερις «Ἀθηνᾶ» (1832—1861).
- 19) Ch Chabeaud Arnault. Γάλλου πλοιάρχου «Τὸ ναυτικὸν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος πόλεμον» μετάφρασις Κων. Νεστορίδου (Ἀθῆναι—1882).
- 20) Α. Γούδα. «Βίοι παράλληλοι τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος διαπρεψάντων ἀνδρῶν».
- 21) Ἀναστ. Ὁρλάνδου. «Τὰ Ναυτικά».
- 22) Νικοδήμου. «Ὑπόμνημα περὶ τῆς νήσου τῶν Ψαρῶν». Ἡ πηγὴς αὐτὴς ὅλες μὲν μᾶς βοηθήσανε εἰς τὰ ἤθη, πολὺς καὶ εἰς τὰ ἔθιμα καὶ εἰς τὶς δεισιδαιμονίας καὶ προλήψεις μερικὰς δὲ μόνον εἰς τὰ τελευταῖα.

Εἰς δὲ τὴν κατάταξιν ἐλάβαμε ὑπ' ὄψιν 1) τὸ Δελτίον τῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας καὶ 2) «Τὰ Θρακικά» τοῦ θρακικοῦ συλλόγου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Στους δασκάλους μας (ἀφιέρωσις)	σελὶς 3
Σύντομα λόγια γιὰ πρόλογο	» 7
ΗΘΗ	7
Τὰ ἤθη	σελὶς 9
ΕΘΙΜΑ	27
Τὰ ἔθιμα	σελὶς 29
α'. Ὁ ἀρραβῶνας	» 29
β'. Ὁ γάμος	» 33
Ὁ ἀρχαῖος γάμος.	» 41
Ντύσιμο τοῦ γαμπροῦ	» 41
Ντύσιμο τῆς νύφης	» 42
Πορεία τοῦ γαμπροῦ πρὸς τὴ νύφη	» 43
Στὸ σπίτι τῆς νύφης.	» 43
Φιλοδωρήματα στὴ νύφη	» 44
Φιλοδωρήματα στὸ γαμπρό.	» 45
Στὴν Ἐκκλησίαν	» 45
Γυρισμὸς στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι	» 46
Στοῦ γαμπροῦ τὸ σπίτι	» 47
Μέσα στὸ σπίτι	» 48
Τὸ τραπέζι τοῦ γάμου	» 49
Ὁ ἀντίγαμος	» 49
Τὰ γλυκὰ	» 50
Μία δεισιδαιμονία περίεργη	» 51
Ἄλλα ἔθιμα γάμου	» 52
Σκρόπια ἔθιμα γάμου	» 55
γ'. Ἡ γκαστριὰ καὶ τὰ γεννητούρια	» 57
Ἡ γκαστρομένη	» 57
Ἡ λεχῶνα	» 59

Τὸ παιδί	σελὶς	62
Γιὰ νὰ μὴ ματιάζεται τὸ παιδί	»	66
Τὰ βαφτίσια	»	68
Ἄλλα ἔθιμα γύρω στὸ παιδί	»	72
δ'. Ἔθιμα στὸ θάνατο	»	75
Ἡ θεία κοινωνία	»	75
Ἡ τελευταῖες στιγμὲς	»	75
Τὸ σαβάνωμα	»	76
Τὸ λείψανο στὸ σπίτι	»	78
Ἡ κηδεία	»	80
Ἡ ταφή	»	82
Ὁ γυρισμὸς στὸ σπίτι καὶ τὸ πένθος	»	84
Γιὰ τὴν ψυχὴ	»	85
Ἄλλα σκρόπια ἔθιμα στὸ θάνατο γύρω	»	87
ε'. Ἐκκλησιαστικὰ	»	90
Ἐπισκόπου ἔθιμα	»	91
Ἡ κωδωνοκρουσία	»	93
Μὲ τὴ μεγάλη	»	93
Μὲ τὴ δεύτερη	»	95
Μὲ τετρακάμπανο καὶ τρικάμπανο	»	96
Μὲ δικάμπανο	»	97
Μὲ μονοκάμπανο	»	98
Ἡ ὀλονυκτίες τοῦ Ἄγου-Λια	»	99
Ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα	»	103
στ'. Κοινωνικὰ ἔθιμα	»	108
Δαμπριάτικα	»	108
Σκρόπια Δαμπριάτικα ἔθιμα	»	116
Ἔθιμα τοῦ Δωδεκάημερου	»	119
I Χριστουγεννιάτικα	»	119
II Ἀγιοβασιλειάτικα	»	122

III Τοῦ Φωτοῦ (Θεοφανείων)	σελὶς	125
ᾠ. Ἀποκηάτικα	»	128
ζ'. Ναυτικῶν ἔθιμα	»	135
η'. Καθημερινὰ κοινωνιὰ ἔθιμα	»	146
Θεμέλιωμα	»	163
ΣΚΡΟΠΙΕΣ ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ	»	165
θ'. Σκρόπιες Δεισιδαιμονίες καὶ προλήψεις	»	167
ι'. Πηγὰ καὶ βοηθήματα	»	174
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	»	176

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Ἐλέγαμε νὰ μὴ διορθώσουμε κανένα τυπογραφικὸ λάθος, γιὰτὶ ὄλα δὲν χαλᾶνε τὴν ἔννοια. Μὰ κάνουμε ἔξαιρεσι ἀναγκαστικῶς γιὰ ἓνα, πού ὁμολογουμένως χαλάει οὐσιαστικῶς τὴν ἔννοια, τὸ ἐξῆς :

Στὴ σελίδα 140, στὴ γραμμὴ 21 ἀντὶ τοῦ ἀριθμοῦ 10 διαβᾶστε 100.

ΥΠΟ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΘΑ ΕΚΔΟΘΟΥΝ ΠΡΟΣΕΧΩΣ

- 1) «Συνέχεια τῶν λαογραφικῶν τῆς "Υδρας».
- 2) «Ἱστορία καὶ οἰκοδομικὴ τῶν ἀπείρων ναῶν τῆς νήσου "Υδρας».
- 3) «Τὰ ἄλλα Μοναστήρια τῆς "Υδρας».
- 4) «Ἑδρέϊκα ἀνέκδοτα».
- 5) «Ἑδρέϊκες παραδόσεις».
- 6) «Ἡρώων τάφοι ἐν "Υδρα».
- 7) «Ἡ Καισαριανή».

Τὰ ἔργα, πὺ ἐξεδόθησαν ἕως τώρα εἰς τεύχη πωλοῦνται ἀπὸ τὸν συγγραφέα.

Στὰς Ἀθήνας δὲ εἰς τὸ Βιβλιοπωλεῖον «Ἐστίας» Ἰ. Κολλάρου — ὁδὸς Σταδίου 44.

Διεύθυνσις συγγραφῆως :

Ἀντωνίου Θεοχάρη 4 — Πειραιεὺς

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΕΞΕΔΟΘΗΣΑΝ

- 1) «**Ἡ Μονὴ τοῦ Προφήτου Ἑλίου**» ἡ ἐκτισμένη ἐν τῷ ὁμωνύμῳ βουνῷ τῆς νήσου Ὑδρας— Πειραιεὺς 1928.
- 2) «**Τὸ Μοναστήρι**», ἦτοι ἡ παλαιὰ Μονὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεομήτορος καὶ ἤδη Μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς νήσου Ὑδρας.— Πειραιεὺς 1929.
- 3) «**Ὑδρέϊκοι θρυλλοὶ**», ἔκδοσις ἐορταστικῆ.— Πειραιεὺς 1930.
- 4) «**Ὁ Καπετὰν Λάζαρος Πινότσης**» βιογραφία— Εἰς τὴν ἑφημερίδα «Ἑλληνικὴν» Ἀθῆναι. 15—17 Ἰουλίου 1930.
- 5) **Αἰ περὶ τὴν Σάμον ναυτικαὶ ἐπιχειρήσεις τοῦ 1824 καὶ ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα**— Ἱστορικὴ μονογραφία— Εἰς τὴν ἑφημερίδα «Ἑλληνικὴν»— Ἀθῆναι— 29 Αὐγούστου— 18 Σεπτεμβρίου 1930.
- 6) «**Ἡ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐκστρατεία τῶν Ὑ**» Ἱστορικὴ μονογραφία.— Εἰς τὴν ἑφημερίδα κήν»— Ἀθῆναι— 25—30 Σεπτεμβρίου 1930.